

АТАНАС АТАНАСОВ РАДЕНСКИ НА ПАРТИ ПРИ ПРЕЗИДЕНТА

chitanka.info

ПРОЛОГ

София, България — Уъстър, Масачузетс

Телефонът иззвъня. Иван Иванич остави сандвича върху вестника на бюрото и вдигна слушалката.

— Ало, тук доцент Иванов, а там кой?

— Как сте, доктор Иванов? — попита деканката Уилма Снайдър от Уъстърския университет. — Имате ли няколко минути за телефонен разговор? Мога да се обадя по-късно, ако в момента сте зает.

Гласът ѝ трепери, помисли си доцентът.

— Благодаря, не съм зает — каза. — Пийвам си кафе от ръж и леблебия и си похапвам сандвич със сланина. Това не ми пречи да говоря.

— Сандвич със... сланина?

— Със сланина, от моята докторантка. Сложил съм ѝ чубрица, много е вкусна. За сланината говоря.

Уилма Снайдър въздъхна дълбоко. Въздишката ѝ прекоси океана и заглъхна тихичко в дясното ухо на доцента. Иван Иванич отхапа от сандвича и задъвка.

— Обаждам се да питам дали мога да Ви бъда полезна с нещо? — развълнувано проговори Уилма Снайдър. — Имате ли нужда от каквото и да е?

— Амиии... — проточи глас Иван Иванич и понечи да каже „не, благодаря, нямам нужда от нищо“, обаче спря навреме, размисли и важно-важно изрече: — Когато бях в Уъстър, личният ми лекар препоръча сапун *Гълъбица*, бил най-подходящ за кожата ми. Тук обаче сапун *Гълъбица* няма. Липсва ми. Ще се радвам, ако някой може да ми изпрати малко от него.

— Какви количества искате? — треперливо попита Уилма Снайдър.

— Нужен ми е поне един калъп, но няма да откажа и повече — заскромничи на глас доцентът. — Една опаковка с осем сапуна ще ми дойде много добре. Надявам се да не искам прекалено много.

— Ни най малко, хич не го споменавайте — отвърна деканката. — Ей сега ще кажа на секретарката да пусне експресна поръчка, ще я получите след три дни в София. А сега нека Ви попитам, има ли нещо друго освен сапуна, с което бих могла да Ви бъда полезна.

Доцентът се почувства неудобно. *Нямаше да е нужно да моля за сапун Гълъбица, ако сега бях в Америка* — помисли си той.

— Моля Ви, кажете ми! — наруши паузата Уилма Снайдър.

Иван Иванич не знаеше какво да й каже.

— Нямаше да е нужно да моля за сапун *Гълъбица*, ако сега бях в Америка — изтърси механично.

— Но това може да се уреди, доцент Иванов — отвърна деканката обнадеждена. — Това може да се уреди, стига да го желаете.

Всичко беше започнало преди година. Тогава Иван Иванич още не можеше да си представи, че вместо с пържола и мерло, ще се храни със сандвич от сланина и кафе от ръж и леблебия. Нито пък че Уилма Снайдър, важен шеф в частен университет в Масачузетс, ще му се обажда по телефона в София, за да му предлага експресна доставка на сапун *Гълъбица*.

Днес обаче той можеше да си представи всичко. *Животът надминава въображението* — рече си, когато разговорът с Уилма Снайдър приключи. Тръсна глава и се захвана отново със сандвича.

ПЪРВА ГЛАВА

София, 10 ноември, петък следобед

ИВАН ИВАНИЧ

Доцентът врътна ключа на кабинета си и повлече крака по университетските коридори. Стигна до портиерната и надникна. Портиерът, обърнал стола към страничната стена, се беше втренчил в портативния телевизор, черно-бял, ама с ярко червена кутия. Усети, че го гледат и извърна поглед към ухилената доцентска глава в рамката.

— Уволниха Главния, а? — подхвърли портиерът бай Георги към доцент Иван Иванов.

Преди двайсетина години Иван Иванов беше влязъл в университета като студент по математика, но после се беше прехвърлил да учи история, тъй като „не можел да помни“, както сам беше аргументирал молбата си до ректора.

Независимо от този си недостатък, Иван се беше дипломирал успешно и даже защити и докторат, което му позволи да си осигури скромно, но приятно препитание като доцент по най-нова история. При един стаж с третокурсници в Самарканд студентите му измислиха псевдонима Иванич и скоро всички забравиха, че истинското му име е Иванов. И колеги, и студенти го знаеха като Иван Иванич.

— Кой главен? — запита Иван Иванич. — Аз познавам двама главни... главния счетоводител на университета и главния готвач на Дълбок зимник.

Внезапно доцентът се ококори.

— Да не е главният готвач на Зимника?

— Какъв главен готвач, бе! — рече портиерът, ставайки от стола. — Другаря Тодор Живков са уволнили. Вече не е Главен. Даже в Политбюро не е.

— Наистина ли? — учуди се Иван Иванич. — Уволнили са Бай Тошо? Че как е станало?

— По телевизията казаха, че е имало заседание на Политбюро. Другарите го освободили и го сменили с външния министър, другаря Петър Младенов.

УВИТ В КИЛИМА

Иван Иванич се умисли и поприглади пуловера си надолу по коремчето. Една незабележима усмивка изпълзя в края на устните му.

— Казаха ли дали Бай Тошо сам си е отишъл от заседанието, или другарите са го изнесли увит в килим, както са направили едно време с другаря Берия в Москва?

Портиерът изгрухтя нещо нечленоразделно вместо отговор.

— Не бой се де, нали сега сме в перестройка, демократизация и гласност... значи можем да си чешем езиците и на забранени теми — продължи Иван Иванич. — Ние, историците, обичаме да разказваме тайни истории, особено като наближим дъното на бутилката в малките часове. Слушай сега, и на теб ще разкажа, мога и на трезво.

Иван Иванич престорено-тайнствено завъртя очи наоколо със заговорническа физиономия, после се наведе към прозорчето на портиерната и заговори тихо, почти шепнейки.

— Значи така, като умрял Сталин, Берия поел властта в комбина с Хрущов и Маленков. Бил шеф на милицията и денонощно действал с хладно сърце и горещи ръце.^[1] Полека-лека, другите двама започнали да се страхуват от него. Като се уплашили достатъчно, поискали среща с генералите. Казали им как Берия уж щял да прати всички на лагер в Сибир или направо да ги изправи до стената в стрелбището. Накрая се наговорили и примамили човека на заседание в Кремъл, а той като пристигнал, взели, че го увили в килима от заседателната зала. Килимът бил предвидливо изпран и обезпрашен, да не вземе Берия да се разсополиви и разкиха. Така, завит на руло, го отнесли направо в гарнизонния арест и никой нищо не чул и не разбрал. Впоследствие той се оказал истински, макар и добре прикрит враг и май никой не съжелявал особено, като се разбрало, че е разстрелян.

— Мисля, че другарят Живков си е отишъл с официалната кола, а не с килим — рече портиерът. — Показаха го по телевизията. Малко клюмаше, може да е бил грипав, обаче не беше завит в килим.

— Може Тато да е клюмал от изненада, а не от грип. То си е голям сюрприз... кой ти е очаквал такова нещо! — забеляза Иван Иванич и продължи с тайнствен глас.

— Като си помисля пак за Берия, той също е бил много изненадан, щото малко преди злополучните събития с прания килим, нещата изглеждали съвсем наред. В новата съветска енциклопедия таман били сложили голяма статия за него. Имало и снимка с униформа и медали. От статията ставало ясно, че Берия е един много, ама много ценен и уважаван ръководител. Щом обаче се разбрало, че той всъщност е опасен враг, редакторите побързали да изпратят писмо до всички библиотеки с искане немедлено да изрежат снимката и статията с ножче за бръснене. В същото писмо сложили както ножчетата за бръснене, така и нови статии с буквата Б. Тези нови статии били така майсторски написани, че пасвали идеално на дупката. Библиотекарите веднага ги залепили на мястото на бериевата изрезка. Така всички мъчнотии били правилно разрешени, цялата история приключила добре и редакторите престанали да се тревожат, че и тях могат да ги отнесат нанякъде, увити в килими.

— Ти какво..., да не намекваш, че и нашите редактори сега ще се хванат да изрязват Бай Тошо? — повиши глас портиерът. — Мислиш ли, че другарят Младенов ще позволи такова нещо?

— А, не, у нас такова нещо няма да се случи... сигурен съм — отвърна с оптимизъм Иван Иванич, отдръпна се от прозорчето на портиерната и отново приглади пуловера си надолу. — На нашите хора им дай ядене, пиене и сладки приказки... кой ще ти тръгне да си губи времето с рязане и лепене на енциклопедии!

И като се позамисли, Иван Иванич наложи каскета си, извади яката на ризата извън отвора на пуловера и допълни.

— Така, както си говорим за ядене и пиене, я да взема да се отбия в някоя кръчма... то вече си е петъчно ракиено време. Май ще е най-добре да ида в Дълбок зимник, на пет минути е. Ако ме потърси някой студент, кажи му, че съм на заседание по случай събитията и че в понеделник ще съм в кабинета след единайсе. Ако пък е някой колега от факултета, прати го да ме търси в Зимника.

След тези инструкции Иван Иванич прехвърли чантата през рамо, стисна якето под мишница и весело закрачи към ресторанта.

дълбок зимник

Въпреки ранния час, кръчмата се оказа доста пълна, но Иван Иванич съзря една свободна маса до прозореца и побърза да я заеме. Отпусна се на стола, премести пепелника настрана, поприглади с ръка многострадалната зелена покривка, усмихна се на Шаляпин, чийто портрет висеше забравен от всички на стената, и въздъхна доволно.

Всички сервитьори в Зимника познаваха Иван Иванич като неженен клиент, добър и постоянен, и не го караха да чака дълго. Тази вечер на работа беше Владка, приятна закръглена жена, която скоро застана до него и го изгледа въпросително.

— Пие ми се мерло — започна без заобикалки Иван Иванич. — Обаче ще ми предложиш ли подходяща вечеря? Такава, дето върви с мерло.

— Задаваш ми лесни въпроси, доцент Иванич — закачи го Владка. — Можем да ти приготвим пържола. Щом е за мерло, трябва да е на тиган, а не на скара. Специално за теб ще уредя с готвача да я изпържи със зехтин. Точно сега се случи да имаме и козе сирене. Добре ще пасва на мерлото, че да си замезваш, докато чакаш пържолата. Сега кажи изкарах ли изпита по обслужване на клиента?

Не след дълго пред Иван Иванич се закипри чаша с мерло, придружена от самата бутилка, както и от чинийка козе сирене. Без отлагане, Иван Иванич се зае сам да експериментира в какви пропорции мерлото и козето сирене вървят най-добре. Първо отпи голяма глътка мерло и си набоде малко парченце козе сирене; после пък отпи малка глътка мерло и си набоде по-голямо парче сирене.

Увлечен в изследванията си, доцентът не забеляза как един леко брадясал мъж влезе в ресторанта, огледа се, и като не видя свободни маси, насочи се към масата с мерлото и козето сирене.

— Нали може тука, че нема свободни маси? — рече мъжът, докато се настаняваше на свободния стол между Иван Иванич от едната страна и стола с Ивановите чанта и яке от другата.

— Ами добре си ми дошъл! — благодушно отвърна Иван Иванич. — Май не съм те виждал тук преди.

— Е па сигурно не. А съм таксиджия и си одя дома с колата, па там си прием домашна ракия. Днеска обаче карах един американец от аерогарата до Пловдив и там цел ден. За тия хора 100 долара какво са...

Мъжът намигна съзаклятнически.

— Тъкмо минах покрай кръчмето, па си рекох дай първо да отпразнуваме оборота с водка и овчарска салата. После че отпрашим нагоре за *Младост*, че ме чека жената.

— Я виж ти, и аз живея в *Младост*! — въодушеви се Иван Иванич. — Аз съм в третата *Младост*, ти в коя си?

— Абе и а съм в третата *Младост*... в блок 316, таман до партийния клуб. Имам тристаен апартамент на третия етаж — похвали се шофьорът.

— Че ние излезнахме съседи! Аз пък съм в блок 317... оня дългия, с многото входи. Мойта гарсонiera е на първия етаж в последния вход. Там до мене живее един заместник-ректор... хубав човек е... често ходи за риба с ректора — и доцентът отпи нова стопляща глътка мерло. — Аз се казвам Иван Иванов, ама хората ми казват Иванич. Бачкам като доцент в Университета.

— Аз пък се казвам Цеко Цеков, ама хората ми викат Цеков — протегна ръка през масата шофьорът. — Драго ми е.

Настъпи кратка пауза, през която Владка слагаше пред Цеков водката и овчарската салата.

— Ха, наздраве! — вдигна чашата си Цеков и отпи.

— Наздраве... Абе ти чу ли какво е станало днеска в Политбюро?

— Каквото и да е станало, че го прочета утре у весника — стегна се Цеков. — Да не се обидиш, приятел, но не ми тебе да говоря на такива теми в кръчмата. Какво ме засега мен политиката. А съм таксиджия, карам си таксито, пия си питието, и тва ми стига.

— Ама това, дето е станало днеска е много специално — не загуби дух Иван Иванич. — Уволнили са другаря Тодор Живков. Вече не е Първи. Даже и от Политбюро са го махнали. Мене ако питаш, сигурно американците са го организирани тоя преврат.

— Хич не ме интересува — заяви Цеков. — За мене и американците, и руснаците, и българите са се клиенти. Извозваме ги и не подбираме. А за Тодор Живков... не ти вервам. Сигурно се майтапиш, обаче на мен не ми аресват такива майтапи.

— Разбирам те, приятел. Някои неща са толкова невероятни, че даже и наистина да се случат, пак не са за вярване — подхвана Иван Иванич. — Я да ти разкажа една случка с мен в университета, да видим ще повярваш ли.

Доцентът бодна бучка козе сиренце, хапна го доволно, задъвка и продължи да говори.

— Пиших статия един ден, беше спешно, че крайният срок на конференцията беше вчера, както се казва. Тая работа я върших в кабинета, обаче тоя чукне на вратата, оня чукне, не мога да се концентрирам. Накрая взех, че се заключих отвътре. Полека-лека се унесох в писането и тъкмо тогава на вратата се почука. Аз, нали се бях заробил, бях вече забравил, че е заключено отвътре и взех че извиках: „Влез!“ Човекът отвън ме чу и натисна да отвори вратата, пък тя заключена. Ама че работа, рекох си. Станах, врътнах ключа, отворих вратата, и какво да видя?

Иван Иванич поспря, доля си мерло от бутилката и отпи.

— Отключих вратата и какво да видя?... Пред мен стои една моя дипломантка... ама зряло момиче, светло кестеняво и стройно... обаче леко смутено, нали бях заключен. Извиних й се аз и обясних, че пиша спешна и много важна научна статия, затуй значи ми се е наложило да се заключа отвътре. И тя се заизвинява, и накрая каза, че имала да ме пита нещо по дипломната работа. Статия не статия, редно беше да я покания в кабинета... все пак дипломантка ми е. Поканих я вътре, затворих вратата след нея и седнах зад моето си бюро. На момичето пък предложих да седне отсреща, зад бюрото на доцент Денев... по това време той беше някъде навън. Седна тя, обаче се смути и нищо не казва. Попитах я аз с какво мога да й бъда полезен. Тя обясни, че за дипломната работа не била сигурна как да оцени нефтената епоха от класова гледна точка... дали положително... дали отрицателно... За това искала да ме пита. Лесна работа, казах й... нефтената епоха е започнала на Запад и това е отрицателно, но после ние сме започнали да ги догонваме и това е положително. После й намекнах деликатно, че разговорът е приключил. Вместо да си тръгне обаче, студентката продължи да си седи на стола. Седи и мълчи объркана. Зачудих се аз защо не си ходи, изправих се от стола, па й рекох да разглежда нещата диалектико-материалистически. Момичето също се изправи, но си остана зад бюрото на колегата, пак тъй смълчано и още по-разтревожено. Реших да дам ясен знак, че е време да приключваме, застанах до вратата, погледнах дипломантката и любезно й пожелах

приятен ден. Тя също дойде до вратата... смутена, цялото ѝ лице червено като мак... Стои права до мен, обаче не отваря вратата и не си тръгва. Време е да действам, рекох си и решително протегнах ръка. Значи хванах аз бравата да отворя вратата на момичето и да го изпроведа по живо по здраво... и какво мислиш, че стана? Шок! Вратата се оказа заключена. Нали съм си доцент, от разсеяност съм взел, че съм врътнал ключа отново, след като съм вкарал студентката вътре. Ситуацията ми стана ясна. Тя явно се е зачудила с каква цел значи аз съм се заключил вътре заедно с нея. Естествено, леко се е объркала поради неясните ми намерения. Започнах да се смея аз... ха-ха-ха значи, ама леко сконфузен... извиних ѝ се, обясних ѝ пак, че пиша спешна научна статия, че съм уморен, че по природа съм си разсеян и затова се е получило това недоразумение със заключването. Накрая ѝ се извиних още веднъж, след което врътнах ключа, отворих широко вратата, и видях ужасен, че от другата страна стои моя колега доцент Днев... нали ти казах, че с него делим един кабинет. Студентката бързо се шмугна навън, а аз на свой ред се изчервих и започнах объркано да мотолевам на колегата как съм пишел спешна статия, как съм се заключил отвътре да не ми пречат неканени посетители, как обаче е дошла дипломантката, как от разсеяност и от умора несъзнателно съм заключил вратата отвътре заедно с момичето, и тъй нататък. А доцент Днев само се усмихва мълчаливо и лукаво докато аз си плета езика и като млъкнах, започна да ме тупа по рамото и да ми говори: „Хайде, хайде Иван Иванич, аз ги разбирам тези работи, искаш да ти повярвам, че си писал научна статия заключен с девойчето в кабинета, така ли?“

— Ама че майтап... — поотпусна се Цеков. — А ти... такова... наистина ли нищо със студентката като я заключи? — и таксиджията затърка двата си показалеца един о друг, напред назад.

Иван Иванич не отговори, защото в края на полезрението си долови Владка, която излизаше от кухнята с готовата пържола в ръка. Доцентът пъргаво поразмести виното и сиренето, отвори удобно място за пристигащата чиния, и само няколко секунди по-късно вече режеше първата хапка. Предъвка месото и му помогна с малко вино да се промие по-лесно надолу към стомаха.

— Вкусно... — заяви Иванич разсеяно. — Та за какво говорехме? А, да, за студентката. Заклевам се, нищо не е имало!

Всичко си беше както ти го разказах. Обаче никой не ми вярва, ни доцент Денев, нито студентката, нито ти. И с уволнението на Тато е така — аз ти казвам истината точно, пък ти не вярваш. Майтапел съм се бил.

БЛЕСНАЛИ, ТЪРСЕЩИ ОЧИ

— Значи наистина, а? — обнадежди се Цеков. — Нема вече Бай Тошо!

— Е па нема — потвърди Иван Иванич. — Сега засега има другаря Младенов.

— Мамка му и изедник — двусмислено изръмжа Цеков. — То като че ли никога немаше да свърши неговото... все се хвалел, дето баща му живел до 105 години, демек правете си сметка скоро нема да умра. Стисна властта како гладно куче и за 35 години не отпусна ченето. То не беше конгреси, то не беше концепции, тезиси и някои съображения, то не беше преустройства, то не беше чудо... и накрая що излезе? Едно големо лайно излезе. Разсипа държавата.

Цеков гаврътна останалата водка и стръвно набоде от овчарската салата. После се изправи припряно и се огледа с блеснали, търсещи очи.

— Ало, сервитьорката! — провикна се Цеков към Владка и опря задник на перваза на прозореца. — Другарке, молим Ви, ако обичате, я ми дай още една водка, ама бързо, че немаме търпение да празнуваме!

— За малко да събориш теменужките — обади се Иван Иванич.

— Кви теменужки? Тия ли... — рече Цеков, който чак сега забеляза саксията, опасно изместена от седалище му към ръба на прозоречния перваз. — Я да се закичим по тоя случай.

Мъжът откъсна три тъмносини теменужки от саксията. След кратка борба с яката на якето, успя да ги промуши в илика, като неволно поомачка стъблата им.

Цеков забеляза приближаващата Владка, пристъпи към нея и грабна водката в движение.

— Ха, сега да се чукнем наздраве по случай Тодор Живков.

Чашите се извисиха и произведоха жизнерадостен звън. Сътрапезниците доволни отпиха по глътка.

— Той Бай Тошо израсна по-голям от царя — върна се на темата Иван Иванич. — За 35 години си направи 30 резиденции, пък царят

едно време имал всичко на всичко четири. Ти си направи сметката кой какво.

— Глей ся, абсолютно прав си — заяви Цеков. — Ние вече бехме станали като наследствена монархия, само че соц-република. Щерка си Людмила той нагласи за член на Политбюро, пък тя като истинска Червена принцеса пазарува по цял свят с държавния самолет. А за сина си Владимир, един прост безхаберник, разбута целия ЦК, че да му направи негов си отдел.

ПЕПЕЛНИЦИ С МАГАРЕШКИ УШИ

— Все пак трябва да има ум човек, че да се задържи на власт 35 години като Бай Тошо — забеляза Иван Иванич. — Я го виж на портрета каква голяма глава има... сигурно е пълна с мозък, а не с хлебарки.

— Да му пикая на големата глава плешива — вироглаво възрази Цеков. — С тая глава Тошо ми прилича знайш на какво? На един караконджул ми прилича. Ти нали се сецшаш какво е караконджул...

Цеков замези от овчарската салата и продължи да разказва.

— Един път чеках клиенти нощна смена с таксито и съм задремал... И те ти: сънувам, че Тодор Живков идва от някъде и седа на задната седалка като клиент. Потеглям аз, обаче се оказва, че то не е Тодор Живков, ами е караконджул... един такъв висок и космат с голема глава, рога, опашка, едно око и един крак. Спрех колата, насън де, на моста на *Алея Яворов* и почнах да бегам, а Тошо след мене... стигна ме, па ме възседна да ме язди. Аз паднах на плочките, той ме дигна над парапета да ме фърля от моста долу на алеята. Добре че се събудих овреме, целият вир-вода от пот. Оттам насетне, като чуя Тодор Живков, се си го спомням като караконджо с големи очи и дълги уши.

— Като говорим за дълги уши, та се сецшам за Радой Ралин — подхвърли Иван Иванич. — Той, Радой, си обича Дълбок зимник. И сега е тук, виждаш ли го с козята брада ей-там на оная маса в ъгъла.

— А, това ли е Радой Ралин — учуди се Цеков. — Ама той нема дълги уши.

— Да бе, да, той Радой самият няма дълги уши — весело се съгласи Иван Иванич. — Обаче Радой обича да казва, че тук в Дълбок зимник даже и пепелниците имат магарешки уши, та каквото доловят, право в големия компютър на Държавна сигурност го пращат. Е затова

се сетих за него, докато те слушах да разправяш как другарят Живков бил караконджул.

Неочаквано за Иван Иванич, последните му добродушно произнесени думи произведоха драматичен ефект върху Цеко Цеков. Лицето му първо порозовя като разредено мерло, после прежълтя. Очите му за миг се уголемиха като балончета от дъвка. Човекът се опита да преглътне... един път, два пъти. Облиза устни, пресъхнали отведнъж. Капчици пот бликнаха по челото му.

— Ама аз взех, че ти повервах... Ти си ме излъгал, пък аз повервах и всичко си казах! — трескаво забъбри мъжът. — Казах ти името, казах ти кво работя, дадох ти адреса, дето живея... Вече знаеш сичко за мен! Да се е...

Мъжът внезапно млъкна. Втренчи се ужасен в доцента, после скочи, блъскайки стола на пода, втурна се като подплашен заек към изхода и избяга от кръчмата. Отвън се чу форсиране на двигател. Гумите изсвириха и колата изчезна в нощта.

Иван Иванич изправи Цековия стол, седна на своя и с философски израз на лицето се зае да довърши пържолата и мерлото. Накрая си поръча и кафенце.

НОЩНА ИМПРЕСИЯ

Час по-късно случайните минавачи можеха да видят как доцентът излиза от Дълбок зимник, притваря вратата след себе си, оглежда вечерния булевард и затананиква:

*Нощта замира, пустей кръчмата...
Къде да идем, сърце, сега?
Ти нямаш близки, ни дом в тъмата,
кому ще кажеш свойта тъга...*

Свирукайки си, Иван Иванич закрачи по булеварда към университета с намерение да хване градския автобус. Скоро наближи сладкарница *Пролет*. Доцентът се загледа в заведението и заобикалящата го нощ и в този момент изпитата бутилка мерло събуди художника в душата му.

„Тази сладкарница ми напомня кафенето на Ван Гог“ — каза си Иван Иванич, любувайки се на заведението от десетина метра. *Също като на картината: дребни човешки фигурки, които пият нещо... Има и външна лампа, която осветява тротоара. Има и врата с колони, установи той.*

Доцентът притвори клепки и сивкавите плочки, сякаш пепеляшки, се превърнаха в розово-лилави. Мъждивата лампа заблестя ярко като в картината, а облачното мръсното небе стана тъмносиньо, обсипано със златисти звезди.

Иван Иванич отвори очи и доволен от импресионистичното си преживяване, продължи към спирката. Стигна навреме, колкото да се метне в потеглящия автобус преди да са се затворили вратите. Шофьорът даде пълна газ, пътниците се залюляха на завоя, а на Иван Иванич му се струваше, че всички се въртят като малките, нанизани на оси фигурки от футболна игра на маса.

[1] Иронична асоциация с оригиналната фраза на Дзержински „хладен ум, горещо сърце и чисти ръце“ — Б.р. ↑

ВТОРА ГЛАВА

София, 13 ноември, понеделник сутрин

ЕКОЛОГИЧЕН ШЕПОТ

— Голям пожар! — изпъшка деканът, като влезе в университетското кафене и се отпусна с въздишка до Иван Иванич на черното канапе, с кожа вече поовехтяла от всеотдайната си служба на асистенти, доценти и професори, в чиято удобна мекота те сръбваха кафе, четяха вестници, и си приказваха. Тъмната дървена ламперия убиваше шума, запазваше топлината, и като че ли напомняше уютта на майчина утроба.

Деканът, професор Бобев, не се изненада, като намери доцент Иван Иванич в кафенето, загледан в поомачкан вестник, от чиято първа страница в него се беше втренчил голям портрет на другаря Петър Младенов. Под портрета през цялата страница на два реда се ширеше масивен лозунг: „Ще вървим неотклонно по избрания път, заедно с народа и в името на народа!“

— Аз не бих го нарекъл пожар — вежливо възрази Иван Иванич, като остави вестника на масата. — Тук пише съвсем ясно, че ръководството ще продължи да работи всеотдайно за обикновените хора. Всичко ще продължи да върви от добре по-добре... както винаги досега.

— Аз не за това те търся — поусмихна се уморено деканът. — Пожарът е в нашия си двор... в деканата. Тази сутрин осъмнахме без заместник-декан по учебната работа. — Деканът свъси вежди. — Точно сега пък виси един неприятен студентски инцидент за решаване.

— Доцент Чулков да не е умрял?

— Жив си е той Чулков, но си подаде оставката.

Деканът разхлаби вратовръзката си и въздъхна.

— Обади ми се снощи късно по телефона. Пожела да си остане доцент, но безотложно изфиряса от ръководството. Разправи ми, че тъкмо се уредил в политическия клуб Екологичен шепот и сега искал

да посвети повече време на опазване на природната среда, щото било по-важно от деканските заседания. Освен клуба, зачевала се и някаква зелена партия, от която той смятал да стане депутат.

— Наистина ли? Как така? — попита Иван.

— Чулков смята, че няма да е мъчно. Преди изборите щял да обещава, че ще докара Майкъл Джаксън в България и това щяло да е достатъчно да го изберат.

— Ииии, аз Майкъл Джаксън не го харесвам — изцвили Иван Иванич. — Не може ли да доведе Мадона, иначе няма да гласувам за него!

— Ти Иванич сигурно се майтапиш, но доцент Чулков си е съвсем сериозен — подметна деканът. — Той надалече се цели и далече може да стигне... ако не в Белене, то в правителството. Да, в правителството! Подхвърли ми, че щяло да има някаква важна кръгла маса и че той се надявал да получи покана. Ако се уредял на масата, и за други около него можело да има файда.

БОМБЕ В ЧАШКАТА

На съседната маса се настани русокоса студентка с още влажна от сутрешния душ коса. До ноздрите на двамата мъже достигна тънкият аромат на непознат шампоан. И двамата се смълчаха за момент, като че ли смутени от близостта на момичето.

След миг Иван Иванич звучно сръбна последната глътка кафе и обърна чашката върху чинийката. Остави я обърната за няколко секунди, после я вдигна към очите си и я зараглежда с любопитство, като че ли забравил за шефа си.

— Я виж ти! — възкликна той. — Бомбе!

Показа чашката на Бобев и добави:

— Бомбе значи нова работа, нова длъжност... и общо казано, професионална промяна.

— О, да, налага се промяна — кимна Бобев. — Вече ти казах... имаме проблем в деканата. Затова те търся от сутринта..., ако може да ни помогнеш.

Иван Иванич изправи гръбнака, вдигна чело, приглади къдриците около ушите си и насочи открит поглед в очите на декана.

— Ами ще помогна с каквото мога, другарю декан. За мен да съм полезен на другите е призвание и смисъл на живота — бавно и

тържествено заяви доцентът, като продължаваше да се взира без да мига в декана, който инстинктивно отклони смутен поглед в посока към купчината сандвичи с кашкавал и шунка на барчето до кафеарката. — Само да науча какви са проблемите, които морят деканата, и веднага ще вложа всичките си сили и талант за тяхното успешно разрешаване.

Деканът сведе уморени очи към масата.

— Ех ти, Иванич, пък аз се надявах... — заговори със затихващ глас, запъна се и въздъхна. След миг-два обаче като че ли размисли, поизправи рамене, прочисти си гърлото и заговори отново: — Хайде сега да говорим сериозно. Каня те да станеш заместник-декан по учебната работа, на мястото на доцент Чулков. Сега е моментът да включим нов човек в ръководството на факултета. Трябва ни точно такъв като теб — безпартиен, свободен и независим от миналото.

Деканът присви очи и продължи.

— Някои те критикуват, че при теб свободата в приказките често стига твърде далече... наистина, никой никога не знае сериозно ли говориш или се майтапиш. Все пак мисля, че ти иначе си хубав човек и можеш да свършиш добра работа. Ако приемеш, още днес започваш като временно изпълняващ длъжността, а другия месец ще те одобрим за постоянно на факултетния съвет. Кажи ми сега, че си съгласен.

Доцентът се замисли и лицето му неочаквано се изпъна. *Работата се оказва доста сериозна. Въздъхна. Живея си добре и не ми е дотрябвало да ставам заместник-декан. Но от друга страна...*

— От друга страна, може да имаш затруднения с професурата един ден, ако откажеш сега — наруши мълчанието деканът.

— А-а-а, добре, съгласен съм — сериозно отвърна Иванич Иванич. — Приемам с благодарност.

След това се ухили.

— Никога до сега не съм бил началник, но сега разбирам, че тази голяма празнина в живота ми ще бъде най-последно запълнена. Сега заместник-декан, а догодина — заместник-центурион!

БУТИЛКА ПРЕЗ ПРОЗОРЕЦА

Деканът се усмихна, кимна на Иван Иванич, *момент, значи*, и се насочи към барчето да си купи сандвич с шунка и кашкавал. Барманката Мариела извади два готови сандвича, окрупни ги в един с

двойно шунка и кашкавал, бутна двете ненужни филии някъде под тезгяха и нагласи сандвича в грилчето. Докато се трудеше, Мариела разговаряше с декана, докато гривните ѝ подрънкваха дружелюбно, обиците ѝ се полюляваха в синхрон с гърдите, пръстените ѝ проблясваха многозначително.

В това време, унесен в мислите си, Иван Иванич, продължи да седи на канапето, загледан високо над главата на Мариела. Там, на стената зад барманката висеше цветна репродукция на двама картоиграчи, единият добре облечен, с бомбе и хубаво дълго палто, а другият по народному с проста шапка и наметало. Цялата картина се състоеше от разнообразни цветни петна, като че ли отначало случайно разлети на платното, а после умело разтрети от художника. От касетофона Лайза Минели тихичко пееше за пари.

— Виж сега каква ще е първата ти задача като официален представител на деканата — рече Бобев, докато присядаше на канапето и отхапваше от сандвича с вид на човек, който е сериозно решен да хване бика за рогата. — Един наш студент, Юлчо Думков, сигурно го знаеш, изхвърлил през прозореца на таванската аудитория празна бутилка *Столичная*. Това станало по средата на лекцията на професор Мурджев. Бутилката изтрещяла като бомба долу на двора и даже събудила професор Котева от следобедната ѝ дрямка на канапето. Стресната, колежката изскочила по чорапи от кабинета си на двора да провери какво става.

Деканът отми сдъвканото с глътка Швепс, отхапа пак от сандвича, поприведе се към Иван Иванич, и тайнствено снижи глас.

— Бесен, Мурджев начаса подал доклад за изключване. Занесъл го лично на Добчо... ъъъ... искам да кажа на професор Добрев... заместник-ректора по учебните въпроси де. Така... Мурджев нахълтал в заместник-ректорския кабинет и се развикал, че момчето трябва незабавно да бъде изхвърлено от университета. Преди това на лекцията толкова се разгорещил, че пред всички нарекъл студента песоглавец. Това пък раздразнило третокурсниците. Юлчо от своя страна дал писмено обяснение, че е невинен... само искал да изхвърли празната бутилка в коша за боклук долу на двора. Оправдавал се, че в самата аудитория нямало кошче за боклук.

Поемайки си дъх, деканът се поогледа, избърса устни със салфетката, после продължи.

— Сам знаеш какъв корав човек е професор Мурджев, не се дава лесно. Цял живот си е бил такъв. Още малолетен лежал в затвора за не знам си какво. После отишъл при партизаните за няколко месеца. След Девети го назначили направо за преподавател, скоро след дипломирането си. А можеше и да е разстрелян...

Деканът се прокашля и побърза да се върне на темата.

— Заместник-ректорът Добрев вика студента на разпит днес в три следобед. Обади ми се и поиска нашият заместник-декан по учебната работа също да е там. Сега ти си нашият заместник-декан, така че се налага да отидеш. Ако можеш, аз самият щях да дойда, ама съм зает на важно заседание. Ти разбираш ли се с Добрев?

— Аз с всички се разбирам — скромно рече Иван Иванич. — А със заместник-ректора по учебните въпроси даже сме комшии. Моята гарсонiera в Младост е на първия етаж, точно срещу неговия апартамент. Оная неделя излизам рано-рано да изхвърля боклука и — хоп! — в коридора гледам срещу мен кой? Ректора! Звъни на вратата на заместник-ректора, щели пак да ходят за риба. Привечер се върнаха и си готвиха пъстърва с чесън и девесил на фурна. Целия блок умирисаха. Самият ректор клекна, засмян като млада булка, да бере от девесила, дето си расте пред входа на блока... Такива чудеса стават с хората, като излязат сред природата и си проветрят душите... не са като на заседание.

— Това е хубаво, Иванич — обобщи мъгляво деканът и се изправи. — А ти днес помогни да отървем момчето от изключване. Млад човек... на кой не се е случвало да прави щуротии... Мурджев ще се мъчи да го изключи и няма лесно да се откаже. Радвам се, че те намерих тук, сандвичът беше много вкусен — рече деканът и забърза към вратата.

Същия ден следобед, точно в три и четвърт, временно изпълняващият длъжността заместник-декан по учебната работа на историческия факултет доцент Иван Иванич влезе в заместник-ректорския кабинет на професор Добрев.

ТРЕТА ГЛАВА

София, 13 ноември, понеделник следобед

СРЕЩА С ДОБЧО

Заместник-ректорът професор Добрев беше известен с това, че на университетските събирания жена му се държи с него като че ли са самички двамата в кухнята у дома, като му казва Добчо пред всички и слага ръка върху чашата му с алкохол, че да не пие повече. Прякорът се прихвана и хората свикнаха да го използват в неофициална обстановка.

Стените на заместник-ректорския кабинет бяха покрити с потъмнели от времето дървени шкафове. Добчо удобно седеше зад солидното си бюро и прелистваше омачкана папка. Над главата му висеше Петър Младенов — и двамата едроглави и с масивни челюсти.

Докато Иван Иванич се нагласи на стол от другата страна на бюрото, и ето че и Юлчо Думков се появи и също седна. В този момент строго-любезният Добрев откри срещата и покани студента да разкаже какво точно се е случило и как така е възникнал проблемът с водката.

— И аз сам се питам как така можа да възникне такъв проблем с водката — заговори Юлчо със слаба усмивка. — Питам се, питам се и се мъча да го разнищя... ама не повърхностно, а като погледна дълбоко до самото дъно. Тази нощ съм разнищвал чак до три сутринта.

— И като погледна толкова надълбоко, какво намери? — на свой ред иронично запита Добчо.

— Всичко това се случи, защото Мурджевите лекции са ужасно досадни, това намерих — неочаквано изтърси студентът. — Всеки ден е едно и също. Влиза през вратата по-сериозен от поп на литургия, изправя се пред катедрата без да погледне никого и започва да проповядва.

Поусмихна се иронично и добави:

— Ленин му е като Бог, все едно, че Маркс не е съществувал. Има си любими мисли за Ленин и ги повтаря на всяка лекция по няколко пъти. Оня ден, още не влязъл, и веднага: „Ленин казва, че

всяка миячка на чинии трябва да се научи да ръководи.“ Точно същото вече ни го беше пробутал на предишните три лекции, като че ли е нещо безкрайно умно. Продължи да каканиже... преподаде ни каквото ни преподаде, изправи се и издекламира, ама съвсем сериозно: „Слънцето грее топло, словото на Ленин е мъдро.“ Това по принцип е най-любимият му лаф. Още през първите пет минути на лекцията употреби Ленин шест пъти. Много го обича... а бе направо свят да ти се завие. Пък отгоре на всичко пуска проверки и иска всички да присъстват. На лекции само няколко зубрача на първата банка слушат и си записват... останалите се пазим да не превъртим от скука.

Юлчо смъкна ироничната усмивка, с лека благина погледна преподавателите, понамести кокалест задник на стола и продължи.

— Правим какво ли не, само и само да не се скапем от съклет. Някои решават кръстословици, други четат вестник, трети предпочитат да играят бридж и разни други.

водка-тон

— Думков, не виждам връзка между твоята изхвърлена бутилка и игрите ви по време на лекции — изръмжа Добрев.

— Ами връзка има. Работата е там, че точно този ден играхме на водка-тон. С един колега сами си измислихме правилата. Значи първият играч държи бутилката с водка, слуша лекцията и чака да се спомене определена дума, при което отпива глътка и предава бутилката на другия състезател. Така. Щом Мурджев повтори „Ленин“ шест пъти още в началото на въпросната лекция, единодушно решихме да се пие на „Ленин“. Не се мина много, и те ти Мурджев пак изджавка „Ленин“. Тогава аз опънах първата глътка и пуснах бутилката на колегата. При следващия „Ленин“ той надигна бутилката и ми я върна, и тъй нататък.

Със споменаването на думата „бутилка“ лицето на Юлчо се разведри и той заразказва с нарастващо увлечение.

— При тая игра, ако някой се откаже преждевременно, губи играта и за наказание плаща сам цялото пиене следващия път. Обикновено обаче никой не се отказва и тогава играта приключва наравно. Така стана и оня ден, никой не се отказа. Свършихме питието и аз се поогледах за кошче. Оказа се обаче, че кошче в тази аудитория няма. Какво да правя? Леко се понадигнах от банката и метнах бутилката през отворения прозорец... теоретично в посока големия

кош за боклук долу на двора. Сигурен бях, че ще го уцеля... обаче не сполучих.

Юлчо присви устни.

— Някой взел, че преместил коша. Бутилката издрънча долу, а Мурджев като скочи, като се разфуча... аз моментално си дадох ясна сметка, че не е трябвало да постъпвам така. Той повика, повика и млъкна, но след секунда-две измърмори нещо съвсем тихо, уж под мустак, обаче се чу достатъчно ясно. Пред всички ме нарече песоглавец! Аз може да съм млад, може случайно и да съм сгрешил, но отде накъде Бабуина ще ме нарича с такова обидно име пред целия курс?

— Чакай, чакай, ти кого наричаш Бабуина?! — стегна се Добчо.

— Тъъъ... на професор Мурджев студентите така му викат откак съм във факултета... Аз мислех, че всички знаят. — Юлчо се покоопити и очите му присветнаха. — А той пък какво право има да ме обижда с песоглавец пред целия курс? Аз да не съм некаква отрепка.

ЖЕНСКИ И МЪЖКИ КИТОВЕ

— Достатъчно! Стига толкова! Това вече е истинско безобразие! — възмути се заместник-ректорът, като погледна към Иван Иванич. — Наричат един стар професор с обидни маймунски имена, а самите те пият водка по време на лекции и даже хвърлят бутилките през прозореца!

Обърна се към студента и продължи.

— Ти защо си прахосваш студентските левчета за *Столичная*, вместо да ги спастриш, че поне един път да си платиш наема навреме!

— Ами аз не плащам наем, аз живея с мама и тате — измърка Юлчо като галено коте.

— Щом не плащаш наем, дай си парите за нещо по-добро от алкохол... — не можеше да се успокои Добрев. — Пий мляко, млади човече, не водка.

— Аз да не съм китче, че да пия мляко — отвърна Юлчо.

— Те китчетата не пият мляко, но такива телета като тебе трябва да пият — продължи да упорства Добчо.

— Професор Добрев, с цялото си уважение към Вас и вашите научни и административни постижения, ще си позволя да Ви възразя. Китовете наистина сучат мляко, защото са роднини на кравите.

— Ха, китовете роднини на кравите! — възкликна Добрев.

— Ами да, роднини са, понеже са произлезли директно от едновременни кривоподобни чифтокопитни животни, които обаче постепенно преминали към живот във водата, заприличали на видрите, после на тюлените, полека-лека загубили всякаква връзка със сушата, също като сирените, и накрая станали сегашните китове. Само дето като телета продължават да се хранят с мляко.

— Я, колко интересно! — възкликна Иван Иванич. — Излиза, че женските китове би трябвало да имат нещо като цицки, нали така?

— Така, така — ухили се Юлчо. — Женските имат нещо като мънички цицки. Мъжките пък имат нещо като топки, при това еднотонни. Да не говорим за другото... то е най-голямото на света.

— По-голямо е от слонско — поясни Юлчо, усмихна се леко към смаяния Добчо и продължи. — Баща ми е лекар. Той ми ги разправя тези неща. От него ги знам.

Настана тишина.

— Баща ми искаше да стана лекар, ама аз взех, че записах история — добави Юлчо, като пооправи очилата си.

— Баща ми искаше да стана математик, ама и аз взех, че записах история — обади се и Иван Иванич.

— Баща ми искаше да стана геолог, и аз взех, че записах геология — назидателно рече Добчо. — Много, ама много е лошо да не се слушат родителите. Още по-лошо е да се говорят врели-некипели, но най-лошо е да се пие водка, особено на лекции.

Отново настъпи затишие, в което се чуваше само потракването на заместник-ректорските пръсти по бюрото. Отвън по улицата шофьор припряно наду клаксона и друг още по-припряно му отговори. Чу се как по коридора чистачката затрополи с метална кофа.

КОЕ Е ЛОШО И КОЕ — ДОБРО

Тогава Иван Иванич философски се обади.

— Кое е лошо и кое е добро, в това човек никога не може да е напълно сигурен.

Доцентът се изтегна на стола, протегна крака напред, поотърка маратонките една в друга и изпука с пръстите на ръцете.

— Да вземем например препиването с мастика. Вкусен, ама силен концентрат. На пръв поглед много лошо нещо, даже и

пияндурите са съгласни като ги натисне махмурлукът на другия ден. Обаче на мен едно хубаво препиване ми спаси живота. Ако не бях препил на обед, следобеда щях да съм размазан труп. А баща ми, който беше въздържател...

За момент Иван Иванич спря, затвори очи, разтри слепоочия с двете си длани, въздъхна и започва да разказва.

— Това стана през лятната ваканция, още бях студент. Една неделя с майка и татко отидохме в планината, само за деня, на гости на чичо ми. Автобусът беше претъпкан и тримата стояхме прави, като риби в консерва, но все пак стигнахме горе в селото.

Иван Иванич погледна към Добчо и Юлчо и, като се увери, че го слушат внимателно, развърза езика си.

Ето всъщност какво се беше случило преди две десетилетия.

Денят беше хубав и всички излязоха на ливадата пред вилата. Разстлаха одеяла и наредиха храна за обед.

Иван тогава си падаше по мастиката, затова си носеше от града цяло шише, 700 грама, да е сигурен, че има. Чичо му пийна, майка му близна, а останалата мастика я употреби той самият. Развесели се истински и се разпя. Започна да прави кълбета през глава и да хвърля къчове надолу по поляната.

Към един и половина Ивановият баща каза: „Хайде да си събираме багажа и да тръгваме, че да не изтървем следобедния рейс.“ Иван обаче, налят като абориген с огнена вода, безцеремонно отказа да тръгва за където и да е.

Това му беше първият и последен случай да наложи вето на баща си. Каза му, че е рано, че си прекарва много хубаво, и че не му се слиза в града, след което запя националния химн.

Баща му доста се разтревожи. „Ще ни изгорят предплатените билети, пък това е единственият рейс следобеда... изтървем ли го, няма начин да стигнем навреме на работа утре.“

В отговор Иван затананика „Работата никога не свършва“.

„Оставете го да спи при мен“ — предложи чичото. „Ще ви го изпратя утре, като изтрезнее.“

Бащата и майката, внимателни и търпеливи хора, продължиха да увещават Иван още известно време, но всуе. Накрая си стегнаха багажа и натъжени от сина си, забързаха към площада, че да не изпуснат рейса.

И така, заради сладката мастика, една наистина жестока напитка, Иван изтърва автобуса. Късно следобеда слезе в селото да си купи бира, уж за изтрезняване.

— Мотам се аз по площада, с бира в ръката — продължи да реди историята си доцентът. — По едно време, както си плета крака насамнатам, забелязвам, че отдолу пристигат двама от местните, на мотоциклет. Гледам, слизат и почват нещо тревожно да говорят, а около тях се събират и други. Тези двамата нареждат ли, нареждат, и в същото време показват с две ръце едно такова вълнообразно движение отгоре надолу, както като че ли делфин скача над водата и после пада обратно в дълбините.

Новината, която донесоха тези двамата беше наистина страшна. Разнесе се светкавично и спокойният до този момент неделен площад забръмча като нападнат от мечка кошер.

Оказа се, че следобедният рейс, точно този, с който заминаха родителите на Иван и който той самият изпусна по причина, че препи с мастика, та точно този автобус излетял от планинския път и се сгромолясал в пропастта.

Следващите три дни преминаха за Иван като сън. Наложил му се да разпознае обезобразения труп на баща си в моргата и да го погребее, докато в същото време хирурзите правеха спасителна операция на майка му.

По-късно се разбра, че рейсът бил претоварен, спирачките отказали по стръмното, шофьорът се уплашил, отворил вратата и изскочил на пътя, а автобусът с все пътници паднал в пропастта. Шофьорът си спасил живота, но после полудял и се обесил.

— И какво излиза от цялата история? — вдигна пръст Иван Иванич за секунда-две, после ловко бръкна в чантата, измъкна роговите си очила, нахлузи ги бързо, пак вдигна пръст и заговори като на лекция.

— Значи какво излиза? Ако не бях пил мастика, щях да съм трезвен. Ако бях трезвен, нямаше да се противя на баща си... никога друг път не съм го правил. Аз обаче препих и точно за това останах жив... само дете много ме болеше главата на другия ден, но пък сега седя тук и си приказваме. Тогава разбрах, че човек не може да знае със сигурност какво е лошо и какво е хубаво за него.

— На света няма такова нещо, дето да е само лошо или само добро — обади се Юлчо. — Нищо не е само бяло или...

— Съжалявам, не знаех за баща ти... — прекъсна го Добрев. — А какво стана с майка ти?

— Майка ми не можа да преживее кончината на баща ми — обясни Иван Иванич. — Още с излизането от болницата започна да пие. „Баща ти си замина точно защото беше въздържател“ — обясняваше тя и надигаше бутилката. От алкохола обаче получи възпаление на панкреаса. Отлетя на небето три години след катастрофата.

САМО АДАМ Е БИЛ СИГУРЕН

В този момент Добрев реши, че няма какво повече да научи от студента и го покани да напусне. После се обърна към Иван Иванич. Ъгловатото му лице поомекна. Прокашля се.

— Помисли Иванич само какво поколение расте. Не могат да оценят това, което имат: легло, храна, грижите на Партията. Не знаят какво е да си беден и да гладуваш. Аз, когато бях студент, нямах пари за едно свястно ядене.

Иван Иванич кимна.

— А този студент, бива си го и него — продължи Добрев. — Устат и многознайко, всеки път като рече нещо, и си мисли, че открива Америка. Тези неща, за китовете и кравите, те са ми добре известни, нищо, че съм геолог. Пък и онуй, другото нещо де... хе-хе-хе... за размерите... и него го знам. Ние геолозите нали си падаме по дълбаенето и сондирането.

— Съвсем прав сте, другарю заместник-ректор — побърза да се съгласи Иванич. — В наши дни, всичко е добре известно и никой нищо оригинално не казва. Някой път вземеш, че речеш нещо умно и се радваш, че си първият да го каже, пък то излезе, че друг вече го е казал преди теб. Тогава хората почват да те сочат с пръст, все едно, че си се насрал насред площада и трябва да си благодарен, ако не те обвинят в плагиатство. Само Адам е бил сигурен, че казва оригинални неща, както е казал Шекспир^[1].

— Адам са го изгонили от рая, а този студент май трябва да го изгоним от университета — заяви Добрев. — Мурджев лично дойде

при мен да настоява за изключване. Вика ми: „Нужни ли са такива хора на едно зряло социалистическо общество?“

— Не, такива хора определено не са нужни на зрелия социализъм. Да вземем например нашия Юлчо... хвърля бутилка от водка и даже не може да уцели коша, само за това си заслужава наказанието! — извиси глас Иван Иванич.

— Но от друга страна, нека разсъдим какво ще стане от него, ако вземем, че го изключим — продължи доцентът. — Той ще продължи да пие и да хвърля шишета през прозорците. И ще е прав. Защо да спира, след като вече така и така сме го изключили и значи е вече официално удостоверен като един пропаднал елемент, все едно, че сме му дали диплома за неблагонадеждност. Ще си остане този млад човек пияница и нехранимайко, ще живее на гърба на родителите си и няма да работи. Ще пие, ще яде, ще прави още какво ли не, през нощта ще се весели, а през деня ще спи и ще я кара ден за ден като тунейдец. Аз даже подозирам, че той точно това иска.

Неочаквано, Иван Иванич се надигна от стола, заобиколи бюрото и застана досами заместник-ректора. Мълчаливо протегна дясната си ръка към рамото му, сви среден пръст под палеца, след което ловко, като с пружина цъкна един бял конец от рамото на смаяния Добчо. Върна се доволен на стола си, седна и ентусиазирано продължи.

— За щастие, имаме алтернатива, и тя е да го превърнем в полезен за обществото трудещ се. А как може да стане това? Ще стане като го накажем със строго мъмрене — никакво изключване. Нека го оставим в университета. Така ще можем да го наблюдаваме, да му въздействаме положително, да го превъзпитаваме и да го вкараме в правия път. Ще му се стъжни живота тук с нас, защото няма да го оставим ей-така да се шматка. Ще трябва да се поправи той, къде ще ходи.

Иван Иванич сложи ръка на сърцето си.

— Така и ние ще бъдем доволни, другарю ректор. Нали сме хора, за които изграждането на достойни личности е и професионално задължение, и най-висше призвание, и смисъл на живота.

Заместник-ректорът се загледа в Иван Иванич с леко отворена уста и остана така, докато една муха се завъртя покрай главата му. Една тъмносива котка с бели петънца се появи кой знае от къде на външния перваз на прозореца, поизгледа двамата в стаята през

стъклото, навири опашка и замина нататък, заета с котешките си дела. Добчо я проследи с удивен поглед, после махна с ръка и заговори.

— Тази твоята история с мастиката и автобуса, Иванич, може да си я съчинил, но ме впечатли. Като че ли ми помага някак си да възприема пиянството на момчето. А идеята за превъзпитаване ми харесва. Строго мъмрене за него, никакво изключване... няма да му позволим да се отърве лесно от нас. Ще възложя на самия Мурджев да го научи на приличие.

Иван Иванич излезе от заместник-ректорския кабинет, свали роговите очила, поогледа се и зави към главния вход. Стигна до елипсовидното преддверие между входа и стълбището за Аулата, цялото в елегантна мозайка.

Спря точно върху центъра на елипсата, ясно означен с мозаечен кръг. Тропна с крак върху центъра, и ехото от тавана отговори с няколко бързи звука: тап-тап-тап-тап..., също като ръкопляскане на невидима публика. Усмихна се, после доволно повтори.

[1] Иван Иванич греши, цитатът е от Марк Твен. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

София, 17 ноември, петък следобед

СТРЪК ПАПУР

— Днес ще изучаваме Интербелума — каза Иван Иванич, като застана пред катедрата в двайсет и трета аудитория и огледа омърлушените четвъртокурсници, на които четеше лекции по най-нова история. От петдесет човека по списък присъстваха около двайсет, което не беше толкова зле за петък следобед. Отсъстващите щяха да ползват записките на приятели, които са били на лекцията.

Иван Иванич обичаше да се прави на важен. Преди да влезе в аудиторията нахлузваше дебелите си рогови очила, които бяха с нисък диоптър и от които май нямаше особена нужда, защото ги ползуваше само като говори. Обичаше да пуска латински изрази, като Доцендо Дисимус (*преподавайки се научавам*) и Фестина Ленте (*бързай бавно*), като умишлено ги изговаряше натъртено и с апломб, с което успешно пробуждаше аудиторията, поне за няколко минути.

На изпит пък успокояваше изнервените студенти с Мemento Мори (*помни смъртта*) и весело обясняваше, че няма никакъв смисъл човек да се тревожи за някакъв си изпит, след като всички така и така ще умрат и изгният, докато втрещените студенти го гледаха с уплашени лица и наистина забравяха страха от изпита.

Сега Иван Иванич взе парче тебешир и написа на олющената черна дъска заглавието на лекцията — „Интербелум, или периодътмежду двете световни войни (1919–1939)“. В средата под заглавието изписа и датата: „17ноември 1989“. После се изправи до катедрата, отвори записките си и започна бавно и сериозно да чете, докато студентите грижливо си записваха.

— С Великата октомврийска социалистическа революция през 1917 година се започна коренен поврат в историята на човечеството — приповдигнато задудна Иван Иванич с патос, който някои се опитваха да изтълкуват като ирония или даже като подигравка със самата

революция, но без успешни доказателства досега. — След победата ѝ, капитализмът престана да бъде единствената и доминираща система в световното стопанство. Растеше и крепнеше съветската социалистическа икономика, която със самото си съществуване революционизираше целия свят. В същото време продължи отслабването и загниването на световния империализъм. Така се стигна до глобалната икономическа криза от 1929 до 1934 година, която нанесе съкрушителен удар на цялото капиталистическо стопанство.

Изправен като че ли неподвижно и без да отлепя белите си маратонки от пода, Иван Иванич всъщност едва забележимо се поклащаше напред-назад, от глезените нагоре, като гален от ветреца стрък папур. Несъзнателно тялото на лектора участваше в сложен механичен процес на балансиране, в който беше ангажиран главният му мозък и множество мускули, и който беше безусловно необходим за запазването на изправеното му положение, както неговото, така и на всяко изправено човешко тяло.

Това беше автоматичен процес, който с годините, прекарани в четене на лекции вече му беше донесъл болки и схващания в стъпалата и глезените и който, ако Иван Иванич не се научеше да чете лекции седнал, като нищо щеше да му докара и лумбаго някой ден.

НАГЛЕДНО СРАВНЕНИЕ

— За американците началото на века изглеждало като период на небивал просперитет — рече Иван Иванич. — В края на двайсетте години американската промишленост достигнала цели 45% от световното производство. Носител на прогреса било автомобилостроенето, основано на поточните линии на Хенри Форд. Автомобилът пък довел до усилен строеж на пътища, крайпътни ресторанти, сервизи, металодобивни предприятия, и какво ли още не. Печалбите на капиталистите били толкова големи, че оставало и за работниците. Повишило се равнището на живот даже и на обикновените хора, което пък създадо празнична еуфория у населението и всички се увлекли да купуват все повече и повече, при това изключително на кредит. Народът започнал масово да пазарува и то не само автомобили, не само жилища, не само битова техника, ами се втурнал да купува на кредит и акции на борсата. Поради лесния

кредит и голямото търсене, цените на акциите растели главоломно и като че ли с всеки изминал месец вложителите ставали все по-богати. Но ние, българите, добре знаем, че всяко нещо, което се вдига, е осъдено и да падне. В Америка голямото падане започнало на 29 октомври 1929, деня, в който се отприщила борсовата паника и който се смята за официалното начало на голямата депресия.

Една студентка на петия ред подложи длани под деликатната си брадичка, подпря лакти на банката, и се загледа някъде далече над главата на Иван Иванич.

Тъмните ѝ къдрици бяха като абаносов фон на искрящите пъстри очи. Усмивката, с трапчинки около устните, тя като че ли виждаше безкраен низ от бъдещи слънчеви дни в далечна топла страна, дни, които завършват с вечерни разходки по алеи с нежен мирис на жасмин.

Гласът на лектора достигаше до нея приглушен, като бълбукане на тайнствен подземен поток в далечна мрачна пещера... бълбук-бълбук-бълбук... тези следвоенни години създали илюзията за просперитет... бълбук-бълбук-бълбук... като следствие от закона за неравномерното развитие на капитализма... бълбук-бълбук-бълбук... американците изградили квинтесенциалното консуматорско общество... бълбук-бълбук-бълбук... но всъщност алчността... прекомерната консумация... бълбук-бълбук-...

— Прекомерната консумация в Америка фактически представлява своего рода мирновременен престъпление, защото довежда до голямата депресия, както и до световната икономическа криза и така причинява много страдания и мъки за народите в страните на капитала — бодро извиси глас Иван Иванич, а полускритите усмивки, които в този момент се появиха по някои лица, като че ли удвоиха ентусиазма му и той продължи още по-въодушевено.

— Съветският съюз беше единствената страна, която успя да избегне разрушителната световна криза, благодарение на плановата си икономика, на умелите си и компетентни ръководни кадри, както и на успешно проведените колективизация и индустриализация — декларира Иван Иванич, като в същото време протегна дясната си ръка напред, с длан отворена нагоре, като че ли се опитваше да улови бъдещето и да го поднесе на слушателите си.

— За да осъществи интензивната си индустриализация, Съветският съюз имаше нужда от толкова много нови машини, че не

можеше сам да си ги произведе, затова купуваше и от капиталистическите страни. По този начин, великата страна не само задоволяваше растящите си технологични нужди, но всъщност помагаше на бедстващите народни маси на запад, като създаваше все пак някаква работа на омърлушените западни икономики и фактически предпазваше техните трудеци се от глад, като в същото време им даваше и надежда за бъдещето. Така голямата депресия послужи като убедителен фон за едно нагледно сравнение между двете икономически системи, от което на пролетариите стана ясно, че при капитализма човек експлоатира човека, а при социализма е точно обратното.

СТРАННА ГРУПА ХОРА

Иван Иванич продължи лекцията в този дух. След трийсетина минути обаче той забеляза как студентите все по-често оставят писалата настрана да поразкършат китките си, как някои се прозяват, как момчетата започват да оглеждат колежките, а момичетата си намират разнообразие ровейки из чантите си.

— Според Марк Твен, университетът е място, в което записките на професорите се пренасят в записките на студентите, без да преминават през главите нито на едните, нито на другите — внезапно изтърси Иванич и свали очилата. — Прав ли е бил Марк Твен да прави такива обобщения или не е бил прав?... Всъщност самият Марк Твен е казал, че всяко обобщение е грешно, включително и това, с което неволно е дал блестяща илюстрация за непреодолимите вътрешни противоречия в Америка още по негово време.

Иван Иванич изгледа аудиторията, за да се убеди, че хората са се поразсънили, после отместа погледа си към прозорците. Отвън малката уличка край задния вход на университета беше безлюдна.

Тъкмо помисли, че вече може да продължи с четенето на лекцията, и в този момент видя как иззад ъгъла се появи странна група хора, които вървяха по уличното платно с плакати в ръце. Иванич забеляза, че в групата нямаше ни една жена и ако не носеха плакати, човек можеше да си помисли, че са бащи на мъжка разходка със синовете си.

Едно русоляво момче крачеше най-отпред, здраво стиснало с двете си ръце летва. Високо над главата му, летвата поддържаше голям

бял картон, солидно опънат върху импровизирана дървена рамка. На картоната с едри букви пишеше:

Смърт на червената буржоазия. Да живее другарят П. Младенов!

Удивен, Иван Иванич забеляза как след групата върви добре загорял мъж на около 45 с каскет на главата, леко приведен под товара на голяма плетена кошница в лявата ръка и малка трилитрова дамаджанка в дясната. *Трилитровката е прекалено малка за тази голяма кошница, съчувствено си помисли Иванич, петлитрова дамаджанка щеше да даде по-добър баланс и човекът нямаше да се мъчи чак толкова изкривен наляво.*

Скоро всички изчезнаха по пътя си, а споменът за мъжа с дамаджанката насочи мислите на Иван Иванич в нова посока и той вдъхновено заговори на аудиторията си.

АЛКОХОЛ И ПИЦА

— В резултат на настъплението на консервативните сили и на монополистичния капитал в САЩ срещу демократичните сили и със специална поправка на конституцията през 1919 година е установен сух режим в национален мащаб. Формално, това е направено с цел да се предпази от разлагане прословутия американски начин на живот. На практика обаче сухият режим се използва като мощно средство за отклоняване на широките слоеве на американското общество от борбата за действителни социално-икономически и политически промени.

Иван Иванич примлясна, поглади коремчето си и продължи.

— По това време италианските имигранти съставляват най-свободомислещата прослойка на обществото. Италиански ресторантьори реагират своевременно на сухия режим, като разширяват заведенията си с допълнителни задни стаички, в които тайно сервират алкохол, докато отпред в официалния салон клиентите, както и преди, консумират автентична италианска кухня. И докато преди сухия режим италианските ресторанти се посещават главно от италиански имигранти, след затварянето на официалните барове целокупният американски народ хуква по италианските заведения — първо, официално и от немай-къде да похапне италианска храна в предния салон, а после да се придвижи в тайните задни стаички,

където да се наслади по същество на забранените напитки. Така покрай нелегалното смукане на алкохол, американецът полека-лека привиква да смуче и дълги варени макарони, както и да набива пица, а веднъж научен, продължава да ги яде и след края на сухия режим, та и до днес.

Иван Иванич забеляза роговите си очила на масата, нахлузи ги отново и занарежда, като за убедителност смени глаголното време като да бе свидетел на тези събития.

— За съжаление, качеството на алкохола неизбежно се влоши поради невъзможността да се спазват технологичните процеси в условията на нелегално производство. Само за девет години, смъртността от препиване се увеличи четири пъти. Броят на баровете обаче, при това всички нелегални, се утрои. Производителите на нелегален алкохол пък се обединиха в престъпни структури, най-известна от които е италианската мафия с типичен представител Ал Капоне. Сред полицията и политиците се зашири невиждана до това време корупция.

Сега Иван Иванич реши да помогне на студентите с правенето на записки, та спря да говори, взе тебешира и написа на дъската:

Сух режим
Пица и макарони
Ал Капоне
Компартия
Бони и Клайд

— Основаната през 1919 комунистическа партия на САЩ се стараеше под ръководството на Коминтерна да играе ролята на защитник на работниците и фермерите — заяви Иван Иванич, като посочи към черната дъска. — Обеднелият народ постепенно се чувстваше все по-готов да се бори с оръжие в ръка. Храбри, но класово неосъзнати пролетарии като Бони и Клайд, вместо да се присъединят към организираното работническо движение, започнаха самостоятелни въоръжени акции, които бяха предварително обречени на неуспех.

В този момент секретарката на декана Валя, усмихната тъмнокоса жена, откряна вратата на аудиторията и помахна на Иван

Иванич да излезе. В коридора тя информира доцента, че родител от провинцията ходел из факултета с кошница в едната ръка и дамаджанка в другата, като питал къде кого срещне как да открие доцент Иванов. Попитал и декана, професор Бобев, който побързал да прибере родителя в деканата, че да не го зяпат хората по коридора, а после пратил Валя да извика доцента.

Иван Иванич се върна в аудиторията, усмихна се на студентите и им обясни, че го викат по спешни дела в деканата, поради което вторият час от лекцията се отменя.

— Сега можете да си ходите, но да не забравите да гледате Бони и Клайд, дават го във филмотечното кино, и ще се видим следващия петък — рече Иван Иванич и се отправи към деканата, като си свирукаше безгрижно.

ЗА БЛАГОТО НА ДЕЦАТА

В деканата Иван Иванич намери родителя седнал на канапето за гости и заобиколен с вече познатите на Иванич кошница (отляво) и дамаджанка (отдясно). Кошницата беше покрита с бозав плат, зашит с едър червен бод за потъмнелите върбови клони. Дамаджанката пък беше грижливо запушена с оронен царевичен кочан, издайнически почервенял отдолу. Из деканата се разнасяше миризма на храна.

Деканът седеше зад бюрото си от другата страна на стаята и гледаше тъжно. Иван Иванич го попита жизнерадостно как е със здравето и без да дочака отговор, покани родителя в доцентския си кабинет, та да не пречели с разговора си на работата на началниците.

— Я съм бащата на Миланка от Кюстендил — започна гостенинът още докато излизаха от деканата. — Она ти е студентка. Разправяла ми, че от сите ти си най-убавия професор. На другите изпити ѝ било мъчно, но при тебе немало да е така щото убаво си ги учел и сичко запомняла.

Влизайки в кабинета си, Иван Иванич побърза да затвори вратата, след което сложи снопчето листа с бележките си за днешната лекция върху големия куп на бюрото. Затисна ги с миниатюрния бронзов бюст, в който Маркс и Ленин бяха скачени като сиамски близнаци и който си беше донесъл от Самарканд. Таткото на Миланка пък остави кошницата и дамаджанката на бюрото.

— Миланка ти е много благодарна, така да знаеш, та ти нося нещичко за отплата — рече бащата и посочи към кошницата.

— Благодарско... ама не мога да приема — отговори Иван Иванич. — Не е редно. Ние сме тук да даваме всичко на студентите... да им отдаваме и умовете си, и сърцата си, че да ги изградим като достойни граждани и строители на светлото бъдеще. Не мога да приема.

— Ама чакай, бе човек, виж какво има тука, то не е съвсем малко, аз щях и печено прасенце да донеса, ама не им е сега сезона — разтревожи се таткото, след което бързо разпори конеца и махна плата, после сръчно заизважда нещата от кошницата, като ги нареждаше на бюрото и в същото време обясняваше. — Това тука е рибя пастърма, от толстолоб. Те това туканка е печена кокошка, а в буркана е туршията. Туй е домашна луканка, а онуй е свинско филе. Те ти и баница, те ти погача, а туй е дебела баклава с орехи, жената специално за теб я е правила. Бирената бутилка е пълна с домашна сливовица, а пелинът е в дамаджанката. Баклавата е направена по християнски — тайнствено зашушна таткото. — Трийсе и три листа, затуй е дебела, ама тъй тебе да се прави, по един лист за всека година на Исус.

В това време на вратата се почука и Иван Иванич по инерция каза: Влез!

— Здравсти, Иванич — влезе в стаята Желю Желев, философът, и неволно подуши въздуха със сбърчен нос, докато зад гърба му надничаше доцент Чулков, с принтерна разпечатка в ръката, по която още си стояха перфорираните краища. — Имаме среща на демократичните сили в библиотеката, пък не ни стигат столовете. Ще може ли да заемем два от твоите?

Мъжете изнесоха столовете. Иван Иванич отново затвори вратата и огледа стоката по бюрото с невинен поглед. Гостенинът пък продължи с обясненията.

— За рибната пастърма не съм жалил време, две седмици съм я правил. По два дена държах сека страна натрита със сол, после в саламура за три дена. Па да знаеш с ква каша съм я омазал да съхне, да стане убава... бело вино, чесънец, черен и червен пиперец, чубрица, па и чимен, че без чимен пастърма не мой. Обаче стана како тебе, по убав подарък нема да видиш! Земай, не се назлъндисвай и да се кефиш на софрата.

— Аз никога не съм взимал... дарове, няма и сега да взема... — каза Иван Иванич и се умълча за момент. — Не! В никой случай. Не може. Няма да стане.

— Ама ти какво... аз туй сичкото чак от Кюстендил съм го мъкнал по влака, сега обратно ли искаш да си го нося? — изскимтя таткото и понеже Иван Иванич не отговори, човекът извиси глас, като че ли щеше да се разплаче. — Абе човек, ти деца немаш ли?

Иван Иванич понечи да каже: „Нямам!“ — но взе, че се замисли. *Аз мои си деца нямам, но за мен студентите са като собствени деца. Осигурявам им духовна храна, разбира се, но и материалната е важна.*

— Хм... хм... добре де... е, щом е за благо на децата, приемам — склони най-последно доцентът. — Хайде сега да приберем материалите обратно в кошницата и да си гледаме работата, че време не остана... мен науката ме чака, тебе пък за Кюстендил влака.

Останал сам в кабинета си, Иван Иванич издърпа царевичния кочан от гърлото на дамаджанката, надигна я и отпи голяма глътка, позадържа винцето в уста, и после го изпрати надолу по хранопровода, след което доволно примлясна. Замисли се и опъна още веднъж.

След това се настани на стола и пусна тихичко радиото. Стоплен от виното и унесен в музиката, Иван Иванич се отпусна и задряма. Затова не чу Радиното почукване на вратата. Не чу нито първото, нито второто, даже не и третото.

ПЕТА ГЛАВА

София, 17 ноември, петък привечер

ИЗПИТИЯТ ЧАДЪР

Четвъртокурсничката Рада беше отишла в деканата с намерението да се оплаче от състуденти, а оттам я бяха препратили при Иван Иванич, новия заместник-декан. Понеже задрямалият Иван Иванич не реагираше на Радините почуквания, тя се върна обратно в деканата. Секретарката Валя решително набра доцента и дрънченето на служебния телефон го стресна и разбуди успешно.

Още с влизането при Иван Иванич, Рада заяви, че идва да представи оплакване от някои четвъртокурсници.

— Оплакване? — разтри очи доцентът. — Давай, от вчера никой не се е оплаквал, та вече се чудех какво ли става с хората. Аз обичам оплакванията, за мен те са като хляб насъщен, пък съм и длъжен да разглеждам жалби всякакви, нали сега съм в ръководството, та съчетавам работата с удоволствието. Писмено или устно?

— Устно — отговори Рада, малко сконфузена отначало, но с повечко кураж след секунда-две. — Днес от 11 имахме два свободни часа при доцент Чулков и комсомолският актив на курса решихме да отидем до Дълбок зимник... хем да хапнем нещо, хем да обсъдим някои организационни въпроси. Като стигнахме в Зимника, оказа се, че никой няма достатъчно пари, само жълти стотинки. Тогава Камен предложи да сме изпиели членския внос и всички освен мен гласуваха „за“ — а аз, загубената, взех, че им дадох парите. Постоях с тях малко на масата и после се върнах в университета за вашата лекция, доцент Иванов. Другите си останаха в заведението. Затова ги нямаше в час. На лекцията вие тъкмо започнахте да говорите за италианските заведения в Америка и аз осъзнах, че съм си забравила чадъра в Дълбок зимник, затова след като ни пуснахте от часа, веднага се върнах да го потърся. Цялата групичка си беше още там, и знаете ли какво направих? Членският внос не им стигнал да си платят поръчката, та убедили

Владка, сервитьорката, да вземе моя забравен чадър за уравниване на сметката, пък тя от немай-къде се съгласила. С чужд чадър помен правят, както би казал народът. А аз вече нямам чадър, дано да не вали днеска. Е затова съм дошла да се оплача. Това е пълна липса на съзнание... никакъв морал, никакво чувство за отговорност.

— Не е хубава тая работа — съгласи се Иван Иванич. — То човек като се пристрасти към някой порок, няма спиране. Сега иди пак в Дълбок зимник и им кажи на колегите, че ги викам. Искам ги до един тук в кабинета и внимавай някой да не се укрие. Разчитам на теб, така да знаеш.

Рада се отправи към Дълбок зимник за трети път този ден, а Иван Иванич се разшета пъргаво. Отново извади съдържанието на кошницата върху бюрото, което преди това предвидливо постла с вестници. От библиотечния шкаф измъкна салфетки, чинии, ножове и вилици, стъклени чаши и даже една неголяма и леко поочукана алуминиева тавичка.

Доволен огледа бюрото си, сложи си роговите очила и зачака.

НА ПАРТИ С ДОЦЕНТА

— Водя само пет души, другите имали много за учене и си отидоха. На Камен баба му пък била болна, той щял да дойде тук покъсно — избърбори Рада, като въведе колегите си при Иванич, след което впери поглед в храната и напитките по бюрото и млъкна умислено. Другите се спогледаха безмълвни.

— Аз виждам шест човека — възрази строго Иван Иванич. — При това единият от тях ми е непознат!

— Това е Манекена — почтително обясни Рада. — Оказа се, че се включил в групата преди час. Сега поиска и той да дойде, за да поеме своята част от отговорността.

— Я виж ти! — възкликна Иван Иванич, свали роговите очила, прибра ги в джоба и се усмихна. — За пръв път виждам жив манекен!

Доцентът пристъпи към стройния мъж в маркови дънки, огледа го отзад и отпред, след което раздруса енергично ръката му.

— На сметка ли е да си манекен?

— Не е зле — самоуверено отвърна мъжът. — За десет дни на Пловдивския панаир изкарвам хонорари колкото едногодишна заплата.

— А трудно ли е?

— Фасулска работа.

— Добре, значи не си преуморен и ще можеш да накъсаш кокошката в ей-тази тавичка.

Манекена застина колебливо за миг-два, след което послушно пристъпи към бюрото с храните.

— Имам задачи и за вас — обърна се Иван Иванич към останалите и занарежда. — Личо и Стефчо да отидат за столове от някъде. Бинчо и Тина да нарежат от филето и луканката в една от по-големите чинии. Веси и Рада да начупят питката и да отворят буркана с туршията. Аз пък ще сляза до кафенето да купя разремител за алкохола, да не вземат да затворят, че нали е петък.

Скоро хората си сложиха в чинии и си наляха в чаши, компанията насяда около бюрото, Иван Иванич вдигна наздравица и всички отпиха.

— По какъв случай е това парти? — попита Стефчо.

Иван Иванич се замисли.

— А! — възкликна внезапно доцентът и вдигна пръст. — Сетих се! Днес имам рожден ден.

Всички се засмяха.

— Някой иска ли цигара? — попита Манекена и размаха пакет *Пал Мал*.

Всички запалиха. Смукнаха доволно и пуснаха кълбета дим, а Манекена даже пусна три пръстенчета.

Пийваха, хапваха и си говореха.

ДВЕ ХУБАВИ ОЧИ

— Ние, манекените, сме привилегировани — сподели Манекена с Веси. — Чувстваме се избрани. Нашият живот е много хубав.

Веси не реагира.

— Шепа хора сме, да сме най-много трийсет в цялата страна и се учим един от друг — продължи настойчиво мъжът. — Много трудно е да се пробие в кръга ни, освен ако те предложи някой от нас.

Беше се лепнал за момичето, докато Иван Иванич говореше с другите.

— Келнери от цяла България се събрали в Дълбок зимник през 1907 — рече гръмогласно доцентът, хапна парче баклава и започне да го дъвче, докато останалите от компанията го гледаха с очакване. —

Мммм... келнерите... точно в Дълбок зимник взели, че основали Българския келнерски съюз, значи говорим за официален учредителен конгрес. Имали си и официален вестник, казвал се *Келнерски глас*.

Останал настрана, насаме с Веси, Манекена се приведе към нея и тихичко зарецитира с пьянски глас.

*Две хубави очи. Душата на дете
в две хубави очи; — музика — лъчи.
Не искат и не обещават те...
Душата ми се моли,
дете,
душата ми се моли!*

— Официалният келнерски празник пък бил на 24 май — изгръмоля отново гласът на Иван Иванич. — Съвсем уместен избор, разбира се, защото българските кръчми открай време са си били средища на духовността.

Манекена приближи красивото си лице към лицето на Веси, като че ли да я целуне, и промълви:

*Две хубави очи. Душата на дете.
Не искат и не обещават те...
Докога, дете?*

Веси се изправи и замахна с все сила. Изкънтя шамар. Манекена също се изправи и по розовата му буза се изтърколи сълза.

В стаята настъпи мълчание, което не се знае докога щеше да продължи, ако в този момент не се беше появил Камен, който още с влизането започна да се оправдава и да обяснява как всички отишли в Дълбок зимник да хапнат нещо малко и евтино („препечени филийки със сирене и само малко Радомирски пелин“), как записани в разговор пропуснали лекцията на доцент Иванов, как Камен не се явил в кабинета при повикването от Рада, защото дядо му бил болен, и какво ли още не, та се наложи сам Иван Иванич да го спре, да го покани да

седне, да му сложи в чиния от рибената пастърма, луканката и филето, да го попита с пелин ли ще продължи или иска да опита домашната сливова, и в крайна сметка да му налее и от двете, но в различни чаши.

— Тук не може да се диша, димът с нож да го режеш! — заяви Веси и пристъпи енергично към прозореца. Отвори широко и двете крила, върна се, пренесе стола си до Камен и се сви до него.

Кратко колебание — и Манекена, все още с розовееща буза, се примъкна към Рада.

— Ние, манекените, сме привилегирани — чу се гласът му. — Животът ни е много хубав. Трудно се пробива при нас... обаче е възможно, ако човек има добри връзки. Баща ми работи във външно-търговската банка...

Рада слушаше внимателно и от време на време кимаше с разбиране.

— За Шаляпин може вече да сте се досетили, че е бил клиент на Дълбок зимник, защото сигурно сте виждали портрета му в заведението — разказваше Иван Иванич. — Фьодор Иванович наистина често се отбивал там, когато идвал в България да пее. Всъщност след представленията забивал направо в Зимника и прекарвал нощите там в ядене и пиене. Бил известен на келнерите с това, че много пуши, та често трябвало да му чистят пепелника.

Доцентът се прозя.

— Един път някой не се сдържал и го попитал, така и така, пиячката и тютюнът не пречат ли на пеенето, а Шаляпин в отговор духнал бавно всичкият дим в лицето на човека и му рекъл: „Нищо не пречи, когато имаш глас.“

Така в хубави разговори часовете преминаваха неусетно. Всички разказваха дълго и се изказваха още по-дълго. Накрая храната беше изядена, напитките изпити, а от усилените дискусии очите започнаха да се замъгляват и главите да понатежават. Най-важното, стана наистина късно и скоро щяха да минат последните за нощта трамваи, автобуси и тролей.

— Стана време да си ходим — рече Иван Иванич, после се умисли за миг. — Аз всъщност ще остана да спя ей тук в кабинета, на канапенцето. Утре и без друго е събота, така че никому няма да преча. А вие момчета се погрижете колежките да не се прибират сами толкова късно по нощите.

Студентите излязоха през задния вход, минаха през безистена и се спряха за малко на улицата, само колкото ентузиазираният Камен да успее да довърши вица за Ленин и Сталин, дете беше го започнал още горе в кабинета. После Бинчо, Личо, Стефчо и Тина тръгнаха към спирката за Студентския град. Рада каза че е на сто метра, прихвана залитация Манекен зад кръста и го поведе пеша, докато той ломотеше нещо за две хубави очи и питаше докога. Веси пък се отправи към тролея в компанията на Камен.

— Човек няма защо да си дава парите, че да се вози вътре в тролея — обясни Камен на Веси. — Тъй и тъй сме заедно, ще те науча как се пътува гратис. Като дойде тролеят, ще минем отзад и ще стъпим на бронята. Хвани се здраво за макарите и всичко ще е наред. Щом стигнем до твоята пряка, всеки ще дръпне въжетото и тролеят ще спре. Докато се разбере какво е станало, ние ще сме изчезнали в тъмното.

Веси понечи да възрази, но видя как тролеят вече се задава от завоя. Внезапно от главите на токопроводите изскочиха снопове искри, прътите се откачиха от мрежата и пружините ги изхвърлиха силно нагоре. Единият прът се удари в напречна жица и я скъса. Мрежата увисна надолу, но не стигна платното.

Мръсно жълтият тролей спря, вратите се отвориха, хората заслизаха и тръгнаха да си ходят пеша. Знаеха, че поправката ще отнеме часове и до сутринта друг тролей няма да мине.

Камен весело пое по тротоара, той обичаше да се разхожда нощем. Музата му крачеше до него, той я хвана под ръка и запя:

*Ние двама не спим, ние двама вървим,
а градът е голям и безлюден и ням.
Наш е целия град, наш е целия свят,
наша е и нощта, наша е любовта.
Веселина, Веселина, моя весела душа.
Полунощ отдавна мина,
да си ходиме пеша.*

Насреща се зададе възрастен мъж с козя брада. Изпод артистичното му кепе се вееха буйни бели коси. Мъжът се размина с двойката, обърна се, позагледа ги завистливо, оправи си шалчето, после продължи напред, като си затананика съвсем тихичко:

*Веселина, Веселина, моя весела душа.
полунощ отдавна мина,
да се любиме пеша.*

ШЕСТА ГЛАВА

Банско, 15 декември, петък сутрин

БЕЗ ЗАКУСКА И КАФЕ

— И ти ли изпусна закуската? — рече Марго Василева, като се приближи до Иван Иванич, който тъкмо беше застанал пред затворената врата на трапезарията на Дома на учените в Банско.

През двойната остъклена врата се виждаше как една лелка в бяла манта грижливо изтърсва трохите от покривките на пода. В далечния край на трапезарията ранобудният Драго Денев току-що беше изправил неголям екран до огряната от утринното слънце бяла стена и вече се мъчеше да фокусира прожекционния апарат.

Открай време двамата доценти и професор Василева работеха заедно в катедрата по нова и най-нова история. От две години Марго Василева, която умееше да се държи едновременно и приятелски, и респектиращо, беше шеф на катедрата.

— Нищо, аз и бездруго тази сутрин не съм гладен... Дойдох пет минути преди заседанието, че да мога да се запозная предварително с програмата, това е по-важно от някакви си там закуски — отвърна оптимистично Иван Иванич и посочи към окачения на вратата лист, после добави: — Днес има интересни мероприятия, ще присъствам на всички.

На листа пишеше:

Международен симпозиум за Източна Европа
15 декември 1989, петък — работна програма за деня
7:30-8:30 Закуска
9:00-10:00 Пленарна сесия:
— Председател — д-р Рем Баранович от Москва
— Докладчик — проф. Василева от София
10:00-10:30 Почивка

10:30-12:00 Работно заседание — докладват:
— Игор Лавров от Москва
— Скот Хорн от Бостън
— Доц. Красьо Чулков от София
12:00-14:00 Обяд
14:00-19:00 Свободно време за неформални дискусии
19:00 Банкет

В долния край на листа някой беше добавил с молив: Закуска на закъснелите няма да се дава и да не носите храна по стаите! — от Ръководството.

— На мен едно кафе ще ми стигне засега — рече Марго Василева и разклати с леко кръгово движение полупразната пластмасова чашка. — А ти първо ми помогни да отпочнем заседанието, пък после ще имаш време за кафенце и каквото друго ти се услажда... Драго вече гласи прожектора, ама дали ще дойдат достатъчно хора? — с безпокойство продължи професорката, като се поизвърна назад към фойето.

Във фойето няколко души пушеха насядали около масичките, чакайки лелката да свърши с почистването и да отключи вратата към трапезарията, че да влязат за сутрешното заседание. Други пристигаха по стълбището и се нареждаха пред малкото барче до рецепцията. Кафе-машината съскаше ободрително.

Почетният председател на сутрешното заседание Рем Баранович, заместник-директор на института за нова история в Москва обаче никакъв не се виждаше. Наложил се Иван Иванич наистина да отложи кафето и да се упъти нагоре по стълбите към стая 305. В тази стая дълбоко спеше снощният д-р Баранович, който, съгласно недвусмислените инструкции на енергичната Марго Василева трябваше да бъде разбуден и безотложно доведен долу.

РЕМ БАРАНОВИЧ

Иван Иванич почука решително на зелената дървена врата на стая 305, изчака, после повтори и потрети. През паузите между почукванията доцентът разглеждаше изрязаните от тънък шперплат цифри 3 и 5, залепени на вратата точно на нивото на очите му. Нулата

между тях липсваше, а там, където е била залепена преди години, сега се виждаше потъмнялото дърво на вратата.

Четвъртото и най-гръмко почукване на Иван Иванич даде резултат: вратата на съседната стая се откряна и през процепа предпазливо се прокраднаха разрошените руси къдрици на младши научен сътрудник Игор Лавров.

— Рему Барановичу на pewno още хочеться спать... вчера на вечерном форуме он высказывался очень долго^[1] — премигна Игор, като се криеше зад вратата, опижамен със синьо-бели райета.

— Пусть отспиться... протрезвеет^[2] — бързо схвана положението Иван Иванич. Позамисли се, приближи се леко към Игор, пое въздух с разширени ноздри, остана доволен, и с приповдигнат глас заяви. — А Вас, Игор Александрович Ви каня от името на организаторите да сте почетен председател на сутрешното заседание. Доклад ще изнесе нашата многоуважавана Маргарита Василева... само че побързайте да смените пижамата с костюм, че започваме след пет минути.

Макар и скорошни познати, Иван Иванич вече си знаеше хората. Преди три дни лично ги посрещна на летището в София със задачата да ги доведе здрави и читави в Дома на учените в Банско.

Вместо официално поканения директор на московския институт обаче в София неочаквано пристигна заместник-директорът Рем Баранович, който поясни още с пристигането си, че тази есен времето било нестабилно, поради което старият академик Поплавкин предпочитал да пази топлото директорско кресло в института вместо да пътува; затова Рем бил тук вместо директора, заедно с младия и перспективен Игор Лавров.

До този ден никой от организаторите на симпозиума не беше и подозирал за съществуването на Рем, нито пък че Рем пристига като заместник на Поплавкин.

При пристигането на аерогарата Рем Баранович, енергичен и решителен като десантчик, с татуировки по ръцете и с телосложение на носач от сточна гара отиде да се изпишка и, докато го чакаха, Иван Иванич научи от Игор, че и самият Игор бил изненадан от тази промяна в плановете на висшето началство. Според посмутения научен сътрудник, д-р Баранович станал заместник-директор на института

съвсем наскоро, но преди това дълги години служел всеотдайно на същия този институт в качеството си на главен домакин.

Преди три месеца обаче, Рем Баранович, тогава все още домакин, неочаквано заминал на дългосрочна командировка в далекоизточния филиал на академията на науките във Владивосток. Два месеца по-късно, за всеобща изненада и удивление на институтския колектив, Рем се завърнал в Москва като доктор на науките, като обяснил, че защитил дисертация във Владивосток, след което бил незабавно произведен в длъжността заместник-директор на института.

Потокът от любопитни новини секна с появата на д-р Баранович, който жизнерадостно крачеше към двамата мъже, тръскайки мокрите си ръце.

— Каня ви на обяд! — обяви пред гостите Иван Иванич, след което тримата излязоха пред терминала. Иванич махна на едно такси, мъжете се метнаха в колата и само след трийсетина минути вече седяха около голяма, покрита с шарена битова покривка маса в механа *Попското* на площад *Ленин*.

Поредица от ниски сводове от тъмночервени тухли, разделени с чист снежно-бял хоросан дружелюбно свързваха ниските стени, които пък със сивата си каменна облицовка и водоравни тухлени кантове подсилваха интимния уют на заведението и като че ли подканваха към дълги, спокойни угощения. Руските гости се заоглеждаха удивени, а Иван Иванич без да губи време се зае да им превежда менюто.

Всички лесно се съгласиха на мешана скара. Иван Иванич даде подробна поръчка и накрая каза на келнера:

— Аха, и да не забравя — една бутилка каберне!

В този момент Рем Баранович спря виното с решителното:

— Нет! Нет! Нет!... Мы с этим покончили давно^[3]!

Иван Иванич подложи кабернето на повторно обсъждане, този път поглеждайки с надежда и към Игор Лавров, но и Игор, и Рем отхвърлиха идеята за вино с непоколебимата твърдост на комунисти на разпит.

— Разбирам — вдигна рамене Иван Иванич и се обърна към келнера. — Колегите не пият, така че донеси само за мен една малка гарафа от наливното червено.

Не се мина много и топлите мешани скари пристигнаха в съпровода на бухнали бели питки, две газирани води за руснаците, а

специално за Иванич — стъклена гарафа, от която червеното стрелкаше със закачливи рубинени искри.

Оживеният до този момент разговор неочаквано започна да замира, да става все по-бавен и разпокъсан, като скоро заприлича на умореното клатушкане на изгубен в сухата пустиня и омаломощен от жажда отшелник. Гостите дъвчеха все по-смълчани, докато Иван Иванич всеотдайно изобретяваше какво още да каже за съживяване на компанията и току изплакваше изнервено гърло с глътка червено. Всеки път, щом Иванич надигнеше чашата, Рем и Игор се втренчваха в него и го гледаха с безизразни лица.

Иванич реши да приключи с тези тягостни сцени, гаврътна всичкото останало вино на три солидни глътки, обърса устни с ръка, усмихна се на гостите като току-що насукано бебе и доволен рече:

— Готово!

В този момент Рем Баранович го изгледа с див поглед, наведе се към пода, взе дипломатическото си куфарче, постави го на масата и решително го отвори. В куфарчето лъснаха две големи бутилки *Столичная*, полегнали в компанията на разни научни списания, бележник, електронен калкулатор и метална кутия сельодка. Бутилките лежах в куфарчето грижливо наредени, все едно ръчни гранати на старателен сапър.

От другата страна на Иванич, Игор Лавров моментално повтори действията на шефа си с точност и подобие, на които биха завидели и най-добрите танцови двойки на *Большой*. Видя се, че и в отвореното на масата Игорovo куфарче се бяха кротнали две бутилки *Столичная*, пак в компанията на научни списания и бележник, само дето вместо сельодка Игор носеше буркан кисели краставички.

— Заоткупорим бутылку водочки^[4] — вдъхновено рече Рем Баранович и речено-сторено, незабавно отвори първата бутилка, напълни водните чаши и вдигна първия тост.

От тук нататък пътуването на тройката до Банско протече по неочакван за Иван Иванич начин. Първата бутилка гостите изпиха още в *Попското*. Втората бутилка наченаха в таксито до автогарата, продължиха я в чакалнята и я изпразниха, докато автобусът за Банско стигна до пернишкия разклон. След това напрежението намаля и двамата гости изкараха останалия път до Банско само с третата

бутилка, стратегически оставяйки последното шише водка в дълбок резерв.

Като влезе във фоайето на Дома на учените, Рем Баранович взе приветстващата го Марго Василева за камериерка, поръча ѝ да отнесе багажа му горе в стаята, а самият той се отправи директно към барчето. Иван Иванич доброволно понесе всичкия багаж, последван от плетящия крака Игор и от изпепеляващите погледи на Марго Василева.

Всичко това се случи преди три дни. Оттогава Рем Баранович все още не се беше появявал на заседанията на симпозиума. Спеше до късно сутрин. Като се наспеше, заминаваше на дегустация из питейните заведения на градчето. Късно снощи го бяха видели да плаща цялата сметка на градската дискотека и да пъха двайсетачки в пазвите на сервитьорките в бара.

Затова сега, бидейки добре осведомен и реалист, Иван Иванич пренебрегна инструкциите на Марго Василева и вместо исканият от нея Рем Баранович, прояви инициатива и заведе долу на сесията Игор Лавров. На учудения поглед на шефката си Иванич тихо, но убедително отвърна: „От него ще стане екстра почетен председател... Трезвен е.“

ОПТИМИСТИЧНО СЪГЛАСИЕ

Двайсетина ранобудни участници се занастаняваха около застланите с бели покривки маси в трапезарията, като бутаха или дърпаха столовете настрана: или да направят място на приятели, или пък да виждат по-добре екрана.

В същото време, деканът Бобев, шефът на катедрата Марго Василева и новоизлюпеният почетен председател на заседанието, младши научен сътрудник Игор Лавров се настаниха на една специална маса отпред и близо до прожектора, като по този начин оформиха нещо като тържествен президиум.

Зад президиума се виждаше шубера за сервиране на храна от кухнята, а над него беше окачен малък лозунг:

Обещаваме да намалим стойността на един човекоглоглохраноден с 1.7 стотинки!

Иван Иванич се паркира на един стол най-отзад в трапезарията, точно до открянатата към фоайето врата. Председателят Лавров, в сив костюм, бяла риза и червена вратовръзка, вежливо изчака всички да

седнат и да попритихнат, след което се изправи и заговори с приятен мелодичен глас, като представи на аудиторията дълъг списък от научни и обществени постижения на професор „Василева“ — която повечето и без друго вече познаваха, но които като че ли останаха приятно изненадани от това какъв специален учен е тя и колко малко всъщност са знаели за нея до този миг.

Накрая Игор бръкна в десния джоб на самото си, извади поизмачкан лист, прочете от него темата на доклада и приключи уводната церемония, като даде думата на Марго Василева. Присъстващите изръкопляскаха и затихнаха отново, а професорката се изправи до прожектора и нагласи заглавния слайд.

— 1953 е повратна година в европейската и световна история — заговори с напрегнат глас Маргарита, пое дълбок дъх и като че ли малко припряно мина на следващия слайд. — На 5 март умира Йосиф Висарионович Сталин. Неговата неочаквана кончина поставя верижна реакция на бавни, но необратими процеси и промени в целия социалистически лагер, на които ставаме свидетели и днес.

Облегнат на стола и изпружил удобно крака, Иван Иванич слушаше съсредоточено, вперил приветлив поглед в говорещата Марго Василева, като през цялото време сериозно кимаше с глава в знак на оптимистично съгласие.

От лявата страна на доцента беше вратата към фоайето, а от дясната имаше стенна ниша с остъклена метална врата, в която се мъдреше навит на руло сплескан пожарен маркуч. На стената, току до нишата с маркуча беше залепен стар цветен плакат, на който един руменобуз пожарникар беше вдигнал предупредително ръка. Под пожарникаря с едри червени букви пишеше: Поддържай маркуча си в изправност!

БЛИЗВАНЕ ПО НОСА

Десетина минути след началото на доклада доцентът се прозя сладко, протегна назад ръце с длани, сплетени на темето, усмихна се невинно на докладчицата — която междувремето вече се беше успокоила и уверено извисяваше глас като морска сирена — после тихичко стана, измъкна се в опразненото фоайе, притвори леко вратата зад себе си и се насочи към барчето, където го чакаше, готова да го обслужи с кафе и закуски млада жена в елегантен домашно плетен

пуловер на преливащи се бели и сиви ивички и с дълга тъмна, завързана на конска опашка коса.

— Може ли едно турско кафе и една орехова баклава, ако обичате, моля — вежливо си поръча доцентът.

— Турското кафе днеска е виетнамско — извести барманката. — Ако го подсладиш добре, не е лошо. Ореховата баклава пък е с фъстъци... друга няма в склада. Искаш ли?

— Искам, как няма да искам — прие предложението Иванич. — Нека да е сладко. Сгорещи го хубавичко и ми го подслади добре.

Не мина много, и Иван Иванич внимателно, но доволно сръбна първата глътка кафе, приседнал на рипсено канапе пред парче баклава в поочукана чиния на ниската масичка.

От полуотворената служебна врата до рецепцията се измъкна едро, добре гледано коте, като скумрия на тъмни и светли ивици. Като забеляза седналия Иванич, котето спря на половин крачка, с преден ляв крак останал вдигнат във въздуха, и така неподвижно за десетина секунди, проучи и оцени обстановката, после продължи по маршрута си уверено, метна се на фотьойла точно до Иван Иванич и се излегна, като провеси предните си лапи над извивката на седалката.

Барманката се измъкна иззад щанда, приближи и коленичи в светлите си вълнени панталони на пода пред фотьойла, после бавно приближи лице към лежащото коте, а то нежно я близна по носа.

Иван Иванич се загледа в младата жена и, дали заради сивобелия ѝ пуловер или заради събраната ѝ на опашка коса, тя му заприлича на котка. Въображението му заработи и кой знае докъде щеше да го отведе, но в този момент входната врата на Дома на учените се отвори и през нея от улицата във фойето нахлу доцент Красьо Чулков.

ЕВОЛЮЦИОННА РЕВОЛЮЦИЯ

В устрема си Красьо Чулков блъсна пътната си чанта в рамката на вратата. Котето подскочи и избяга нагоре по стълбите, барманката се върна при кафетата и баклавите, а Иванич се изправи.

— Къде ли е тая от рецепцията — огледа се наоколо Чулков, докато се здрависваше с Иванич. — Не съм мигнал цяла нощ. Може и да си чул, снощи имаме голям митинг в София, бая до късно. След туй се събрахме наш'те от Екологичен шепот. По едно време дойдоха и

важни хора от Демократичните сили. Изказвахме се дълго-дълго, та свършихме в малките часове и аз оттам на колата и право тук. Сега ми трябва набързо един горещ душ и ще съм нов и готов да си изнеса доклада на симпозиумчето. Това кафе какво е, дето го пиеш, турско ли е? Я да си поръчам аз едно дълго двойно еспreso докато чакам другарката от рецепцията, дано да не се забави.

— И така, много народ се събра снощи около коня и Народното събрание — приседна на канапето Чулков, вече поуспокоен от топлия допир до пластмасовата чашка еспreso. — Истинска обсада, жива верига, лозунги, студентите крещят за автономия, тълпата скандира за избори и да отпадна ръководната роля на Партията.

Чулков сръбна и продължи да разказва оживен.

— По едно време Петър Младенов излезе от Народното събрание и взе да се мъчи да държи реч с некакво мегафонче, ама кой ти го слуша... те го освиркаха, а той взе, че се изпеняви нещо и се прибра вътре. Тълпата така се беше разгорещила, че аха-аха да пометат и Народното събрание, и всичко, ама Желю се показва на балкона на студентския дом и вика: „Айде сега да сте културни и възпитани и да си ходите, утре елате пак в 17 часа да чакаме и да видим какво ще стане, обаче без насилие.“ И хората, какво да правят, той нали им е водач, почнаха да се разотиват. Иначе ако Желю не се беше намесил, ставаше същинска революция.

— Тоя митинг го видях по новините — приобщи се Иванич към темата. Сръбна кафе, усмихна се добродушно и продължи да каканиже. — Прав е Желю да възпира хората, да не се изложат, че насилието е знак за слаба култура. Румънци, немци, поляци и не знам какви си, те нека си правят техните буйни революции. Ние, българите, сме различни, за нас най-добре ще е да си спретнем една еволюционна революция, така да се каже.

Красьо Чулков изгледа Иван Иванич и не се знае какво щеше да каже, ако в този момент не беше влязла регистраторката, която рече: „Бях до клубчето да си платя тока.“ Жената се изправи очаквателно на рецепцията. Чулков си дигна чантата и се разбърза да се регистрира и настани.

СКОТ ХОРН

Иван Иванич се върна към баклавата. Тъкмо я довърши и по стълбището се зададе доцент Скот Хорн от Бостън. Американецът беше станал още в 6 сутринта, беше се избръснал и изкъпал, беше слязъл долу да закуси, после се беше върнал в стаята си да поработи, а сега слизаше окончателно пригответен за сесията на симпозиума.

Скот Хорн беше висок и стегнат, добре подстриган, с хубава, леко прошарена коса. Носеше черно спортно сако, тъмносив панталон с остри ръбове и кафяви кожени обувки със солидни подметки. Главата му беше увенчана със светъл каскет на ситни карета и с очила с хромирани дръжки. Асистентът се насочи към Иван Иванич, спря на метър от далечната страна на масичката, усмихна се и поздрави.

— Good morning, Ivan. How are you doing today?^[5]

— I am doing great, thank you, John... could not be better. How about yourself?^[6]

— I am doing really well, thank you. May I join you?^[7]

След инцидента с посрещането на руснаците, Марго Василева без особени церемонии бе прехвърлила Иван Иванич като официален съпровождач на американеца, като му каза: „Ти Иванич си завършил английска гимназия и най-добре от всички ни знаеш езика.“ Руснаците пък бе зачислила на известния с предпазливостта си Драго Денев. Така от два дни Иван Иванич бе прикачен към кроткия Скот, Драго правеше компания на Игор, а Рем Баранович се грижеше сам за себе си.

— Скот, ще пийнеш ли едно сладко турско кафенце с баклавичка — побърза да излюбезничи Иван Иванич, още докато Скот Хорн се настаняваше на същия този фотьойл, на който не преди дълго бе седяло дебелото коте, което накара доцента да си помисли: *Задникът му ще стане целия в котешки косми.*

— Благодаря, Иване, много си любезен, но стомахът ми е пълен, пък и отбягвам захар и сладкиши — отказа Скот Хорн. — Между другото, има ли някакви промени в програмата за деня?

— Няма промени, разбира се, денят ще мине според предварително обявения план. На нас, българите, може да се разчита — кажем ли нещо веднъж, то става закон за нас. А България е страна, в която законите се спазват.

Американецът си замълча, Иван Иванич впери изпитателно поглед в него, после продължи.

— В момента говори професор Василева, но ти и без друго не разбираш български, така че не е проблем, че изпусна доклада на шефката. След почивката е работното заседание. В програмата ти си номер две, а аз ще превеждам. Следобедът е свободен за неформални дискусии и както разбрах, всеки сам ще се организира... народът май реши да ходи на ски. Довечера от 19 часа е банкетът, но не тук в трапезарията, а в хотел-ресторанта на Балкантурист. Ако се срещнем тук във фоайето в 18:30, ще стигнем навреме и даже ще можем да разгледаме магазинчето на хотела. Там продават американски цигари, а може да са пуснали и уиски.

— Благодаря ти, Иване, много съм впечатлен, за всичко си помислил — рече Скот Хорн. — Аз не пуша и не пия. Има само едно нещо... бих искал да се обадя по телефона на съпругата си в Бостън, а в стаята няма телефон. Какво може да се направи?

— Това да са ти проблемите — рече доцентът. — След като се наобядваме, отиваме в пощата, даваме международна поръчка и сядаме на пейката да почакаме. За час-два ще ни свържат.

— Добре... ще го оценя високо... Мери сигурно се тревожи, ще се зарадва като ѝ се обадя — рече Скот Хорн, после извади кожен портфейл от вътрешния джоб, а от портфейла измъкна цветна снимка, която подаде на Иван Иванич. — Тук сме двамата на десетата годишнина от сватбата.

Иван Иванич погледна снимката. Изправена до Скот, от гланцовата хартия се усмихваше къдрокоса руса жена. Допрели рамене, двамата съпрузи държаха в ръце миниатюрен модел на кола: жълт шевролет, чието предно колело беше оформено като часовник с червени стрелки и червени кръгчета по периферията, вместо числа.

— Автомобил-часовник — обясни Скот. — Истинско бижу. Подарих го на Мери за годишнината.

— Деца нямате ли? — поинтересува се Иван Иванич, като върна снимката на Скот.

— Така се случи, че нямаме. Не можехме да си го позволим преди Мери да се дипломира и преди аз да завърша моя докторат. После трябваше да си търся работа. Бях късметлия да получа място в Масачузетския университет... хубаво, ама през седемгодишния изпитателен срок децата бяха наистина невъзможни. — Скот Хорн

поспря и погледна ръчния си часовник. Видя, че има още доста време до заседанието. Насочи поглед към Иван Иванич и продължи.

— След седмата година ми дадоха постоянно назначение, но точно по това време бизнесът на Мери потегли напред, което ни накара пак да отложим... Аз самият и сега съм зает прекалено много. След две години ще кандидатствам за професура, а за това са необходими силни проекти и публикации.

Лицето на Иван Иванич доби престорено-съчувствен вид.

ИЗКУСТВОТО ДА СЕ ЛОВЯТ МЪЖЕ

Скот Хорн въздъхна и се вгледа в Иван Иванич.

— Извинявай Иване, ако те засягам с въпроса си — каза американецът. — Ти семейство имаш ли?

— Аз нямам семейство, живея си сам-самичък като кукувица в моята панелка — със сериозно изражение отговори Иван Иванич. — Добре ми е така, без грижи, без проблеми и без жена.

— А, така ли? — рече Скот Хорн. — Не си се женил, а?

— В живота ми на ерген е имало опасности, разбира се — призна Иван Иванич. — Винаги обаче съм съумявал да ги избегна с една проста техника.

Иван Иванич сръбна от кафето.

— Щом някоя приятелка започне да намеква за сватба, поканвам я на среща в хубав бар. На срещата занасям един дебел том на *Война и мир*, обаче подвързан в амбалажна хартия и саморъчно надписан с друго заглавие. Жената идва, целува ме, сяда и взима менюто. Аз в това време изваждам книгата и кротко я поставям на масата, като внимавам заглавието да е отгоре. Приятелката, като види заглавието, ме пита каква е тази книга. Отговарям й, че книгата е лично моя и че макар и да е написана за жени, аз си я чета от време на време. Тогава тя става незабавно, взима си чантичката и заминава завинаги... съвсем доброволно и без сцени.

— А какво ли би могло да бъде това заглавие — попита Скот Хорн, като че ли малко смутен от разказа.

— Ами заглавието е *Изкуството да се ловят мъже: ръководство за интелигентната жена*. Има такава книга, от Албърт Елис. Той е американец, може и да си чувал за него — с готовност поясни Иван Иванич.

— Приятел от психологията ме научи на номера с книгата едно лято, още докато бяхме студенти. Викаха му Насо Свинята, ама не беше лош човек. Онова лято с него отидохме заедно на море в Созопол. Там той се сближи скоростижно с една мекичарка... ако не знаеш, мекиците са нещо като вашите понички. Понички, мекици, все едно, важното е, че мекичарката ни прибра в нейния фургон. Така с един удар Насо осигури и покрив, и храна, и туй-онуй, та така цяло лято. Лежим тогава с Насо на плажа, а той ми разправя за този Елис. Човекът бил разработил цяла символична система как за нищо да не ти пука и да не се тревожиш... система с А, В и С и формули, все едно математика. Тогава ми разправи и за книгата. Студентски работи...

Иван Иванич вдигна очи към Скот Хорн и му се усмихна.

— На мен тази книга ми е вършила много хубава работа, макар че ползувам само заглавието. Та за какво говорехме? Аха, да, за банкетата. Накратко казано, през деня ще консумираме научни идеи, а довечера ще консумираме храна и напитки. Те двете неща вървят ръка за ръка, ако мога да се изразя така.

Настъпи мълчание. Скот Хорн грижливо прибра във вътрешния джоб портфейла със семейната снимка, леко потупа отвън сакото си, като че ли да се увери, че всичко си е на мястото: и той, и Мери, и колата-бизу. Успокои се и придоби делови вид.

— Иване, щом нямаш семейство, можеш лесно да пътуваш, нали така. Сега и границите вече се отварят. Би могъл да прекараш един семестър в някой щатски университет. Тук можеш да вземеш творческа отпуска. Оттатък пък жена ми може да ти помогне да си намериш място като гост-професор. Нейният бизнес точно това прави: устройва университетски преподаватели от чужбина. С хора от цял свят работи — поляци, индийци, бразилци, аржентинци и какви ли още не. Хората нищо не плащат предварително, само нещичко след като тя ги устрои на работа. Като се върна в Бостън, мога да предам на Мери твоя адрес. Тя ще ти изпрати инструкции, формуляри и договор, поне да ги видиш. На плика ще пише „Международни академични услуги“. Това е името на Мериния бизнес, а под името има и мото: „Животът е като каране на колело: ако не се движиш, губиш равновесие и падаш.“ Искаш ли да се пробваш?

— Ще се пробвам без да ми мигне окото — с лекота потвърди Иван Иванич. — Толкова години съм карал колело в България, що да

не покарам и в Америка.

В този момент от трапезарията се чуха заключителните слова от доклада на Марго Василева. Понесоха се ръкопляскания, после участниците затропаха със столовете, надигайки се за почивка. Иван Иванич реши да му удари още едно кафе като подготовка за предстоящото работно заседание, затова любезно кимна на Скот и побърза да отиде до барчето преди да се е натрупала опашката.

[1] Навярно на Рем Баранович още му се спи... вчера на вечерния форум се изказваше много дълго. — преводите от руски и по-нататък от английски са направени от автора. ↑

[2] Нека се наспи, нека изтрезнее. ↑

[3] Не! Не! Не! Ние с това сме приключили отдавна. ↑

[4] Да отворим бутилка с водчица. ↑

[5] Добро утро Иване! Как си днес? ↑

[6] Благодаря, Джон, чувствам се отлично, по-добро не би могло да бъде. Как си ти самият? ↑

[7] Благодаря, чувствам се превъзходно. Може ли да седна при теб? ↑

СЕДМА ГЛАВА

Банско, 15 декември, петък вечер

НА БАНКЕТ КАТО НА БАНКЕТ

Денят се изтърколи неусетно и дойде време да се ходи на банкет. Верен на уговорката, в 18:30 Скот Хорн слезе във фоайето. Точно в този момент Иван Иванич стоеше пред огледалото в банята, като се взираше във вчерашната си понабола брада и се чудеше: *Да се бръсна или да не се бръсна, това е въпросът.*

В крайна сметка доцентът реши да се избръсне, но го направи наистина бързо, заедно с къпането под душа, така че закъсна само петнайсетина минути.

Двамата учени се отправиха пеша към хотел-ресторант Балкантурист, при което Иван Иванич реши да се реваншира за закъснението си, като по пътя изиграе ролята на персонален екскурзовод. И наистина, българинът успя да предложи на американския гост информация, която може да бъде осигурена само от местен човек, който е вътре в нещата.

— У човека всичко трябва да бъде красиво: и лицето, и душата, и мислите, и дрехите, в това число и прането — сладкодумно заобяснява Иван Иванич. — Ето погледни този балкон, на него прането е простряно красиво, по видове: гащи до гащи, потници до потници, отзад блузи с дълги ръкави, пуловери, хавлиени кърпи и накрая чаршафи, при това всичко групирано по цветове, от най-светлите цветове с преход към най-тъмните. Само като погледнеш балкона с прането и разбираш, че това е един високо културен, образцов и хигиеничен апартамент.

Точно до него друг балкон, ама на него прането е простряно като по време на внезапно земетресение... пълна бъркотия, братче: гащите омесени със сутиени, а ризите — с поли. Ха, имаш късмет, погледни сега ей-там отсреща, срамежлива домакиня е сложила най-отпред

големите чаршафи, че да закриват гащите... обаче така гащите доста бавно ще изсъхнат.

Увлечен в творческа интерпретация на уличните гледки, Иван Иванич не усети кога стигнаха до центъра и приближиха солиден като средновековна крепост блок. „Интересна работа, само двете букви *T* са тъмни“ — помисли си доцентът, застанал на стълбите и загледан нагоре към козирката. Там се мъдреше голям надпис: „Балкантурист“. Беше изработен от ламаринени букви, остъклени отпред и осветени отвътре.

— Очакваме ви — показва се на вратата нетърпеливата Марго Василева. — Тук е и Рем Баранович. Сега многоуважаваните съветски и американски гости ще могат да се срещнат лично.

Във фоайето очаквателно стояха Рем Баранович и Игор Лавров в компанията на декана професор Бобев и на партийния секретар, доцент Арсо Бояджиев. Тук, разбира се, беше и доцент Драго Денев, който се беше справил блестящо със заръката на ръководството да доведе и двамата руснаци на банкетата.

— Казвам се Скот Хорн, но хората ми викат просто Скот — подаде ръка Скот към Рем. — Работя в Бостън.

— Казвам се Рем Баранович, но хората ми викат просто Баран (*Овен*) — пошегува се Рем, после продължи сериозно. — Аз пък работя в Москва.

— Приятно ми е да се запознаем, драги... ъ-ъ-ъ... — запъна се американецът.

— Рем, името ми е Рем — великодушно му помогна руснакът, след което обясни: — Моето име е съветско, следреволюционно. Рем значи революция, електрификация, мир. В нашата велика страна името е много разпространено.

— Хайде да влизаме в ресторанта, че всички нас чакат — подкани дипломатичната Марго Василева. — Празната маса в средата е специално запазена за нас.

В индийска нишка групата премина през вратата на фоайето и навлезе в празнично украсения ресторант.

Вътре от стена до стена висяха гирлянди, направени от разтегателна хартия. По стените бяха налепени апликации от гланцова хартия — елхи, дядо мразовци, снежанки и елени с шейни. По масите се мъдреха вази с борови клонки и варакосани шишарки.

До далечната стена имаше танцова площадка, а до нея трима музиканти нагласяха микрофон и разни инструменти: китара, електрическо пиано и барабани.

— Коледна украса! — приятно изненадан промълви Скот Хорн.

— У нас Коледа не се празнува — охлади го Иван Иванич. — Украсата е за новогодишните банкети на трудовите колективи от района.

Всички останали участници в симпозиума вече седяха около четири дълги маси, наредени покрай стените. Шефовете и уважаемите гости насядаха около почетната маса в центъра.

АКО ИСКАШ ДА СИ ЩАСТЛИВ

Келнерите започнаха да разнасят мезетата и бутилки с ракия и да наливат по чашите. За Скот Хорн се намери михалковска вода. За останалите имаше швепс, за разреждател.

— Това тук се казва овчарска салата — обясни Марго Василева на американеца. — Прави се с домати, лук, краставички, печени чушки, българско сирене и кашкавал, гъбки, яйца и шунка. Много е вкусна. Вие в Америка такава салата нямате.

Шефовете откриха банкетата с дежурните тостове. Музикантите засвириха, отначало тихо и дискретно. По масите си доляха от ракията, почнаха да се чукат по съседски с чашите и да замезват. Атмосферата стана топла и уютна. Започнаха се дружелюбни разговори.

— Аз получих първия Правец-16 Турбо в целия институт, и то с цветен монитор — похвали се Рем Баранович. — Бърз процесор, работи на 8 мегахерца, а паметта е цял мегабайт. Дискът е много голям, 20 мегабайта! Има си и флопи, естествено.

— Хубава машина е това — обади се Арсо Бояджиев. — Говорил съм с моя син, те в училище още нямат Турбо, ползват стария модел, с ДОС^[1]. Учителят по информатика се казвал Досев, та децата отначало се чудели дали пък той не е измислил ДОС-а.

— Ние сме дали заявка за един Правец-16 за катедрата — включи се в разговора Марго Василева. — Нашата Руми вече завърши разни курсове и е готова да ни научи всички, само пи-си-то да пристигне.

— В института дават по 20 литра на месец за пи-си, същата норма като за голяма машина — рече Рем Баранович. — Водят ми се и

четири принтера, за всеки ми се полагат по 15 литра на месец.

— Какви 15 литра, за какво става дума? — попита професор Бобев.

— Става дума за спирт за почистване на апаратурата — разясни Рем. — Чист спирт, но много силен. Трябва непременно да се разрежда, иначе е опасно.

Чашите бяха празни. Настъпи мълчание. Тогава Драго Денев клекна и започна да рови в кожената си чиновническа чанта, скрита до този момент под стола. Като се изправи, държеше в ръце еднолитрова стъклена бутилка от швецс със зеленикав етикет, на който пишеше „Лимон“ и на кирилица, и на латиница. Бутилката беше пълна догоре и запечатана със стара метална капачка.

— Домашна ракия от дренки — поясни доцентът. — Който не е пил дренковица, нищо не знае... има невероятен аромат. Сега сами ще се убедите.

Драго откапачи бутилката с дръжката на една вилица и разля по чашите. Хората подушиха дренковицата, опитаха малко и рекоха: чудна е. Тогава Рем Баранович реши да вдигне тост. Изправи се тържествено и огледа всички седящи около масата, после бавно заговори, като отделяше изреченията с подходящи паузи.

*— Если хочешь быть счастлив одну минуту —
покури!*

— Если хочешь быть счастлив один день — напейся!

*— Если хочешь быть счастлив одну неделю —
заболеи!*

*— Если хочешь быть счастлив один месяц — заведи
любовницу!*

— Если хочешь быть счастлив один год — женись!

*— Если хочешь быть счастлив всю жизнь — будь
здоров!*

*— Так выпьем же за счастье всех присутствующих
— за здоровье!^[2]*

Хората се пресегнаха през масата и се чукнаха.

ШНОЛА В ЧИНИЯТА

Веселбата се разгаряше. Музикантите увеличиха децибелите и засвириха песните на АББА. Заведението се изпълваше с облаци дим. Келнерите разнасяха по масите телешки филета с гъбен сос и бутилки с червен мавруд. Тези, които не бяха на дансинга, потропваха с крака под масите.

Рем Баранович не обърна внимание на сервираното му филе, довърши на един дъх своята дренковица, стана, приближи до Марго Василева и като леко се поклони, галантно я покани на танц. Марго Василева също довърши дренковицата си, после скочи и се втурна към дансинга, като в движение откачи шнолата си и така освободи и развя наляво-надясно дългата си кестенява коса, а шнолата безгрижно захвърли високо зад гърба си.

Голямата метална шнола описа висока дъга и цопна право в блюдото, току-що сервирано на Скот Хорн. Падайки в гледжосаната битова чиния, тежката шнола изпръска панталона на доктора със сос от гъби и с малко картофено пюре в добавка. Лютата чушка, от която американецът и без друго не се интересуваше, подскочи от чинията, та през масата долу на пода.

Изуменият Скот Хорн местеше поглед от самонастанилата се в чинията му шнола към оплескания си панталон и после към дансинга, където нищо неподозиращите Рем и Марго се вихреха в радостен танц.

В този критичен момент, Иван Иванич влезе в ролята на домакин, като внимателно извади с два пръста шнолата от чинията, рече: Нищо й няма на шнолата, сосът не е много гъст! — и покани американеца на акция по почистване на панталони и миене на шноли в тоалетната.

НЕПОДХОДЯЩА КОМПАНИЯ

След време всички пак насядаха заедно около масата. Дали поради алкохола или заради злополучния полет на шнолата, атмосферата вече се беше променила. Около масата витаеше негативна енергия. Някъде скрита в облаци цигарен дим като че ли се таеше буря.

— Сега е моментът да научим какво мисли Америка за перестройката на Горбачов — рече Красьо Чулков, докато примъкваше

стола си от съседната маса, за да се настани за сладки приказки точно зад Иван Иванич и Скот Хорн.

Репликата стигна до руснаците. Рем Баранович присви очи. Игор Лавров побърза да заговори.

— Перестройката изобщо казано е положително явление — рече Игор. — Опасяваме се обаче да не би нещата да отидат прекалено далече. Съветската страна е изградена с цената на свидни жертви. Да вземем например Отечествената война. Червената армия е загубила поне 10 милиона бойци, а жертвите от гражданското население са още повече. Ще е истинска трагедия, ако великата ни родина, за която толкова хора са дали живота си вземе, че се разпадне.

— Много жертви може да има и без война — обади се Скот Хорн. — Гладът в Русия през 1920–21 година е уморил между 5 и 10 милиона души. Следващият глад, през 1932–33 година, който май е умишлено предизвикан в Украйна, е затрил между 3 и 10 милиона души, макар че никой не знае точно колко.

— Това е дребна работа — обади се Иван Иванич. — Големият скок в Китай по времето на Мао, през 1958–62 година, е уморил според някои минимум 15–20 милиона, докато други смятат, че настигнатите от гладна смърт били цели 80 милиона.

— Два и половина милиона били само умрелите от бой и мъчения — добави Красьо Чулков.

— Човек трябва да внимава какво говори — обади се партийният секретар Арсо Бояджиев. — Едно е да издъхнеш от глад или болест, съвсем друго е да паднеш като герой за победата на доброто над злото.

— Така си е — съгласи се Иван Иванич. — Да умреш на бойното поле е много по-достойно от някаква си там гладна смърт. „Какъв късмет извадих, мисли си военният герой, докато умира разкъсан от снаряд, че не умрях от глад.“ И обратно, чезнещият от гладна смърт сигурно съжалява, че тялото му пропада недостойно и без полза. „Ах, с какво съм по-лош от другите, вайка се несретникът, че да не заслужа да бъде продупчен, изгорен или поне разкъсан в името на правото дело.“

След тези думи на Иван Иванич, Рем Баранович се изправи и безцеремонно го покани навън във фойето, а оттам го отведе в просторната тоалетна. Пред писоарите Иван Иванич се изправи покорно редом с Рем Баранович. Като свършиха, двамата застанаха

един срещу друг, като си закопчаваха панталоните и се взираха в лицата си.

— Не си прав ти, Иван Иванич — заговори руснакът, вече леко залитайки и плетейки език. — Смъртта на бойното поле е смърт на достойните. Гладната смърт е за враговете. Не трябва да петниш паметта на героите... Но понеже сега е перестройка, няма да те пратим в Сибир... не се безпокой, ние знаем, че не си лош човек. Движиш се обаче в неподходяща компания.

Рем Баранович щракна с токата на армейския си колан.

— Твоят американец, Скот Хорн, е едно рогато говедо^[3] — демонстрира езиковата си култура Рем. — А пък Красьо Чулков, този новоизлюпения демократ, той просто е един кирлив чорап, това е той^[4]. Върнаха се на масата. Иван Иванич, ни лук ял, ни лук мирисал, отвърна с невинна усмивка на разтревожения поглед на Марго Василева.

— Я виж ти, вече са сервирали торта *Гараш* — възкликна той доволен, като нетърпеливо се захвана с десерта. — Не се тревожи, Марго, всичко с мен е наред. Няма да ме пращат в Сибир.

— Ти не си ми единственото притеснение — поясни Марго Василева. — Май не си забелязал, но около дансинга се навъртат 4–5 яки мъжаги, от местните. Щом излезе някоя двойка от нашите да танцува, отиват и отмъкват дамата, ще не ще. Мен Игор ме покани на танц, пък те и на нас налетяха... обаче аз твърдо им отказах. Вече не смея да танцувам. Тези хора са пияни и гледат на кръв. Може и на бой да налетят. Мисля, че е време ние да си ходим, пък ако някой ако иска, нека остане.

Рем Баранович заяви, че остава, а другите от масата се сбогуваха с него и потеглиха навън. Ноцта беше мразовита, но да се ходи на чист въздух беше приятно след часовете, проседени сред тютюневия дим.

СЪВСЕМ ДРУГИ ХОРА

Групата се насочи по най-прекия път към творческия дом. Водеше Марго Василева в компанията на Иван Иванич и Скот Хорн. След тях крачеха Драго Денев и Игор Лавров. Красьо Чулков и Арсо Бояджиев останаха в ариергарда.

— Да пресечем направо през тази поляна — предложи Марго Василева. — Има пътека, аз вече съм минавала.

Поляната беше покрита със суха трева. Тук-там на лунната светлина просветваха разни боклуци. Резливият вятър си играеше с парченца бял найлон.

Ето, стигнаха до средата на отвореното пространство. В този момент чува зад себе си трополене като от копита на бягащи коне. Обърнаха се и видяха мъжката тайфа от ресторанта да ги настига на бегом.

След няколко секунди мъжете спряха срещу нашите хора с юмруци, стиснати за бой и крака, стегнати за ритници. В този момент партийният секретар Арсо Бояджиев се изправи сам срещу агресорите и заговори с тих и спокоен глас.

— Ние не сме тези, които търсите. Ние сме съвсем други. Не виждате ли?

Мъжете гледаха учудени и объркани. Те знаеха, че да, именно тези са чантаджиите от ресторанта, които те гонеха и с които искаха да се сбият. Осъзнаваха, че човекът с тихия глас ги лъже, но в същото време думите му ги объркваха и възпираха.

— Нали виждате, ние не сме същите. Ние сме съвсем други — повтори Арсо Бояджиев.

Тогава преследвачите се обърнаха назад и се отправиха бавно, с подвити опашки към ресторанта. Марго Василева пък бързо поведе малката си група през пустеещата земя към творческия дом.

[1] ДОС — дискова операционна система ↑

[2] Ако искаш да си щастлив минута, запали цигара!

Ако искаш да си щастлив ден — напий се!

Ако искаш да си щастлив седмица — вземи си болнични!

Ако искаш да си щастлив месец — намери си гадже!

Ако искаш да си щастлив година — ожени се!

Ако искаш да си щастлив цял живот — бъди здрав!

Да прием за това, което носи щастие на всички присъстващи — за здравето! ↑

[3] Скот (руски) — говедо, horn (англ.) — рог ↑

[4] Crasseux (фр.) — кирлив, като звучи подобно на Красьо, но с ударение на последната сричка; чулок (руски) — чорап. ↑

ОСМА ГЛАВА

София, 19 януари, петък следобед

РУСОКОСИ И ТЪМНОКОСИ

„Ха сега да видим дали и в тази група някоя студентка си е изрусила косата!“ — рече си Иван Иванич, като отваряше вратата на двайсет и трета аудитория, където насядали безразборно по банките го чакаха за следобеден изпит по най-нова история четвъртокурсници от втора група. — „Май че днес не.“

Вчера следобед доцентът беше изпитвал първа група и беше забелязал, че две от момичетата са се появили на изпита с руси коси, макар че цял семестър преди това бяха идвали на лекции все кестеняви.

Иван Иванич знаеше за ширещия се студентски фолклор, според който различните преподаватели имали разнообразни слабости, които можело да бъдат използвани от човек, който иска да избие изпита без много четене.

Деканът, професор Бобев например ставал много благоразположен непосредствено след като се върнел от обед; ако можеш да се вредиш да те изпита в такъв момент, оценката ти гарантирано щяла да е с една единица по-висока.

За самия Иван Иванич се говореше, че си падал повече по русокоси отколкото по тъмнокоси, и някои момичета стигаха толкова далече в подготовката за изпита, че се изрусяваха специално за случая.

През лятната сесия някои студентки идваха на изпит с най-леки и ефирни рокли и блузи, а имаше и такива, които си слагаха еротични парфюми, поради което Иван Иванич, който иначе спеше добре, страдаше от отвратително безсъние през изпитните нощи.

Сега за щастие беше зима, в аудиторията беше студено, всички бяха принудени да сложат пуловери и дебели панталони, та доцентът беше спасен от този вид изтезание. В действителност, той никога през

живота си не се беше увличал по русокоса жена. Жените в живота му до една бяха тъмнокоси.

КАРТИ ЗА ПОКЕР

Доцентът се приближи към катедрата, където изправена го очакваше асистентката Вяра Пелтекова, едра възрастна жена с неизменна плаха усмивка на конското си лице.

Катедрата беше поставена в единия край — този откъм прозореца — на редица от три леки маси, наредени пред черната дъска. Масите стояха върху невисок подиум, който опираше в стената под дъската. Обикновено по другите две маси се търкаляха изхабени тебешери, някой стар вестник, забравени записки или мръсна пластмасова чашка от кафе. Сега обаче всичко беше разтребено специално за изпита.

— Всички ли са тук? — запита доцентът и Вяра отговори утвърдително, с въртене на глава наляво и надясно, като в същото време му подаде един лист, на който всеки студент се беше записал собственоръчно още при пристигането си в аудиторията.

— Тогава можем да започваме — продължи Иванич. — Сега тук да останат само първите осем по списък, другите да чакат отвън.

Иван Иванич се настани на стол зад средната маса, отвори чантата и извади конспекта с въпросите за изпита и кутия с карти за покер. Доцентът спокойно нареди картите пред себе си по цветове, грижливо извади всички джокери, валета, дами и попове, постави ги обратно в кутията и я прибра обратно в чантата.

С останалите 40 карти Иван Иванич нещо направи няколко розетки, подаде тестето на Вяра, рече: „Цепи!“ — и накрая разпръсна картите на свободната маса до себе си, всички с гърба нагоре.

Доцентът си сложи роговите очила, изправи се и огледа осемте останали в аудиторията студенти.

— Ето, до мен са билетите за изпита — с усмивка заговори Иван Иванич и посочи към разпилените карти. — В конспекта има 40 въпроса, които са разделени на 4 еднакви секции, по десет въпроса всяка... щом сте учили по конспекта, значи вече поне това знаете. Сега всеки да изтегли по една карта, и каквото изтеглите, за това ще ви изпитвам.

Иван Иванич огледа студентите.

— Ако късметът ви е спатия, въпросът ще е от първата секция на конспекта, ако е каро — от втората, а купа или пика, от третата или четвъртата. Номерът на картата пък определя номера на въпроса — асо за първия въпрос в съответната секция, двойка за втория, и така до десетката. Хайде сега идвайте един по един да си теглите късметчетата.

Системата за изпитване на Иван Иванич, макар и доста необичайна, беше добре известна на студентите. Другите преподаватели си правеха стандартни изпитни билети от бели, сини, или розови картончета, или от компютърни перфокарти, на които саморъчно написваха комбинация от два, а понякога даже три въпроса. На изпит всеки студент теглеше случаен билет, като на лотария, и после преподавателят го изпитваше на въпросите от билета.

Иван Иванич пък предпочиташе да използва своите стари карти за покер, които си пазеше още от студентските години. На изпит при него студентът изтегляше карта, която съответства на един конкретен въпрос от изпитния конспект, а вместо втори въпрос, Иван Иванич провеждаше свободно събеседване по избрани от него самия теми.

Преди три години деканът покани Иван Иванич да зареже картите и да си направи изпитни билети като всички други. Доцентът обаче се заопъва, като се мотивира с някакво изследване на бог-знае-какви полски психолози. Независимо от системата, заяви Иван Иванич, всеки изпит включвал случаен избор и оценката зависела от късмета на студента. В този смисъл, използването на карти за покер вместо стандартни билети изглеждало не само логично, но даже се харесвало на студентите.

Дори и на масата за изпит, картите изглеждали добре познати, предизвиквали топли спомени за дълги нощи сред приятели и разпалвали макар и плаха вяра, че след сесията животът щял да се върне в нормалното си русло.

Някои студенти пък били дотолкова привикнали с вида на картите, че един единствен поглед към гладките им излъскани гърбове бил достатъчен да ги успокои от предизпитната треска.

В крайна сметка с картите за покер Иван Иванич всъщност повишавал успеваемостта, затова вместо да го карат да престане би трябвало да го дават за пример, който той самият с удоволствие щял да сподели пред колектива на специални вечерни сбирки.

Деканът разбира се вдигна ръце и остави Иван Иванич на мира.

И днешният изпит започна като толкова други преди това. Един по един, студентите отиваха към масата с картите, предаваха студентската си книжка на доцента, теглеха карта, сядаха на някоя банка и се заемаха да конспектират темите си.

След броени минути осемте студенти вече седяха и пишеха, а асистентката се разхождаше и ги наблюдаваше. Иван Иванич се приближи към нея и тихичко ѝ каза, че отива в кабинета си да работи и че ще се върне да изпитва след час.

ГОСПОДА ИЛИ ДРУГАРИ

Като наближи кабинета си, Иван Иванич чу служебния телефон вътре да звъни. Доцентът невъзмутимо затършува за връзката с ключове в чантата, откри я, опита да напъха един ключ в ключалката, но не стана, защото се оказа домашният му, после разпозна служебния ключ, напъха го, бавно го превъртя и ключалката послушно изщрака.

Телефонът продължаваше да звъни. Иван Иванич спокойно отвори вратата, прибра ключовете в десния джоб на панталона, влезе в кабинета, затвори вратата, скри чантата си в стенния гардероб отляво на мивката и внимателно седна зад бюрото, след което без да бърза вдигна слушалката.

От другата страна се обади доцент Красьо Чулков, имал нужда да остави акумулатора от трабанта някъде да се зарежда. Акумулаторът вече бил остарял, а в понеделник напълно сдал багажа, разрешил се изцяло през деня, сигурно от студа, и колата вечерта не могла да запали. В момента в сервиза нямало нови, но един познат му обещал да достави от пазара в Димитровград.

Така или иначе, Красьо не можел без кола и всяка нощ зареждал акумулатора в апартамента си. През деня ходел насам-натам с автомобила и движел задачите, а като дойдел в университета, оставял акумулатора да се зарежда в кабинета си, докато си върши университетските дела. Днес обаче не било много удобно, та затова искал да остави акумулатора да се зарежда при Иван Иванич... като дойдел при него след две минути, щял да обясни всичко очи в очи.

Иван Иванич се съгласи.

Доцент Красьо Чулков домъкна зарядното и акумулатора, сложи ги до канапето, защити проводниците за клемите, мушна щепсела в

контакта, и щракна ключа. Оранжевата контролна лампичка светна, Красьо въздъхна доволен, настани се на канапето и вдигна поглед към Иван Иванич, който продължаваше невъзмутимо да седи на стола зад бюрото си. Очите на двамата мъже се срещнаха и Иван Иванич се усмихна приветливо, без да каже дума.

— Ангажиран съм с важна задача — поде Чулков. — Натоварен съм да изработя проект за политическа платформа на опозицията за заседанията на Кръглата маса. Сигурно ти е известно, че масата вече започна, така че се работи бързо и се наваксва в движение. Днес в 15 часа имам среща в моя кабинет с отговорни опозиционни другари. Сам разбираш, те идват да ги съветвам по важни политически въпроси, пък аз да взема пред тях да си зареждам акумулатора, неудобно е.

— Интересно — рече Иван Иванич. — Те, другарите от опозицията, сега не са ли господата?

— Официалното обръщение на кръглата засега е другарю, а за бъдещето ще видим — поясни Чулков. — Най-важното е да сме цивилизовани, да няма разправии и ексцесии. Целта е да се осигури националното единство, останалото лесно ще се уреди.

— На мен другар повече си ми харесва от господин — поде Иван Иванич. — Другар ми напомня за дружба, а господин — за господство.

Иван Иванич се позамисли, после продължи.

— Ех, защо не мога да се скрия под кръглата маса и да ги чуя как си говорят... Но сега мога да присъствам на историческото събитие във въображението си. „Моля другаря Желю Желев да поеме днес председателството в полза на демократичните сили“ — ще се заумилква другарят Младенов, после пък ще излюбезничи: „Другарю Желев, как предлагате да работим?“ Милите фрази обаче все пак няма да притъпят бдителността на другаря Желев, който ще намери сили да се изрепчи: „Другарю Младенов, това нас не ни удовлетворява...“ Красьо, я чакай, ама ти не си ли член на Комунистическата партия?

— Да бе, да... бях, ама вече си върнах билета. Станах национален секретар на Партията на зелените демократи... чул си за нея, основахме я преди три седмици в Математическия факултет... та не беше удобно да съм и комунист. Знаеш обаче какъв беше моят случай, едно време на практика ме принудиха да стана член на Комунистическата партия, иначе нямаше да ме допуснат до доцентура.

— Да не си се минал с връщането на партийния билет? — престорено изломоти Иван Иванич. — Нали сега градим многопартийна система, значи не е проблем да си член на две-три партии едновременно или в краен случай една след друга.

— Няма такива работи — възрази Красьо Чулков. — Ще има избори. Дотогава всеки ще трябва да е решил, кой наляво, кой надясно. Аз убедено залагам на дясното.

Доцент Чулков си погледна часовника, стана, приближи до вратата и на излизане добави:

— Иванич, ти да не издимиш преди да си ми върнал акумулатора, че ще трябва да си ходя с рейса, пък аз не съм човек, дето обича да виси по спирките. Наглеждай го... аз ще мина да си го взема по-късно.

— Ама аз няма да съм тук, ще изпитвам в двайсет и трета аудитория — понечи да каже Иван Иванич, но се спря. Доцент Чулков вече беше затворил вратата зад себе си.

СЕКРЕТАРКАТА ВАЛЯ

Останал сам, Иван Иванич бръкна в чантата и извади стар брой на списание *Паралели*, после седна точно в едва забележимата овална вдлъбнатина, оставена на канапето от седалището на доцент Красьо Чулков. Отпусайки се, Иван Иванич усети, че мястото е още топло. Заразглежда заглавията по корицата и се зачуди с коя ли статия да се захване. „Навън е истинска зима“ — каза си и реши да се посвети на *Пътуване по Екватора* — но тъкмо започна да чете и на вратата леко се почука.

— Нося ти поща — рече Валя, секретарката на декана, като притваряше вратата зад себе си.

Тя остави голям плик на бюрото, сниши глас и добави:

— Иване, от Америка е... А сега ще ме извиниш ли, искам да те помоля нещо конфиденциално?

Иван Иванич кимна, покани жената да седне на канапето, а самият той стана и се зае да прави чай.

След пет минути сервира чай на Валя, наля и на себе си и се настани до нея, двамата с чаши в ръце.

— Бих искала да говоря с теб по молба на едни отчаяни родители — поде Валя, като гледаше в чашата с чая и съвсем леко я

разлюляваше. — Дошли са чак от Габрово. Бащата бил счетоводител в текстилния комбинат, а майката била библиотекарка. Исаха да говорят лично с декана, но аз им казах, че професор Бобев днес няма да го има и ги помолих да ми разкажат, нали съм секретарка на целия факултет все пак. Хората споделиха, доста си поговорихме. Оказа се, че дъщеря им трябва да се яви днес на изпит при теб. Казва се Клементина Петрова, но ти сигурно не я познаваш, защото нито си ѝ преподавал, нито си я изпитвал. Тя е завършила семестриално още преди десет години, но тогава не си е взела изпита по най-нова история и още не се е дипломирала. Тогава твоя курс още го четеше академик Балтов и той взел, че ѝ ударил балтията, образно казано.

— Наздраве — рече Иван Иванич и отпи глътка от чашата, после погледна Валя очаквателно. — Аз преди десет години си защитавах дисертацията. Още не четях лекции.

— Наздраве — отвърна Валя и също отпи. — Така е, ти по това време даже и асистент не си бил. Той академик Балтов още тогава си беше голяма клечка, все пак шеф на комисията по образованието и науката в Народното събрание. По-късно, като стана министър, лекциите ги дадох на теб, нали така? Разправяли са ми за него, че не бил много любезен със студентите, ама нека си остане между нас.

Валя запали цигара.

— Е, то всеки човек си има кусури, но все пак едни имат повече, а други по-малко — продължи жената, като пухна бяло облаче дим. — За Балтов съм чувала, че още на първата лекция преглеждал списъка с имената на студентите. Видел ли някоя по-известна фамилия в списъка, питал студента: „Ти значи, като ти е такава фамилията, да нямаш нещо общо с другаря еди-кой си?“ Правилото било такова: имаш ли нещо общо с важен човек и ти ставаш важен за Балтов, а нямаш ли, автоматично ставаш последната дупка на кавала. Въпросната Клементина, макар и Петрова, каза, че няма нищо общо с кой-да е от по-известните другари Петрови. Признала си, че родителите ѝ са обикновени чиновници в текстилната промишленост и така незабавно се озовала в положението на аутсайдер.

— Не е трябвало да си признава. Човек винаги може да си измисли по-известни родители, не е много трудно — рече Иван Иванич.

БАЩА НАЧАЛНИК

— Спомням си, едно време в Пловдив, още бях ученик в гимназията, избягахме с приятелите за цял ден от даскалото — заразказва доцентът. — Метнахме се на велосипедите и отидохме да плуваме на гребния канал, пък то къпането там беше забранено. По едно време идва едно милиционерче, съвсем младичко, май още не се бръснеше... идва и ни събира дрехите, а ние във водата и оттам му се репчим. Милиционерчето нищо не казва, вдига нашите дрехи, събира ги на сноп и мълчешката тръгва към стадиона, с дрехите под мишницата, а ние излизаме от водата и потегляме след него... вървим и бутаме велосипедите, както сме си по бански. Стигаме до стадиона. Милиционерчето влиза в някакви помещения и ние след него, и изведнъж разбираме, че сме в истински милиционерски участък, точно до главния вход, под трибуните. Самоарестувахме се, образно казано. Появиха се и други милиционери, ама по-стари, от тези, дето отдавна са забравили кога са се бръснали за пръв път. От тези, по-старите, всеки носеше палка. Нашляпаха ни всички по задниците. Не беше кой-знае какъв бой, но все пак бой, и то в милиционерски участък, та сега сигурно мога да мина за дисидент.

Валя дипломатично се засмя. Иван Иванич отпи чай. Попи с опакоето на показалеца немирна капка от долната си устна, погледна Валя с невинни очи, и продължи.

— И така, набиха ни лекичко с палките и после започнаха да ни записват в дебелия милиционерска книга... кой как се казва, къде живее и къде работи баща му. Като дойде моя ред, викам: „Баща ми се казва така и така и работи в окръжно управление.“ Да видиш как се удължиха лицата на милицифайките. Ужасно се уплашиха. Дръпнаха се настрани, поговориха си нещо тихичко, после идват при мен ми викат: „Абе няма такъв човек в окръжно управление.“ Аз пък има казвам: „Баща ми не работи тук в Пловдив, той е в окръжно управление в Пазарджик.“ Старшият им, още доста притеснен, вдига телефона да провери и после идва и ме гледа строго, па вика: „И в Пазарджишкото окръжно няма такъв служител.“ „А-а-а, има, имаааа, отвърщам му аз, баща ми е в окръжното управление на горите в Пазарджик, там си е, можете да проверите.“ Ядосаха ми се, естествено. Те помислили, че баща ми е колега, и бая се уплашили, пък той в горското управление. Кой ли го е грижа за горите, въобще не тръгнаха да проверяват дали и това не съм го измислил. Като си помисля сега,

голям майтап беше. Е, върнаха ми го за майтапа, един от тях пак измъкна палката и тоя път удряше силно, само мене, докато другарчетата ме гледаха съчувствено. Аз пък бодро повтарях на глас: „Не ме боли, не ме боли!“ Така отнесох и допълнителен бой, но останах доволен все пак.

— Сигурна съм, че си останал доволен, Иване... отдавна съм разбрала, че си много специален човек, оставаш доволен каквото и да ти се случи, без значение дали е вечеря с бутилка вино или леко потупване с милиционерска палка отзад по плувките, или пък... — заговори Валя, и в този момент погледът ѝ бе привлечен от оранжевата лампичка на зарядното.

— Ама Иване, ти да не си купил кола! — възкликна жената. — Гледам, че зареждаш акумулатор. Приемаш ли поздравления?

— А, не съм купил кола, благодаря. Аз и без кола съм си доволен — отвърна Иван Иванович. — Това там е изтощеният акумулатор на зелената демокрация, включен е за зареждане в държавния контакт. Доцент Чулков го остави. На мен не ми пречи. Аз така и така няма да стоя дълго в кабинета. Цял следобед ще изпитвам в двайсет и трета.

КЛЕМЕНТИНА И СТАЛИН

— Нека сега ти доразкажа историята на Клементина — върна се на темата Валя. — Явила се тя на изпита, изтеглила си въпросите и ги конспектирала грижливо. Като ѝ дошъл редът да говори, седнала на стола до академик Балтов, както се сядат на всеки изпит. Първият ѝ въпрос бил нещо за Индокитай, а вторият — за Сталин. Разказала си Клементина каквото трябва за Индокитай и почнала да говори за Сталин. Разказвала като по вода: говорила за индустриализацията, говорила за войната, говорила за култа и за какво ли още не. Накрая заключила, че Сталин, така и така и въпреки култа към личността, е бил изявен лидер и талантлив пълководец. За този изпит тя била учила много, знаела си материала, така че си изпяла всичко както си е в учебника и съвсем спокойно зачакала какво ще каже Балтов. А Балтов помълчал малко и взел, че ѝ задал въпрос, в смисъл какъв значи още бил Сталин. Клементина помислила, помислила и добавила, че Сталин бил още писател и поет. Балтов обаче отново попитал какъв още бил Сталин. Клементина пак помислила, този път по-дълго и казала, че Сталин бил още и ерудит, и историк. Академикът без да се бави я

попитал за трети път какъв още бил Сталин. Клементина се попритеснила, но все пак се досетила, че Сталин бил и полиглот, което и отговорила. Балтов не мирясвал и пак попитал: какъв още бил Сталин, като в добавка този път започнал тихичко да си тананика: Эх, раз още раз, още много много раз...^[1]. Клементина, вече без да се замисля, заявила, че Сталин бил още един диктатор, антисемит и престъпник към собствения си народ, обаче много уважаван, защото на два пъти е обявяван за човек на годината от американското списание *Тайм*. Академик Балтов останал невъзмутим и за пети път задал на момичето дословно същия въпрос, т.е. какъв още бил Сталин. Тогава Клементина се изправила, погледнала академика право в очите, казала с ясен отчетлив глас: „Е, явно е бил и леко тъп.“ След това тя станала и излязла от аудиторията. Балтов ѝ писал двойка. Клементина се явила на поправката през септември, влязла да тегли изпитен билет, но като приближила до масата и погледнала Балтов, отказала се и веднага излязла. В крайна сметка момичето развило ужасен комплекс и в следващите десет години не се явило на изпит по най-нова история, та чак до ден днешен, въпреки, че иначе отдавна е завършило семестриално и само този предмет я разделя от дипломата. Тази сесия обаче е последната преди окончателно да загуби студентски права. Ако не си вземе изпита сега, никога няма да се дипломира. Затова майка и баща ѝ я убедили да се яви все пак и специално дошли от Габрово, да я съпровождат, дано нещо помогне. Тя ще е единствената студентка на изпита, която не познаваш, така че много лесно ще я познаеш. Разбираш ме, Иване, нали?

— Разбирам, как да не разбирам — отвърна доцентът. — Родителите ѝ са дошли специално от Габрово... Обикновени хора, чиновници, та тръгнали без кошници-помощници и дамаджанки-сладуранки и затова не смеят направо мен да потърсят. Обаче грешат!

Валя повдигна вежди и впери озадачени очи в него.

— Грешат, защото за мен кошниците и дамаджаните всъщност са неудобство — обясни той невъзмутимо. — А бе обемист амбалаж, като се изпразни, само пречи, пък аз нямам място в гарсоньерата.

Жената понечи да каже нещо, но като че ли размисли и се отказа.

— А за изпитите на мен всичко ми е ясно, аз съм врял и кипял. Много ще ми е приятно да се запозная с Клементина... само да не избяга, като ме види.

Валя се усмихна леко, благодари на доцента за чая и си тръгна.

ПИСМО ОТ АМЕРИКА

Иван Иванич седна на стола зад бюрото, отвори донесения от Валя плик и измъкна писмо от него.

„Драги професор Иванов“ — започваше писмото.
„Моето име е Мери Хорн. Аз съм президент и главен изпълнителен директор на компанията Международни академични услуги в Бостън, САЩ.“

— Това трябва да е жената на Скот Хорн — досети се Иван Иванич.

„Моята компания осигурява персонално представителство в САЩ на световно-известни учени, такива като Вас самия, които макар и да живеят и работят в чужбина, биха се интересували да прекарат един семестър или даже цяла учебна година като гост-професори в някой от най-реномираните североамерикански университети.

Вашите изследователски публикации в областта на историческите науки са добре известни на международната академична общност, факт, който Ви прави идеален кандидат за временно назначение като преподавател в САЩ или Канада.“

— Я виж ти, не знаех, че съм толкова известен — възкликна Иван Иванич. — Явно тук колегите деликатно го пазят в тайна от мен. „Боже, колко сме горди, че работим в компанията на такъв известен учен“ — думат си те, докато посрбват кафенце в барчето. „Жалко, че е така болезнено скромен и не можем да му го кажем без да го засегнем“ — и щом ме видят да приближавам към масата, с неохота, но тактично сменят темата на разговора, да не разбере, че са ме похвалили. От това писмо ясно се вижда, че американците не са

деликатни като българите и направо и без заобикалки ми казват колко съм добър. А сега да прочета още какви хубавини има в писмото.

„Нашата компания, Международни академични услуги е между най-добрите в бизнеса. С Ваше съдействие, ние ще изготвим професионален пакет за кандидатстване за работа и ще го разпратим от Ваше име в някои от най-предпочитаните североамерикански университети като отговор на техни обяви за временни работни места. Убедени сме, че някои от тези университети ще бъдат силно впечатлени от Вашата квалификация и ще Ви потърсят за телефонни интервюта, в които Вие ще можете да участвате от комфорта на Вашия дом.“

— Какво ли ще си помисли Мери Хорн, ако научи, че нямам домашен телефон? — промърмори Иван Иванич, заместник-декан по учебната работа и доцент. — Ако призная, че съм подал молба за домашен телефон преди осем години и още чакам, сигурно ще реши, че се майтапя... може да се засмее вежливо, но няма как да го вземе несериозно. „Великият, но скромнен човек си пази телефона в тайна, да не го безпокоят фенове и журналисти“ — ще си каже Мери. „Той само да не ме засегне казва, че въобще няма телефон... Нищо, че е българин, професор Иванов е усвоил методите на щатските знаменитости.“

— Така-а-а... сега да чета по-нататък.

„Ние ще Ви изпратим подробни инструкции за провеждане на успешно телефонно интервю и ще Ви сътрудним в преговорите по договора за назначение. Всичко, което се иска от вас е да попълните приложения формуляр, да го подпишете, и да ни го върнете в приложения предварително адресиран плик. Искрено Ваша, Мери Хорн, президент и главен изпълнителен директор.“

Иван Иванич не се замисли много-много, а се зае да попълва формуляра с първия попаднал му под ръка молив.

— Име, фамилия, дата на раждане... тези данни са елементарни... после научна степен, звание, десет най-престижни научни труда... — мърмореше си доцентът, докато пишеше с молива и забърсваше с длан мъхчетата от триенето с гумата.

— Уф, трудовете са готови, сега идва ред на адрес за кореспонденция... че какво ли да сложа като адрес за кореспонденция? В блока редовно крадат пощата, така че домашният адрес е несигурен. Я по-добре да дам служебния, така и така Мери Хорн вече ми е писала в университета.

Пишейки-бришейки, Иван Иванич стигна до полето за задължителния домашен телефон и се зачете в инструкциите.

На формуляра пишеше:

„Посочете телефонен номер, на който ще чакате за телефонно интервю всеки понеделник, сряда и петък от 20 до 22 часа Ваше време. Тези времена, макар и късни за Вашата часова зона, са много удобни за бизнес в Северна Америка — както на Западния бряг (където 20–22 часа Ваше време е 10–12 часа местно време), така и на Източния бряг (където тогава е 13–15 часа).

Внимание: някои университетски администратори могат да Ви потърсят за интервю без предизвестие, затова е важно да посочите телефонен номер, на който ще можете да чакате всеки понеделник, сряда и петък от 20 до 22 часа, без прекъсване и без изключение, готов за интервю на английски език без предупреждение.“

— Тая работа с телефонното интервю няма как да стане в домашния ми комфорт, понеже нямам домашен телефон — разсъди на глас Иван Иванич. — Щеше да е удобно, ако можех да чакам на телефона тук, в кабинета си, но и тук няма как да стане, понеже номерът не е директен, а телефонистката от централата напуска още в пет следобед и вечер няма кой да свърже повикването. Значи остава телефона в деканата, той е директен. Късно вечер в деканата рядко има

хора... на никого няма да преча, там ще мога да си чакам на воля. Значи пиша телефона на деканата. Сега да видя последният абзац и съм готов.

„Аз, долуподписаният професор... — и доцентът попълни името си в празното място — се задължавам да заплащам на компанията Международни академични услуги 19.95% от сумарната брутна заплата от местоработата, на която съм назначен с посредничеството на компанията. Цялата сума ще бъде удържана с директни вноски през първите три месеца на назначението ми.“

— Я виж ти, само 19.95% от цялата заплата, даже няма 20% — засмя се Иван Иванич. — Имам късмет, че съм толкова известен, иначе сигурно щяха да поискат повече.

Най-отдолу на формуляра доцентът завъртя един подпис. Стигна до празното поле за датата, погледна датника на ръчния си часовник, после грижливо изписа: „19 януари 1990 (петък)“.

Доволен от свършеното, Иван Иванич сгъна попълнения формуляр и го напъха в плика, навлажни с език лепилото, затвори капака, приглади го с пръст върху бюрото и накрая старателно се облиза. После отвори стенният гардероб, измъкна чантата си, метна я през рамо, намигна на акумулатора и излезе от кабинета.

Отвън заключи и потегли по коридора. След няколко крачки се върна да провери заключил ли е и успокоен се насочи към канцеларията. Там остави писмото при служебната поща, след което се отправи към двадесет и трета аудитория. Беше време за изпитване.

[1] Ех, пак, давай пак, още много, много пъти... ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

София, 19 януари, петък вечер

ИЗПИТЕН СТОЛ

Около вратата на аудиторията се бяха скупчили чакащите студенти. Някои четяха, други си говореха. Като видяха Иван Иванич, всички се умълчаха. Едно момче си играеше с кубче на Рубик. Иван Иванич му се усмихна.

— Помага срещу стрес — рече момчето и демонстративно вдигна дясната си ръка, показвайки кубчето на всички.

Иван Иванич кимна, влезе в аудиторията и огледа насядалите, отдавна готови за изпитване студенти. Иззад последната банка, Вяра Пелтекова го удостои с обичайната си неуверена усмивка. Иван Иванич окачи якето си на дългата стенна закачалка и то покорно увисна редом с якетата на студентите. Качи се на подиума и се настани зад средната маса, с лице към студентите. Осем сериозни млади лица се втренчиха мълчаливо в доцента.

Изпитът продължи по традиционния начин — пред очите на всички в аудиторията. Всеки студент, веднъж приключил с конспектирането на изтегления въпрос изчакваше реда си, за да седне на изпитния стол, непосредствено до самия доцент. Студентът разказваше каквото знае по въпроса, поглеждайки при необходимост в записките си, а доцентът слушаше и задаваше допълнителни въпроси когато и за каквото му е угодно.

Накрая доцентът определяше крайната оценка по свое усмотрение, вписваше я в студентската книжка, връщаше книжката на студента и го отправяше по живо, по здраво. Без забавяне, някой от чакащите отвън студенти влизаше в аудиторията, предаваше своята студентска книжка на доцента, теглеше въпрос и сядаше на свой ред да го конспектира. В този момент друг студент, вече готов да говори, се настаняваше на изпитния стол. Така цикълът се повтаряше.

След един час Иван Иванович вече беше изпитал петима студенти. С това темпо ще приключа до девет часа, протегна се доволен доцентът, после излезе да се поразходи до края на коридора и да пийне вода.

РАЗХОДКА ИЗ СИЦИЛИЯ

След пет минути се върна и завари на изпитния стол очакващата го Рада, готова да говори.

— Падна ми се въпроса за Италия през Втората световна война — започна Рада. — Аз обичам да говоря за Италия... нали знаете, баща ми беше дипломат там, а пък аз карах гимназия в дипломатическото училище в Рим. С тате и мама обикаляхме историческите места. Специално ме водеха, когато учехме нов материал по история. Защото едно е човек да чете голи факти от учебника, съвсем друго е като мен да посети лично и да види, нали така... Били сме и по местата, където съюзниците са направили големия десант в Сицилия. Там разбрахме, че британците настъпили нагоре по брега, през Катания чак до Месина, с цел завземане на пристанища и летища. Американците пък се задоволили да защитават фланговете и задните части на настъпващите британци под предлог, че самите те били неопитни. Така американците изиграли главно спомагателна роля, все едно, че са дошли само за разходка из красивата Сицилия. По този повод баща ми обичаше да казва, че Бог е създал войната, че да могат американците да понаучат география.

Рада продължи да говори все в този дух, а Иван Иванович я слушаше с половин ухо. В един момент студентката се позамисли и доцентът използва случая да смени темата.

ОПИТЕН КАДЪР

— Достатъчно по въпроса за Италия, сега нека обсъдим нашата родна действителност — рече Иван Иванович. — Каква е твоята оценка за перестройката и за политическите промени в нашата страна през последните месеци?

— Според баща ми перестройката е положително явление... той е опитен кадър и ги разбира тези неща. Старото ръководство на Партията наистина е допуснало слабости, допуснало е грешки. Вече е

време да се включат нови хора, които да поемат щафетата... свежи кадри, които да изградят Партия с нов облик, с нови черти, Партия съвременна, демократична и народна, чието управление ще се базира на принципите на плурализма, демокрацията и гласността. Новото време изисква участието на всички обществени сили, както традиционните, така и нововъзникналите.

Рада спря, замисли се, после започна нервно да премята химикалката между пръстите си.

— Преди няколко дни имаше голям митинг на демократичните сили под благородния девиз за национално помирение, даже и по телевизията го показаха — заговори пак Рада. — Хубава идея бе този митинг, обаче там някои антиобществени елементи са се възползвали от преходната ситуация и взели, че прекалили с анти-комунистическите лозунги. След тези събития целокупната българска общественост е основателно загрижена...

В този момент Иван Иванич също си предаде загрижен вид и в добавка укоризнено разклати глава.

— Добре е все пак, че лидерите на Демократичните сили са се разграничили от анти-комунистическите лозунги — продължи Рада, при което лицето ѝ се поразведри и тя остави химикалката на масата.

— Аз другаря Желев го харесвам — продължи тя. — Той си е дисидент, естествено, но все пак марксист и партиец, макар и изключен. Писал си философските трудове човекът, минал малко границите, взели, че го наказали, ама какво да се прави, действал е преди да му е дошло времето. Сега обаче действа правилно, стреми се към толерантност, цивилизованост, умереност и консенсус. Такъв политик има шанс да стигне далече.

Иван Иванич кимна и си погледна часовника.

— Достатъчно — рече доцентът, вписа оценката в студентската книжка и я подаде на Рада, след което се обърна към аудиторията. — Кой е следващият? Камене, заповядай.

Рада погледна оценката в книжката си и се упъти към закачалката. Размина се с високият русоляв Камен, отговаряйки с кисела усмивка на въпросителния му поглед, свали зимното си палто *Версаче* от закачалката и напусна аудиторията. Отвън я посрещна Манекена. Целуна я, прегърна я през рамо и двамата се отдалечиха по тъмния коридор.

— Падна ми се да говоря за Ваймарската република — поде Камен още преди да седне. — С това име е известна германската държава през периода след Първата световна война до идването на Хитлер на власт. През този период Германия се ръководи от нова конституция, която е била официално приета в град Ваймар през 1919 година, оттам и името Ваймарска република. Конституцията въвежда строго пропорционалната избирателна система и дава изключително големи правомощия на президента. Това са слабости, които фактически подпомагат идването на нацистите на власт и довеждат до ликвидирането на механизмите на самата конституция, заедно с Ваймарската република през 1933 година. Хитлер става канцлер и повежда немския народ към кървава катастрофа.

Иван Иванич знаеше, че Камен е отличник и винаги се явява подготвен на изпит, затова го остави да говори каквото намери за добре, като в същото време се отдаде на собствените си мисли.

Къде ли да вечерям днес? — разсъждаваше доцентът.

Може да отскоча до Дълбок зимник, ама дали си струва? Вечеря в Зимника ще отнеме бая време и изпитът може да откара до полунощ... освен това, напоследък храната по ресторантите никаква я няма, само боб, наденица, омлет и зелена салата, да му се отице на човек... абе какво става в тая страна, то и по магазините вече ни месо, ни сирене се намира... Най-добре е да сляза до кафенето долу и набързо да излапам един сандвич с кашкавал... Интересно Камен докъде ли стигна?

— Така Франц Бекенбауер става най-известният и почитан канцлер на Германия — тъкмо казваше студентът, който вече беше забелязал, че доцентът не го слуша, поради което шеговито беше започнал да заменя в разказа си историческите личности с известни футболисти.

— Бекенбауер не е от времето на Ваймарската република, той е много по-млад — вдигна глава Иван Иванич и сънливо погледна Камен, който пък спря да говори и погледна доцента с невинни сини очи. — Достатъчно по тази тема, сега говори за перестройката в Съветския съюз и у нас.

Камен отново заговори, а доцентът се намести на стола, поприведе се и подпря лактите си на масата, като в същото време обхвана брада и бузи с длани и отпусна глава. Беше уморен. Между дланите и кожата на лицето му се появи приятна топлина, която запълзя нагоре към очите и челото. Миглите му започнаха да се попритварят морно. Гласът на Камен достигаше до него приглушен, като дискретното шумолене на гальовни вълни на тих пясъчен плаж.

Главата на доцента започна да се полюлява съвсем лекичко, почти незабележимо, като че ли в резонанс със закачливи случайни тласъци на топлата вода... люш-люш-люш... Михаил Горбачов отговарял за селското стопанство... за икономическото планиране... люш-люш-люш... най-млад член на Политбюро... люш-люш-люш... генерален секретар през 1985 година... люш-люш-люш... изтегляне от Афганистан... разведряване... Петър Младенов миналия ноември... люш-люш-люш... демонстрации... искания за демокрация... даже и децата разбират... люш-люш-люш...

В този момент Иван Иванич засънува. В съня му десетина деца, момчета и момичета, облечени с червени пуловери, черни панталони и черни обувки, стояха изправени срещу изпитната маса на доцента и го гледаха. Всяко дете държеше с две ръце пред гърдите си голяма синя буква.

Буквите, прочетени отляво надясно, образуваха гигантската дума *демокрация*. Вляво от децата стоеше Желю Желев със син пуловер, стари дънки и черни гумени цървули на бос крак. Отдясно пък се беше изправил Петър Младенов, и той със син пуловер, но с черен панталон с ръб и лъскави черни обувки. Двамата мъже се усмихваха приятелски.

Неочаквано, буквите започнаха да избеляват и пожълтяват, да се удебеляват и да се удължават наляво и надясно, една към друга, докато се свързаха в едно обло тяло, един гигантски жълт питон, под който децата послушно и без страх подложиха ръце, че да не падне на земята. Петър Младенов се пресегна и подкрепи с длани питонската глава, която се беше протегнала към него.

Желю Желев пък стоеше отляво, недалеч от питонската опашка и гледаше напред със скръстени ръце. За няколко секунди, никой не помръдваше, после питонът надигна глава от ръцете на Младенов и впери студен поглед в Иван Иванич. Ще народя малки питончета, изсъска змията. Доцентът се стресна и отвори очи.

— Западните страни с висок жизнен стандарт се характеризират с плурализъм и с демократично политическо устройство, всички до една — разсъждаваше в този момент Камен. — Точно по тази логика, ако в България, с помощта на перестройката се въведе една плуралистична демокрация, тогава и самата България ще се превърне в страна с висок жизнен стандарт, с други думи една богата страна. Аз лично вярвам, че ако сега успеем да изградим плуралистична демокрация, само след пет години ще заживеем в благополучие и дори луксозно, не по-зле от немците и другите западници.

— Какви ти пет години! — възрази Иван Иванич, още неразсънен. — Дай ни на нас само две-три години демокрация и животът ще дойде по-хубав от песен, по-хубав от пролетен ден, както отдавна е забелязал поетът. Хайде да не са две години, но три със сигурност ще са достатъчни да ги настигнем ние американците, че и да ги задминем, щото нашата демокрация ще е по-нова и по-демократична от тяхната.

Иван Иванич привърши с Камен и продължи да изпитва други без прекъсване още три часа, докато накрая усети едновременно и глад, и болки от заседяването. Тогава се разходи до кафенето, излапа два сандвича, изпи едно кафе и се върна. Навън беше мъгливо и тъмно и лампите в аудиторията светеха.

ОПАШКИТЕ НА КОТКИТЕ

Към осем и половина вечерта в залата останаха само двама души за изпитване, млада жена и възпълен младеж с няколкодневна брада. *Имам да изпитвам само Клементина и Харалампи* — помисли си доволен доцентът и се зачуди кой от двамата ще се реши пръв, после си рече: *А на бас по на един лев, че ще е Клементина.*

Девојката погледна към младежа, но като видя, че той си стои на мястото без да я забелязва, стана и колебливо се отправи към масата за изпит. *Печеля един лев*, усмихна се Иван Иванич на себе си.

Клементина се приближи към масата, тихо седна до Иван Иванич и остави купчина ситно изписани листа пред себе си. Настана тишина.

— Клементина от Габрово... значи баща счетоводител в текстилния комбинат, майка библиотекарка... хм... Слушам, значи — наруши мълчанието доцентът, но понеже девојката остана безмълвна, посегна и взе купчината изписани листа, погледна заглавието на

темата и възкликна бодро. — Я виж ти, колко интересно, пак ти се е паднал Сталин!

Клементина отправи невиждащ поглед към доцента. Платинената ѝ коса бешебухнала, също като опашката на уплашена котка. Устните ѝ бяха уголемени и изпръхнали, а деликатното ѝ лице беше мъртвешки бледо. Очите ѝ бяха широко отворени, а ирисите и зениците им бяха толкова свити, че отдалече изглеждаха почти липсващи, или поне така се струваше на седящата на последната банка Вяра Пелтекова.

Клементина седеше до Иван Иванич неподвижна, като изваяна от гипс, само ръцете ѝ трепереха. Душата на девойката пищеше пронизително в мълчалив, тих шок. *Ей-сега ще се счупи* — помисли си асистентката.

Тогава Иван Иванич неочаквано се обади.

— Вие в Габрово сте престанали да режете опашките на котките... забравили сте значи хубавата традиция!

Клементина трепна от изненада, после едва чуто промълви.

— Още ги режем.

— Ами, режете друг път — повиши глас доцентът. — Сигурен съм, че в твой род няма нито една котка с отрязана опашка!

— Не е вярно... И двете ми лели си имат домашни котета, и двете са с рязани опашки — леко раздражено отговори Клементина. — Баба ми също имаше котка с рязана опашка, само че умря преди десетина години.

— Кой умря, котката или бабата? — поинтересува се Иван Иванич.

— И двете — поясни девойката. — Първо баба, а скоро след това и котката... казваше се Палачинка и беше много привързана. Като почина баба, котето ходи цяла седмица из апартамента да я търси, омяука всичко, после отиде на балкона, падна от него и се уби. Нашият апартамент е само на третия етаж, за едно коте такова падане е нормално като лека разходка, просто разперва опашката и лапите и се приземява плавно като парашутист. Палачинка обаче скочила с главата надолу и се пребила. Изглеждало нарочно... поне така разправяха съседките, дето по цял ден висяха на приказка на пейката пред блока. Самоубила се е, понеже толкова е обичала баба, че не искала да живее без нея.

— Понякога животът е наказание, а смъртта избавление — забеляза Иван Иванич. — Аз обичам да мисля за това... Представям си примерно, че съсичам с брадва някоя жена, за да ѝ ограбя бижутата, накълцвам я на парчета, слагам я в един куфар и го оставям в гардероба на гарата, но от разсеяност написвам на разписката за багажа истинското си име и адрес, така че когато куфарът се размирихва, идват вкъщи и ме арестуват по пижама. И ето ме, стоя аз изправен в съда, с разрошена буйна коса и вече не по пижама, а със снежно бяла риза... стоя гордо изправен и гледам над главите на хората в далечината, докато съдията започне да чете присъдата. „Осъден си на смърт!“ — тържествено ще заяви той. Пък аз ще отговоря: „Много важно, хич не ме е грижа.“

Иван Иванич впери изпитателен поглед в очите на Клементина и девойката неспокойно се раздвижи.

— Всеки човек е осъден на смърт още със самото зачеване — промълви тя. — Човек е осъден от собствените си родители в момента на зачеването и после цял живот чака смъртта... часовникът започва да тиктака още преди да се е родил... тиктака, докато той чака присъдата му да бъде изпълнена от собственото му тяло... тяло, което уж поддържа живота му, но в крайна сметка ще заболее някъде, ще се скапе и ще го убие.

— Именно! Именно!... Затова аз в съда само ще се усмихна и ще кажа: „Другарю съдия, благодаря, значи, за смъртната присъда, голям късмет извадих с Вас... много сте любезен, защото знам, че като ме умъртвяват, палачите ще се стараят да не ме боли и всичко да се свърши бързо и без да пищя... а това за мен ще е доста по-добре, отколкото да умирам бавно в леглото примерно от рак, както стана с чичо ми, добър и невинен човек, който прекара последните месеци на живота си в ужасни мъки.“

Иван Иванич спря да дърдори, сбърчи чело и изпадна в размисъл. В това време Клементина го наблюдаваше с интерес.

— Ако пък съдията се окаже някой злобен гадняр, като нищо ще вземе да ме осъди на доживотен затвор, и то без право на помилване... Това би било доста неприятно. Ще ме затворят във влажна каменна килия, без прозорец, с въшлясало легло. Денем, тъмничарят ще е

единственият ми партньор за интелектуални разговори, и то само когато ми носи затворническата супа с мухлясал хляб, която ще си изяждам сам-самичък, без компания. Вечер ще си лягам сам, през нощта ще сънувам сам и ще ставам сам, добре поне, че тоалетната ще ми е под носа. На другия ден всичко ще се повтаря от начало, и така без край.

Иван Иванич отново спря, после сви листата с развития от Клементина въпрос на тясно стегнато руло и започна да почуква нервно с него по масата. Клементина наблюдаваше как плодът на многочасовите ѝ усилия се деформира и леко се разкъсва откъм удряния край.

— В никой случай не трябва да се съгласявам на доживотен затвор — тръсна глава Иван Иванич. „Другарю съдия, ще река, не ме осъждайте да умирам малко по малко всеки ден. Доживотният затвор, другарю съдия, е рожба на жестокостта, творение на сатанинско въображение... това е смърт, която се пие на малки глътки. Моля Ви да смените доживотната присъда със смъртна, осъдете ме да умра отведнъж и завинаги и колкото може по-безболезнено.“ Ще коленича, значи, пред съдията и ще го ударя на молби още докато съм в съда, ще действам на място и направо, вместо да си губя времето по затворите и да се занимавам с някакви си там обжалвания.

— Това е моят конспектиран въпрос за Сталин — плахо рече Клементина, като погледна към оръфания свитък в ръцете на Иван Иванич.

— А, да — сепна се доцентът, разви хартиеното руло и започна да брои листата. — Я да видя колко си изписала... един, два, три... десет листа общо, при това ситно изписани и от двете страни. Интересно какво толкова си намерила да пишеш за Сталин... че това тук са цели двайсет хубавичко запълнени страници.

— Не са двайсет, само деветнайсет са — възрази Клементина. — Най-последната страница остана празна... запълних я с рисунки, докато чаках да ми дойде ред да говоря.

СЕЗОНИТЕ НА ЖИВОТА

Иван Иванич обърна пачката с листа и погледна последната страница. Там Клементина беше изрисувала собствената си глава... поточно четири глави, разположени в квадрат. Лицата на всички глави

бяха съвсем еднакви: издължени мигли, полуотворени като за целувка устни, деликатен нос. Косите на всички обаче бяха различни.

На горната глава вляво косата беше изрисувана като ефирна мрежа от снежни кристали, преплетени с ледени ивици, като тези, които се появяват по стъклата в студени зимни дни.

На следващата глава косата беше оформена от цъфнали люлякови клончета.

На долния ред, косата на едната глава беше изрисувана като килим от летни цветя, а на другата — като шапка от зелени лозови листа, покрити с кехлибарени гроздове.

— Животът на човек се състои от различни сезони — обясни Клементина. — Само че човешките сезони не зависят от възрастта, нито се редуват както в природата. На един човек повечето дни може да са пролетни и летни, а есенните и зимните да се случват само от дъжд на вятър. При друг човек може да е точно обратното... години наред всички дни може да са зимни...

— Добре е известно, че последните 45 години в България са били пролет — премигна Иван Иванич. — Но с перестройката нещата се изменят, сега сигурно ще влезем в лятото и ще стане още по-хубаво.

— Сезонът зависи от човека, а не от времето — усмихна се Клементина. — За някои миналото може да е било пролет, а за други в същото време сигурно е било есен. Така ще е и с утрешния ден, за едни ще е лято, а за други — зима.

След пет минути изпитът на Клементина приключи. Девојката се отправи към закачалката и Иван Иванич я проследи с очи, докато тя откачи палтото си и го заоблича. Доцентът погледна закачалката и си каза: „Я виж ти, якето на Харалампи е също като моето, син електрик... сигурно и той си го е купил от ЦУМ, там ги бяха пуснали през октомври... моето обаче си го познавам по петънцето от черен шоколад върху левия джоб.“

Клементина стигна до вратата, обърна се към Иван Иванич, леко наклони глава, като кокиче под пролетно слънчице, усмихна се, каза „довиждане и приятна вечер“ и си отиде. В този момент Иван Иванич усети силна миризма на чесън. На стола до него тъкмо беше седнал брадясалият здравеняк Харалампи.

ЧУЖДАТА БИРА

— Откъде си намерил такава хубава чорба? — заинтересува се доцентът. — Да не е от шкембеджийницата на *Графа*, тая, дето е между *Славейков* и градинката на *Свети Седмочисленици*? Там обичат да слагат повечко чесън в оцета.

— Оттам е — съгласи се Харалампи. — Нали чета за изпит и денем, и нощем, пък библиотеките студени, взех, че се простудих, едва дишам. Хазяйката ме чула, че кашлям, идва сутринта в стаята, аз още съм в леглото, и ми носи каничка с горещо вино... смляла вътре и черен пипер, помагало при простуда. Ама как да дойда на изпит пиян, не върви... реших да му ударя една гореща шкембе-чорба с повече чесън и лют пипер. Сгрыва също като виното, ама човек си остава трезвен.

— Хайде сега, говори по въпроса — подкани го Иван Иванич. — Какво ти се падна?

— Ами... Интернационала... — замънка Харалампи. — Интернационалът е основан през...

— Въпрос за Интернационала в конспекта няма, има въпрос за интербелума, ето виж си листа, съвсем ясно го е записала другарката Пелтекова, ин-тер-бе-лум, а ти си взел, че си конспектирал нещо съвсем друго. За интербелума изнесох цяла лекция, така че разказвай, каквото си спомняш.

Харалампи замълча. Измина цяла минута, без никой от двамата да пророни дума. Откъм улицата долетя писклив кучешки лай.

— Би трябвало да те скъсам незабавно, щом не знаеш нищо по въпроса — намести роговите очила Иван Иванич и строго сви устни. — Обаче за да спазя протокола, ще ти задам и въпрос за свободна дискусия... задавах такива на всички изпитани преди теб. Така-а-а... я ми разкажи за политико-историческите причини, довели до падането на Берлинската стена.

— Ще разкажа как е паднала стената, що да не разкажа — изрепчи се Харалампи, решил, че вече няма какво да губи. — Хората от Източен Берлин чули да се говори, че в Западен Берлин бирата била по-хубава, ама не можели да минат през стената и да проверят сами. Чакали, чакали да ги пуснат, и докато чакали, все повече ожаднявали. Накрая търпението им се свършило, прескочили през стената и от двете страни пата-кюта, взели че я бутнали. Паднала стената, хората се юрнали към бирариите и — наистина! — западната бира излязла по-

хубава от източната. При това им я наливали без пари, обаче това било само в началото, после всеки трябвало да си плаща.

— Хората са слаби и неразумни — обясни Иван Иванич. — Чуждата бира все им се вижда по-хубава. Твоето обяснение за стената не е безинтересно, но забележи, че ние тук учим история, а не психология на бираджиите. Не си подготвен, съжалявам.

НЕЗАСЛУЖЕНА ТРОЙКА

Иван Иванич започна да прелиства студентската книжка на Харалампи.

Ще му пиша двойка — мислеше си доцентът, докато търсеше страницата за януарската сесия. — Тогава обаче може да се оплаче, че съм го скъсал заради чesъна. Да не говорим, че пак ще трябва да го изпитвам наесен.

Доцентът застина с химикалка в ръка. *Най-добре да му пиша три минус още сега. Тройката не може да се поправи, това е един доживотен позор, без право на обжалване, така да се каже. Като научи, че има три минус по най-нова история, гаджето ще му извика: Как не те е срам! — ще му зашлеви един шамар и ще си отиде завинаги. Родителите му пък ще се откажат от него с официална обява във вестника.*

Доцентът се усмихна на себе си.

Всичките му приятели ще го отбягват. Като тръгне по тротоара към шкембеджийницата, хората ще си шушукат: Абе този там не е ли загубенякът, дето получил три минус по най-нова история? — и после бързо ще минават на другия тротоар. А в шкембеджийницата, там никога вече няма да му сервират шкембе-чорба... от този ден ще яде само безсолна спаначена супа. Да, три минус! — и Иван Иванич завъртя един подпис под оценката, затвори книжката и я подаде на студента.

КОЛЕГА, ГРЕШКА!

Съкрушен, Харалампи се отправи към закачалката. Мислеше, че е скъсан. Като стигна, отвори книжката, видя тройката, подскочи от радост, грабна якето и забърза към вратата.

— Колега, грешка! — извика след него Иван Иванич.

Харалампи обаче не спря. Затръшна вратата след себе си и се затича по коридора към главния вход. Иван Иванич хукна с все сили след него. Задъха се. „Колега, грешка!“ опита се пак да извика доцентът, но от гърлото му излезе само някакво неясно мучене. Харалампи вече подминаваше ректорския кабинет. Оставаше му да завие към кафенето, портиерната, изхода и хей, здравей, свобода!

Обаче не би, на ъгъла младежът се сблъска с доцент Красьо Чулков, който го сграбчи с две ръце и бързо извърна глава настрани, но все пак успя да го задържи за три-четири секунди, време, което се оказа достатъчно за спринтиращия Иван Иванич да довтаса. Чулков усети, че съпротивата на студента намалява и разтвори прегръдката си.

— Колега, грешка... — изхриптя Иван Иванич и си пое дъх. — Взехте моето яке. Вашето остана на закачалката в аудиторията. Идете да си го приберете. В оценката грешка няма, не сте скъсан, честито.

— Цяла вечер те търся да си взема акумулатора — рече Чулков. — Тъкмо питах бай Георги портиера виждал ли те е да излизаш. Добре, че това момче побягна, че да те доведе като ловно куче право при мен.

ДВЕ ГОСПОЖИЦИ

Беше късно. Иван Иванич нямаше повече работа в университета. Сложи си якето, праметна чантата през рамо, излезе навън и закрачи към спирката. По тъмните фасади на сградите се открояваха единствено жълтеникавите правоъгълници на прозорците. Уличните лампи хвърляха мъждива светлина на тротоара. В пукнатините на счупените плочки се бяха приютили фасове.

Иван Иванич усети как лепкава мъгла се промъква под пешовете на якето нагоре през ръкавите, промъква се и през яката, обгръщайки лека-полека тялото му. Спомни си нещо, поусмихна се и зарецитира Христо Смирненски.

Студено, дявол да го вземе, тоз студ те реже като с ножици.

Човек, за да се посъвземе, му трябват барем две госпожици.

Щеше да е хубаво, ако някой беше направил стихчетата на песен — помисли си доцентът, после засвирука и ускори крачка.

ДЕСЕТА ГЛАВА

Търговище, 4 април, сряда по обед

ГОТОВ ЗА ПОЛЕТ В СИНЕВАТА

— Аз професор съм, обичам... младички лица засмени... лекцийките си да сричам, първа радост е за мене! Така че изнесох им лекция, какво да правя, нали бачкам като доцент... с други думи бъдещ професор. За мене четенето на лекции е станало втора природа, още щом вляза в аудиторията и се чувствам приятно, комфортно и напълно в свои води, все едно говедо в обор или нерез в кочина, както би казал Андрешко, ако можеше да е тук с нас в самолета — обясни Иван Иванич на Аглая, с която се беше запознал само преди две минути, още щом двамата се настаниха един до друг в притихналия Ан-24, паркиран пред откритата тераса на ресторанта на летището в Търговище.

В слънчевия априлски ден, доцентът се връщаше с Ан-чето в София от едnodневно гостуване в Шумен, където го бяха поканили да говори на пролетната школа за млади историци в Педагогическия институт.

Точно преди да замине за Шумен, Иван Иванич беше получил спешна телеграма от Мери Хорн. „Очаквайте обаждане за телефонно интервю от Уъстърския университет в Масачузетс, тази сряда от 8 до 10 часа вечерта, на предварително посочения от Вас телефон“ — нареждаше Мери и завършваше с прости и ясни инструкции за интервюто: „Бъдете гъвкав и ентузиазизиран за нови отговорности!“

Предварително Иван Иванич беше обещал на шуменци да остане на школата цяла седмица. Наложил му се обаче да съкрати престоя в града на бирата и да прелети обратно в София, където да чака повикване от Америка на телефона в деканата между 8 и 10 часа вечерта.

— На каква тема беше лекцията? — поинтересува се любезно Аглая, като кръшно изви тяло от кръста нагоре към Иван Иванич.

Тя носеше размачкано кожено яке с цвят на бургундско вино, облечено върху черно поло. Долната част на тялото ѝ беше обгърната от сини дънки, под които се показваха виненочервени полуботушки.

Очаквайки отговора на Иван Иванич, Аглая опъна левия си крак напред, протягайки го колкото може под празното място отпред, успоредно на десния крак на доцента. В същото време тя повдигна десния си крак, сгъна го в коляното и внимателно подпря стъпало в задната част на подлакътника на незаетата предна седалка.

Момичето спусна двете си ръце надолу към делтата на разтворените си като ножица крака, лявата длан небрежно прихванала дясната. Остана обърната към Иван Иванич, поглаждайки стар сребърен пръстен с тъмносин квадратен камък, голям колкото нокът на палец. Усмихна му се с присвити морско-зелени очи и леко приведе глава напред, при което дългата ѝ русолява коса се спусна като драперия отдясно на наклонената и извърната към мъжа момичешка глава. Няколко дълги кичура се задържаха от лявата страна на лицето и се разстлаха по коженото бургундско яке. Иззад полуотворените възпълнички устни на момичето грееха равни бели зъби.

— На каква тема беше лекцията ли? — разсеяно повтори въпроса на момичето Иван Иванич. — Ами говорих им за Интербелума, много си я харесвам тази тема.

— Интер... какво?

— Интербелума, или казано на прост език, междувоенния период. Разказах им, значи, колко нездравословен е бил за обикновените хора сухият режим в Щатите, щото в търсене на нелегална пиячка по италианските заведения народът се научил да преяжда с пица и макарони, поради което хората пуснали шкембета и отгледали дебели задници, от които и до днес не могат да се отърват. Освен злоупотребата с храни, увеличила се и престъпността като цяло: стрелби по улиците, Ал Капоне, Бони и Клайд, и тъй нататък. Лекцията мина добре, а после шуменските колеги спретнаха целonoщен купон в моя чест в апартамента на една младичка асистентка. На разсъмване всички излязохме из овощните градини край града, да посрещнем изгрева. Имаше вече цъфнали плодни дръвчета: един бадем, две праскови и две череши. След разходката спях до обед в къщата за гости на Института, после се метнах на

автобуса за аерогарата и ето ме тук, свеж като морков и готов за полет в небесната синева.

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕТО

Иван Иванич погледна навън през илюминатора. Погледът му се насочи нагоре, към вече опразнената тераса на ресторанта. Един сервитьор тъкмо обръщаше покривката на масата, на която доцентът беше седял само допреди петнайсетина минути и от която беше скочил пъргаво, веднага щом говорителката с тъжен монотонен глас повика пътниците да се явят за незабавно отвеждане в самолета.

Пристигнал доста време преди полета, Иван Иванич се беше отбил в заведението с намерение да обядва, но се отказа веднага щом му предложиха само боб и варени яйца. Вместо храна си поръча коняк Плиска и, отпивайки, се унесе в стари спомени за кебапчета, шишчета и мешани скари.

Вече усещайки топлината на коняка по тялото си, доцентът видя как със страховито бучене каца идващият от София Ан-24 — същият, който щеше да го откара обратно в столицата, как екипажът напуска самолета заедно с пътниците, как двамата пилоти и стюардесата си поръчват еспресо и кока-кола на барчето, как тримата излизат на терасата и се настаняват на съседната маса, за да поотморят преди обратния полет, наслаждавайки се на топлия априлски ден.

„Ти да видиш какво ще е на връщане!“ — каза на стюардесата единият от пилотите, поднасяйки запалка към цигарата ѝ. Иван Иванич, седейки на съседната маса, дочу ясно репликата, но не ѝ обърна внимание, а безгрижно отпи от чашата с *Плиска*. *В Америка небето винаги е така бездънно и толкова синьо, направо да те накара да се вдигнеш лек като перце и да полетиш щастлив в безбрежния простор* — беше си помислил с усмивка доцентът.

КОЛЕБАНИЕТО НА АГЛЯ

— Майка ми ме навива да кандидатствам и в Педагогическия... Аз обаче съм решила да се отдам на театралното и филмово изкуство — поднови разговора Агля. — Човек трябва да е верен на мечтите си, нали така, а моята най-голяма, още от детската градина е да съм красива и известна актриса. Сега отивам в София за частни уроци при

един професор... той бил и член на изпитната комисия. Ще остана там цял месец. Преди три години кандидатствах, но не стана. Сега обаче съм готова да направя каквото е необходимо за успеха, даже да си сменя името, щото Аглая звучи някак си демоде и май не е много подходящо за начеваща актриса... нали тъй?

— Я да помисля малко — рече Иван Иванич, постави лакти на облегалките, подпря с длани брадичката си и прие за момент сериозно и умислено изражение. — Значи така... Аглая, Ефросина и Талия са имената на трите грации. Ако искаш, можеш да се прекръстиш на Ефросина, което означава „благоразумна“... това име обаче ще предизвика трудности, понеже никой от познатите ми режисьори не се интересува от благоразумни актриси.

Талия пък значи „цветуща“, значи режисьорите ще си помислят, че скоро ще прецъфтиш и поувехнеш.

Аглая означава „сияйна“ и като чуе такова име, всеки ще разбере, че си има работа с най-истинската богиня на грацията и красотата. Хубаво си ти е името... трай си и не го сменяй.

В този момент вратата в предния край на салона се отвори и през нея се показва главата на единия от пилотите, млад мъж с гладко избръснато лице, тънки черни мустачки и лъскава гарванова коса. Мъжът огледа салона с пътниците, спря поглед на Аглая, премести го към Иван Иванич, пак го върна към Аглая и се прибра обратно, захлопвайки вратата.

— В такъв случай няма да си сменям името... значи ми остава една грижа по-малко — неуверено рече Аглая.

— Казвай какви са ти останалите грижи, може и за тях лек да се намери.

— Ами може да ви е смешно, но се чудя как да се обличам, като ходя на частни уроци. Не знам дали да сложа нещо така... по-специално... или може както съм сега, просто с якето и дънките. Майка ми ме съветва да се обличам официално за уроците с професора, но аз не съм сигурна, че е права.

— Сенека добре го е казал... грациите трябва да са или голи, когато искат да покажат, че в тях няма измама, или облечени в полупрозрачни одежди, когато искат да подчертаят своите достойнства — разфилософства се доцентът. — Теоретично погледнато, най-правилно ще е да се явиш на урок в полупрозрачни одежди, за да

убедиш въпросния член на изпитната комисия в достойнствата си на актриса още преди изпита. На практика обаче по-разумно ще е да си сложиш дънките и якето, защото добрите стари римски традиции отдавна са прекатегоризирани като неморални под влиянието на един съвременник на Сенека.^[1]

Аглая скръсти крака под себе си, леко приведе глава, хвана с две ръце яката на полото и я вдигна нагоре, докато с материята закри устните си, при което, с вид на стеснителна теменужка, хвърли нагоре бърз искрящ поглед в посока Иван Иванич.

ХАПЧЕ ЗА КОНЯК

— Довечера ще ме търсят по телефона от Америка — неочаквано смени темата доцентът. — Канят ме да гостувам в един университет.

— Ще се навие ли? — полюбопитства Аглая, пускайки полото, което прилежно се спусна обратно около шията ѝ. — Ако стане, обещавайте ми да отидете до Статуята на свободата и да я целунете от мен, защото може би аз самата никога няма успея да стигна чак до там.

— Дадено — съгласи се Иван Иванич. — За целувки и любов, винаги готов, както е казал певецът. Ако искаш, и статуята на отговорността ще целуна, само дето не се знае кога все пак ще я построят.

— Благодаря, няма нужда, целувка със свободата ще ме направи щастлива, а целувка с отговорността ще ме натъжи — безгрижно се усмихна момичето. — Чувала съм, че американците са най-щастливите хора по света, така че не разбирам защо им трябва да си развалят настроението с някаква си там статуя на отговорността.

Иван Иванич бръкна в горното джобче на сакото си, извади роговите си очила, нагласи ги внимателно на носа и ушите, опита се да се огледа в илюминатора и накрая обърна сериозно лице към Аглая.

— За янките няма никаква опасност от разваляне на настроението. Ако си забелязала по филмите, те са постоянно усмихнати, все едно, че през цялото време са по на чаша хубаво уиски. И знаеш ли защо?

Иван Иванич се наклони към Аглая и продължи с тих поверителен глас.

— Там хората могат да превръщат глюкозата в кръвта си направо в алкохол, без да пият и без да се умирисват компрометиращо на туй-онуй. Гълтат специални хапчета за целта... например хапче за уиски, хапче за бира, хапче за вино, ако щеш даже хапче за коняк *Курвоазие*.

— *Курвоазие?* — повдигна учудено вежди Аглая.

— Да разбира се, *Курвоазие* — доволно потвърди Иван Иванич. — Изпиеш съответното хапче с малко вода и хоп — след няколко минути вече ясно усещаш действието на курвоазието. В Америка имат хапчета за всичко.

ПОКАНАТА НА ПИЛОТА

Пилотите започнаха да пускат двигателите. Отнякъде се понесе невисоко, равномерно бучене. Десетина секунди по-късно откъм левия двигател се чу леко постъпателно виене и витлото се раздвижи. Отначало дисхармонично, тъничко и пискливо, виенето постепенно започна да нараства и да става все по-уверено, преминавайки през следващата половин минута в солидно басово бучене. Витлото се въртеше все по-лудешки.

След още половин минута, двигателят вече работеше на пълни обороти, от него се носеше мощен грохот, а самолетът лекичко се тресеше. Техникът, изправен край самолета отвън, вдигна одобрително ръка към пилотската кабина. Скоро и десният двигател започна да се пробужда и да раздвижва витлото си. Разговорите в пътническия салон секнаха, надвити от моторния грохот. Машината зарулира към пистата за излитане.

Само след четвърт час, самолетът вече се носеше в небето, набрал височина. Оглушителният рев на двигателите при излитането вече бе сменен с равномерно бучене. Пътниците, поуспокоени, се разговориха отново.

Иван Иванич придърпа перденцето с шарени цветенца върху илюминатора, че да се прикрие от слънцето, отпусна гръб назад и морно притвори клепачи. Аглая извади книга и я запрелиства. От кухненския бокс в опашката на самолета се дочу хлопане на съдинки. Носът на Иван Иванич долови лек аромат на кафе, ноздрите му любопитно се присвиха, но очите му останаха притворени.

Вратата откъм пилотската кабина се отвори и в рамката ѝ отново се появи пилотът с тънките мустачки. Този път обаче мъжът не се

прибра обратно, а с опитен и уверен ход се приближи до седалката на Аглая. Приведе се към момичето. Макар и позасънен, Иван Иванич дочу как кани девойката на посещение в кабината. Повдигайки клепачи, доцентът успя да види как Аглая кимва на пилота с мила усмивка, как се изправя, как оставя книгата си на седалката и как изчезва след униформения мъж през вратата отпред.

ЧЕРВЕНОГРЪБ САМЕЦ

Иван Иванич разсеяно се огледа, после се пресегна към седалката на Аглая, взе книгата, разтвори я напосоки и се зачете с поразмътен поглед в случайния текст. „Хората, които управляват и са на власт... са си все същите... нищо не се е променило, освен че всички са по-издокарани. Същите копелета са на власт, всичко си е както преди. Измамиха младежта, цялото младо поколение.“

Неудържима прозявка накара доцента да положи четивото на скута си, да повдигне ръце с преплетени пръсти, да прикрие с длани широко отворената си уста, а лактите си да изпружи нагоре и настрани.

След дългата прозявка той отново повдигна разтворената книга към очите си. „Вярно, пораснали сме малко, някои неща се попромения, малко сме по-свободни и т.н., но играта си е същата, нищо съществено не се е променило... А на мен ми се отвориха очите за тия неща.“ В този миг очите на Иван Иванич решително се затвориха, главата му клюмна надолу, книгата се изхлузи от дланите му и тупна на пода, а ръцете му се отпуснаха морно в скута.

Едва задрямал, Иван Иванич засънува. Беше сам-самичък в някаква огромна тъмна зала, седнал в средата на първия ред. Внезапно се включиха прожектори и той видя Аглая на сцената, само на няколко метра пред себе си, с микрофон в ръка. Някъде далече назад се виждаше електрическо пиано, пред което беше седнало джудже с пилотска униформа и тънки черни мустачки, с ръце над клавишите. Беше готово да акомпанира.

Иван Иванич изненадан се вторачи в изправената на сцената Аглая. Нямаше ги вече коженото яке, черното поло, дънките и червените полуботушки. Девойката беше облечена като ориенталска танцьорка, боса и с разголени ръце, с пестелив бански костюм от две отделни части и ефирна прозрачна пола. Цялата дреха беше в синьо-

зелен цианов цвят, обилно украсена с разнообразни низове от сребърни монети.

Аглая отпусна тежестта на тялото си на десния крак, изнесе левия крак напред, разголен и леко присвит в коляното, повдигна микрофона към устните и запя.

*За теб аз съм морска сирена,
морякът удавник си ти, морякът удавник си ти...*

Джуджето с мустачките засвири соло на електрическото пиано. Изчаквайки пианото, Аглая насочи морско-зелените си очи към Иван Иванич. Усмихна се, после продължи с припева.

*Плачи, ти, плачи, о, сърце, за своята Аглая плачи,
че нийде в света няма други
като моите черни очи, като моите черни очи.*

След последните думи на припева, Иван Иванич вдигна поглед към лицето на Аглая и изумен забеляза, че мястото на морско-зелените ѝ очи е вече заето от две катранено-черни овални дупки. От ушите и носа ѝ прорастаха тъмни къдрави косми. С всяка секунда ноктите на ръцете и краката ѝ ставаха все по-големи, остри и извити като ятагани. Внезапно, Аглая скочи долу при Иван Иванич и светкавично се настани на стола от дясната му страна.

— Много се извинявам, май ви стреснах — рече Аглая, докато закопчаваше предпазния колан. — Пилотът ми даде да покарам самолета! Завъртиш щурвала наляво и самолетът завива наляво, завъртиш надясно и той потегля надясно... като дръпнеш щурвала към гърдите си, и самолетът се вдига нагоре, а като го бутнеш към краката си, тръгва надолу. Ха, това на пода моята книга ли е? Сигурно е паднала, докато правех остри завои.

Иван Иванич се наведе, вдигна книгата и я подаде на момичето.

— Много мил и внимателен човек! Първо ми обясни подробно за щурвала, за елероните и за стабилизатора. После аз споменах, само ей-

така, че ще ми е интересно да покарам самолет някой ден и той веднага ме настани на командирската седалка. Наистина, много мил човек... каза ми да хвана щурвала с две ръце и да го движа накъдето ми е приятно... Обичам мъже, които са готови да направят всичко за мен!

— Разбирам и не се учудвам — рече Иван Иванич. — Нали съм си доцент, та ми е добре известно, че по света има не едно и две мъжки животни, които са готови да изпълнят всичко, което прочетат в очите на дамите.

Иван Иванич нахлузи очилата си като за лекция и се обърна към момичето.

— Да вземем например червеногърбия австралийски паяк, който скланя, без да му мисли, да отдаде живота си на коя да е паякиня. Самецът е много галантен, в състояние е да ухажва самката цял ден, и то платонически, чак да си помисли човек, че го е страх. Когато все пак се реши да се чифтосва, той, още почнал-непочнал, бърза сам да се нагласи върху челюстите на дамата. С други думи, слага й се съвсем доброволно... самосервира й се, така да се каже и тя с наслада започва да го яде. Той пък всеотдайно продължава да се съвкуплява, докато може. Щом в крайна сметка самката го излапа, сещаш се какво е останало последно, затъкнато в семеприемника й... Остава нещо като запушалка, която пречи на живите самци наоколо да се възползват от смъртта му, ако решат да се втурнат да я осеменят и те. Жертвайки живота си, джентълменът вярва, че дамата ще бъде оплодена само от неговото собствено семе, а не от семето на някой непознат нахал.

Аглая сви устни и не каза нищо. Измъкна от винено-червената си ръчна чанта мънистен ластик и стегна на конска опашка дългата си коса, после изрови флаконче *Диор* и започна внимателно да лакира ноктите на лявата си ръка, бавно и старателно, един по един, от палеца към малкия пръст.

НЕБЕСНА БУРЯ

Внезапно, самолетът пропадна и момичето неволно цапна лак на кокалчето на палеца. Припряно затвори флакончето, изправи се отново и започна да търси салфетки в чантата. Иван Иванич в това време дръпна перденцето и погледна през илюминатора. Навън вече нямаше синьо небе и ярко слънце. Парцаливи сиво-бели облаци се носеха в

небесата отгоре. Далеч наляво и напред облаците закриваха хоризонта като мрачна заплашителна стена.

— Уважаеми пътници, умоляваме ви да заемете местата си, да затегнете предпазните колани и да не пушите — обади се мъжки глас по високоговорителите. — Бордовата домакиня да прекрати обслужването и да заеме мястото си в задната част на самолета.

Пътниците притихнаха. С всяка минута небето навън притъмняваше. Подрусванията на самолета се учестяваха. Изведнъж машината като че ли се удари в нещо и болезнено проскърца, нещо някъде издумка и изтрополя. Тънък глас уплашено изписка откъм опашката. Заедно с удара, самолетът запропада неудържимо. Иван Иванич усети замайване и се позачуди дали самолетът вече се срутва в глъбините окончателно и безвъзвратно, или само пада в гигантска въздушна яма. Погледна навън, но успя единствено да види тъмносива мътилка. Отпусна се небрежно на подлакътника и си засвирка.

Уплашена, Аглая се вкопчи инстинктивно в дясната му ръка. На кокалчето на левия палец на момичето все още лъщеше петънце лак. В дясната си длан Аглая безпаметно стискаше пакетче тънки салфетки.

Вече пробила в черната облачна стена, машината се движеше все по-навътре в студения фронт. Мощни въздушни вълни настъпваха срещу самолета и го подхвърляха хаотично нагоре, надолу и настрани, като сух безпомощен лист, подмятан от течението на мътен порой. Двата двигателя бучаха тревожно, задъхвайки се при всеки безмилостен удар на насрещния вятър. Хладна бяла мъгла започна да изтича от вентилационните отвори към главите на пътниците.

ПРИКЛЮЧЕНИЯТА НА АН-ЧЕТО

Скоро заедно с мъглата от отворите започна да капе мръсна ръждива вода. Една едра тъмна капка цопна върху дясната вежда на доцента и се свлече по стъклото на очилата му. Иван Иванич полекичка измъкна ръката си от прегръдката на Аглая, поиска ѝ салфетка, вежливо благодари, след което свали очилата, избърса зацапаното, сложи ги обратно, отвори пепелника в предната част на подлакътника, напъха в него употребената салфетка и го затвори.

Самолетът пропадна отново и, онемяла, Аглая пак се вкопчи в ръката му.

— Ан-чето е хубава машина... Тялото му е здраво и солидно, а високото разположение на крилата позволява, когато се наложи, леко и приятно аварийно кацане по корем, по ниви, ливади или реки — заговори доцентът. — Тези неща ги знам от пилоти в Дълбок зимник, те се отбиват там да хапнат и пийнат след трудни рейсове. Винаги е приятно да се разговоря с тях.

Иван Иванич погледна пак през илюминатора и му се стори, че бурята като че ли вече намалява силата си. Вдъхновен, доцентът продължи да нарежда.

— Този аероплан се е преборвал с всякакви мъчнотии. Веднъж в Луксор едно египетско Ан-че ударило с колесника гърбицата на една камила, която била толкова разсеяна, че излязла на пистата баш когато самолетът се засилвал за излитане. Ан-чето успяло да изхвърчи като птичка, но колесникът все пак се счупил и вече не ставал за кацане. Пилотите обаче спокойно долетели до Кайро, където кацнали по корем на специална пясъчна полоса.

Аглая тревожно погледна към лицето на Иван Иванич, сякаш искаше да се увери, че мъжът говори сериозно.

— Понякога пилотите са по-разсеяни и от камили — невъзмутимо продължи доцентът. — Чувал съм за руски Ан-чета, които при кацане са се тътрузили по корем, защото летците, докато се снижавали, забравяли да спуснат колесника. Има и обратни пилоти, като този, дето при излитане прибрал колесника преди Ан-чето да се е издигнало, още докато се е разбягвало по пистата. Случвало се не веднъж и дваж екипажи да забравят да заредят достатъчно гориво, пропуск, за който се разбира чак когато горивото свърши високо в небето. Съвсем изправни и добре заредени Ан-чета пък са падали след изненадващи сблъсъци високо в небето с неидентифицирани предмети, а следите от удари, намерени по отломките, били същите, като от боята на противовъздушни ракети.

— Какво да се прави, понякога самолетите падат и пътниците стават на кайма — жизнерадостно заключи Иван Иванич, полуизвърнат към момичето. — Животът на човек е само спомен и нищо друго. Само спомен е и смъртта... никога не я преживяваме самите ние, а само научаваме за смъртта на другите и си припомняме за нея.

Аглая се пусна мълчаливо от Иван Иванич, вкопчи се в подлакътника на седалката си и не го пусна чак докато самолетът не кацна в София. Там вторият пилот изведе преbledнялата стюардеса от самолета още преди пътниците да са станали, като я успокояваше, че всичко е наред и че с времето ще свикне.

Навън през изхода и надолу по подвижната стълба се заизнизваха и пътниците. Пилотът с тънките мустачки стоеше до изхода и пожелаваше приятен ден на всички. Когато Аглая мина покрай него, мъжът каза на момичето: „До утре!“ — и девойката кимна с лека усмивка.

Иван Иванич я видя да се отдалечава по пистата към терминала. С бързо движение на лявата ръка назад към тила тя дръпна ластика от опашката си, завъртя глава и разлюля дългите си коси. После прекрачи входа на терминала и изчезна.

[1] Тук Иван Иванич има предвид Исус Христос. ↑

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

София, 4 април, сряда следобед

КАФЕДЖИЙКА В БАНКА

Без да бърза, Иван Иванич излезе на улицата пред терминала, поспря и спокойно загледа след неколцината пътници, които с чанти в ръце се затичаха към спрелия на петдесетина метра градски автобус, като прескачаха неумело локвичките по разбития тротоар. Шофьорът на автобуса също изгледа пътниците и невъзмутимо затвори вратите преди да са стигнали, после потегли. Само след половин час пристигнаха два автобуса наведнъж и Иван Иванич успя да се качи на първия.

Двайсетина минути по-късно доцентът вече крачеше през безистена на университета към двора, с намерение да проникне в академията откъм задния вход. Подслонени до входа, студент и студентка играеха шах, приклекли на сухата мозайка. Иван Иванич спря и загледа играта. След минута продължи през двора, шмугна се покрай портиерната, и кривна за кафе.

— Я, къде е Мариела, да не се е разболяла? — попита той непознатата жена с широк таз, която го посрещна в барчето с неочаквано строго „Добър ден!“

— Не познавам никаква Мариела, нито ми е дотрябвало — сопна се жената. — От вчера аз съм завеждащ обекта тук... Впрочем, един клиент ме информира, че въпросната Мариела напуснала внезапно, понеже неочаквано се уредила на хубава работа в някаква банка.

— Кафеджийка в банка? — вежливо се поинтересува Иван Иванич.

— Не, банкерка в банка — с назидателен глас отвърна жената, после се стегна и добави. — Не искам повече да обсъждам този въпрос обаче.

— В такъв случай може ли да поръчам две хубави и силни кафета наведнъж? — заумилква се като коте Иван Иванич. Като не

получи отрицателен отговор, той се изправи до кафе-машината и зачака.

ДВИЖЕНИЕ НА ЗИГЗАГ

Понесъл готовите кафета в празна кутия от локум с дясната ръка и помъкнал тежката си пътна чанта с лявата, Иван Иванич успя да стигне до деканата, без да разлее нито капка от скъпоценната течност. Спря пред вратата и внимателно почука долу с крак.

След миг Валя му отвори и с разбираща усмивка пое кафетата. Иван Иванич седна на канапето за гости зад малката стъклена масичка, а Валя се разположи зад бюрото си — пред всеки от двамата по чашка еспресо. Отпивайки с наслада, те се унесоха в бавен и спокоен разговор.

— Какво ново има из Шумен, Иване? — присви приятелски очи Валя. — Нали знаеш, че аз по рождение съм шуменка?

— Новото е, че вече има цъфнали овошки — рече доцентът. — Две праскови и две череши. А, за малко да забравя, има и един цъфнал бадем. Иначе всичко друго си е по старому. Шуменското пиво и кайсиевата ракия още са си най-хубавите на Балканския полуостров... както и шуменките, разбира се. Ами тук из факултетото какво ново?

— И тук има цъфтеж — напевният глас на Валя прозвуча с чистота, плътност и солидност на опитно мецосопрано. — Доцент Красьо Чулков вчера цъфнал в изборната листа на Демократичните сили като кандидат за народен представител от Партията на зелените демократи. По тоя случай събрал приятели на почерпка в кабинета.

Валя спря за миг, огледа се, усмивката ѝ се скри и жената продължи да говори с тих и спокоен глас.

— Настанили се в кабинета на Красьо и започнали да пият от четири следобед, та откарали до четири тази сутрин. Призори другите се разотишли, а наш Красьо полегнал на канапето, че да си почине преди сутрешната си лекция, която в никой случай не искал да пропусне. Милка чистачката неволно го събудила, докато събирала празните бутилки в две чувалчета. Той не само, че не ѝ се скарал, ами даже ѝ благодарил. Казал ѝ, че щял да става държавен човек и значи като такъв го чакали нови големи отговорности, за които той още сега трябвало да докаже, че е на нужното ниво. Обяснил каквото обяснил, изправил се, пооправил си дрехите и потеглил към аудиторията,

залитайки, но без да пада, защото умело се опирал с ръка на стените, докато ходел из коридора.

— С коя ли ръка се е подпирал, дали с лявата или с дясната? — полюбопитства Иван Иванич. — По ръката ще можем да познаем каква политика ще прокарва Красьо като влезе в кулоарите на властта, така да се каже. Ако се е подпирал по стените на коридора с лявата ръка, значи ще е либерал, а ако се е подпирал с дясната, ще е консерватор. Хубаво, че не е ходел по средата, така вече знаем, че няма да е центрист.

— Ха-ха-ха... Милчето ми каза, че човекът се движел на зиг-заг, ту подпрян на лявата стена, ту на дясната, затова тя много се притеснила да не падне. Щом залитнел по-силно, загубвал контакт с близката стена и се люшвал към отсрещната. Все пак всеки път успявал да се добере благополучно до стената като по чудо, без да се срути. Милка го проследила чак до аудиторията, за всеки случай, да му помогне ако се наложи. Не се наложило обаче.

Секретарката вдигна чашката с кафе, погледна в нея, леко я разлиоля в кръг, пак се втренчи към дъното и накрая внимателно отпи.

— Красьо стигнал за лекцията само с десет минути закъснение. Ранобудни студенти вече го чакали насядали по банките. Нашият доцент се изправил в цял ръст на подиума, съвсем без да се подpira, и бавно и тържествено изрекъл следните слова: „Хубаво вино е това, което като погледнеш в чашата преди да го изпиеш, виждаш дъното, а като го изпиеш — нищо не виждаш!“ После отправил продължителен обаче незрящ поглед към залата, олюлял се и се строполил от подиума право долу пред банките. Двама по-яки студенти го хванали под мишниците и го вдигнали. Довлякоха ми го тук, в деканата, и го нагласиха седнал на канапето, точно където си седнал ти сега.

Иван Иванич се поотмести настрани и с престорен израз на смущение огледа мястото, на което беше седял до преди миг. Валя се усмихна.

ЗЕЛЕНИТЕ ДЕМОКРАТИ

— Знам, Иване, че си дискретен и деликатен човек, така че мога да разчитам този разговор да си остане между нас — сниши глас секретарката, поогледа стените и продължи. — Седнал-неседнал на канапето, Красьо взе, че ми изнесе една лекция по политическа

просвета. Доста плетеше езика и не всичко разбрах, но и това, което схванах, ми стига да остана без сън довечера. Представи си, разправи ми, че Демократичните сили били пълни с какви ли не номенклатурчици, с разни преподаватели по марксизъм-ленинизъм, с цивилни офицери от Държавна сигурност, също и редови членове на Комунистическата... на Социалистическата партия де. Красьо вече почти съжалявал, че си е върнал партийния билет, щото напоследък имало съпартийци, които през клубовете ставали и членове на опозицията. Оказало се, че поне засега не било наложително да се отказва човек от старото си членство. Партията не била наказала нито един свой член за кръшкането му с опозицията. Според Красьо, един стар партиец като Желю Желев бил наистина много подходящ да води Демократичните сили. А и защо да не ги водел, вика Красьо... Желю бил само бивш комунист, човек почти дисидент... наистина по-подходящ и от секретаря, и от говорителя на организацията, които всъщност били вербувани от Държавна сигурност.

Секретарката стана и развълнувано се разходи напред-назад пред Иван Иванич, който възпитано я следеше с поглед, като послушно извиваше глава отляво надясно и после обратно, от дясно наляво.

Щом забеляза как Иван Иванич си върти главата, Валя се засмя, върна се зад бюрото, седна, извади цигара от пакета *Стюардеса*, щракна със запалката, пое дълбоко първата глътка дим, леко се закашля, после пое още една глътка дим, този път по-бавно и по-внимателно, и продължи да разказва.

— По места в провинцията положението с опозицията не било различно от центъра. Миналата седмица Красьо си ходил в Благоевград и там знаеш ли какво научил? Казали му, че местната Демократична коалиция се водела от петима души. Единият бил син на активен борец и партиен секретар, другият — бивш политически командир в армията, третият — съветник на Кастро, четвъртия — син на върховен съдия, и само петият човек бил наистина безпартиен. Агентите въобще нямало за какво да се тревожат, понеже под ръководството на Генерала Държавна сигурност укривала или пък направо унищожавала правилните досиета, така че в близко време всичко щяло да си е съвсем наред. Самият Красьо обаче бил искрено настроен срещу Ка-Де-Сарите^[1], доколкото човек можел да си позволи такова нещо. Не един и двама от тях в последно време се били

наместили някак си в ръководството на зелените демократи и вече се изхитрявали да прокарат каквито си поискат решения. Това за малко да му струва мястото в изборната листа, понеже новите хора искали да пробутат свой човек вместо един честен и всеотдаен опозиционер като него.

Някой почука на вратата и без да чака отговор, полекичка отвори.

МЪГЛИВ БАНКОВ ФРОНТ

В стаята предпазливо влезе Миланка от Кюстендил. Студентката беше облечена в стегнат сив костюм, който следваше извивките на фигурата ѝ. Полата ѝ обгръщаше ханша и се стесняваше надолу към коленете ѝ. Ръбовете на самото бяха обшити с бял кант, който служеше като контрапункт на телесните ѝ линии и така ги подчертаваше.

— Извинявам се много, че ви безпокоя — заяви Миланка. — Може ли да говоря с доцент Иванов?

— Да, може — отвърна секретарката. — Може, но в момента имаме важен разговор, затова ако обичате почакайте навън в коридора. Като приключим, ще ви извикаме.

— Цял ден е така, студентите си мислят, че могат да почукат в деканата когато им е удобно — измърмори Валя, като завъртя очи след затварящата се след Миланка врата. — Та докъде бях стигнала... а, да, щом Красьо спомена главоболие, реших да отскоча до барчето за едно двойно дълго кафе, дано му помогне. Сервирах му кафето тук, а той го гледа, гледа, разклаща го, разбърква го, пак го гледа и накрая все пак го опита, обаче не му хареса. Хубавото кафе трябвало да бъде горещо като огън, черно като нощ, и сладко като любов, разправя ми той, а това дето съм му го донесла било хладно и недостатъчно сладко... отгоре на всичко миришело на боя за обувки. Скоро обаче не само кафе, а и боя за обувки нямало да има, заяви Красьо, понеже пари в хазната вече никакви нямало. Касата била празна, затова министър-председателят бил направил мораториума на външния дълг.

Секретарката угаси цигарата в пепелника, погледна Иван Иванич и продължи да разказва.

Според Красьо едно нещо било сигурно сега: вече нямало да има пари за вносни стоки. Нямало да има и за лекарства. Той обаче знаел как са изчезнали държавните парици, защото барманката Мариела му казала под секрет преди да напусне. Обяснила му, че парите на

Българската народна банка своевременно били преточени в старите ѝ клонове. Те сега пък се отделяли като нови банки... така вече можели да правят каквото си щат с капиталите. Самата Мариела, която според Красьо била една умна и надарена жена, съвсем правилно била зарязала неблагоприятната кафедржийска професия, за да се уреди на мъгливия банков фронт.

Красьо много си харесал фразата „мъглив банков фронт“. Започнал бавно и полека да я повтаря, все по-бавно и по-тихо, докато главата му клюмнала безпомощно и човекът, явно уморен, се унесъл в дрямка с леко похъркване. Внезапно се стреснал на сън, събудил се, хлъцнал, с пълен глас извикал: „Мамка му на този крадлив народ уруспийски!“ и веднага пак заспал, но вече без да хърка.

— Трябваше да му повикам такси — продължи Валя. — С бай Георги портиера го отведохме до колата. Таксиджията отначало не щеше да го качи. Обясни ми, че вече добре го познавал. И друг път бил го возил пиян, а пък като стигнали, Красьо заявил, че е неплатежоспособен и отказал да даде пари. Наложил ми се с лични средства да предплатя целия курс. Уф.

МИЛАНКА ОТ КЮСТЕНДИЛ

Настъпи мълчание. Валя и Иван Иванич тихомълком допиха кафетата. После жената се извини, че трябва да тръгва, така че щяла да остави доцента сам в деканата и без компания. Смятала да мине из магазините да потърси нещо за вечеря, а пък те както били празни, не се знаело какво друго освен яйца и нектар от кайсии ще се намери.

Иван Иванич добросърдечно обнадежди Валя, че можело и боб консерва да има. Излизайки Валя се размина на вратата с Миланка, която влезе и погледна очаквателно към доцента. Иван Иванич се настани зад бюрото, а на момичето предложи стола отстрани.

— Много хубав костюм — рече доцентът с цел разчупване на ледовете. — Прилича на чужбински, тук по магазините такива не се намират, нали така.

— Благодаря, но не е чужбински — отвърна Миланка. — Мама ми го уби преди месец, когато си ходих в Кюстендил.

— Сръчна майка имаш — рече Иван Иванич. — А баща ти как е?
— Баща ми е окей.

Миланка се умисли за няколко секунди.

— Обаче той се тревожи за щяло и не щяло. Сега като се е запритеснявал за демокрацията, за изборите и тям подобни. Седнали сме у дома на вечеря, пък аз съм облякла новия костюм за първи път. Той обаче нищо не забелязва и естествено не се сеща да направи комплимент, ако не на мен, то поне на майка ми, че го е ушила толкова хубав. Наплашен човек... ако Демократичните сили спечелели изборите, „ще требе да блъскаме като добитък“ — вика — „че да си изкараме насъщния.“ Ако опозицията вземела властта, тогава сите сме щели да сме за мустака, щото Съветският съюз веднага щял да ни спре нефта, газта и рудите. Пък майка ми се смее и му казва: „Да се тревожи който има мустаци, че ние немаме.“ Но той не чува и все неговото си знае: как председателят на градските Демократичните сили бил уж партиен член, комунист, ама вече изключен заради кражба на цял камион с ябълки, така че нямало хаир от него да видим.

— Така си е — съгласи се Иван Иванич. — Демократичните сили още са опозиция, ама вече създават какви ли не мъчнотии, тъй че човек с право се чуди какво ли ще стане ако дойдат на власт. Ето сега режимът на тока, сигурно и той е заради опозицията. След десет минути ще го спрат за три часа и ще ни обгърне повсеместна тъмнина, така че казвай какво има, че да можеш навреме да се върнеш на улицата.

— Ами видях във вестника обява за асистентско място. Аз нали завършвам тази година, иска ми се да кандидатствам. Реших все пак да попитам дали имате вътрешен кандидат, че да не се натрапвам напразно.

Иван Иванич си нахлузи роговите очила, както си му беше обичая в подобни случаи.

— Може и да имаме вътрешен кандидат, кой знае. Имам чувството, че портиерът бай Георги е решил да кандидатства, а това наистина би било съвсем разумен ход от негова страна. Той е един дългогодишен служител, старателен, дисциплиниран, с висок морал и отговорност... ентузиазизиран гражданин, който е ходил на всички първомайски манифестации без изключение. Е, и бай Георги си има недостатъци. Например още не е защитил дисертация и значи не може да се мери с доктор Рем Баранович, който от обикновен домакин в института за нова история в Москва се издигна направо до заместник-директор. За асистентско място обаче докторат не се изисква, така че

дисертацията не е проблем за бай Георги, както не е проблем и за теб, разбира се. Дерзай!

Миланка си тръгна и доцентът затвори вратата след нея.

РАЗГОВОР С МИК САРДЖЪНТ

Иван Иванич се настани на стола, бръкна в чекмеджето на бюрото, извади джобно електрическо фенерче, включи го за проверка и веднага го изключи. Внимателно постави фенерчето до големия черен телефон, после скръсти ръце върху плота, приведе се както си беше седнал, положи извита настрани глава върху ръцете си и отправи морен поглед към телефона, който беше загадъчно притихнал на сантиметри пред очите му в компанията на угасеното фенерче.

Не след дълго някой някъде дръпна един голям шалтер надолу и повдигна друг голям шалтер нагоре. В същия момент всички светлини във вече празната сграда на университета и в околния квартал угаснаха. Настъпи непрогледна тъмнина. Беше точно 19 часа. До началото на двучасовия прозорец за телефонно интервю с Уъстърския Университет имаше цял час. Иван Иванич, вече готов за интервюто, изпадна в приятна дрямка — така, както си беше седнал зад бюрото и прихлупен върху него.

Два часа по-късно, телефонът зазвъня. Вибрациите на апарата се предадоха по дървения плот директно в отпуснатата глава на спящия доцент, комуто отначало се стори, че университетският зъболекар се опитва да пробие с бормашината дупка в главата му.

— Ало, кой там? — сънено измърмори в слушалката Иван Иванич.

Оказа се, че там е шефът на департамента по история в Уъстърския университет, професор Мик Сарджънт. Като чу английска реч, Иван Иванич бързо-бързо се събуди.

Оттук нататък интервюто започна да тече гладко като по сценарий. Шефът четеше стандартни въпроси от своя списък, а Иван Иванич отговаряше.

— Do you have a PhD?^[2]

— Yes, I have^[3]... — отвърна Иван Иванич, като размърда крака под бюрото и продължи да говори, без да се смущава от внезапно

появилото се шумолене и пукане по линията. — Аз имам само един докторат, та се надявам да не търсите човек с два-три.

— Моля? — дочу се през пукането учуден глас откъм другата страна на Атлантика. — Всъщност, мисля, че разбирам, значи имате докторат. Много добре. Значи така... нужен ни е заместник на колегата Дейвид Левин през есенния семестър, понеже самият Левин заминава в творчески отпуск в Израел. Професор Левин е нашият специалист по най-нова история. Ако Ви наемем като заместник на Левин, ще очакваме да проведете неговите два курса, а именно Съвременна Латинска Америка и История на сексуалността. Мислите ли, че сте подготвен да преподавате такива курсове?

— Ами... — започна Иван Иванич и аха да изтърси: „Не, право да си кажа, не съм подготвен за съвременната сексуалност в Латинска Америка или каквото беше там!“ но си припомни лаконичното указание от телеграмата на Мери Хорн да бъдел „гъвкав и ентузиазизиран за нови отговорности“, усмихна се в тъмнината, весело размърда крака и извиси въодушевен глас, който се примеси с отново появилото се шумолене и пукане.

— Разбира се, че съм подготвен, тези два курса за мен са нищо работа. Аз съм гъвкав и ентузиазизиран за нови отговорности! В целия Балкански полуостров няма да намерите човек по-добре запознат от мен с Латинска Америка. Що се отнася до сексуалността, мисля, че има един македонец, който е горе-долу добър колкото мен на тази тема, обаче той не ще да ходи в Америка, щото по-убаво от Македония немало.

— Моля да ме извините, професор Иванов, тук в нашата линия изглежда има проблеми и от време на време се появяват силни шумове. Все пак, уверен съм, че долавям правилно смисъла на отговорите Ви и разбирам, че сте ентузиазизиран. В такъв случай има още нещо: ако Ви наемем, бихме искали да водите и един студентски семинар по ваш избор. Самият Левин по традиция води семинар за живота на евреите под немска окупация. Официално името на семинара на Левин е „Живот под окупация“. От Вас ще очакваме семинар, свързан с алтернативния Ви житейски опит... бихме могли да наречем вашия семинар „Живот зад Желязната завеса“. Семинарът ще се събира един път седмично, по за един час. Ще е интересно за студентите, да не говорим, че всичко за Желязната завеса сега се котира много добре.

Съгласен сте? Отлично! Така... Разкажете ни сега как организирате работата си. Как подходите към задачите? Имате ли опит и умения с координирането на проекти? Ще е хубаво, ако дадете примери, благодаря.

— Откак станах заместник-декан, организационният ми опит нарасна много, даже бих казал прекалено много, щото от ректората непрекъснато ми искат разни сводки, отчети и концепции. Да не говорим, че и колегите от деканата ми прехвърлят своя работа, понеже съм бил най-млад, така че съм постоянно зает с обогатяващи опита организационни задачи — започна да обяснява Иван Иванович и мислено отпрати един ритник към гранясалата университетска бюрокрация.

Едновременно със самата мисъл за ритник и двата му крака автоматично направиха леко паралелно движение напред под бюрото, с което дадох сигнал за отприщването на нов порой от шумолене и пращане.

— Всеки ден получавам от ректората какви ли не писмени искания, и то всичките с краен срок вчера. Един път трябваше да пиша две бумажки наведнъж. Едната беше план за развитието на учебните програми през следващото двайсетилетие. Другата пък беше пълна сводка за инвентара във факултета. Писах какво писах, па тръгнах лично да предам материалите в съответните служби. Исках да походя из ректората, че да ми се проветри главата. Първо минах през канцеларията на заместник-ректора по учебните въпроси. Оставих им, както тогава си мислех, учебната концепция и се упътих към заместник-ректора по материалната част да им предам сводката. Вървя си аз по коридора, поглеждам в ръцете си и какво да видя — държа учебната концепция... значи погрешно съм оставил на учебния заместник-ректор сводката за инвентара! Спрях в коридора между канцелариите, замислих се и нещо ми просветна. Вместо да се върна и да поправам грешката, реших да оставя учебната концепция при шефа по материалната част. Така и направих. След това зачаках, ден след ден кога ще се обадят тези хора и да ме нахоят, че съм направил грешка. Мина една седмица, никой не се обажда. Мина втора седмица — пак нищо. Разбирам значи аз, че чиновниците са щастливи с каквото им бях дал. Тогава сложих един голям кашон в деканата, отстрани на моето бюро. Получа ли писмо с искане за не знам какво си, прочитам го внимателно, пригласявам го нежно и с любов го нагласявам в кашона,

при по-вехтите му събрата, без да правя каквото и да е. Оттогава отговарям само на повторните искания, ама те са доста редки.

Иван Иванич приключи с отговора си. Мик Сарджънт помълча няколко секунди, после въздъхна. Мигновено, въздишката прелетя през Атлантика. Тръгна от огрения от следобедно слънце кабинет на завеждащия департамента по история в Уъстър, Масачузетс, където професор Сарджънт седеше зад огромно бюро на стол с колелца и специални подплати за гърба, и за миг стигна до тъмния деканат на историците в София, където доцент Иванов се усмихваше доволно в мрака.

ЗЛАТНО МЪЛЧАНИЕ

Минаха още няколко секунди, след които Мик Сарджънт се прокашля и заговори отново.

— Окей. Следващият ни въпрос се отнася до предпочитаната от Вас работна обстановка — формална или неформална? Изобщо казано, какви условия за работа ще очаквате при нас?

— Ами аз си падам повече по неформалните работни обстановки, като тази в Дълбок зимник например — отвърна Иван Иванич и стоплен от спомена за ресторанта, изпружи крака като добре наспало се коте.

Продължи да говори, вече в обичайния съпровод от шумолене и пукане по телефонната линия.

— Там, в Дълбок зимник, осъществявам дълги, задълбочени и плодотворни дискусии с колеги и студенти, както и с най-разнообразни представители на обществеността. Хубаво ще е, ако има нещо такова и при вас, особено ако не спират вечер тока.

— Хм... добре... така че... искам да кажа... предполагам, че говорите за университетския клуб... да, това е добре... наистина много добре! Благодаря Ви! И ние имаме университетски клуб, това е място специално за преподавателите. Там ще сте винаги добре дошъл, сигурно ще Ви хареса. А сега нека за последно Ви попитам защо желаете да напуснете вашата Алма Матер за цял семестър... семестър, който да прекарате далече от дома си при нас в Уъстърския Университет?

— Чувал съм, че в Америка човек можел да получи домашен телефон без чакане, без молби и без връзки — обясни доцентът

невъзмутимо и без да му мигне окото и този път гласът му прозвуча ясен като кларинет по кристално-чистата за момент линия. — Така че искам да дойда в Америка, че най-после и аз да получа домашен телефон.

— Ха-ха — засмя се учтиво професор Сарджънт. — Виждам, че имате и забележително чувство за хумор. Знаете ли какво, мисля, че с Вас ще се разбираме много добре. Даже мога да Ви направя неофициално предложение за работа още сега. Предлагам Ви назначение като гост-професор по история в Уъстърския Университет за есенния семестър на учебната 1990–1991 година, с брутна заплата от 15 хиляди долара за четирите месеца, които ще прекарате с нас. Билетите за пътуване и всички разноски тук естествено ще трябва да заплатите сам. Какво мислите?

Иван Иванич се замисли, смълча се и се увлече в сметки. С доцентската си заплата в университета плюс разни странични хонорари, той успяваше да си докара към 5000 лева годишно, значи около 5000 долара по официалният курс. Сега от Уъстърския университет му предлагаха три пъти повече за една трета от времето. Предлагаха му девет пъти по-голямо заплащане от софийското. Но дали беше чул правилно 15 хиляди долара, или само му се беше сторило?

Мик Сарджънт, приел мълчанието на доцента за колебание и като че ли леко разстроен от това, заговори отново.

— Професор Иванов, знаете, че икономическото положение в момента не е особено добро. Ние сме само един малък частен университет и средствата ни са доста ограничени. За уникален учен като Вас обаче ще убедя нашата деканка, доктор Уилма Снайдър, да отделим още три хиляди долара, така че заплатата Ви за семестъра да стане 18 хиляди, но това е на границата и оттук нататък не бихме могли да вдигнем сумата. Ако се съгласите на 18 хиляди, нашият международен отдел ще Ви изпрати документи за виза. Надяваме се да приемете.

Иван Иванич прие и разговорът скоро приключи. Доцентът и бъдещ американски професор пипнешком отпусна слушалката на вилката. Опипа в тъмнината по бюрото, намери фенерчето, запали го и освети часовника на ръката си. Беше девет и половина и значи нямаше да пуснат тока още половин час.

С фенерче в ръка, Иван Иванич се понесе по тъмния коридор към изхода като залутана самотна светулка. Голямата университетска порта беше заключена, така че на доцента се наложи да разбуди портиера бай Георги.

На въпроса какво прави толкова късно и по тъмно в университета Иван Иванич невъзмутимо отговори, че имал работа. Провел бил важен телефонен разговор с Америка, оттам го навивали половин час за сътрудничество и той хъката-мъката, накрая се съгласил. Темата била свързана със секс и Латинска Америка, нали сега е перестройка, значи може. Всичко минало добре, само дето имало проблеми с качеството на връзката.

— Шнурът на директния ми телефон минава точно под бюрото — обясни Иван Иванич. — Малко е протрит и прокъсан и всяко допиране с крак създава невероятни шумове и пукотевизи. Допреш ли шнура с крак, нищо не се отбира от разговора, махнеш ли крака, линията става чиста и ясна като американска. Виж какво можеш да направиш по въпроса. Нищо, че си портиер, знае се, че доста разбираш от слушалки и микрофони, та може да се разчита на теб, щом работата опре до телефонни линии.

Иван Иванич затръшна вратата след себе си. Портиерът завъртя ключа, послуша се и ясно долови отдалечаващо се тананикане:

*Телефон все ни свързва,
телефон ни дели,
трала-ла-ла-ла-лааала,
трала-лала-ла-ли...*

Локвите, оставени по улицата от следобедната буря, проблясваха тайствено в тъмнината. Безгрижен, Иван Иванич закрачи направо през тях.

[1] Хората на Комитета за държавна сигурност, КДС ↑

[2] Имате ли докторат? ↑

[3] Да, имам. ↑

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

София, 1 август, сряда следобед

МЪЖЕ С КУФАРЧЕТА

— По закон имам право да изнеса през граница цели трийсет долара — обясни Иван Иванич на десетината мъже и жени, скупчени пред една потъмняла от времето врата от солидно дърво, на която беше залепен лист с протекло по краищата жълтеникаво лепило и с напечатан на пищеца машина надпис:

Държавна спестовна каса — Отдел заеми
Молби на граждани
Работно време 14:00 — 16:00 (без пон. и пет.)

Само преди час, доцентът беше получил американска виза, след като в продължение на шест горещи юлски дни се беше явявал на редовни проверки в градинката зад мавзолея, в осем сутринта и в един следобед, за да запази реда си в специален списък, организиран и поддържан от самите чакащи. Излизайки от посолството, доцентът спря за минута на тротоара, отвори паспорта, разгледа големия червен печат на визата и даже го потърка с показалец, сякаш да провери засъхнало ли е мастилото. После хвърли приятелска усмивка към астронавтите, които сезираха в него през стъклената витрина, леко вдървени в скафандрите си, и зави покрай ъгъла към близкия клон на Спестовна каса, където щеше да иска заем, за да си купи еднопосочен самолетен билет от София до Бостън.

Сега Иван Иванич чакаше търпеливо на опашката, с надлежно попълнена молба в ръка.

— Аз, ако пътувах за Америка, нямаше да тръгна само с трийсет долара в джоба като Вас, ами щях да си скрия парички в сутиена —

обърна се към Иван Иванич кърносаната жена отляво, като присви очи лукаво, примлясна и кой-знае защо се разкикоти гръмогласно, при което грамадните ѝ гърди се затресоха застрашително, като разбунтувани борци за права и свободи, натъпкани в тясна за размерите им килия, а обилното червило се размаза по месестите устни. — Много е лесно. Махаш подплънката и вместо нея слагаш долларите. Никой няма да се усъмни.

Двама мъже с дипломатически куфарчета се промъкнаха през скупчените хора, минаха с бързи крачки покрай късо подстриганата прошарено-руса жена, която попълваше формуляр, седнала на стълбището за горния етаж, и влязоха в стаята с надпис „Началник“ в дъното на коридора.

— Една американка ходила на почивка в Нова Зеландия и скрила незаконно две яйца от киви... Там де, в сутриена, едно отляво и едно отдясно. Така искала да ги пренесе в Щатите — обади се белокосият мъж отдясно, като механично поглади на темето си самотно островче от редичка коса. — Едното яйце взело, че се излюпило, докато летели над океана. Пилето си показало главата от деколтето. Поогледало се, па почнало да писка за червейчета. Като кацнали в Лос Анжелос, арестували я и не я пуснали да си ходи, докато не излюпила и другото яйце. Конфискували ѝ двете кивита и даже я глобили... Това го пише в *Паралели*, те не лъжат, имаше и снимка.

— Едно време в гимназията даскалът по физическо носеше сутриен — ухили се плешив, с вид на топлийка дългуч. — Един ден, жена му намерила сутриен под седалката в трабанта. Питала го тя чий е, пък той казал, че е негов. Оттогава бил принуден да ходи със сутриен всеки ден.

— За стари вицове глобата е пет лева — назидателно рече белокосият.

— Най-добре ще е да накупиш златни бижута. Имаш право да ги пренесеш като лични вещи. Занеси ги в Америка и ги продай там — обади се отново кърносаната жена. — Два-три пръстена, гривна, верижка с медальонче... това са все лични вещи. Никой няма да ти каже дума. Тук, у нас, златото е евтино, пък в Америка е скъпо, така че ще ти излезе на сметка. Още по-голям келепир ще е ако намериш начин да отскочиш до Истанбул, че да напазаруваш от Капалъ чарши. Там златото си е направо без пари.

Хората се умълчаха. Жената от стълбището свърши с писането, надигна се, поизтупа белия си панталон и се прилепи към опашката. Мъжете с куфарчетата се измъкнаха от стаята на началника и се отправиха към изхода. Никой не им обърна внимание.

След едночасово пристъпване от крак на крак, побутване, почесване, почопляне, покашляне, поизпотяване, дребни приказки и дребни разпавии, Иван Иванич вече си беше изчакал реда, стигайки до самата врата, с лице на една педя от залепения надпис. Очакваше всеки момент да се вмъкне в заветната приемна, където, ако имаше достатъчно късмет, щяха да му приемат молбата за заем отведнъж, без да го връщат за допълнителни документи, удостоверения, декларации и подписи от милиционери и началници.

Най-после влезе.

КУЧЕШКИ ХРАНИ

— Ей, нямат ли свършване тези хора... нямат ли си работа и задължения за вършене, че по цял ден висят по банките... И на тая запалка газта точно сега ли намери да свърши! — изръмжа Мариела, налага незапалена цигара и зарови за кибрит в чекмеджето на бюрото.

Веднъж открила кибрита между кламери и печати, жената запали цигарата и смукна жадно, след което най-после забеляза чинно изправения до вратата Иван Иванич, стиснал попълнена молба в ръка.

— Я виж ти, кого виждам! Доцент Иванов! Ама заповядайте, добре дошъл, седнете и се чувствайте като у дома си. Колко се радвам да Ви видя!

Иван Иванич се настани на стола пред бюрото, усмихна се на Мариела и отправи поглед над главата ѝ, където висеше удължен постер в тъмносива алуминиева рамка. Горната част на постера беше изпълнена от репродукция на Брюгеловата Вавилонска кула, все още в строеж. Долу гигантски надпис „Виенски музей на историята на изкуството“ заемаше почти толкова място, колкото и самата картина. Мариела проследи погледа на Иван Иванич и сама се поизвърна към постера.

— Това ми го донесе Рада от Виена... Картината била много известна. Не че е лоша, ама щеше да е по-добре, ако кулата беше показана изцяло построена и хубаво измазана отвън... а не така

оставена в недовършен вид и запусната, също като нашия социализъм, хе-хе-хе...

— Не знаех, че Рада е пътувала до Виена — отбеляза Иван Иванич. — Не съм я виждал от януарската сесия.

— Тя не пътува, тя вече живее там постоянно с гаджето си, Манекена.

— Че как се издържат? — учуди се доцентът.

— Издържат се със собствен труд — усмихна се Мариела и духна облаче цигарен дим към Иван Иванич. — Рада си регистрира дистрибуторска фирма в Австрия. Внася кучешки храни от Щатите и ги предлага на едро на австрийските магазини. Тя върти фирмата, а Манекена ѝ помага.

— Познавам го аз Манекена — Иван Иванич си припомни партито в кабинета си. — Голям кавалер е това момче.

— Кавалер е — кимна Мариела. — Той също ми донесе подарък, ей това прасенце — и посочи към ъгъла на бюрото си. — Ние с него станаме приятели.

Иван Иванич зараглежда порцелановата спестовна касичка, оформена като прасенце и с дупка за монети на гърба. Прасенцето беше изрисувано като пират, с моряшка фланелка на бели и сини ивици, с червена кърпа на мястото, където би трябвало да се намира шията, с черна пиратска превръзка на лявото око, с котва, татуирана на левия преден крак, точно над копитцето, и с черни линейки под зурличката, които би трябвало да изобразяват небръсната пиратска брада.

— Бащата на Манекена подпомогнал много яко Рада... със съвети. Той като външно-търговски банкиер познава Запада доста добре. Вие случайно да се познавате с него? Не? Жалко, той е много свестен мъж, интелигентен, възпитан и много услужлив. Обича да даде едно рамо, щом човек има нужда. Рада ме свърза с него... само благодарение на него сега съм тук, в банката... иначе още щях да правя по цял ден сандвичи и кафета.

Мариела смукна от цигарата, с три умели пуфкания произведе три последователни димни пръстенчета, изгледа ги доволно как се отдалечават и продължи.

— Хубав човек. Той помогна много и на съпруга ми за банка *Триадица*... тази новата де, частната. Премести го там и хубаво стана,

щото го бяха съвсем изолирали в неговия отдел в МВР. По цял ден седеше на едно бюро и никой не го търсеше за нищо. Сега работата му в *Триадица* е много по-интересна.

Мариела остави цигарата в пепелника.

— А вие, доцент Иванов, предполагам сте тук за заем, нали така... Я да погледна молбата.

Мариела пое попълнените формуляри и се зачете.

— Тука не е попълнено за какво ще се използват парите.

— Ще си купя еднопосочен самолетен билет до Бостън — обясни Иван Иванич. — След три седмици заминавам като гост-професор в Масачузетс... само за един семестър де. Там, като се напечеля с долари, лесно ще си взема билет за връщане, даже може и първа класа.

— Ха, и вие ли заминавате за Америка? — възкликна Мариела. — Май целият университет е тръгнал за нататък. Научих случайно, че доцент Чулков лети за Вашингтон в края на август. Той нали стана народен представител, порасна му работата.

— И той ли взе пари назаем? — полюбопитства Иван Иванич.

— А, не... хм... добре де, защо да крия, няма нищо срамно в това... Дочух, че го спонсорира банка *Триадица*. Спонсорират него и още някои шефове от Партията на зелените демократи.

— Отлично, каква новина! Значи ако имам късмет, всички ще пътуваме в един и същи самолет! — възкликна Иван Иванич. — Опиянява ме мисълта, че през целия полет над океана бих имал честта да дишам един и същи въздух с народни избраници! А като си представя, че ще имам шанс да пишкам цял ден в една и съща тоалетна с шефовете на зелените демократи, сърцето ми почва да бие често-често и даже да прескача от вълнение, поради което ми се налага да взема валериан.

След тези си думи, Иван Иванич най-сериозно бръкна в чантата, която както винаги носеше препасана през рамо, намери в нея опаковка с валерианови таблетки, изчопли две и ги сложи в устата си, след което запрегльща с ококорени очи, докато успя най-накрая да ги прекара без вода през гърлото си.

НЕОЧАКВАНА ОФЕРТА

Мариела търпеливо и с лека усмивка на познавач изчака Иван Иванич да приключи с краткото си представление. После доби сериозен вид и отново запрелиства молбата му, като почукваше с молив по бюрото.

— Вижте какво, доцент Иванов, по принцип с тази молба за заем би трябвало да представите удостоверение от домоуправителя, в смисъл че сте едноличен собственик на апартамента и че не дължите никакви такси за вода, смет и чистачка. Трябва ми още и справка от ректора за заплатите Ви през последните десет години.

Мариела замълча, вперила очи в Иван Иванич. Доцентът ѝ отвърна с чист невинен поглед.

— Аз ще направя едно голямо изключение специално за Вас... нали все пак Ви познавам от толкова години. — Мариела врътна очи към тавана, погледна Иван Иванич и продължи с дълбок гръден глас. — Все пак ти си ми бил редовен клиент в кафенето... така че ще одобря молбата ти ей-сега, така както си я написал. Ето, слагам параф, ето го и печатчето: тук... и тук... и тук... и даже след малко мога лично да те придружа до касата като си теглиш парите, че да не вземе да ти направи сечено там колежката, щото днеска като я видях на обед, не беше много на кеф.

Мариела връчи разписаните и надлежно подпечатани формуляри на Иван Иванич. Внезапно умислена в нещо свое си, жената механично посегна наляво към прасенцето, повдигна го, така че монетите вътре потропаха по порцелана, после го постави отдясно. Приятелско-приветливото изражение започна да се топи и да се оттича от лицето ѝ. Жената заговори с тих и делови глас.

— Виж какво, Иванич... щом ще прекараш цял семестър в Америка, можеш да организираш бизнес там. Приятели на мъжа ми от службите му разправяли, че в Щатите имало някакъв интернет и че хората почвали да се свързват с тоя интернет по телефона. Според мъжа ми, тоя бизнес бил много перспективен. Точно сега бил момента подходящи хора да се впият там.

— Немам пари престори се на македонец Иван Иванич.

— Пари ще се намерят. Ти да не си мислиш, че Рада е имала пари като е почнала кучешкия бизнес във Виена? Нали затова има банки! Мога да ти помогна с един умерен заем в левове от Държавна спестовна каса.

Мариела насочи изпитателен поглед към Иван Иванич. Той остана безмълвен.

— С левове бизнес в Щатите няма как да почнеш — обясни Мариела. — С левове обаче ще можеш да си купиш акции от банка *Триадица*. Това естествено не е за всеки, но мъжът ми ще го уреди, при това с хубаво намаление. Един път като станеш акционер в *Триадица*, там ще ти издействаме бизнес кредит, ама голям и направо в долари. Щом си акционер, ще ти дадат доларите без гаранции. Всичко ще се съгласува бързо и без големи формалности още преди да заминеш. Доларите пък ще прехвърлим безкасово, веднага щом сигнализираш готовност от Щатите. Тези неща най-лесно и удобно ще ги движим като съдружници. Ти, аз и съпругът ми.

— Ама, Мариела, ти тръгваш на голям риск, пък и съпруга си ангажираш... и това само да ми помогнете да се превърна в капиталист... забележителни хора сте... — с угрижен вид и в същото време като че ли трогнат и леко развълнуван рече Иван Иванич. — Право казано, тревожа се за вас двамата. Да допуснем за миг, че бизнесът с това, какво беше... интернет, нали така, да речем, че този бизнес не потръгне. Тогава фирмата ще се окаже в несъстоятелност и значи няма да върна заема. Мога да изхарча заема, теоретично казано де, и доларите ще изчезнат ето така, пуф!, днес ги има, утре ги няма, станали на въздух. За мен лесно, ще се преместя да речем от Бостън в Лос Анжелос, че е доста по-топло... през нощта ще спя на чист въздух под някой мост, а през деня ще ходя да крада пресни портокали от магазините. Теб и мъжът ти обаче ще ви арестуват тук и ще ви тикнат в затвора, а там живот няма, освен ако не ви сложат в семейна килия с хубава спалня.

— Иван Иванич, личи си, че нямаш опит в бизнеса... Е, това не е трагедия. Сигурна съм, че ще се очукаш бързо. Тя и Рада беше така, отначало се тревожеше за какво ли не. Как можело търговията с кучешки храни да не върви, как можело австрийците въобще да не ѝ ги купуват, и не знам си още какво. И май наистина не върви де. Манекена обаче, отракан човек, умее да я успокои. „Кучета ги яли кучешките храни“ — разправя ни той един път като ни бяха двамата на гости. „Така и така е добре да трансформираме дистрибуторската фирма в нова фирма... даже в две-три нови фирми, такива, дето нямат

земане-даване с кучета. Като не върви с кучешки храни, казва, ще потръгне с други неща.“

Мариела смукна от цигарата, пусна дима към прасенцето-касичка, сведе глава, погледна към Иван Иванич изпод очи. Заговори бавно и тихо.

— Иване, не е нужно да си banker, че да се сетиш... С туй преструктуриране следите на заема лесно изчезват... все едно лисица си замига дирите по снега с опашката. Чат си, нали?

— Нещо не мога да загрея — отвърна Иван Иванич с объркан вид, сякаш беше изтеглил най-проклетия въпрос на изпит по висша математика. — Аз вече забравих за какво говорихме в началото. Нали по професия съм историк, съвсем съм отвикнал да помня.

Доцентът се изправи, стиснал формулярите в дясната си ръка, благодари на Мариела, сбогува се, забърза към вратата, отвори я, изчака една клиентка да се вмъкне нетърпеливо, леко забърсвайки го, после прекрачи през прага. Затвори вратата зад себе си и вече вън, докато се промушваше между чакащите тела, дочу как вътре Мариела кресна нещо на жената.

Освободи се от прегръдката на Мариелината опашка и въздъхна облекчено, след което се изкачи по стълбата до втория етаж, където се присламчи към чакащите пред касата.

„Не е голяма опашка, рече си той, докато изпея две-три патриотични песни и редът ми ще дойде.“ И без да отлага, Иван Иванич си затананика наум: *Не щеме ний богатство, не щеме ний пари, искаме свобода с човешки правдини.*

Мина се не мина и ето, Иван Иванич получи парите от касиерката. Скъта пачката банкноти надлежно в чантата, слезе на улицата, зави обратно към Американското посолство, подмина го и закрачи към бюрото на френските авиолинии. Успя да се вмъкне точно когато служителят се канеше да пусне кепенците, двајсетина минути преди края на работното време. Леко кисел, но като че ли обезоръжен от добродушната усмивка на доцента, мъжът се съгласи да го обслужи, като въртна ключа след него, да не вземели да се вмъкнат и други напористи хора.

МУХЛЪО С МУХЛЪО

Четвърт час по-късно, Иван Иванич се намери отново на улицата. С лека походка, като че ли не беше човек от плът и кръв, а само едно пухесто облаче в синьото небе, той се понесе към таксиметровата пиаца до църквата *Света Неделя*. Вече имаше работа в Америка, имаше виза, имаше самолетен билет, имаше даже и петдесет лева, останали неизхарчени от заема, значи можеше да запразни и да се повесели. Доволен, скочи в първото свободно такси и каза на шофьора да кара по най-бързия начин нагоре към комплексите, право в ресторант *Младост*, дано да имат нещо свястно за вечеря.

— Май сме се виждали некъде — рече Цеко Цеков, докато завиваше покрай Партийния дом по *Дондуков*. — Чекай да пусна малко сиртаки по касетофона. Пушиш ли, че съм свършил цигарите, пък тука не е удобно за спиране.

— Ъхъ, пусни сиртаки. Не, хич не пуша. Да бе, да, познаваме се. Вечеряхме веднъж сладко-сладко двамката в Дълбок зимник... време колкото за една бременност от тогава.

— Ха! Така беше... на 10 ноември... големата промена... комшията от *Младост*... хе-хе-хе... — припомни си Цеко Цеков. — Сега чекаме да видим що ще се роди от тая бременност. А кажи сега, че стане ли Желю Желев президент или нема да стане, ти как сметаш?

В колата се разнесе музиката на *Зорба гърка*. Цеко Цеков пусна дясната си ръка от волана и се разлюля в такт, пляскайки ритмично по дясното си коляно.

Иван Иванич закима доволен.

— Ще стане, що да не стане. Той Желю умее да се хареса и на едните, и на другите — заговори доцентът. — Това ми го каза една важна клечка, директор в *Първа програма*. Познаваме се двамата от Дълбок зимник, той е вътрешен човек там. Спомням си, преди месец идва в ресторанта... ама то вече късно, всичко затворено и само свои хора. Каним го при нас на масата, а той вика: „Няма да сядам... единствено грабвам една бутилка вино и бегам пак в телевизията, че на Желю не му е добре. Само преди два часа, казва, му пуснахме подробно изявление в ефир за пред целия народ в смисъл, че подкрепя другаря Младенов. След това обаче Желю се притеснил и ето ти го, връща се в телевизията. Иска да пуснем още едно изявление, само че тоя път да е в смисъл, че си оттегля подкрепата и вече не го подкрепя...“ Обаче няма как да го пуснем на живо, щото човекът е

съвсем зле, притеснен и пребледнял, все едно ще колабира. С малко вино обаче, казва, ще го посъвземем и ще го излъчим след късните новини, а сега да тръгвам, вика, че ме чакат с виното в студиото.“

— Коя ли клета майка те роди тебе, мухльо с мухльо! — внезапно кресна Цеко през отворения прозорец, като в същото време наби докрай спирачките и все още спрял, изпрати с продължителен поглед подтичващия наляво към градинката на *Паметника Левски* пешеходец. — Ей, тоя народ как не се научи да си отваря очите и да мисли. Извинявай, нещо да не те прекъснах?

ВРЕМЕТО Е НАШЕ

Иван Иванич като че ли не го чу. Цеко Цеков беше заковал спирачки точно до голяма обла колона за обяви. Доцентът, извил глава надясно към отворения прозорец, беше втренчил поглед в афиша на Кукления театър. *Всички са на конци* — мислеше си той, докато разглеждаше рисунките на куклите по афиша... — *Всички говорят с чужди гласове: Хензел, Гретел и вещицата, Спящата красавица и принцът, Червената шапчица и вълкът, Котарака в чизми.*

Даже Котарака в чизми, макар че е котарак, също е на конци... има конец и на опашката. Значи някой скрито я управлява, вместо той самият да си я маха насам натам, когато и както му е кеф — като един истински котарак. Обладан от мислите си, Иван Иванич повдигна ръце, завъртя ги наляво-надясно, после наведе глава и огледа краката си. *Хубаво е, че не съм вързан с конци* — успокоен си помисли доцентът. — *Засега съм свободен и такъв искам да си остана.*

Откъм спрелите отзад коли се чува клаксони. Цеко Цеков усили звука на касетофона и потегли с пълна газ, та да изсвирят гумите както подобава на душевното му състояние, но скоро се успокои и подкара нормално. Регулировчикът на кръстовището пред университета, кацнал като пойна птичка във високата будка, говореше нещо в микрофона. Таксиджията пак набра скорост, хвана жълтия светофар на *Орлов мост*, и пое нагоре по булевард *Ленин*.

След десет минути таксито спря пред ресторант *Младост*.

— А-а-а-а... не мога да ти върна, немаш ли точни? — рече Цеко, като погледна десетолевката в протегнатата ръка на Иван Иванич, после смукна от стюардесата, обърна глава наляво и духна струя тютюнев дим през прозореца.

В този миг от отворените прозорци на околните панелки се разнесе мощен възглас, все едно има мач по телевизията и някой е вкарал гол. Моментално последваха прегракнали викове откъм високите балкони: „Де-мо-кра-ци-я! Де-мо-кра-ци-я...“

— Избрали са Желю за президент! — радостно възкликна Цеко Цеков и се обърна към Иван Иванич. — Айде, влачи, нема нужда да плащаш! Бегай да се почерпиш от мен за големото събитие. Язе отивам да пусна телевизора у нас, че да се осведомим.

Изправен на тротоара, Иван Иванич проследи отдалечаващия се жълт *Москвич*, после се огледа. Монотонно-сивите блокове бяха освежени единствено от цветните изборни афиши, все още налепени по прозорците — синьото лъвче на Демократичните сили и розата на Социалистическата партия. Оживени хора започваха да излизат по балконите в топлата вечер, като си разменяха по някоя дума по съседски. Един мъж изнесе Веф, наду го докрай, и песента закънтя между блоковете:

Развод ми дай, развод ми дай, и повече не ме мъчи!

Вземи панелите, Трабанта, но въздуха ми остави!

Иван Иванич тръсна глава, като че ли да се разсъни и се отправи към вратата на заведението, което се помещаваше в голяма барака с ламаринен покрив и обковани с ламарина стени.

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

София, 1 август, сряда вечер

РЕСТОРАНТ МЛАДОСТ

Иван Иванич притвори вратата на ресторанта след себе си, спря за момент, вдъхна подканващата миризма на бира и огледа залата. На подиума за оркестъра, точно зад дансинга, четирима музиканти нагласяха инструментите и нещо си говореха. Няколко по-големи маси, всяка по за шест души, бяха вече заети от клиенти. На всяка от останалите все още свободни маси се мъдреха табелки *Réservé*.

Около една маса, току до дансинга, седеше младо семейство с две близначки, пет-шестгодишни.

Жената беше в официална черна пола и полупрозрачна бяла блуза над черен сутиен. Черните ѝ очи бяха украсени с тънки изписани вежди и изкуствени мигли. *Прилича на певица, която ей сега ще извиси глас* — помисли си Иван Иванич.

Мъжът, крехък на вид, с източено тънко тяло като на бегач на дълги разстояния, отправи мимолетен поглед към Иван Иванич и му се усмихна, при което около очите на иначе гладкото му лице се появиха снопчета закачливи бръчици, скулите му палаво изпъкнаха, горната му устна се изпъна хоризонтално, а долната се изви дълбоко надолу, с което показва хубави здрави зъби и така оформи една леко предизвикателна, но все пак чаровна заешка усмивка.

Окуражен, Иван Иванич приближи и поиска разрешение да седне на другия край на масата, само колкото да изядял една наденица с гарнитура. Настани се удобно на стола и поведе разговор със сътрапезниците си.

Оказа се, че жената имала рожден ден и цялото семейство дошло да празнува в ресторанта: съпругът Валери, двете близначки, както и самата тя, Даниела.

Оркестърът засвири с пълна сила. Поръчките пристигнаха. Сътрапезниците на Иван Иванич похапваха и попейваха, смълчани под

похлупака на децибелите. На съседната маса шестима яки мъжаги не се предаваха и надвикваха оркестъра, като редовно овлажняваха гърлицата си с мискет.

Беше вечер като вечер в ресторант *Младост*.

ЗА ТЪЩИТЕ И СВЕКЪРВИТЕ

Доцентът, приключил с наденицата, както и с гарнитурата от лютеница с лук и варени картофи, вече си допиваше чашата наливна бира и се готвеше да потегля за вкъщи, когато в заведението се вмъкна Цеко Цеков.

Шофьорът забеляза Иван Иванич, приближи се и седна смълчан на свободния стол между Даниела и доцента. Музикантите приключиха серията си с *Очи чёрные*, наредиха инструментите на пода и насядаха на масата за почивка.

— Тъщата е дошла дома на гости — обясни Цеко Цеков. — Живее чак при гробищата, обаче идва у нас когато си поиска. Без да пита. Секи път като дойде, язе идвам туканка. Поръчвам си едни уиски и си ги прием бавно-бавно, докато ми мине... кога имат уиски де, иначе водка се че имат.

Цеко се огледа за келнера, видя го да сервира питиета на музикантите и му замаха с ръка. Келнерът му кимна и Цеко се отпусна успокоен на стола. Чашата му с уиски скоро пристигна и Цеко я надигна и отпи. Чукна се с Иван Иванич, вдигна чаша за наздраве към Валери, и отпи отново.

После заразказва на цялата компания.

— Нощес сънувах кошмар с тъщата... требеше да се сетя, че иде. Сите сме на вилата, в съня де, и тя с нас. Ама хем е тя, хем не е... Боса, ама сложила некакъв голем лимонен халат. Халат не халат, ама пак й се види половината сбръчкана кожа. На главата отгоре вързала тройка панделки... една жълта, една кървава, и една бела на всеко отгоре. Глеждам я в лице, а то на десната й буза цъфнала една голема брадавица. Ама то не брадавица, ами цела ваза с букет от косми.

Даниела, която до сега разсеяно поглеждаше ту към дансинга, ту към мъжа си, сега се обърна към Цеко и го заслуша внимателно.

— Устните й начервосани. Зъбите й изгнили. И зела да налага запалена пура... една такава дебела като краставичка. Хили ми се и ми нарежда какво да чиня. Требе да почистиш коминя, кай, много е

мръсен и печката не тегли. Айде, оставяй тука краставиците и алкохола, земай топуза и парцалите и се качвай на покрива. И аз, будалата я слушам. Развалям си рахата и се качвам с такъмите на покрива, обаче скришно си земам и краставичките, и шишето с ракията.

Даниела присви начервените устни и несъзнателно опъна гердана от изкуствени камъни. *Все едно, че иска да го разкъса и да го размаха като камшик* — помисли Иван Иванич.

— Значи кеся си аз на керемидите, чистя си комина, отпивам ракийка и си замезвам с краставици, па си викам тука убаво, мога да изкарам и до утре. Обаче тя усетила нещо и излиза на двора. Гледам я аз, махнала пурата, турила си червени боксови ръкавици. Размахва ги нагоре и ми вика да слизам веднага. Това беше голема изненада за мене, така че изпуснах бутилката в комина... и тогава по инерция се метнах вътре, да я спасявам. Фанах ракията, ама се заклецих в коминя и само краката ми стърчат отгоре. Спотайвам се значи вътре в черното и се чудя как да се спасявам.

Цеко отпи отново и продължи да бърбри.

— Пък тъщата влиза доле и яз я слушам през коминя да нарежда на жената. Била станала слугиня на некакъв си там таксиджия, вика й, а пък требело навремето да земе Ангелчо, още додето я искал... щото сега бил строителен инженер и се вози на полски *Фиат*. Накрая вика: „Я да зема да запаля печката, че тоя твой никакъвец с *Москвича* да изтрезнее от пушека и саждите.“ Закашлях се от пушека и се събудих, а то излезна, че прозорецът в спалнята бил отворен и влизал въздух от града.

— Хайде стига с тези тъпи истории за тъщите — извика с дрезгав глас Даниела, като изгледа злобно Цеко Цеков и, кой-знае защо, и Иван Иванич. — Вие мъжете, като знаете толкова много, можете ли да обясните защо няма вицове за свекървите?

— Нека аз да кажа, нека аз да кажа! — заяви Иван Иванич, който като нетърпелив отличник вдигна нагоре ръка и без да дочака отговор, престорено занарежда. — Няма толкова вицове за свекървите, щото жените са интелигентни, умни, търпеливи и с правилно виждане по проблемите на семейното положение. Вие, съпругите, сте наясно, че по принцип бихте могли да съжителствате в мир със свекървите, за разлика от съпрузите, които твърдо вярват, че тъщите никога няма да

ги оставят на мира. И съпруги, и свекърви, всички вие си налагате да премълчите туй-онуй. Премълчавате, дори когато се случват неща, които съвсем не ви устройват. Още преди сватбата вашите два лагера си дават сметка, че отношенията не трябва да водят непременно към открита война. Дълбоко в душите си осъзнавате, че мирното съвместно съществуване е най-разумната форма за продължаване на прикритата класова борба. Сега в залата следват бурни, продължителни ръкопляскания.

Занемяла за миг, Даниела понечи да отговори, но в този момент оркестърът, току-що върнал се на подиума след почивката, засвири *Компарсита*. Едър, набит мъж с черна коса и поолисяло чело се надигна от съседната маса и застана между Даниела и Валери.

подутина под окото

Непознатият се обърна галантно към Даниела.

— Може ли да Ви поканя на танц?

— Благодаря, много сте любезен... но все пак ми се налага да откажа. Този танц не го мога.

— Как да не го можете? Тангото е танц, в който дамата не трябва да прави кой-знае какво. Само ще се полюшвате леко насам-натам. Ще се оставите да Ви водят, без да ми пречите с излишни блокажи.

— Добре, но все пак предпочитам да пропусна този танц.

— Не ми отказвайте удоволствието от това танго с Вас. Хайде, заповядайте на подиума.

Мъжът посегна над масата да хване Даниела за ръката, при което съпругът ѝ Валери се надигна, леко се олюля, като че ли нежен минзухар над пролетен сняг, изведнъж с рязко движение прихвана протегнатата ръка на мъжа в своята и му каза:

— Я ела навън с мен за малко да потанцуваме двамата — после пусна мъжа и се отправи с невъзмутимо лице към вратата.

— Кой, ти ли бе? — изсмя се мъжът и с готовност тръгна след Валери.

Втори як мъжага се надигна от масата, намигна на останалите четирима от компанията и повлече крака след Валери и другия.

— Валери е деликатно, обаче дългокрако момче... сигурно умее да бега много бърже — изкоментира Цеко Цеков.

— Той е завършил спортно училище, ще се оправи — спокойно отвърна Даниела.

След две минути вратата на заведението отново се отвори. Първи влезе Валери, все със същия невъзмутим израз, който имаше и на излизане.

След него се вмъкна едрият мъж с олисяло чело, този, който беше канил Даниела на танц. Докато следваше Валери, човекът размазваше с ръка кръвта, която течеше от лявата му ноздра, поглеждаше учуден окървавената си длан, после пак размазваше.

Другият след него пак тътреше крака, като на излизане, но сега вече имаше голяма, прясно зачервена подутина под лявото око. Всички се настаниха отново на предишните си места.

— Ама как така? — понечи да каже нещо Цеко Цеков.

— Ами така, на всеки по един лев прав и готово — кротко обясни Валери.

Настъпи мълчание.

— Черпя всички на масата с питие по избор — поднови разговора Иван Иванич, като тактично смени темата. — Заминавам на работа в Америка. Вече имам и билет.

След тези си думи, Иван Иванич се разрови в чантата, измъкна билета и го показа на сътрапезниците си. Валери не прояви интерес, но Цеко Цеков го грабна и зараглежда.

— Значи пътуваш на двајсе и първи август в шест часа. Я че те откарам на летището, па ти че обещаеш да видиш Ниагарския водопад заради мене — рече Цеко и върна билета на Иван.

Компанията поръча питиета за сметка на Иван Иванич и ги изпи. После Цеко Цеков извика по едно за всеки на масата, като обясни, че било за здравето на тъщата. Хората се чукаха, пиеха, замезваха и се надвикваха с оркестъра. Атмосферата в кръчмата ставаше все позадушевна и жизнерадостна.

АРЕСТУВАН, НО ЗА МАЛКО

На съседната маса, мъжът с подутината, вече леко посиняваща, извади от джоба на ризата вносен пакет *Уинстън* и захапа незапалена цигара.

— Може ли кибритчето — обърна се той към Даниела.

Получи кибрита, запали цигарата, посегна да върне кибрита на Даниела, но отдръпна ръка щом жената се опита да поеме кутийката. После пак и пак, мъжът с подутината протягаше ръка с кибрита към Даниела, но щом тя посягаше да го поеме, бързо дръпваше ръката си.

След третия път мъжът доволно се разкикоти. Внезапно Валери скочи, блъсна го от стола на пода, прихвана с две ръце изотдолу плота на масата и ловко я преобърна върху отсрещните мъжаги. Разнесе се силен трясък от срутвачи се и чупещи се на пода чаши, бутилки и чинии.

Мъжът с отока се изправи и опита да удари Валери с юмрук в корема, но Валери хладнокръвно го свали отново с отмерено ляво кроше. Трима от приятелите на падналия обаче, вече поокопитени, наобиколиха Валери и го заудряха кой както може, докато той се въртеше като пумпал и им отговаряше с отмерени удари.

Като по команда, оркестърът ентусиазирано засвири *Село Бреница*. Мъжете от съседните маси скочиха и се включиха в боя. Цеко Цеков се скри под масата. Даниела, леко пребледняла, заобиколи масата и застана зад столовете на близначките. Децата се изправиха и се притиснаха в полата на майка си.

Иван Иванич също се изправи и любопитно започна да мести поглед ту към биещите се, ту към свирещия оркестър. След десетина секунди, в ресторанта не се виждаше седнал мъж. Хората се биеха в жизнерадостен музикален съпровод.

Иван Иванич премести поглед към Даниела и децата. „В село Бреница, с вино карат воденица, животът там е същински рай“ — извиси глас певецът. Доцентът се приближи към момиченцата, хвана всяко за ръка, кимна подканващо на Даниела и предпазливо се отпрати към изхода, като внимаваше да не отнесе някое непредвидено кроше. Малката групичка се измъкна успешно навън.

Четиримата спряха на тротоара, на два метра от входната врата и се ослушаха... „Ой, Мариана, моя малка Мариана, аз ще те чакам, чак до зори.“ Певецът привърши припева и оркестърът подкара акомпанимента. Чу се звън от разтрошаваща се бутилка, изтрополяване на дървен стол по маса, злостен вик, последван от силно изохкване. „Мъжете там са вечно пияни, а пък жените — лозя небрани“ — поде певецът отново с пълен глас.

Даниела отпрати разтревожен и като че ли умоляващ поглед към доцента. Иван Иванич въздъхна, и промълви: „Стойте тук.“ Влезе в кръчмата, притвори вратата и огледа заведението. Всичко си беше, както го беше оставил преди по-малко от минута. Мъжете се млатеха, кой-когото стигне, а оркестърът свиреше. „Да бях аз щъркел, или друга пойна птица, гнездо бих свил си в село Бреница“ — романтично извиваше глас певецът.

Не знаех, че щъркелите са пойни птици — рече си доцентът, после се загледа в хората, които се биеха на дансинга. Валери беше в центъра, наобиколен от разгорещени мъжаги. Той не се предаваше, но и те не спираха с ударите. Всички се въртяха диво, като в някакъв сюрреалистичен балет.

Иван Иванич прочисти глас, после нададе силен вик.

— Стой! Милиция!

Музиката и шумът от боя го заглушиха. Никой не го чу. Никой не му обърна внимание.

Иван Иванич погледна към ключовете за лампите на стената. Бяха му под ръка. Хвана и двата едновременно и загаси светлината. Задържа тъмното за три секунди, после светна за три секунди. Пак загаси и изрева отново.

— Стой! Милиция! — и светна лампите.

Оркестърът спря. Певецът занемя на средата на припева, все така вдигнал микрофона пред устните си. Китаристът застина с ръка, спуснала перото над струните, като че ли всеки момент щеше да ги удари. Кларинетистът остана безмълвен, все още захапал мундщука. Барабанистът замръзна, с палки, вдигнати за удар.

Всички мъже в ресторанта бяха замрели в моментните си пози, все едно някой беше спрял внезапно прожекцията на див уестърн. Един мъж стоеше изправен, с все още вдигнат над главата си стол, готов да удари. Мъжете около него просто бяха стиснали юмруци.

Постепенно и бавно, лицата на всички започнаха да се извързват към Иван Иванич. Към доцента се насочиха десетки питащи очи. Той пък уверено закрачи право към Валери и го хвана здраво зад лакътя на дясната ръка.

— Арестуван си! — заяви Иван на Валери, решително и с висок глас. — Тръгвай с мен!

Леко дърпайки се, Валери все пак последва доцента към изхода. Веднъж озовал се навън, Валери се откачи от хватката на Иван и вдигна ръце в боксова поза, готов да заудря. Даниела се намеси и заговори бързо: „Човекът значи само искаше да ти помогне, спри сега, хайде вече да се прибираме, нали имам рожден ден.“

Валери отпусна ръце. Вече с поизразходвана енергия, мълчаливо прие ролята на добър съпруг и тръгна с жена си и децата по тротоара към дома си. Иван Иванич изпрати с поглед отдалечаващото се семейство.

БАВНО И ПО ТРОТОАРА

От утихналата кръчма се измъкна Цеко Цеков. Спря при Иван Иванич и заговори.

— Евала, брато, такова нещо не бех видел. Музика и бой със столове и бутилки като в американски бар, пък ти влизаш вътре и сам-самичък прекратяваш патакмата. Също като в ковбойски филм. Направо си готов за Америка. Шапка ти свалям.

Цеков, който не носеше шапка, се поклони театрално на доцента. Поогледа улицата, поослуша се, после заговори отново.

— Викам вече да се изпаряваме... истинските милиционери секи момент могат да дойдат. Бе айде да си одиме.

Двамата мъже закрачиха в нощта, рамо до рамо. Единият, ако случайно позалитнеше, другият го подпираше. Бавно и по тротоара, повтаряше Цеко при всяко залитане. По тротоара, по тротоара, съгласяваше се Иван Иванич.

Така задружно стигнаха до булеварда, пресякоха на пешеходната пътека, преминаха през паркинга, покрай кафенето и стигнаха до Цековия блок. Шофьорът хлътна във входа си, а доцентът продължи през асфалтираното игрище.

Иван Иванич вече се беше отдалечил на двајсетина метра, когато Цеко Цеков се показа навън от входната врата, върнал се от стълбището.

— Кога чеше да одиш у Америка? Нали че те карам на летището? — изкънтя Цековият глас между високите блокове.

— След три седмици! — провикна се Иван Иванич, без да спира.

— Ама кога беше, предобедна или следобедна?

— Предобедна, предобедна...

— Дека сакаш да те чекам, пред блока или пред ресторанта?

— Пред блока — уточни Иван Иванич.

— Ама да не забравиш! — забезпокои се Цеко Цеков.

— Няма да забравя, след три седмици, предобед, пред блока — потвърди Иван Иванич и вече наближил дома си, хлътна в тъмния вход, посегна да светне стълбищните лампи и замърмори на себе си. — Я да внимавам да не ме тресне токът в тъмното, че този ключ няма капачка.

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Уъстър, 24 август, петък сутрин

ПРЕЗ АТЛАНТИКА

— Правя си бъркани яйца за закуска — рече Иван Иванич, притиснал с ухо върху лявото си рамо безжичната слушалка, с антена, стърчаща цял фут зад гърба му, в същото време хванал с лявата си ръка изрисуваната със син дракон порцеланова дръжка на средно-голям уок^[1], а в дясната си ръка — дървена готварска шпатула.

Докато разговаряше по телефона, доцентът внимателно накланяше уока над газовия котлон, наляво и надясно, напред и назад, при което все още неизпържената яйчена маса се разстиляше върху горещите стени на уока и той я разбъркваше с дървената шпатула, за да не загори.

— Закусвам и после в университета... ама първо ще се поразходя по Главната, че още не съм видял как изглеждат витрините. Довечера пък съм на служебен купон, нещо като откриване на учебната година при президента на университета.

Тостерът на плота изщрака. Две препечени филийки подскочиха весело нагоре. Кафеварката изгъркори за последен път и утихна. Разговорът по телефона приключи. Доцентът вдъхна подканящия аромат на препечен хляб, кафе и пържени яйца, пренесе всичко на кръглата стъклена маса, придърпа стол, седна и започна да се храни.

Бяха изминали само два дни откак Иван Иванич кацна на летище *Логан* край Бостън, с разрешените от българските власти трийсет долара в джоба, надлежно завити в розово банково бордеро, украсено с подпис и печат. В Париж френските авиолинии му бяха осигурили безплатно нощувка и храна преди дългия презокеански полет на следващия ден.

След вечерята, оказала се изтънчена и лека като парижанка, доцентът предприе дълга разходка по брега на Сена, като зави обратно

към хотела чак след като стигна до обляната в светлини Айфелова кула.

Прибра се късно в стаята си след три часа ходене, при което със задоволство отбеляза, че полугладният му стомах вече се е примирил и утихнал, а в същото време трийсетте долара са останали съвсем непокътнати.

На другия ден Иван Иванич полетя безгрижно над северния Атлантик, удобно настанен до прозореца, като се наслаждаваше на безплатни френски вина, съзерцавайки айсбергите далече долу в сивите води край Гренландия и без да обръща внимание на възпълния мустакат унгарец отляво, който се потеше от притеснение в кафеникавия си костюм и при всяко леко поклащане на огромния Боинг изпружваше нервно крака, впивайки побелели пръсти в подлакътниците на седалката.

МИК САРДЖЪНТ

След граничната контрола на летище *Логан*, Иван Иванич, поуморен, позамаян и засънен, запреплита крака надолу към зоната за получаване на багажи. Там, недалеч от лентата, с табелка „д-р Иванов“ в ръка вече го очакваше Мик Сарджънт, снажен мъж с бузесто лице и хубава прошарена коса, облечен в светлосиня риза, тъмен панталон с ръб и черни кожени обувки.

Иван Иванич, тантурест, с тъмна начупена грива, нахлузил яркочервени дънки „тракторист“ и шарена жарсена риза, забеляза бъдещия си шеф, усмихна се благо и се насочи към него. Двамата мъже се изправиха един срещу друг, останаха безмълвни за секунда-две, после стиснаха десници и се поздравиха.

Докато двамата разменят няколко любезности, мекият куфар на Иван Иванич, произведен от светлосив линолеум от кооперацията в родното му село, се появи на лентата. Доцентът го изтегли тежко-тежко с дясната си ръка, в същото време внимателно придържайки с лявата праметнатата през рамо чанта, след което пое, предвождан от Мик Сарджънт, към изхода на терминала.

Вече отвън, пред тях изневиделица се изпречи едър черен мъж с количка за багаж и с шапка като на български милиционер, само че яркочервена. Мъжът сръчно грабна куфара и го положи внимателно на количката. Иван погледна учуден към Мик, но понеже американецът

въобще не реагира, реши че тука е така — такъв е значи американският стандарт, според който услужливи служители с червени шапки пренасят багажите на хората до колите им.

Групата се отправи към паркинга. Там Мик Сарджънт отвори задната врата на семейния *Олдсмобил*, носачът нагласи куфара в огромния празен багажник, затвори вратата, изправи се неподвижен и впери очи в Иван Иванич.

— Би трябвало да му платиш — меко каза Мик.

— Тука по колко се дава — попита българинът, но другият само повдигна рамене.

Тогава Иван извади портфейла и огледа парите вътре. Авоарите му се състояха от една десетачка и една двайсетачка. Доцентът се поколеба, после връчи десетачката на носача, който я пое със светнали очи и побърза да изчезне. Мъжете се настаниха в колата.

— С колан е по-опасно — поясни Иван Иванич, докато си завираше края на предпазния колан в левия джоб на дънките.

— Тук е задължително — заяви Мик Сарджънт.

Иван Иванич се закопча по устав и реши да разведри атмосферата с някоя шега.

— За малко да сбъркам и да дам двайсетачката... добре, че навреме се усетих — със сериозно изражение заговори доцентът. — Двайсетачката е с портрета на Андрю Джаксън, пък той като южняк си е паднал малко расист... значи не би било политически коректно да дам „Джаксън“ на отруден човек от малцинствата, нали така?

— Това е окей — с безразличие отвърна Мик Сарджънт и подкара *Олдсмобила*.

Настъпи мълчание. Иван Иванич се загледа през прозорците. Забеляза реклама за водка Смирнов. Зарадва й се. Всички други надписи отвън му бяха съвсем непознати. Не след дълго улицата се гмурна надолу към тунела под Бостънския залив. Кръгъл знак с кон и ездач, обградени с червен кант и пресечени с червена напречна лента, посрещаше автомобилната река на входа на тунела. Без съмнение, язденето с коне сред автомобилите в тунела беше забранено.

ПРИСТИГАНЕ В УЪСТЪР

Пресякоха центъра, измъкнаха се от града и поеха по платената магистрала за Уъстър. Мяркаха се бели кокетни къщи, пръснати сред

туфи от дървета по затревените крайпътни хълмове. За Иван Иванич всичко наоколо изглеждаше и познато, и непознато, едновременно реално и нереално.

Умът му съзнаваше, че масачузетските къщи, също като българските, са изградени със стени, покриви, врати и прозорци, но същият този ум забелязваше и безчет различия, които го възбуждаха и го предизвикваха да анализира и сравнява. Покривите бяха черни и почти непроницаеми; прозорците бяха тесни и високи, а не многокрили. Огради почти не се виждаха. На безрелефни, а не червено-керемидени и наръбени; стените бяха облицовани с бели дъски, а не оставени на тухла или измазани с хоросан; външните врати бяха щедро остъклени, а не плътни и пътя дупки нямаше.

Стигнаха до Уъстърския изход и поеха към града по локалния път. Пресякоха река, минаха покрай железопътни линии и товарна гара. Продължиха покрай неголям парк с повяхнала трева и осеян с тъжни дървета, после свиха по улица, застроена с дълги триетажни кооперации, дървени и неугледни като сандъци. Появи се голям парк със зелена трева и хубави здрави дървета, с каменни плочи и кръстове пръснати из поляните. Гробище.

Продължиха да навлизат в старата част на града. Включиха се в главната улица, при магазина на *Къмбърленд Фармс* завиха надясно по *Марбъл стрийт*, после продължиха по *Бийвър*, докато между две дълги триетажни кооперации се видя мъничка еднофамилна къща, срамежливо отдръпната назад от улицата, само на един етаж, но все пак разширена с покрита веранда и обитаем таван. Цялата къща беше обкована с боядисани в бяло дъски и разкрасена отпред със сини прозоречни капаци и син кант около бялата входна врата.

— Входът за таванския етаж е откъм задния двор — поясни Мик Сарджънт, докато завиваше по алеята. Продължи покрай затревения преден двор и покрай къщата, кривна зад нея и спря до небоядисаното дървено стълбище, което с две къси крила водеше до покрита външна площадка пред входната врата на таванския етаж.

— Ето ти ключа — рече Мик Сарджънт. — Утре ще те взема оттук в десет часа и ще отидем заедно в университета. Желая ти приятна вечер.

НЕБЕЛЕНИ КАРТОФИ

Иван Иванич се изкачи по стълбата, отключи, влезе, притвори входната врата след себе си, остави куфара на пода и заразглежда.

Жилището беше обзаведено.

Лявата страна на всекидневната беше заета от кръгла стъклена маса за хранене с дебел никелиран крак, заобиколена с четири дървени стола с кожена тапицерия. На масата имаше фруктиера, препълнена с ябълки, портокали и банани.

Вдясно се ширеше люлеещ се стол от бамбук, очаквателно обърнат към отсрещния ъгъл, където върху синя дървена маса с чекмедже стоеше телевизор с кутия от фурнир. До телевизора се мъдреше зелен безжичен телефон.

Доцентът вдигна слушалката до ухото си. Сигнал нямаше. Постапи я обратно и продължи през коридорчето, мимоходом оглеждайки банята отляво и кухненския бокс отдясно. Влезе в спалнята, надникна във вградения гардероб и любопитно огледа дупките от пантите. Вратичките на гардероба бяха подпрени на стената, точно до старомодния скрин с високи, извити като дъги крака.

Хвърли поглед на двойното легло отдясно, което се състоеше от поовехтял бял матрак върху черна метална рамка с крака, и което беше отрупано със сгънати одеяла, чаршафи и възглавници.

Доволно се отпусна на фотьойла *Лейзи Бой*, с гърба си избута облегалката назад, дръпна ръчката, вдигна крака на тапицираната стъпенка и въздъхна облекчено. В този момент усети, че е ужасно гладен.

На газовата печка в кухненския бокс откри груба желязна тенджерата, изпод чийто капак се подаваше дръжката на черпак. Вдигна капака и се вгледа в тенджерата. Беше пълна с нещо средно между тюрлюгювеч и зеленчукова супа. Гребна с черпака и опита... ммм... гребна пак и отново кусна. *Но какво е това? Ах! Люсна от картоф!*

Втурна се погнузен към мивката и изпразни уста, после се върна при тенджерата и се втренчи вътре. Всички картофи бяха необелени. *Май нарочно са ги оставили така — помисли си доцентът. — Демек ние българите сме диваци и ядем картофите необелени.*

Иван Иванич надникна в хладилника и кухненските шкафови и видя огромна пластмасова бутилка с прясно мляко и пакет масло.

В кухненските шкафови, освен захар, сол и фъстъчено масло, намери разни съдове и прибори, както и найлонови торби за боклук.

На плота имаше тостер и перколатор^[2] за кафе, до газовата печка — кибрит с размерите на малка тухла, а до мивката — препарат за миене на чинии и гъба.

— Ами хляб? — възкликна доцентът. — Забравили са да оставят хляб... Отивам на пазар!

ДЕВЕТДЕСЕТ И ОСЕМ ПРОЦЕНТА

Иван Иванич се измъкна навън в лятната вечер, спусна се по дървените стълби и бодро закрочи по *Бийвър* и *Марбъл* към *Къмбърленд Фармс*. За пет минути стигна в добре остъкления и силно осветен магазин.

— Здравсти! — посрещна го с радостна усмивка касиерката. — Как ти мина деня днес?

Иван Иванич се огледа зад себе си, за да се увери, че момичето говори на него, а не на някой стар познат. Нямаше никой. Изправен пред касата, доцентът въздъхна и заразправя на девойката как е тръгнал вчера от София и как е пристигнал в Уъстър само преди час. Разказа ѝ за вечерята в Париж, за разходката до Айфеловата кула, за излитането на грамадния *Боинг* от Париж към Бостън, за униформите на френските стюардеси и за обедата и виното в самолета. Стигна до айсбергите край Гренландия и извади салфетка от джоба да си подсуши устните.

— Много интересно — учтиво каза продавачката, като се възползва от отворилата се микропауза, за да се обърне към младата двойка, която се беше наредила зад доцента и търпеливо изчакваше монолога му. — С какво мога да ви бъда полезна?

Иван Иванич се дръпна от касата и се защура из магазина, като се взираше в непознатите етикети и се мъчеше да разбере кое какво е и колко струва. Постепенно, червената кошница се запълни с хляб (*мек е като памук, мама му стара!*), яйца, бекон, пакет кренвирши, кафе и кварта^[3] портокалов сок. Беше осигурен с храна за два-три дни. На касата плати с двайсетачката и даже получи ресто от шейсет цента.

— За шест часа в Америка изхарчих 98% от състоянието си — похвали се Иван Иванич на касиерката, поемайки рестото. Тя го погледна с любопитна усмивка, след което му пожела прекрасна вечер и се обърна към влизания в магазина нов клиент.

На другия ден, точно в 10 сутринта, Мик Сарджънт затрополи нагоре по дървените стълби към бърлогата на Иван Иванич, който отвори входната врата още преди шефът му да успее да натисне звънеца, облечен, обут и готов за излизане. Поради разликата във времето, доцентът се беше събудил още в три през нощта, след което вампиряса и не успя да мигне до зори.

Двамата мъже поеха пеша наядно по *Бийвър*. Улицата ги отведе за минутка в кампуса. Пресякоха паркинг, в който Иван Иванич разпозна *Олдсмобила* на Мик Сарджънт. Продължиха покрай общежитие. Размениха поздрав с дружелюбно усмихната студентска майка с преливащи форми изпод тениската и торбестите шорти, която разтоварваше вещи от семейния *Форд*, докато дъщерята, все още доста елегантна от кръста нагоре, зяпаше с безразличие наоколо.

На зелената трева пред сградата имаше издигната червена шатра с надпис „Първа помощ“, а зад масата с натрупани червени медицински чанти скучаеше униформен служител от университетската служба за безопасност. Новопристигнали първокурсници се щураха насам-натам. От скрити говорители се разнасяше жизнерадостна музика.

След три минути ходене стигнаха до Карсън Хол, солидна двуетажна сграда, облицована с декоративни тухли. Постройката беше разположена сред морава, осеяна със стари кленове. Тук се помещаваше департаментът по история. Приблжиха сградата по широка, постлана със светлочервени плочи алея, прекосиха малка аркада, преминаха през солидна дъбова врата, озоваха се в обширен вестибюл с дъбов под и влязоха в остъклената стая на секретарката.

— Добре дошъл, професор Иванов — поздрави Мариса, висока възрастната жена с пепелява коса и тъжни сиви очи. — Как сте днес?

— Ами... — започна Иван Иванич, готов да сподели за безсъницата си, за умората от недоспиването, за главоболието и липсата на апетит, обаче се сепна, спомняйки си навреме за снощния разговор с касиерката в *Къмбърленд Фармс*. — Благодаря, много съм добре.

Остатъкът от деня премина за Иван Иванич като насън. Мариса му даде да изчете някакви форми, които той подписа без да се

задълбочава. Връчи му служебен чек за аванс от две хиляди долара и му предложи да го закара с колата си до клона на *Фиделити*, където можел да си открие чекова сметка, в която да внесе аванса. Оказа се, че банката се намира на Главната, само на половин миля от Карсън Хол. Загрижен, Иван Иванич заяви, че предпочита да отидат пеша, за да не се лутат по улиците и да търсят място за паркиране. Остана си загрижен, дори след като Мариса му обясни, че да се отиде с кола не е проблем, тъй като безплатния паркинг на *Фиделити* никога не се запълвал.

— След десет работни дни ще получите и постоянните чекове — обясни му жената от *Фиделити*, като оформи новата сметка на доцента и му връчи книжка с десет временни чека.

— В кой ден ви е приемното време за получаване на чекове?

Служителката го погледна недоумяващо.

— Ще ги получите по пощата. Няма нужда да идвате.

— Не е ли по-добре да дойда и да си ги взема лично? По пощата ми се вижда рисковано. Може да ги откраднат. Може да се загубят.

— Не се губят, а освен това новите чекове не идват при нас. Отпечатва ги фирма в Бостън и ги изпраща директно на клиентите по пощата. Работния процес изключва изпращането им тук. Всичко се управлява от компютъра — извини се чиновничката и се поусмихна като Мона Лиза. — А и картата за банкомат ще получите по пощата, иначе не може.

МОЛБА ЗА ДОМАШЕН ТЕЛЕФОН

На връщане от банката Иван и Мариса поговориха за едно-друго. Стигнаха в Карсън Хол. Мариса го отведе до кабинета му, постави на бюрото му синя папка с лъскави университетски диплянки и червена папка с множество разпечатки, все информация, която можела да е полезна за един нов професор, подаде му ключа и го попита има ли още нещо, което той би искал тя да направи за него.

— Има едно нещо... — неуверено заговори Иван Иванич. — Чудя се къде се подават молбите за домашни телефони. Пощата далече ли е оттук?

— Няма молби — спокойно отвърна Мариса. — Достатъчно е да се обадиш по телефона на *Найникс* и да им кажеш, че искаш домашен телефон.

— Ами като нямам телефон — сънливо промърмори доцентът, — как да им се обадя, че искам телефон?

— Можеш да им се обадиш от служебния — кротко обясни секретарката. — Номерът на *Найникс* е в червената папка, там съм ти приготвила списък с важни телефони.

Мариса си отиде. Иван Иванич разтвори червената папка, намери номера на телефонната компания, вдигна слушалката и предпазливо занатиска бутончетата. Отговори жена с приятен глас. Попита го за името и адреса. Продиктува му нов телефонен номер. Неговият. Щял да работи утре в осем сутринта, само да не забравел да включи апарата в розетката. Разговорът приключи. Беше кратък.

Доцентът се отпусна уморено на стола и разсеяно впери поглед през остъклената стена към моравата навън. На десетина метра от сградата, две студентки се припичаха по бански на тревата. Русокосата беше легнала по гръб, а кестенявата по корем, с крака, насочени в противоположна посока. Доближили глави, момичетата говореха нещо свое си.

Половин час по-късно се прибра в апартамента си и побърза да включи телефона. Обядва. Настани се на бюрото в дневната и започна да си готви лекциите. След час се прехвърли на фотьойла в спалнята, изпружи крака на стъпенката и продължи да работи. Така прекара целия следобед. После вечеря. Облече си пижамата. Влезе в банята и си изми зъбите.

Загледа се в умореното си лице в огледалото. Бръкна в несесера и извади шишенце с розово масло. Валя му го беше подарила на заминаване, успокоявало и тонизирало. Отвори го и капна от него на лявата си китка. Замисли се за миг, после капна и на дясната. Грижливо прибра маслото обратно и повлече крака към спалнята. Вмъкна се в леглото.

Спа непробудно цяла нощ. Щом се събуди, отиде в дневната, спря до полицата с телефона и го загледа, сънено триейки очи. Прозя се широко, тръсна глава освежен и вдигна слушалката. Чу мелодичен сигнал. Имаше свободна линия. Телефонът работеше. Новият ден беше дошъл.

БЪБРЕНЕ С ВАЛЯ

Далече в София, Валя все още беше в деканата. Иван Иванич помнеше номера ѝ наизуст. Набра го. Чу се един сигнал свободно... втори... трети... четвърти... пети... шести, после изщракване.

— Един момент — прелетя през океана познатият му мелодичен глас.

Иван Иванич зачака търпеливо. Заслуша се в бърборенето на другия край на жицата.

Валя говореше с декана. От ректората настоявали за подробна сводка за инвентара във факултета, звънко обясняваше Валя, искали я отдавна, а още не била представена. Деканът ѝ отговаряше с приглушен глас. „Звучи уморено“ — рече си Иван Иванич, пристъпи до люлеещия се стол в средата на дневната, настани се удобно и се заклатушка напред-назад, придържайки слушалката до ухото.

Диалогът в деканата приключи. Чу се как деканът хлопна вратата на излизане. Валя се върна на линията и попита: „Кой?“ Иван Иванич се обади. Линията се изпълни с радостни възклицания.

— Нека ти звънна от служебния телефон, че да не се охарчваш излишно — каза Валя, все още развълнувана от неочакваното обаждането на доцента. — Дай ми номера.

Иван Иванич затвори и зачака. Телефонът звънна и той отговори.

— Сега разказвай как си — рече Валя.

Иван Иванич заразказва за вечерята и разходката в Париж, за стюардесите и виното в самолета, за айсбергите край Гренландия, посрещането в Бостън, за апартамента, за чековете, за домашния телефон и за розовото масло. Валя възкликваше, коментираше и питаше, а Иван Иванич я изчакваше и после пак разказваше.

След четвърт час Иван Иванич усети, че е гладен. Стана и отиде в кухнята, понесъл безжичната слушалка. Притисна я с ухо върху лявото си рамо, при което дългата антена се подаде зад главата му, като на извънземно човече, и така, с освободени ръце, продължи оживения диалог. Все така разговаряйки, отвори хладилника, извади торбата с хляба, пакета с кафе, кутията с яйца, маслото. Подреди всичко на плота до газовата печка.

Зареди перколатора с вода и кафе и мушна щепсела в контакта. Сложи четири филии в тостера и натисна бутона. Свали уока от шкафа и го положи внимателно на големия котлон. От кибрита измъкна

десетсантиметрова клечка, драсна и запали котлона. Отрязва бучка масло, пусна я в уока и я зачака да се стопи, после счупи пет яйца.

— Какво става, какъв е този шум? — обезпокоена попита Валя.

— Правя си бъркани яйца за закуска — поясни Иван Иванич, докато въртеше уока и бъркаше яйцата с дървената шпатула.

Не след дълго, разговорът по телефона приключи. Доцентът се настани на стъклената маса в дневната и се отдаде на закуската си. После разтреби. Взе душ. Наметнат с хавлия, хвърли поглед през прозореца на спалнята.

Притихнала и безлюдна, улицата се къпеше в светлина. В синевата над къщите отсреща висеше дружелюбно облаче. *Чудно време за един тегел до центъра* — рече си доцентът. Облече се. Направи си сандвич с кренвирши за обед. Пъхна сандвича в чантата, праметна я през рамо и излезе.

[1] Вид тиган — Б.р. ↑

[2] Вид кана за варене на кафе — Б.р. ↑

[3] Мярка за обем, равна приблизително на литър — Б.р. ↑

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Уъстър, 24 август, петък предобед

ТОВА СЕ КАЗВА СТАНДАРТ

Иван Иванич се измъкна на улицата и краката му сами го поведоха по познатия път до *Къмбърленд Фармс*. Спря пред витрината и се зачуди накъде да поеме.

От магазина излезе жена и се насочи към паркираната до бордюра кола. Иван Иванич се отпрати енергично към нея и в същото време извиси глас: „Извинете, в коя посока е центърът?“ Жената го погледна стреснато, погледна към леко издутата му чанта, после безмълвно ускори крачка, заобиколи колата откъм улицата, отключи шофьорската врата, седна, захлопна, запали и отпраши напред. Доцентът я отпрати с поглед, замисли се, сви рамене и закрачи в същата посока.

По Главната тихо се плъзгаха нови и стари автомобили, непознати като екзотични риби в чужд аквариум. От двете страни на улицата сградите бяха наръсени като шарена сол. Иззад занемарени морави се пъчеха бели дървени къщи с обли кули по ъглите и с покрити тераси пред овехтели парадни входове. Червените тухлени туловища на стари пететажни кооперации с тесни прозорци надничаха иззад набързо сглобени едноетажни халета, даващи подслон на работилници и магазинчета с разноцветни фирми.

Тухлена църква с островърха камбанария се извисяваше до пуст паркинг. Широка тройна арка зееше като отворена челюст пред парадните врати. Високо над арката, гигантски кръгъл прозорец с потъмняло стъкло беше обърнат към улицата като око на циклоп.

На каменните стъпала пред затворената врата беше седнал слаб мъж с изпито скулесто лице, гъста брада и разпилени черни коси. Навел глава, с лакти на коленете и длани събрани отпред като за молитва, мъжът като че ли не забелязваше какво става наоколо.

Иван Иванич се насочи през улицата към спретнатата постройка на банка *Фиделити*. Спря пред голямото табло, изправено до входа, и го заразглежда. В левия му край беше изрисувано усмихнато ярко златно лъвче, което, изправено на задни лапи, сочеше тюркоазен надпис вдясно:

Добре дошли Уъстърски студенти и преподаватели!
Открийте си банкова сметка още днес и ще получите
специален подарък.

Как се излъгах! — усмихна се на себе си Иван Иванич. — *Минах се да дойда вчера и да си открия сметка без да ми дадат подарък.*

Доцентът продължи бодро напред и след десетина минути забеляза, че стари бели къщи се виждаха все по-рядко, а вместо тях зачестиха магазини и закусвални. Мимоходом хвърли поглед към пластмасовите чинии и паници по витрината на магазин *Всичко за един долар*, весело поздрави мъжете, които пиеха чай на малки масички пред бакалия *Сайгон* и дружелюбно се усмихна на стария виетнамец, щръкнал пред сергията с намалени супи и мидени консерви.

Скоро стигна до оградено пустеещо място, спря се, хвана с ръце мрежата и любопитно заразглежда разхвърляните сред бурените загадъчно непознати боклуци: няколко полу-смачкани канчета *Miller Light*, станиолова торба *Frito-Lay*, стари вестници, пластмасово шише *Valvoline*, стъклена бутилка *Captain Morgan* с цветен пират на лъскавия етикет, бели мъжки гащи със същия надпис и същия пират, и свити на топка салфетки.

Паркирал човекът, пил, хвърлил през оградата и заминал, без въобще да се замисли за евентуално повторно използване... това се казва висок стандарт, това се казва жизнен ритъм — рече си Иван Иванич. — *А нашенецът, беден човек, бавен, неорганизиран и с ниска производителност на труда, ще почне да се разтакава, да търси компания, да има претенции за мезета и разредители, после ще се настани на масата за мухабет, ха наздраве, ха наздраве, та до малките часове, а като свърши пиенето, няма да хвърли такава купешка бутилка от солидно стъкло и цветен пират на етикета, ами*

ще си я прибере, че да си я пълни с домашна ракия всяка година и така ще ѝ се наслаждава дорде е жив.

Унесен в наблюденията си, доцентът не усети, че по тротоара приближава мъж с добре натоварена пазарска количка. Чак когато количката издрънча по фугата зад него, Иван Иванич осъзна, че не е сам и се врътна стреснато. Мъжът не му обърна внимание и продължи напред, а доцентът го последва и заразглежда любопитно.

В металния кафез на количката бяха набутани прокъсана пътна чанта, палатка в зелен военен калъф, както и пластмасова бутилка от портокалов сок, пълна с вода. Отгоре бяха накамарени стар спален чувал, пъстро одеяло, възглавница с неопределен цвят и омърляно шушляково яке. Оплескана с кетчуп найлонова торбичка с три недоядени хамбургера висеше от ръкохватката. От четирите страни на количката бяха закачени червени пластмасови плаки с надпис *Supermarket Big D*.

Отзад ми прилича на Джон Ленън — помисли си Иван Иванич, докато оглеждаше човека пред себе си. — Има неговата стройна фигура... същата гъста коса, падаща на вълни върху раменете... само че Джон със сигурност се е къпел от време на време... па си е препирал и дънките, защото не ми се вярва японката да го е перяла, макар че той от обич даже ѝ взе името.

Неочаквано, бездомникът сви надясно, слезе на платното и забута количката напъряко към едноетажната тухлена сграда на Армията на спасението от другата страна на улицата, без да обръща внимание на приближаващите автомобили.

Иван Иванич се поколеба, но след миг сам скочи на платното, вече забелязал как колите спират и изчакват в тишина. С три-четири бързи крачки настигна човека и даже скочи преди него на тротоара. Спря и загледа как онзи внимателно надига мъничките колелца през бордюра, така че да не си разпилее имуществото, как се насочва към широко отворена врата и как изчезва вътре с все количката.

ИСКРЯЩИ ЧЕРНИ ОЧИ

Доцентът приближи към зарешетения прозорец, заслони очи с длан, впери поглед вътре и заразглежда насядалите покрай триметрова маса бездомници. Възпълен мъж с проядени зъби сърбаше супа от пластмасова паница. Африканец по тениска си кърпеше ризата. Двама

мургави мъже седяха и си говореха. Млада бяла жена, още почти момиче, разглеждаше положен върху масата изписан лист.

Като че ли усетила погледа на доцента, жената вдигна глава и бляскавите ѝ очи срещнаха очите му. Погледите им останаха свързани безмълвно за няколко дълги секунди, чак докато тя внезапно скочи от стола, стискайки изписания лист с лявата си ръка и трескаво пригладжайки с дясната късата си черна коса.

Иван Иванич побърза да се отлепи от прозореца и да отпраща покрай сградата. Пъргаво подмина залепения до Армията на спасението магазин на *Moonshine Liquors* и стигна до пресечката, където спря, загледан в блесналото на отсрещния светофар червено човече. В този момент жената го настигна, застана до него и му се усмихна. Поруменелите ѝ бузи и нежният дъх на калвадос разбудиха в душата му образите на кюстендилски красавици сред ябълкови градини.

— Какво мислиш за това? — попита го тя, като тикна пред очите му листа хартия, вече сгънат като плик.

— Сидхарта Гаутама Буда — прочете на глас Иван Иванич трите думи в средата на плика. — Аз пък съм Иван.

— Казваш ми: „Аз пък съм Иван“ — бързо заговори жената. — А знаеш ли какво е това твое „Аз“, за което ми говориш? Разбираш ли какво е това „съм“, тази загадка, че си жив, че си единствен и отделен от всички останали, че си „Иван“?

Жената отново приглади коса.

— Какво значи, че сега те има, а после ще умреш и ще изчезнеш навеки? Какъв е смисълът на твоето „Аз“, щом времето след смъртта ти ще е безкрайно дълго, щом смъртта ти ще е вечна? Какъв е смисълът на живота ти, щом ти си само една пращинка в безкрайното време и пространство?

— Ей сега ще изчисля какъв е смисълът... — отвърна Иван Иванич. — Да речем, ще откажа алкохолите и спра да ям свински пържоли, та да стана столетник. Значи така, моят живот ще е един век, а вселенското време е безкрайно, следователно животът ми като част от вселената е ще бъде едно делено на безкрайност, а пък това е — нали отбираш от сметки — това значи е нула... това го научих от другарката по математика още в пети клас. Благодарение на нея още тогава разбрах, че моят живот в безкрайното време даже не е и

прашинка, както казваш ти, а си е кръгла нула. Щом животът ми е нула части от времето, значи всъщност не съм живял, а щом не съм живял, за какъв смисъл можем да говорим?

Иван Иванич поглади коремчето си и доволно добави:

— Аз много обичам да си мисля за безсмислието на живота.

— Да, да... но смисъл все пак има! Ето какво е прозрял Сидхарта, ето тук всичко е написано — и жената трескаво разгъна плика и впери очи в открилия се плътно изписан текст. — Времето ще бъде преодоляно — зачете тя на глас. — Всичко тягостно, всичко враждебно в света ще изчезне, страхът от смъртта ще изчезне, когато човек успее да отвърне мисълта си от времето.

— Така си е, времето е голям проблем. Хората правят какво ли не, за да отвърнат мисълта си от него. Вкопчват се като удавници в разни илюзии и им се отдават напълно, защото само така имат чувството, че живеят. Всеки е свободен да си избира илюзорни пристрастия по вкус: кариера, власт, пари, любов, секс, волски труд, религия, и какво ли още не. Даже може да си ги сменя за разнообразие, когато пожелае. Аз например отначало бях избрал да съм математик, а пък сега съм историк. Утре пък мога да реша да стана началник, да тормозя подчинените си и така да добия илюзията, че не съм нула. Добре, че имаме илюзии, иначе без тях животът ни ще е само една тиха, отчаяна безнадеждност.

— Почакай, не е така, няма нужда от илюзии, защото смисъл има, един смисъл за всички хора, един за цялата вселена. — Жената впери в Иван Иванич неவிждащия поглед на сомнамбул и продължи да говори като в просъница. — Ето, прочети за голямата река... как тя непрекъснато тече и водата пред теб винаги е различна, също като хората, които се раждат и умират, обаче реката, въпреки че изтича, винаги е тук, вечна като живота.

Иван Иванич гледаше жената умислен, поглеждайки нежните ѝ като праскова страни и искрящите ѝ черни очи.

— Това тук е камък — внезапно каза тя, като посочи оплескания с дъвка бетонен бордюр и зачете отново от листа. — Този камък след време ще се превърне в пръст... от пръстта може би ще се роди растение, животно или пък човек. Този камък е камък, но той е и животно, и бог, и човек и аз го почитам и обичам... обичам го не

защото някой ден може да се превърне в това или онова, а защото той отдавна и винаги е бил всичко.

Вдигна пламнали очи към него и добави.

— И ти, и аз сме като камъка, ние сме всичко и сме вечни. Това е смисълът.

Настъпи мълчание.

— Това звучи красиво — заговори Иван Иванич. — Обаче тук има и малък проблем. Виж сега, този камък си няма име, а ние с теб имаме... всеки човек има. Камъните нямат собствено „Аз“, а всеки от нас, човеците, е доживотен затворник, така да се каже, в егоистичната клетката на самосъзнанието... Абе ти къде ги намираш тези неща?

— Всичко е известно, всичко е написано, всичко го има в библиотеката — настоя жената. — И ти можеш да отидеш и да четеш, библиотеката е хей там по улицата, на половин миля към центъра, дето се виждат високите сгради.

— Аз обичам да вися по библиотеките, непременно ще отскоча — рече доцентът. А ти в Армията на спасението ли живееш, или отиваш някъде?

— Никъде не отивам... аз съм винаги на път — отвърна жената.

— Щом нямаш цел, не можеш да се загубиш — одобри Иван Иванич.

Вече си бяха казали всичко. Разделиха се безмълвно, без да погледнат накъде тръгва другият.

ОБИКНОВЕН ДЕН В РАЯ

Доцентът продължи по Главната. Крачеше сам. По тротоарите не се виждаше жива душа, но по улицата потокът от коли не пресъхваше. Шофьорите спираха покорно на всяка червена светлина. Чакаха търпеливо, с погледи, насочени право напред. Никой не се извърщаше да види кой е наоколо, да се загледа или да намигне. *Като гигантски миди в стоманени черупки* — помисли си Иван Иванич.

Зарадва се, като забеляза двама мъже, седнали в обширния сенчест вход на неугледна бяла сграда отсреща. Бяха разстлали спални чували пред обкованите с шперплат входни врати. До всеки имаше натъпкана раница с китара отгоре. Мръснобял кокер шпаньол с отпуснатата каишка се беше излегнал върху стар вестник.

На втория етаж на сградата прозорци нямаше. Върху издадената напред козирка бяха наредени еднометрови букви от бяла ламарина, в които се виеха помътнели неоновии тръби. Кино *Капитол*. Киното изглеждаше отдавна фалирало. Името на последния филм бе все още набрано върху бяла решетка с черни пластмасови букви, вече поразкривени: „Пристигане в Америка“.

Иван Иванич го беше гледал в София. И той самият, също като африканския принц от филма, беше току-що пристигнал. И той като него обичаше да си говори с хората. Нетърпеливо пресече улицата и се изправи радостен пред мъжете.

— Добро утро, момчета! — звънко поздрави Иван Иванич.

— Хей, да ти го начукам! — излая по-младият.

— Да, да! Да ви го начукам и аз! — отвърна с възторжена усмивка Иван Иванич.

По-възрастният от мъжете, с гъста бяла брада, развята около лицето му като поличка на балерина, вдигна ръце до главата си и с всяка от тях показва на доцента по един голям среден пръст с дълги черни нокти, останал за миг с безмълвно отворена уста, от ъгъла на която висеше угаснал фас.

По-младият, рус мъж с буйна мазна коса, падаща от средата на темето към ушите като листа на ряпа, със заострени мустачки и клинообразна брада, стана внезапно, с пъргав скок се озова на по-малко от метър от Иван Иванич, вдигна ръце, наподобявайки с пръстите си мечешки нокти, и нададе рев, право в лицето му, все едно стръвница, канеща се да си убие овца за вечеря.

Иван Иванич се усмихна на мъжа, обърна му гръб и се отдалечи по тротоара. След миг осъзна, че до него спира градски автобус. Вратата се отвори и той без да се колебае скочи вътре. Вече не му се разхождаше по Главната, центъра на града щеше да види друг път, а библиотека имаше и в университета. Докато плащаше билета, чу как китарите зазвъняха. Мъжете запяха.

Oh, think twice; it's just another day for you, You and me in paradise.

Just think about it, paradise, just think about it. Paradise, paradise, paradise^[1].

Вратата се затвори, автобусът потегли и песента се изгуби.

Петнайсет минути по-късно доцентът се вмъкна в климатизирания си кабинет. Беше рано за обяд, но се почувства гладен.

Изяде домашния си сандвич и се напи със студена вода от чешмичката в коридора. В сградата като че ли нямаше жива душа.

Върна се в кабинета и заключи отвътре. Седна и отпусна морно гръб на високата облегалка. Подпря ръце на подлакътниците. Удобно. Усети как тялото му поисква да си дремне, макар и за малко, моля. *Човек трябва да си слуша тялото* — каза си, отпусна се и задряма като пеленаче.

НЯКОЯ ЖЕНА (ИЛИ НЯКОЙ МЪЖ)

Иван Иванич се събуди навреме за информационната сесия с новите професори. Наплиска си лицето в тоалетната и се разбърза към административната сграда. Свеж като краставичка, седна на първия ред в малката зала и докато повечето новаци клюмаха уморено отзад, той слушаше внимателно, вперил очи в говорещите, току кимаше с глава в знак на съгласие и не пропускаше нито една възможност да зададе въпрос.

Започна се с Ана Ковалска от Информационни технологии. Тя представи университетския компютър *Вакс-11*, прожектира слайдове с менюто и командите на електронната поща Пайн и накрая попита има ли въпроси, на което Иван Иванич каза, че да, има един въпрос и той е дали госпожа Ковалска не е от Полша и ако тя е наистина полякиня, дали няма честта да е рода с Леон Ковалски от филма *Ловец на хуманоиди*.

Дребната тъмнокоса женица отправи тъжен поглед към Иван Иванич и обясни с уморен глас, че съвпадението е случайно и че Ковалски било най-разпространеното полско фамилно име. Поколеба се за миг и добави, че онзи Ковалски от филма бил андроид, а не човек, след което започна да раздава ръководствата за ползуване на електронната поща.

Иван Иванич скочи пъргаво, кавалерски измъкна купа брошури от ръцете на жената и ги зарадва на колегите си вместо нея. Ана Ковалска пък връчи на всеки запечатан плик с потребителско име и парола, след което си отиде, а на нейно място се изправи Сайръс Вилегас от Правния отдел.

— Ако някой студент ви обвини в дискриминация или в насилие, това може да доведе до съдебен процес срещу университета, а също така да предизвика и края на академичната ви кариера — обясни

Сайръс. — Трябва много да внимавате. Нормално е да помагате на студентите, но с мярка и не прекалено много, защото прекалената помощ може да се тълкува като натрапване и неуместно сближаване, а оттам до обвиненията за нежелани сексуални аванси има само една крачка. Що се отнася до дискриминацията, не бива да питате студентите от коя страна са и какво значат имената им.

— Ако вече сме питали някоя жена от коя страна е, трябва ли да ѝ се извиним и да си вземем думите назад? — изправи се Иван Иванич с тревожен вид.

— От извинения не би имало нужда — отговори Сайръс, като изгледа Иван Иванич с подозрение, но като видя как доцентът го гледа с широко отворени искрени очи, реши, че човекът е сериозен и продължи. — Все пак не забравяйте да третирате и мъжете, и жените по един и същи начин. Като пример, разрешете ми да перифразирам въпроса на доктор... доктор... ах, да, благодаря, доктор Иванов, та ето сега ще перифразирам въпроса на нашия гост от чужбина по един полово неутрален и полово коректен... искам да кажа, политически коректен начин — и Сайръс се изпъчи, и бавно и тържествено занарежда — „Ако вече сме питали някоя жена (или някой мъж) от коя страна е тя (или той), трябва ли да ѝ се извиним (да му се извиним) и да си вземем думите назад от нея (него)?“ Така зададен, този въпрос третира равноправно и жените, и мъжете.

Сайръс продължи с правилата за политическа коректност, а пък Иван Иванич си водеше записки, прилежен като първокурсник и даже поизплезил език от старание.

ДА УМРЕШ НА ПРАВИЛНОТО МЯСТО

Мей Флорес от *Човешки ресурси* пристигна с количка цветни брошури. Оказа се, че дебелите брошури са за медицинската осигуровка, а по-тънките — за зъбната.

— Ударението в нашия медицински план пада на профилактиката с цел предотвратяване или поне ранно откриване на сериозни заболявания — ведро заяви Мей. — Всеки, било то мъж или жена, има право на безплатен годишен профилактичен преглед. Специално за жените на възраст над 40 години осигуряваме безплатна годишна мамография за ранно откриване на рака на гърдата.

Иван Иванич се размърда неспокойно, вдигна високо ръка и след секунда се изправи.

— Формулировката за мамографията малко ме смущава, щото май не третира мъжете и жените равноправно... та се чудя дали не може да се поизмени, че да няма дискриминация на основа пол и възраст... ето така например: „Специално за жените и мъжете на възраст над 40, точно на 40, както и под 40 години, осигуряваме безплатна годишна мамография за ранно откриване на рака на гърдата.“

— За щастие, или за нещастие — усмихна се Мей като човек, който от добро възпитание е готов да приеме и неуместни шеги, — от рак на гърдата боледуват жените от 40 години нагоре.

В отговор, Иван Иванич заразказва, при това без сянка от смущение, любезно полуобърнат и към Мей, и към другите в аудиторията.

— А бе имах аз един колега в университета в София, дълги години стар ерген, казваха му Шибока. Преди да се пенсионира, взе, че се ожени за докторантката си Верчето, хубава девойка от Курило. За зла беда, само една година след сватбата Верчето разви рак на гърдата и скоропостижно се помина. Шибока беше безутешен и кой какво прави, той само за рак на гърдата говореше. Де кого видеше, разправяше как нощем напипвал бучката във Веркината лява гърда, как я карал да се прегледа при доктора, как тя в отговор само опипвала неговата лява гърда, смеела се и му разправяла, че и той има бучка, да не би и той да има рак на гърдата. Като умряла Вера, продължаваше Шибока, изведнъж му просветнало, че да, и неговата бучка е рак, нищо, че е мъж. Ходил три пъти на доктор и му се молел да го лекува, но докторът го изгонвал, без да го погледне, въпреки, че Шибока му показвал медицински учебник, според който шансът на всеки мъж да развие рак на гърдата не бил нула, ами едно на хиляда... в библиотеката го бил открил. Вайкаше се по цял ден, че има рак на гърдата и че скоро и той ще умре. Всички мислехме, че се е побъркал от мъка. Това продължи, докато изпаднал в делириум на улицата. Милиционерите помислили, че е пиян и го откарали в изтрезвителя, а там бил дежурен студент медик, който отбирал и от пиене, и от рак. Той прегледал Шибока и го изпратил незабавно с линейката право в

Онкологията... съвсем навреме, че да може да умре човекът неопетнен на правилното място.

В залата настана гробно мълчание. Мей Флорес объркано огледа безизразните лица срещу себе си, после се извърна плахо към Иван Иванич.

— Някой мъж или някоя млада жена като нищо ще заведат дело за дискриминация и току-виж, осъдили университета да плати милиони заради една нескопосана формулировка — продължи безмилостно Иван Иванич. — Пък после всички трудеци се ще плащат сметката.

— А в страната, от която идвате, тази формулировка за мамографията как звучи? — направи последен опит за спасение малката храбра Мей.

— У нас мамография не се прави и дискриминация няма.

КИФЛА С КАНИЧКА КАФЕ

Мей Флорес се оттегли и на нейно място пристигна русокосата Хеда Гарнър от касата, закръглена като пумпал и вечно засмяна. Хеда се завъртя из малката зала, раздавайки данъчни формуляри за попълване.

— Тези формуляри са за предварителни данъчни удържки от заплатите — обясни ентусиазирано Хеда. — Ако поискате удържките да са малки, накрая ще доплащате, а ако са по-големи, ще получите надзетите пари обратно, накуп, което е по-приятно, отколкото да доплащате. От вас зависи. Попълнете внимателно домашните си адреси, защото на тях ще ви изпратим годишните данъчни справки. А, да не забравя, тези от вас, които пристигат от чужбина, трябва да кандидатстват безотложно за федерални осигурителни номера.

Хеда тръгна да събира попълнените формуляри. Стигна до Иван Иванич, пое изписаната бланка и прочете името и адреса.

— Харесва ли ти апартамента? — неочаквано попита Хеда. — Аз съм хазайката.

— Всичко ми харесва, особено че го даваш така разнообразно мебелиран — отговори с любезна усмивка доцентът. — А това, че си ми оставила и готвено в тенджерата за добре дошъл е супер... не помня през живота си да съм ял такива вкусни картофени люспи. Да не вземеш някоя сутрин да ми донесеш виенска кифла и каничка кафе, че

ще ме уплашиш! Няма как да не си помисля, че съм в Рая и значи съм умрял.

— Апартаментата не го давам мебелиран — застина Хеда неподвижна, за пръв път откак бе влязла в залата. — Мик Сарджънт първо спазари наема с мен, а после прати мейл на целия университет. Писа, че идваш от България без особени средства и че би било добре да ти помогнем с употребявани мебели, кой с каквото може. Дадох ключ на Мариса и тя координираше пренасянето с дарителите. Необелените картофи пък сигурно ги е сготвила Сюзи Сарджънт, тя нищо не бели, че било много по-здравословно. Тя е запалена по такива моди, всички я знаем.

Иван Иванич застина на свой ред. Хеда го погледна, но той остана безмълвен. Жената се раздвижи и се усмихна отново.

— Ще е най-удобно да ми носиш чека с наема в касата, така няма да се хабиш за пощенски марки. Дъщеря ми Кристъл така прави, предава ми наема направо в службата. Донася го или тя лично, или съпругът ѝ. Те наемат долния етаж, точно под теб. Надявам се бебето им да не те буди през нощта. А сега да те оставя, че фотографът чака.

Иван Иванич се снима за служебна карта. Наложил му се да почака няколко минути, докато му я отпечатат. С картата вече можел да ползува библиотеката, залата за фитнес и басейна. Прибра я в портфейла и се върна в Карсън Хол. За втори път днес се заключил в кабинета си. Този път обаче не заспа, а се зачете в диплянките и формулярите от информационната сесия.

[1] Представи си, това е просто един ден в рая, ден в рая за теб и мен.

Само си представи, в рая. В рая, в рая, в рая! ↑

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Уъстър, петък 24 август, следобед

МОЯТА РЕЛИГИЯ НЕ МИ ПОЗВОЛЯВА

В пет часа на заключената отвътре врата на кабинета на Иван Иванич потропа Мик Сарджънт. Беше време да тръгват за дома на президента.

— Между другото, в департамента следваме политика на отворени врати — меко вметна Мик, докато крачеха към паркинга. — Прието е всеки да оставя служебната врата широко отворена. Така сме максимално достъпни за студентите и колегите. Всеки студент трябва да се чувства добре дошъл и искрено желан по всяко време.

— Добре, ще оставям вратата отворена по всяко време — обеща доцентът, замисли се за миг и добави: — Освен това вече знам как да накарам студентите да се чувстват добре дошли и уважавани. Ще се отнасям с тях както любезната касиерка в *Къмбърленд Фармс* с клиентите.

Двамата мъже се настаниха в *Олдсмобила* и потеглиха. Мик Сарджънт шофираше мълчаливо. Иван Иванич погледна през страничния прозорец, отправи поглед към Мик, после се загледа навън. Измъкнаха се от кампуса и поеха по широка улица с две ленти във всяка посока, изпълнени в петъчния следобед с потоци автомобили.

Отстрани, подобно на претоварени до линията контейнеровози се извисяваха триетажни блокове с апартаменти. По прозорците се виждаха табели „дава се под наем“. Пред един вход се бяха спрели студент и студентка, които си говореха.

Блоковете понамаляха, после изчезнаха. Зачестиха ресторанти за бързо хранене с обширни паркинги, алкохолни магазини, дрогерии и магазини за храни. Тук-там имаше лекарски кабинети, клиники за масажи и физиотерапия, зъболечебници, всички в отделни китни

къщички, с големи, безукорно боядисани фирми, щръкнали сред цветни туфи.

Скоро завиха наляво по второстепенен двулентов път. От двете страни на пътя се виждаха едноетажни къщурки, а из дворовете — стари фургони и изоставени, покрити с ръжда коли.

— Това е албанската православна църква — рече Мик Сарджънт, като посочи наляво към внушителна нова сграда, след което плавно отби на банкета. — Българска църква нямаме, но пък имаме гръцка... тя е доста близо до кампуса. Мариса може да те заведе, ако искаш да се запознаеш със свещеника. Ако имаш желание, в албанската можем да надникнем още сега.

— Благодаря, но по-добре да не се отбиваме — отвърна Иван Иванич. — Моята религия ми забранява да ходя в гръцки и албански църкви. Любопитно ми е да се отбия и да погледна, но не ми се ще да си турям грях на душата. Някак си ще мина без църква, докато съм тук. Няма да ми е за пръв път.

Продължиха по виещия се с леки завои път. Постепенно къщите започнаха да се разреждат и колкото по-рядко се появяваха между дърветата, толкова по-внушителни изглеждаха.

След десетина минути покрай пътя се заредиха само богатски жилища с разчупени форми, с кулички и красиви капандури, с асфалтирани входни алеи сред безукорни морави, осеяни със стари дървета. Виждаха се лъскави кемпери с размерите на междуградски автобуси, паркирани под навеси в страничните дворове, редом с моторни лодки, повдигнати на тежки ремаркетата и готови да потеглят за крайбрежието.

КЪЩАТА НА ПРЕЗИДЕНТА

Отдясно се появи ниска ограда от едри, обрасли с мъх камъни. Зад оградата имаше низ от свежозелени борове. Стигнаха до отворена порта. Мик Сарджънт сви между каменните колони, пое по алеята, приближи редица паркирани отстрани коли, отби и спря. Слязоха и се упътиха към сградата отпред.

Къщата на президента беше солидна Г-образна сграда със светлосив покрив и многобройни бели прозорци, чиито черни странични капаци се открояваха на фона на нежнотелена дървена обшивка. На постамент до парадния вход стърчаха три знамена.

Федералното знаме беше изправено в средата, а от двете му страни се кланяха знамената на Масачузетс и на Уъстърския университет.

Мик Сарджънт и Иван Иванич влязоха през отворените крила на главния вход и се озоваха в просторно фоайе с размерите на класна стая. Встрани от големия персийски килим се виждаха ивици лъскав дъбов паркет. До стените имаше тапицирани столове с извити крака, пиано и старинен шкаф с цветна керамика и порцелан.

Отляво започваше дълъг коридор, а до него широко бяло стълбище водеше към горния етаж. Отдясно през отворената двойна врата се виждаше библиотека с голяма камина, кожени канапета и китайски вази със сухи цветя. Точно отпред плъзгащата се врата на портала към вътрешния двор беше напълно отместена встрани.

До рамките на портала стояха изправени двама сервитьори, млад мъж и млада жена, в черни униформи и бели ризи. Сервитьорите направиха две крачки към Мик Сарджънт и Иван Иванич и им предложиха напитки. Иван Иванич си взе висока чаша шампанско от подноса на жената, а Мик Сарджънт пое чаша портокалов сок от подноса на мъжа.

С чаши в ръка прекрачиха през прага и излязоха на покритата с плочи тераса. Отвън, с шампанско в ръце, ги посрещнаха президентът Рик Марино и съпругата му Памела.

Мик Сарджънт поздрави президента, след това съпругата му и накрая представи „нашия гост-професор, доктор Иванов от София, водещ източноевропейски експерт по най-нова история.“

Рик Марино каза добре дошъл на Иван Иванич. Памела също. Рик се чукна с него. Памела последва. После домакините се чукнаха с Мик Сарджънт. Всички отпиха.

Рик Марино попита Мик как е минало лятото. Мик отговори, че е минало много добре, но все пак хубаво, че е свършило, защото бил закопнял за преподаване. Памела попита Мик как е жена му Сюзи и Мик каза „благодаря, много е добре.“ После Мик попита Памела как е синът им Тони и Памела каза, че и той е много добре.

Накрая президентът им пожела успешна и приятна учебна година. Мик Сарджънт благодари, Иван Иванич кимна и повдигна чашата за поздрав. Двамата минаха през терасата и навлязоха в затревения заден двор.

КАДРИЛ ИЗ ЛИВАДАТА

Спряха в средата на двора и Иван Иванович се заоглежда. До самата къща, недалеч от портала, под сянката на обвито с бръшлян скеле, беше нагласена дълга маса с храни. Под дълбоките никелирани тави припламваха спиртници. Зад масата стояха очаквателно двама готвачи с високи бели шапки. В дъното на двора, под дърветата, имаше наредени кръгли маси с ленени покривки, защитени с високи бели сенници.

Из двора се бяха пръснали на групички хора, които си говореха с чаши в ръце. От време на време някой се отделяше от своята група и се присъединяваше към друга, като в някакъв бавен кадрил. Имаше и такива, които вече седяха на столове около масите и похапваха.

От декоративния басейн в средата на двора се носеше ромон на вода. Триметров белокаменен слон, инсталиран върху плочите отстрани, седеше в човешка поза и с хобот, извит високо над главата. От хобота шуртеше силна струя и се изсипваше точно в средата на фонтана. Около струята плуваха едри червени и розови риби.

Набита, средна на ръст жена с права, пооредяла и съвсем късо подстригана черна коса се завтече през поляната към двамата мъже. Оказа се, че това е историчката Линдзи Шуорц, асистентка на Мик Сарджънт. Размениха се кратки любезности, след които Мик Сарджънт реши да се придвижи към съседната група и да ги остави насаме.

— Мик ми каза, че си пътувал из Русия — рече Линдзи.

— Разбира се, ходил съм в Русия — съгласи се доцентът, после скромно добави. — Пътувал съм и до Румъния, Унгария, Полша и Източна Германия. Виждал съм и Западна Германия, но само откъм източната страна на стената.

— И аз искам някой ден да пътувам като теб — каза Линдзи.

Умисли се.

— Сега обаче не мога. Със съпруга ми си купихме нова къща. Прекрасна е, но ипотеката си е сериозна. Със заемите за мебелите и колите би трябвало да приключим за около пет години. Точно тогава обаче синът ни ще се готви да следва. Надявам се да се навие да учи в нашия университет, защото сигурно знаеш, че за децата на преподавателите има голямо намаление. Ако си науми да отиде другаде, ще ни чакат нови заеми, иначе няма да можем да плащаме таксите, освен ако не решим да продадем къщата. Един ден, като

приключим с всички ангажименти, непременно ще отскочим до Мексико.

Кадрилът из ливадата не спираше. С танцова стъпка Линдзи премина към групата, в която беше и Мик Сарджънт. Към Иван Иванич пък се приближи математичката Сандра Хикс, стройна възрастна жена с къдрава бяла коса.

— Добре ни дошъл от България — усмихна се приветливо Сандра. — България! Звучи толкова загадъчно и далечно... Интересно, с какъв самолет пътува от там.

— О, пътувах с голям бял самолет с няколко сини и една червена ивица на опашката. Еър Франс.

Сандра се усмихна търпеливо.

— Полетът над океана е доста продължителен. Успя ли да поспиш?

— Не мигнах през целия полет.

— Вълнуваше ли се?

— А, не... пийвах си винце и гледах надолу за айсберги. Беше ми интересно.

Към Сандра и Иван се присламчи библиотекарката Мона Олсън, тантуреста жена, с разпусната черна коса и лице като превтасало тесто, от което грееше дружелюбна усмивка. Мона сърдечно прегърна Сандра, после я пусна.

— Здравсти, Сандра! Не сме се виждали цяло лято! Как си ти-и-и-и-и? — извиси Мона глас на колоратурно сопрано, като напевно удължи и подсили последното „ти-и-и-и-и“.

В отговор Сандра, която до този момент говореше доста ниско, отговори с неочаквано тънък глас, по-висок от гласа на Мона, като че ли включвайки се в някакъв импровизиран дует.

— Здравсти, Мона! Аз съм страхо-о-о-отно! А ти-и-и, как си ти-и-и-и-и?

Мона пропищя по-високо и от Сандра.

— Аз също съм страхо-о-о-отно! Толкова се радвам да те ви-и-и-и-идя!

Вече приключили с поздравите, Сандра и Мона изведнъж заговориха с нормални ниски гласове. Сандра попита Мона дали вече се е запознала с Иван, на което Мона отговори, че още не е. Представи му се и той отвърна със същото.

— Интересна работа, имаш руско име и немски акцент — забеляза Мона. — От коя част на света идваш?

— От България. А ти самата?

— Баща ми е русокос швед, а майка ми — мургава мексиканка. Тате е лютеран, а мама е католичка. Като мъничка обичах да ходя с нея на църква. Един път, бях само на пет години, видях как големите взимат причастие. Много ми хареса и разказах на баща ми. Той пък ми каза, че католиците и православните са канибали, защото ядат божията плът и пият божията кръв. Уплаших се много и реших да стана лютеранка. Оттогава не съм стъпвала в католическа църква. — Мона се замисли. — В крайна сметка, не е толкова важно в коя църква е човек. Всички сме дело на Създателя. Благодарение на Него сме тук.

— Всеки човек иска да знае защо е тук — подметна Иван Иванич. — Като малък не го знаех. Един път, май бях само на пет години, чух нещо за всемогъщия бог, който бил първичен създател на всичко и всички. Разбрал-недоразбрал, веднага попитах тате той ли ме е създал или някой друг. В отговор, тате само ми извъртя един хубав шамар. Уплаших се много и реших да стана агностик. Оттогава избягвам да ходя на църква. Вярвам им, че дължа живота си на Създателя, само дето никой не знае как и откъде се е взел самият Създател.

Настъпи мълчание. Мона и Сандра се заоглеждаха. При тримата кацна футболният треньор Айк Донован. Двете жени незабавно отлетяха.

— Какво мислиш за разстрела на българския диктатор Чаушеску миналия декември? — гръмогласно се интересува Айк. Хората в околните групи продължиха да си говорят тихичко, все едно, че не са чули гръмотевичния му глас.

— Щеше да е по-добре да го пратят в турски затвор — отвърна Иван Иванич.

— А защо в турски, а не в български?

— Хм... Как да ти го обясня? А бе да речем... понеже името му е турско.

Айк млъкна разколебан. Постепенно обаче си възвърна обичайния уверен вид.

— Ще видиш — назидателно рече Айк. — Демокрацията е много различна от тоталитаризма.

— Да, разбира се — съгласи се с готовност доцентът. — При тоталитаризма властта осигурява богатство, а при демокрацията е точно обратното.

— Да, да, това е отлично казано, отлично изиграно — разсеяно се съгласи Айк с глава, извърната към масата с храната. — Абе я да отидем да си вземем ядене преди пилешките шишчета терияки^[1] да са свършили.

Двамата натрупаха пилешки шишчета в пластмасови чинии, взеха си салфетки и пластмасови прибори, отправиха се към най-близката маса и седнаха при другите.

РАЗГОВОРИ НА МАСА

На масата Сандра Хикс тъкмо разказваше как съученик на сина ѝ в гимназията се контузил във футболен мач още през пролетта и как му се наложило да прекара цялото лято по болници. Иван Иванич закима съчувствено.

— Футболът е опасна игра — обади се доцентът. — Аз за пръв път научих колко страшни могат да бъдат футболните контузии когато четох *Цялото кралско войнство*.

Всички замълчаха неопределено. Загризаха храната. Иван Иванич реши, че не харесват книгата. И през ум не му мина, че за пръв път чуват за нея.

Айк реши да разчупи тишината.

— Абе ти да не си левак? — изгръмоли треньорът.

— Защо да съм левак? — поинтересува се доцентът, мъчейки се в същото време да разполови една пилешка мръвка с пластмасовия нож.

— Ами защото държиш вилицата с лявата ръка! — поясни Айк и самодоволно се изсмя.

Разговорът на масата се лееше весело и доволно. Говориха си за професионален футбол и за това как куотърбекът на *Патриотите* си купил луксозна кола за милион долара и позлатено биде за 40 хиляди. Пишело го в днешния вестник.

Пишело също така за мъжа, който вчера призори летял с *Харли-Дейвидсън* съвсем гол по магистралата. Полицайте го преследвали десет мили и накрая успели да го спрат. Докато се разправяли с него, мъжът демонстративно размахвал ролекса на лявата ръка и златната

гривна на дясната. Настоявал, че е съвсем пристойно облечен, само че в бижута вместо дрехи.

ПРАВОТО ДА СИ БЕЗДОМЕН

Към масата се приближи мъж с бяла коса, подстриган късо и високо по офицерски, но с отпуснат корем. Настани се на свободния стол отдясно на Иван Иванич, остави чинията с храна и чашата с вино на масата и заговори.

— Аз съм професор Анди Пийкок от департамента по история. Както вече разбрах, ти си нашия гост-професор. Добре дошъл. Драго ми е да те срещна тук. Сигурен съм, че ще имаш приятен и успешен семестър с нас. Навярно вече си се запознал с интересни хора.

— Ами да — съгласи се Иван Иванич. — Запознах се с хазайката, с една касиерка и с трима бездомни. Бездомната жена ми беше най-интересна, но и бездомните мъже изглеждаха арабии. Ние в България въобще нямаме бездомни. Ако случайно се появи някой, прибират го и му дават жилище насила. Никого не оставят на улицата. Тук за пръв път виждам какво означава да си истински свободен... можеш да живееш където си поискаш, ако щеш и на улицата, и никой не те закача.

— Поддържам контакти с немски колеги — заговори Анди Пийкок. — Аз ходя там, те идват тук. Всеки, който дойде за пръв път, остава шокиран от тълпите бездомници. Виждам, че за разлика от тях, ти разбираш, че правото да бъдеш бездомен е просто аспект на американската свобода. Няма нищо шокиращо.

Анди Пийкок се заслуша в гласа си. Остана доволен. Продължи ентузиазизирано.

— Преди пет години и половина общината забрани просията и спането по главната улица и около кметството. Полицайте наредиха на Армията на спасението да затвори кухнята, после обиколиха района и казаха на бездомните да се махат. Всички се изнесоха мълчаливо и без съпротива. Още същата вечер обаче някакъв мъж се настанил да спи точно пред кметството. Нагласил се в голям кашон от хладилник *Кенмор*, целия вътре, а до него полегнало кучето му, и то в кашон *Кенмор*, но по-малък, от микровълнова печка. Така. Не след дълго ченгетата довтасали и му рекли да се маха, а той казал, че няма. Тогава

му сложили белезници, отнесли го в колата, пуснали сирените и го откарали в ареста.

— А кучето арестували ли са, или са го оставили да нарушава разпоредбите и да си хойка както му скимне? — поинтересува се Иван Иванич.

— Кучето и то било арестувано и изпратено в градския кучкарник — усмихна се Анди Пийкок. — Кашоните пък били смачкани и изхвърлени на боклука. И всичко това може би щеше да е отдавна забравено, ако по улицата точно по времето на ареста не минал един колега, Марк Горман от социологията. По-късно, когато нещата стигнаха до вестниците, Марк разправяше, че случайно излязъл в късната доба да се поразходи за здраве и да подиша свежия нощен въздух. На мен ми е известно обаче, че по това време Марк беше активист в Коалицията за защита на бездомните. Още на другия ден Коалицията вдигна голям шум, първо на местно ниво, а после и на национално. Оказа се, че арестуваният бил до скоро дребен мениджър в магазин за домакински уреди. Поради рецесията се наложило да свият щата и го уволнили след двайсет години служба. Вече не можел да си плаща ипотеката и банката му взела къщата. Жена му го напуснала. Развил шизофрения, но нямало как да се лекува, защото заедно с работата си загубил и медицинската застраховка. Накрая единственото, което му останало, освен кучето и двата кашона, била свободата да е бездомен... право, което градските власти искали да му отнемат.

Анди отново се заслуша в гласа си и отново остана доволен от себе си. Отпи от виното, хапна пилешка мръвка и продължи.

— Няколко дни по-късно Коалицията заведе дело срещу градската управа. Според нейните юристи, общинската наредба и действията на полицията били неконституционни. Забраната на просията нарушавала свободата на словото, гарантирана от първата поправка на конституцията. Излезе, че просията вече била призната по съдебен ред като специална форма на свободно изразяване. Арестуването на бездомния човек пък, само защото спял навън, било нарушение на свободата му на придвижване и пътуване. Конфискацията на кашоните и кучето били неприемливи и пресилени и като такива представлявали нарушение на четвъртата

конституционна поправка. И като за каймак, затварянето на кухнята било също неконституционно.

— Всяко затваряне на коя да е кухня е престъпление — съгласи се Иван Иванич.

— Шегата настрана — рече Анди Пийкок, — но затварянето на кухнята било нарушение на верските свободи, понеже Армията на спасението организира храненето на бездомните като израз на религиозните възгледи на членовете си. В крайна сметка наредбата беше отменена, а делото прекратено. Двете страни се споразумяха за парична компенсация с неизвестен размер в полза на Коалицията. От всички най-много пострада кметът Гъс Серано, който беше принуден да подаде оставка.

— Ха-ха-ха-ха! — засмя се звънко като дете Иван Иванич. Анди Пийкок го погледна учудено, но тъй като доцентът не каза нищо, продължи да разказва.

— Една година по-късно Марк Горман влезе в процедура за професура. Университетският съвет на настоятелите обаче не го избра, защото приносите му не били достатъчно цитирани в научната литература. След провала Марк напусна Коалицията. Две години по-късно пак кандидатства за професура и този път я получи.

— Много интересно — каза Иван Иванич, умисли се и ни в клин, ни в ръкав добави: — Чудя се, къде ли е президентската тоалетна.

БАНЯТА НА ПРЕЗИДЕНТА

Доцентът се надигна от стола и закрачи към къщата. Президентът и жена му не бяха при входа. Извърна се назад към двора и ги видя сред гостите. Спокойно влезе във фойето и сви надясно по коридора. Стигна до отворена врата и надникна вътре.

Вратата водеше към помещение, чиито размери напомниха на Иван Иванич кухнята му в София. Беше облицовано с фаянс с цветовете на дъгата. Имаше обширна бяла мивка, голям панер с чисти кърпи за ръце и кош за използваните. Широк прозорец, закрит от златнопясъчно перде, започваше над вградения електрически радиатор и стигаше чак до тавана. До страничната стена беше разположен внушителния моно блок на тоалетната.

„Тук е хубаво“ — помисли си Иван Иванич. Заклучи вратата. Обслужи се. Изми ръце, взе чиста кърпа от панера, подсуши се и я

пусна в коша. Отключи вратата и излезе в коридора.

И в този момент, вместо да свие наляво, да пресече фойето и да излезе на двора при другите по същия лесен път, по който беше влязъл, по някакви неведоми причини доцентът зави в обратна посока и продължи по коридора към вътрешността на къщата.

БЕЖОВАТА СТАЯ

В края на коридора Иван Иванич видя затворена двукрила врата. Без да се колебае, сви наляво и заслиза по стълбището за приземния етаж. Озова се на долния коридор и меко запристъпва по мокета, докато стигна до отворен портал.

Доцентът прекрачи прага и се озова в обширно, добре осветено помещение. Бежовият мокет от коридора продължаваше и в стаята. Стените ѝ бяха покрити с текстилни тапети от светъл лен. В средата имаше маса за пинг-понг с добре изпъната мрежа. До мрежата бяха оставени четири бежови хилки и три бежови топчета.

Върху бюро с цвят на пустинен пясък имаше конзола *Нинтендо*, включена към цветен *Панасоник*. Направо върху елегантния ленен тапет над конзолата беше забодена с кабърчета репродукция на Мона Лиза. На лицето на жената имаше изрисувани с химикал тънки като пиявици и завити накрая мустаци и козя брадичка.

На кремав стол срещу бюрото, с гръб към Иван Иванич, седеше босо момче по шорти и тениска. Момчето държеше пистолет, свързан с кабел към конзолата и насочен към телевизора. На екрана се виждаше зелен хълм с бухнало дърво и голямо синьо небе.

През няколко секунди иззад хълма излитаха двойка патици. Момчето натискаше спусъка, патиците падаха убити зад хълма и точките в десния ъгъл на екрана се увеличаваха. Моментално, отнякъде изскачаше ловджийско куче с разперени уши, което, изправено като човек, победоносно размахваше убитите патици, по една във всяка предна лапа, после бързо изчезваше зад хълма. След това излиташе друга двойка и всичко се повтаряше отново.

Внезапно, кучето подскочи иззад хълма без патици, в същия момент Иван Иванич кихна, момчето стреснато натисна спусъка, главата на кучето се обля в кръв и то се строполи на зелената трева. На екрана се появи надпис: „Играта свърши.“ Момчето стана от стола и се обърна към Иван Иванич.

— Здравсти — каза момчето. — Аз съм Тони Марино.

— Здравсти — отвърна доцентът. — Аз пък съм Иван Иванич. Извинявай, оказва се, че съм се загубил.

— Това е окей — меко отвърна Тони. — Добре дошъл в бежовата стая^[2].

БИРА В ДЕФИНИЦИЯТА

Доцентът се загледа в черната тениска на момчето. Отпред беше изрисуван голям бял овал с червени кантове, от който изскачаха златни лъчи. Сред лъчите се беше изправило човече в зелен плащ, със сребърен меч в дясната ръка и златен щит в лявата. Отдолу с едри златни букви беше изписано „Световно първенство Нинтендо 1990“ _._

— Ти да не би да си играл на световното тая година? — полюбопитства Иван Иванич.

— Само гледах — отвърна Тони Марино. — Надявам се обаче да участвам в универсиадата на *Нинтендо* догодина.

— Аз идвам от България — поясни доцентът. — Въобще не съм чувал за това световно. Там обичат да ни държат в информационно затъмнение. Къде се проведеха игрите?

— Ами в Бостън, Далас, Сиатъл, Чикаго, Ню Йорк, Маями и други такива места. Аз лично ходих на финалите в Холивуд.

— Чудя се България дали се е включила — поинтересува се Иван Иванич. — На футбол, макар че сме много добри, или не се класираме, или ни бият като маче у дирек още в предварителните групи. А на *Нинтендо* със сигурност сме по-слаби и от футбола.

— Хм... не, не мисля, че имаше българи. Всъщност това световно си беше като всяко друго, съвсем нормално. Всички участници бяха американци... ама не знам, не знам, може да се е появил и някой канадец... не съм сигурен.

— Ти потиш ли се от *Нинтендо-то*? — неочаквано смени темата Иван Иванич.

— Не, защо?

— Щом не се потиш, значи не е спорт. Машината върши всичко вместо теб.

— Мисля, че всяко състезание, в което има точки и класиране и което може да се използва за рекламиране на бира, е спорт — сериозно

отговори Тони Марино. — Това покрива игрите с топка, автомобилните състезания и първенствата по *Нинтендо*.

— Добре, че включи бирата в дефиницията — съгласи се доцентът. — Без изискването за бира щеше да се окаже, че и математическите олимпиади са спорт.

МАРК ГОРМАН

Неочаквано Иван Иванич почувства жажда и си спомни за президентския прием на двора. *Горе бира няма*, помисли си доцентът, *но мога да ударя още едно шампанско*. Сбогува се с момчето и пое по обратния път.

Качи се горе, стигна до фоайето и пое чаша шампанско от сервитьора. Приблужи старинния шкаф, отпи глътка и заразглежда антиките зад стъклото.

На тумбеста теракотена ваза Ахил превързваше ранената ръка на Патрокъл.

Доцентът се приведе, като внимаваше да не разлее шампанското, и се взря в рисунката. Двамата приятели бяха с ризници върху къси хитони и открити голи крака в сандали. Патрокъл, седнал на щита си и опрял лакът на лявото си коляно, беше извил изпънато от болка лице надясно, докато седналият отляво Ахил с нежно и загрижено изражение превързваше ранения бицепс на приятеля си.

— Това е имитация, разбира се — чу се глас зад Иван Иванич. — Тези вази ги правят в Канада. Рисунката е реплика на двамата любовници от известния гръцки киликс^[3].

Иван Иванич се изправи и погледна зад себе си. Срещу него стоеше мъж в сив панталон и бяла риза с къс ръкав. Мъжът беше висок, с осанка на патриций, с римски нос и прошарена къдрава коса.

— Аз съм Марк Горман, професор по социология.

— Също като Марк Аврелий — забеляза доцентът. — Аз пък съм Иван Иванич, гост-професор по история. Пристигнах от България преди два дни.

— Добре дошъл — рече Марк Горман. — Наздраве.

Двамата се чукнаха и отпиха. Излязоха на двора. Към тях се приближи усмихната мургава жена, облечена в дълга бяла манта и с висока бяла гугла на главата. Жената носеше никелиран поднос с продълговати бишкоти. Предложи им да си вземат.

— Бишкотите са доста сухи — рече Марк Горман.

Американецът топна края на бишкотата в чашата и отхапа. Иван Иванич последва примера му. Топейки-ядейки, двамата се разговориха сладко-сладко.

Дребните бишкоти бяха скоро излапани. Жената с подноса се приближи отново. Тъкмо си взимаха още по една, и до тях цъфна Памела Марино.

— Харесват ли ви бишкотите? — попита усмихната жената.

— Много — отвърна Иван Иванич и се напъна да преглътне набързо, преди да продължи да говори. — Явно сте отлична готвачка. Как се правят?

— Заслугата е на сладкарката — усмихна се Памела и кимна към мургавата жена в бяло, която все още учтиво стоеше до тях. — Тя ще може да ви каже как се правят. А сега ме извинете.

— Това са двойно печени италиански бишкоти — любезно обясни сладкарката. — Самунът се изважда от фурната и се нарязва на филийки докато е горещ, после се връща за допичане. Така бишкотите стават несравнимо сухи и ронливи. Президентът Марино ги обожава точно такива.

Двамата мъже останаха отново сами. Уговориха се да се видят за обяд през седмицата. Приключиха с виното и бишкотите, взеха си по нова чаша, чукнаха се още веднъж и се разделиха.

ЕДИН ОТ ТАЙФАТА

Иван Иванич се върна на масата си. Седна и се заслуша в разговора. Линдзи Шуорц говореше за тринайсетгодишния си син Еди.

— Поиска да му купим ново пи-си — каза Линдзи. — Всичките му приятели в училище имали нови компютри с *Уиндоуз*, само той се излагал с *Дос-а* на своя стар компютър. Използваше всеки момент да ни врънка. Накрая решихме, че с ново, модерно пи-си ще учи повече. „Щом искаш пи-си с *Уиндоуз*, ще го получиш, казахме му, само че ще трябва да поемеш нови отговорности.“ Съгласи се. Купихме му го. Сега Еди изнася торбите с боклук всяка сряда, помага с косенето на двора и събира сухите листа с гребло. Всеки ден чисти пясъка на ангорската котка. Понеже тази работа е доста неприятна, той се спазари да му плащаме по едни долар на чистене. Водата на котето обаче сменя безплатно. Вчера му дадохме петнайсет долара за това, че

помогна на баща си да складира дървата за камината. За месечното подстригване на чимшира пък получава по десет долара. Искаше по петнайсет, но му обещахме повишение, само ако престане да играе на пи-си-то преди да си е направил домашните.

Съпровождана от Мик Сарджънт, до масата се приближи деканката Уилма Снайдър, суха жена с къса и права прошарена коса и с тяло на плувкия. Уилма седна на празния стол отляво на Линдзи, на другия край на масата, точно срещу Иван Иванич. Мик седна отляво на Уилма. Линдзи довърши изречението и млъкна. Хората около масата помълчаха няколко секунди, втречени в бялата покривка. Уилма започна да разменя любезности с тоя-оня.

— Имате много интересно си-ви — обърна се Уилма към Иван Иванич. — Пътувал сте в Русия, а разбирам, че сте поел нагоре и по административна линия.

— Това с административната линия стана случайно — поясни доцентът. — Внезапно се наложи да стана заместник-декан.

— Наложил ти се да станеш заместник-декан?

— Ами да. Просто трябваше да помогна в критичен момент, понеже действащият заместник-декан изведнъж реши да се включи в политиката.

— Разбирам — каза деканката.

— Обаче ми се ще да се отърва — продължи Иван Иванич.

— Ще ти се да се отървеш — повтори като ехо деканката.

Иван Иванич кимна и отпи хубава глътка вино.

— Честно казано, не ме интересува нито администрацията, нито политиката. Предпочитам да съм свободен. Да съм просто един от тайфата. Да мога да казвам това, което мисля и да правя това, което ми се струва правилно.

— Хм — каза деканката Уилма Снайдър от другата страна на масата.

— Хм — каза до нея шефът на департамента Мик Сарджънт.

— Хм — каза до него асистентката Линдзи Шуорц.

— Хм... Хубаво вино — каза Иван Иванич и отпи пак. — А и пилешките шишчета си ги бива, терияки значи.

Отхапа, задъвка с наслада и допи чашата до дъно.

— Аз май пак ще отида до тоалетната.

Иван Иванич стана от масата, влезе в къщата, подмина отворената врата на тоалетната и заслиза по стълбището към приземния етаж. Надяваше се Тони Марино да е още там, на *Нинтендото*.

- [1] Японски готварски сос за риба или месо — Б.р. ↑
- [2] Бежовата стая е исторически гей-бар в Сан Франциско. ↑
- [3] Античен съд за вино — Б.р. ↑

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

Уъстър, 28 август, вторник следобед

ВРЕМЕ ЗА СЕКС

Натежал и засънен от обета, Иван Иванич се заизкачва по стълбите към втория етаж на Карсън Хол с лъскава папка в ръка. Горещ си пое дъх, прекоси просторния вестибюл и влезе в класна стая двайсет и три. Изправи се пред бялата дъска и огледа стаята.

По тапицираните метални столове, зад чисти бели маси бяха насядали десетина студенти. Двама си приказваха тихичко, почти шепнешком. Момче дремеше, прихлупило глава върху скръстените си на масата ръце. Момиче четеше книга с мека корица, от която се усмихваха три кестеняви хубавици с летни рокли. Останалите студенти просто гледаха пред себе си с безизразни лица. Пред някои имаше отворени кенчета с кола. Никой не обърна внимание на доцента.

Иван Иванич положи папката на катедрата. Отгърна я и прелисти записките си. Изкашля се. Почака. Пак се изкашля. Дремещото момче леко вдигна глава, погледна изотдолу с едно око, после отново захлупи лице. Другите не реагираха. Доцентът свали роговите очила, пъкна ги в джобчето на жарсената риза, пристъпи към масите, спря, потърка длани по сините си дънки и заговори.

— За колегите в София, ранният следобед е време за дрямка на служебното канапе или за сладки разговори в университетското кафене. За мен обаче това е време за секс и само за секс. Тази работа ще продължава нон-стоп 75 минути всеки вторник и четвъртък от два часа... отсега, та чак до изпита през декември.

Десет чифта изненадани очи се впериха в доцента.

— Аз съм новият преподавател по история на сексуалността. Казвам се Иван Иванич и идвам от София. Ха сега и вие да ми кажете как се казвате и от къде сте.

Студентите зарецитираха имената си, а Иван Иванич ги повтаряше старателно по два-три пъти, да ги запомни по-лесно.

Запознаването скоро приключи. Доцентът се върна зад катедрата, измъкна една университетска бланка от папката си, сложи си роговите очила, огледа класа и тържествено зачете.

— В този клас ще говорим за секс открито и откровено. Това ще ни помогне да изучим и разберем цялото разнообразие, с което се характеризират сексът и историята на сексуалността. Някои учебни текстове ще съдържат нередактиран сексуален език. Ще се наложи да обсъждаме и снимки, които включват голота и даже открито сексуално съдържание. Ако имате проблем с това, трябва незабавно да напуснете класа.

Иван Иванич направи пауза, очаквателно огледа класа с престорено-сериозен вид и като се увери, че никой не напуска, продължи.

— С оставането си потвърждавате, че сте съгласни да бъдете изложени на материали със сексуално съдържание... материали, които са важни и необходими за този курс.

— Е, щом трябва да гледаме голи снимки, ще гледаме, няма как — ухили се дългучът Ларс. — За усвояването на нови знания сме готови на всичко.

Иван Иванич отвърна с блага усмивка.

— Този текст не съм го съчинявал аз, Даде ми го Мик Сарджънт. Непременно трябвало да започна лекцията с него, иначе някой можело да ме съди, и то не само мен, ами и университета. Ставало дума за много пари. Иди, че разбери.

НЕЩО КАТО ПРОПОВЕД

Доцентът се приближи към катедрата и хвърли поглед на записките.

— Днешната лекция е обзорна — обърна се той към класа. — Ще спомена туй-онуй за някои от темите, които ще учим по-подробно през семестъра.

Завъртя се към бялата дъска и с черен маркер изписа темата: *Секс и история на сексуалността.*

— Сексът няма история, той винаги си е един и същ — обади се Лорън. — От физиологична гледна точка, хората днес го правят по

същия начин като първобитните хора и животните.

Лорън, леко брадясал, с раздвоена брадичка и едър нос, с хубава тъмна коса, завита настрани и назад, така че да открива лявата част на голямото му чело, гледаше Иван Иванич със скептично присвити очи.

— Да, така е! Дали го правиш с царица или магарица, физиологично е все едно — жизнерадостно се съгласи Иван Иванич. — Обаче забележи, че между секс и сексуалност има разлика. Ние ще изучаваме историята на сексуалността, а не на секса.

Иван Иванич се изправи зад катедрата като зад амвон, сви ръце в лактите и разтвори длани, като че ли се готвеше да зачете проповед.

— Сексът се състои в получаването на чувствено удоволствие, обикновено от контакт с човек от другия пол — занарежда с напевен глас доцентът. — По принцип, чувствено удоволствие може да се получи и от контакт със себе си, с човек от същия пол или даже с животно. Такива контакти могат да се осъществяват в моногамно, полигамно или еднополово семейство или извън семейството, с проститутки и любовници. Сексуалността пък се състои в това как обществото се отнася към такива контакти. С времето, отношението на обществото към секса се мени и точно тези промени съставляват историята на сексуалността.

КРЪВОСМЕШЕНИЕ ЗА ИДИОТИ

Доцентът отпусна ръце и се замисли. След секунда-две повдигна дясната си ръка, изравнена хоризонтално с рамото и свита под прав ъгъл нагоре в лакътя, всички пръсти прибрани към дланта, с изключение на предизвикателно щръкналия някъде към небесата показалец.

— Да вземем кръвосмешението например... кръвосмешение е имало винаги, но в някои общества то е толерирано, а в други не е — издекламира с назидателна интонация доцентът, после изведнъж, като че ли уморен да играе ролята на проповедник, занарежда думите с монотонен професорски глас.

— Бракове между братя и сестри са били общоприети още в древния Египет, особено сред аристокрацията. За това си е имало чисто икономически причини. Знаете, че по онова време животът на всички зависел от тънки ивици плодородна земя покрай Нил. Безценната селскостопанската земя била и най-предпочитана зестра.

Женитбите на сестри с братя запазвали имотите на заможните семейства непокътнати. Разбира се, такива кръвосмешения често водели до генетично обусловени заболявания, болести и смърт. По онези времена обаче това не било известно. Децата така и така боледували и умирали в големи мащаби и никому не идвало на ум, че болестите могат да бъдат причинявани и от кръвосмешението.

Иван Иванич направи пауза. Въздъхна. Погледна в записките си и отново занарежда.

— Освен в Египет, роднинските бракове били използвани в по-ново време от и европейските династии заради разнообразни политически изгоди. Естествено, от политическото кръвосмешение непрекъснато са се раждали идиоти, което обаче народите спокойно приемали като съвсем нормално за кое да е монархическо семейство. За щастие, в наше време обществото е добре осъзнало опасността от вредни генетични отклонения, затова ограничава и наказва кръвосмешението с помощта на съответни закони.

Иван Иванич се обърна към дъската и маркира казаното: *Кръвосмешение, аристократи и монарси, идиоти.*

БАРДАЦИТЕ В СОФИЯ

Доцентът продължи да говори, леко извърнат към класа, като от време на време се обръщаше изцяло към дъската, за да конспектира лекцията.

— Виждате, че дадено сексуално поведение, което бива поощрявано в една общност, може да бъде напълно отхвърлено в друга. И обратно, поведение, което е порицавано, в по-късно общество може да бъде търпяно и дори окуражавано... Това е така, защото сексуалните обичаи, традиции и практики възникват по логични, разумни причини и целят благополучието на обществото като цяло. В България например, правителството реши да увеличи населението на страната. За целта бяха приети закони, които стимулираха ранните бракове, насърчаваха раждаемостта, затрудняваха разводите и жестоко наказваха извънбрачните връзки. Като историци знаете, че подобни мерки са взимани още в Римската империя и то със същата цел.

Зад гърба на доцента се чу плацикане. Изглежда някой разклащаше кенче с кола. Обърна се към класа. Студентите го гледаха с непроницаеми лица. Помисли си: *У нас за едно невинно кръшкане*

като нищо можеха да те осъдят и да те пратят на трудов лагер като хулиган, а тук хората си плацикат безнаказано. Обърна се отново към дъската и продължи да говори и пише.

— Правителството в България предложи на студентите големи семейни стипендии и евтини семейни общежития и хоп! — всички се заженяха и зараждаха деца. От солидните детски добавки се възползваха и ромите, чието население започна още по-бързо и щастливо да се размножава.

Отзад пак се чу плацикане. Без да се обръща, Иван Иванич, престорено-учуден, извиси ясен глас.

— Интересно, чий мозък е това?

Зад гърба му избухна дружен смях. Бавно се обърна. Всички го гледаха весело, само Лорън отпиваше с кисело лице от кенчето си с кола. Иван Иванич му намигна едва забележимо. По лицето на Лорън изпълзя конфузна усмивка.

Иван Иванич огледа студентите пред себе си, първо отляво надясно, после отдясно наляво.

— Някои хора говорят на сън — неочаквано изтърси доцентът. — Лекторите пък говорят, докато другите хора спят.

— Ние не спим — приятелски възрази кърдроската Мерилин. — Водим си записки. Вие преподавате, а ние учим.

— Това май е само илюзия — отвърна доцентът. — Аз си мисля, че ви уча, а вие си мислите, че се научавате... Всъщност, предавам ви информация, която не сте поискали. Истината е, че хората не се интересуват от отговорите на въпроси, които не са задали те самите.

Иван Иванич се умисли.

— Хайде да обърнем този клас наопаки — продължи след няколко секунди. — Днес няма да ви чета лекция. Аз ще си седя тук кротко, вие ще питате каквото ви интересува, а пък аз ще отговарям. Ще приемам въпроси само по темата обаче.

Иван Иванич прибра записките в папката и остави маркера на полицата под дъската. Приблужи до крайната предна маса откъм вратата. Седна на плота, извърнат към другите. Заклати увисналите си крака напред-назад и загледа студентите очаквателно.

— Как са бардаците в София? — попита го Ларс, изгледа доцента изпод близнатия кестеняв перчем и добави: — Питам по темата, нали така?

— В София бардаци нема — отвърна Иван Иванич. — Последните са ги затворили със закон още през 1905 година. Най-престижният бил на улица *Московска*. В него проститутките били най-скъпи. Там сега се намира *Столичната община*.

Иван Иванич прикри уста с длан и се прокашля.

ВОЙНА И СЕКС

— Като говорим за бардаци, спомням си за казармата — заразказва той. — Веднъж излязохме на полигона и лейтенантът взе, че ме намаза с напалм и ме запали... да съм се научел как да се гася, ако станела война. Да ви кажа, напалмът е нещо като бензиново желе и гори като бензин. За секунда пламнах, все едно съм жива факла. Доста горещо ми стана. Търкалям се аз по земята, въртя се с все сили и трия гръб в пръстта, дано се угася, а напалмът си гори ли, гори. Добре че момчетата ме завиха в някакво старо одеяло и така задушиха огъня. Ставам аз, поемам си дъх, отупвам обгорялата униформа и разправям: „А бе по-добре да не става война.“ А лейтенантът: „А-а-а, не, не съм съгласен, дано да стане война, вика, че да си отеба на чужди булки.“ Точно така се изрази човекът. По-добре ще е такива хора да изразходват сексуалната си енергия по мирен начин в чисти и добре поддържани бардаци, вместо да мислят, че трябва да стане война, само за да се задоволят.

Доцентът се прокашля отново.

— Давате си сметка, нали, че сексуалната практика винаги е специфична за историческия момент и се определя от него? Например изнасилването, което представлява сериозно престъпление в мирно време, се е търпяло и толерирало по време на война. Когато нацистка Германия навлиза в Русия, немските войници масово и безнаказано насилват безчет руски жени. После пък руските войници стигат до Германия и там си връщат на самотните немкини с лихвите. Чудя се какво ли са правили славните американските момчета във Франция след десанта в Нормандия.

— Американските момчета са се женели във Франция, не са изнасилвали. Ако сте чели *Калейдоскоп*, сами знаете — обади се Мерилин, повдигна от масата книгата с трите момичета на корицата и я завъртя наоколо, така че всички да я видят. — Това е много силна книга. Непрекъснато се случва нещо, все едно, че въртиш шарен

калейдоскоп. Значи така... отначало пехотинецът Сам Уокър се запознава в Париж с червенокосата Соланж. След войната двамата се събират в Щатите и си раждат три кестеняви дъщери... ето, вижте колко са красиви на корицата. Още докато са малки обаче сестрите остават сираци. Израстват разделени. Най-голямата я бият и изнасилват в дома за сираци... наистина обожавам тази книга... е, вярно е, че от сцените с изнасилвания може съвсем да ти се догади. Истината обаче е, че изнасилването е скрито ежедневие и в Америка, и по света... бесполезно е да се правим, че проблемът не съществува... Сега тъкмо чета как голямата сестра се мъчи да открие по-малките сестри.

— Дано всичко завърши щастливо — рече Иван Иванич и отмести поглед от сиво-зелените очи на момичето надолу към спуснатата към гърдите ѝ коса. — От друга страна, един щастлив край би бил нереалистичен... най-малко защото изнасилванията причиняват неизлечими психически травми на жертвите.

— Случва се обаче и насилниците да пострадат доста тежко — продължи доцентът. — От моя чичо Велчо знам, че когато Червената армия навлиза в България, срещу нея не е даден нито един изстрел. Въпреки това трима руски войници влизат в болницата в Русе, където след време умират. Чичо сам ми показва техните паметници в гробището край Дунава. Било публична тайна, обясни ми той, че и тримата загинали геройски от сифилис.

Доцентът се замисли за миг.

— Лично аз мисля, че сифилис по онова време се е хващал не толкова от изнасилване, колкото от несигурни проститутки. Така или иначе, венерическите болести били тежък проблем за армиите през войната. Хитлеристите, като най-големи чистофайници, решили да оздравят нацистката армия. За целта изградили всеобхватна мрежа от армейски бардаци в окупираните територии. Там можели да контролират здравето на проститутките и така да предпазват и войници, и офицери от неприятни зарази. Сега е моментът да ви покажа едни снимки.

Иван Иванич се смъкна от масата, отиде до катедрата, измъкна един слайд от папката, нагласи го на стъклото на шрайбпроектора, защрака ключа безрезултатно и се засуети около устройството. След миг до него безмълвно се озова Диего, приведе стегнато тяло, вдигна

щепсела, включи го в контакта и лампата светна, после хвана шнура, смъкна екрана и нагласи фокуса. Младежът прекара длан по високо подстригания си мускулест врат и се отправи към мястото си, а Иван Иванич посочи към черно-белите снимки на екрана и заговори.

— Ето тук, на горната снимка виждате немски войници да натоварват на камион млади полякини... отвличат ги направо от улицата и то посред бял ден, и ги откарват като проститутки във военен бардак. На долната снимка германци излизат бая доволни от бивша синагога във Франция. Синагогата била превърната в нацистки публичен дом.

Иван Иванич постави нов слайд.

— Офицерът на лявата снимка е Хайнрих Химлер. Тук той инспектира бардак в концлагера *Матхаузен*. Лагерните бардаци били предназначени да повдигат духа на концлагеристите и така да повишат производителността на труда. Между другото там затворниците гейове били заставяни да се сношават с жени веднъж в седмицата, с цел сексуално превъзпитание. Жени за бардаците били набирани измежду лагеристките. Те служели докато могат, след което ги изгаряли в пещите.

Доцентът заобиколи шрайбпроектора и застана от другата страна на екрана.

— Японската армия не останала по-назад и също си спретнала бардаци, които генералите деликатно нарекли станции за облекчаване. Облекчаването се осигурявало от сексуални робини от всякакви националности. Отвличали ги от окупираните азиатски територии. В бардаците тези жени били изнасилвани хиляди пъти, докато се разболеят и станат негодни за сексуални удоволствия, или докато умрат.

— На дясната снимка — и доцентът посочи към екрана — виждате млада и добре запазена сексуална робиня да разгръща кимоното си, за да демонстрира интимната част на тялото си. Жената не изглежда зле, от което заключаваме, че още е в началото на кариерата си.

Иван Иванич се върна на мястото си върху масата, като за всеки случай остави шрайбпроектора включен.

— Откак свят светува, насилственият секс по време на война осигурява сексуално разтоварване за войниците, като в същото време

унижава победените и утвърждава превъзходството на победителите — издекламира със слаба усмивка доцентът, отново разположил задника си отгоре на плота.

В класната стая настъпи дълбока тишина. Беше толкова тихо, че се чуваше едва доловимото свистене на въздуха през отворите на климатичната инсталация.

— Въпроси има ли? — попита Иван Иванич и след няколко секунди сам си отговори. — Въпроси няма.

Мълчание.

КАТО ПИЛЕ НА ЗАКОЛЕНИЕ

— Като историци разбирате, че сексуалните обичаи до голяма степен се определят от господстващите обществени отношения — проговори доцентът. — Във военно време, победителите гледат да го начукват на победените. В мирно време няма победители и победени, но все пак има доминиращи и доминирани. В патриархалните общества това са съответно мъжете и жените. Самата дума патриархат идва от гръцки... буквално означава господство на бащата. В по-широк смисъл, патриархатът е общество, в което доминира мъжът и в което животът на жената се контролира първоначално от бащата, по-късно от съпруга, а като остарее — и от синовете ѝ. В традиционното патриархално общество, житейската роля на сексуално зрялата жена често се свежда до три неща: възпроизводство, въртене на къщата и осигуряване на сексуални удоволствия за мъжа. Отгоре на всичко, жената на новото време трябва да ходи и на работа, поради което допълнително изпада под контрола и на мъже началници, ама хайде за началниците да не говорим, че за тях или хубаво, или нищо.

Иван Иванич си пое дъх, събра си мислите и продължи все по-уверено.

— Институцията на брака е неизменно свързана със секс, поради което нейната многовековна история е неделима от историята на сексуалността. Вижте... налага се да признаем, че бракът в традиционното патриархално общество обикновено облагодетелства мъжа, който се е изхитрявал, в исторически план, да си осигури сексуално разнообразие... било чрез законно многоженство, било с робини, било с държанки и проститутки. В същото време, мъжът е изисквал от жените в семейството си да се ограничават със

съпругески секс. Ограничението важало не само за съпругата, но и за дъщерите, които по всевъзможни начини били предпазвани от предбрачни връзки. Веднъж изпитал сладостта от господстващото си положение над жените, мъжът се е стремил с всички сили, съзнателно или подсъзнателно, да запази статуквото. Има и такива, които и до днес прибягват до обрязване.

— Това последното не го разбирам — вдигна глава от записките си кльощавият Дарил, като механично поглади с длан пъпчивото си лице. — Доколкото знам, обрязването е преди всичко хигиенна мярка. Чел съм също така, че съвременните евреи и мюсюлмани използват обрязването като символична кастрация. Така се посвещавали на съответния бог. Не виждам обаче какво общо може да има обрязването със запазването на някакво уж господство над жените.

— А-а-а, има, има-а-а-а — ухили се Иван Иванич. — Аз имам предвид обрязването на момичета, не на момчета.

Тъмнокатата Муна втрени изненадан поглед към Иван Иванич. *Прилича ми на пиратка с този голям възел* — помисли си доцентът, поглеждайки шикозната шамия от ситна сребристо-сива мрежа, стегната отляво на главата на момичето и спусната надолу към лявото рамо. Веждите на момичето бяха умело изтънени.

— Обрязването на момичета се практикува доста нашироко и до днес в Африка — заяви с монотонен глас доцентът, като че ли ставаше дума за скучна и добре известна математическа теорема. — Най-често отрязват клитора, макар че понякога с него изрязват и срамните устни, или пък ги съшиват. Целта е да се минимизира сексуалното желание, така че момичето да остане целомъдрено през пубертета и да се запази девствено за мъжа си. Процедурата се прилага, докато момичето е малко... да речем на седем-осем години... във всеки случай преди да му дойде първия мензис. Изпълнява я селската акушерка с помощта на жени от семейството. Жените държат момичето разкراчено и не му позволяват да се бори и да избяга, все едно, че е пиле на заколение. Обрязването на жената до голяма степен елиминира както желанията ѝ, така и способността ѝ да изпита удоволствие. Чувал съм, че като потенциална съпруга, една добре обрязана жена се цени повече от една необрязана... Ценят обрязаната не само защото се запазва девствена за съпруга си, ами и защото най-вероятно няма да кръшка след като се омъжи.

— Тези обичаи ги има само в исляма, нали? — обади се Дарил.

— Ами как да кажа... Практикуват се главно в някои ислямски общества, ама понякога се случват и сред християнските им съседи — обясни Иван Иванич.

РЕЛИГИЯ И СЕКС

— Ислямът е най-прогресивната и напредничава религия от всички — впи очи Муна в Дарил, след което се обърна към Иван Иванич и заговори с уверен глас. — Това е така, защото ислямът, бидейки най-младата религия, успешно е заимствал най-доброто от по-старите религии като юдейството и християнството. Забележете, че ислямът е не само религия, а и ръководство как да се живее правилно. Ислямът дава съвсем точни указания как да се постъпва в най-различни житейски обстоятелства.

— Като например какви обстоятелства? — поинтересува се доцентът.

— Ами например как да се раздели наследството между децата, като умре бащата. Преди исляма, всичко е оставало за мъжките наследници. Ислямът обаче е осигурил наследнически права и на жените. Всичко това е описано в Корана, конкретно и ясно като закон.

Всички слушаха Муна, без да обръщат очи към нея.

— Благодарение на Корана аз получих доста голямо наследство, когато скъпият ми баща почина преди три години — поясни Муна и очите ѝ се навлажниха. — Майка ми получи 1/8 от наследството, брат ми взе 7/16, а ние със сестра ми получихме по 7/32 всяка. Правилото е формулирано справедливо и ясно: две сестри получават заедно точно толкова, колкото техния брат. Забележете, че ако не беше Коранът, нямаше да ми се падне нищо и сега нямаше да съм тук.

— Така си е — съгласи се учтиво доцентът. — Коранът е дефинирал пълна система от правила за унаследяване, с която за пръв път в историята е дал права и на мюсюлманските жени. Няма спор, че ислямът е не само религия, но и доста подробно ръководство за това как човек да си употребява живота. Трябва да признаем обаче, че и по-старите религии се стараят да ръководят живота на вярващите, макар и в по-неформален вид, отколкото е в исляма.

Иван Иванич слезе от масата и закрачи ситно-ситно към катедрата, куцайки едва забележимо, като че ли схванат да седи с

неподпрян гръб и висящи крака.

— Забележително е, че повечето религии се интересуват от сексуалния живот на хората. Ако можеха, повечето религии вероятно биха забранили секса напълно, за да могат вярващите да посветят всичката си обич и цялата си енергия на съответния бог. Религиозните лидери обаче са много разумни и интелигентни и добре разбират, че такава мярка би била самоубийствена, защото ще елиминира възпроизводството и следователно ще ги остави без религиозни последователи след измирането само на едно поколение. Ето защо религиите не отменят, а само внимателно регулират секса на вярващите. Стремят се да го ограничат в рамките на патриархалното семейство, с цел гарантиране на разумно и надеждно възпроизводство на вярващите. За нежелателните полови отклонения се предвиждат и съответни наказания, внимателно описани в подробни религиозни текстове. За днешната лекция съм подбрал примери, които ей-сега ще ви прожектирам.

Иван Иванич измъкна нов слайд от папката и го сложи на шрайбпроектора на мястото на слайда със снимките, който пък грижливо прибра обратно. Изправен зад катедрата, доцентът посочи към екрана.

— Това са извадки от средновековен християнски наръчник. От него едновременно изповедници са черпели идеи за това как да наказват и опрощават сексуалните грехове на изповядващите се — поясни доцентът и зачете от екрана. — Ето, вижте тук с какви мерки се е пазела целостта на семейството. Така... Мъж, който се ожени повторно, трябва да се разкайва в продължение на една година, както и да се въздържа от плът в сряда и петък. Срокът за женените по три и повече пъти пък се увеличава на седем години. Мъж, който блудства с девственица, трябва да се покайва една година, докато за блудстване с омъжена жена срокът е цели четири години. Ако обаче мъжът е лишен от собствена жена и вземе, че опорочи жената на съседа, трябва само да пости два пъти в седмицата в продължение на три години. Хм, от това последното май излиза, че липсата на собствена жена е смекчаващо вината обстоятелство. Интересно. По-нататък, ако една съпруга извърши прелюбодеяние, мъжът има право да я изгони и да си вземе друга жена. От друга страна, никоя жена не може да изгони

съпруга си, само защото е прелюбодеец. Ако се докаже обаче, че даден съпруг е импотентен, жена му има право на друг съпруг. Така значи...

ФРИГИДНОСТ И ИМПОТЕНТНОСТ

— Щом жените имат право да се отърват от импотентни съпрузи, същата възможност трябва да се даде и на мъжете с фригидни съпруги — с полусериозна усмивка подметна Ларс. — Борим се за равенство, нали така?

— Не съм съгласна — тръсна бретон Криста, при което косата ѝ с цвят на махагон се разлюля като камбанка около деликатното ѝ лице. — Фригидността е различна от импотентността. Тя не е нищо друго, освен инстинктивна съпротива на жената, която подсъзнателно отказва да отдаде цялата си същност на мъжкия партньор. Фригидността е проява на желанието ѝ да остане свободна от похотливите мъжки желания. Жената обикновено търси обич, а мъжът най-често свежда всичко до секс. Как няма да е фригиден човек...

— Така, така — обади се с усмивка Иван Иванич. — И тримата сме еднакво прави, особено аз.

Никой не реагира на шегата му. *Ларс изглежда е мъжко момче — помисли си доцентът. Криста пък е женско момиче, ако мога така да се изразя... май ще излезе феминистка.*

— Наистина, има известна разлика между импотентност и фригидност — продължи примирително доцентът. — Една фригидна жена може все пак да зачене деца, докато един импотентен мъж не може да го направи без чужда помощ.

Пак мълчание. *Май прекалявам с българските майтапи* — рече си Иван Иванич.

СЕКЪТ НА СВОБОДНИТЕ ГРАЖДАНИ

— Дотук с хетеросексуалните прегрешения, сега е ред на хомосексуалните — реши да продължи лекцията си доцентът. — Съответните препоръки можете да прочетете в долната част на екрана. Ето това например: мъж, който, след като е навършил двайсет години, се сношава с друг мъж, трябва да се разкайва цели петнайсет години. Ако обаче мъжът го прави само между бедрата, без проникване, достатъчно е само едногодишно разкаяние. Що се отнася до момчета,

които се съчетават в грях, за тях стига да бъдат нашибани с камшик. Покаяние в случая не се изисква.

— Стивън е гей — неочаквано изтърси Лорън.

Всички впериха очаквателно очи в Иван Иванич, само погледът на тантурестия Стивън блуждаеше неопределено.

— А, голям праз — с безразличие отвърна Иван Иванич. — Да си гей в наши дни не е особено интересно. Доколкото ми е известно, днешните гейове се придържат към добре познат и банален шаблон... същият, който от векове е наложен от мъжете на жените в патриархалните общества: първо любовна игра, после проникване, и накрая изпразване. Разликата е само в областта на проникването, значи не е кой-знае каква. Виж, педерастите в древна Гърция са били друга работа. Те са карали наред, без да подбират: не само момчета, ами и проститутки, робини, чужденци, пленници, държанки и каквото още падне. Даже и собствените си съпруги не забравяли. Истински мъжкар, не като днешните. Главното е било да докажат силата на пениса, а с кого точно, това е било несъществена подробност.

Иван Иванич се умисли.

— Хайде, разкажете ни, професоре — дружелюбно му показва едрите си бели зъби Елиза, като в същото време с привично движение на двете ръце приглади дълги руси къдри зад ушите си.

Иван Иванич побутна мостчето на роговите си очила нагоре по носа и към очите, повдигна длан към гъстата си коса, като че ли да нагласи въображаем лавров венец, порови из записките си, извади снопче листа и зачете с най-сухия и скучен глас, на който беше способен.

— Свободният гражданин в древна Гърция не се е интересувал толкова от конкретни сексуални обекти, били те жени, момчета или мъже, колкото от утвърждаването на своята позиция на превъзходство във всички сексуални срещи, с всякакви възможни индивиди. Главната му цел е била винаги да бъде активният, проникващ и доминиращ партньор, докато полът на партньора не е имал особено голямо значение. Доказването на сексуалната мощ на свободния гражданин е била главно средство за утвърждаване на господстващото му положение в обществото.

Иван Иванич огледа класа и доволен установи, че всички студенти грижливо си водят записки.

— Педагогическо-еротичната връзка между зрял мъж и подрастващо момче, наричана в древна Гърция с уважителното по онова време име педерастия, или с други думи любов към момчета, е основна съставка на древно-гръцката култура. Педерастията е била общоприета форма на наставничество, подготвяща подрастващи момчета за ролята им на свободни граждани чрез близка връзка с утвърден и опитен представител на обществото. Тази връзка обикновено е включвала както педагогически, така и сексуални елементи. Щом обаче на момчето му покарвала брада, то, подобно на птица феникс, която излита от пепелта, се превръщало в добре обучен свободен гражданин, истински мъжкар, който е готов за война и политика, както и да служи на свой ред като ментор на някое подрастващо момче.

Иван Иванич остави листата на катедрата.

— Свободни сексуални отношения с момчета, съпруги, роби, проститутки и наложници! — назидателно извиси глас доцентът. — Човек като нищо ще си помисли, че това е било общество на сексуална слободия. В действителност, древногръцката сексуална култура е включвала някои доста разумни правила за поведение. Първо, свободните граждани са се придържали към здравословен живот чрез подходящ дневен режим. Спазвали са диета и са се стремили към умереност както в количеството секс, така и във всичко останало. Второ, независимо от разнообразните си сексуални връзки, тези хора са демонстрирали голяма любов и привързаност към жените си, на които непоколебимо правели деца, така че да увековечат гените си. Трето, многообразните сексуални контакти, колкото и хаотични да ни изглеждат сега, също са се подчинявали на известни правила. Най-важното, недопустим е бил сексът между свободни граждани от мъжки пол с еднакъв статут, защото това е застрашавало установената обществена йерархия на мъжко господство. От друга страна, разрешен е бил сексът на свободните граждани с хора, които са по-долу в тази йерархия, независимо от техния пол, стига тези хора да не са притежание, грубо казано, на друг свободен гражданин. За да установи връзка с момче например, свободният гражданин е трябвало да поиска разрешение от бащата, който преценявал дали връзката ще е полезна за бъдещето на сина му. При това сексът, който се практикувал с момчета е бил без проникване, само с триене между краката, защото аналният и

оралният секс били унизителни за подрастващите. Векове по-късно, западното християнство напълно отрекло содомията и хомосексуалните контакти, понеже не водели до човешко възпроизводство.

КОНТАКТ СЪС СОБСТВЕНОТО ТЯЛО

— Нали уж сексът оставал неизменен, само отношението към него се меняло, обаче излиза, че в древна Гърция хомосексуалните контакти са били доста по-масови, отколкото в наши дни — обади се Лорън. — Изглежда, че и сексът все пак се мени, щом хомосексуалността сега не е много популярна.

— Може би само така изглежда, а в действителност май няма особена промяна — отвърна Иван Иванич. — В наше време има огромна разлика между показната сексуалност, която е видима, открита и публично декларирана от една страна, и личната сексуалност, която е скрита, тайна и която индивидът понякога не признава дори на самия себе си. Никой не може да знае със сигурност какво става в спалните на хората, щом вратите са заключени и завесите спуснати. Все пак учените си врат носовете навсякъде, опитват се да разберат и донякъде успяват. Сега ще ви прочета нещо.

Доцентът зарови из папката, извади изписан на ръка лист, вдигна го пред очите си и зачете.

— Според доклада Кинси, половината от всички мъже и една четвърт от всички жени са участвали в хомосексуален секс поне веднъж. Това са го признали самите изследвани хора още в средата на века. Днес, след освободителния ефект на сексуалната революция, числата може да се окажат и по-големи. Според доклада, съществуването на хомосексуалност в голям мащаб просто доказва бисексуалния потенциал на хората. Така... има и други интересни неща в този доклад, като например, че близо две трети от жените и почти всички мъже са мастурбирали.

— Не знаех, че мъжете мастурбират така масово — обади се Криста. — Защо го правят?

Иван Иванич не отговори.

— Правят го, за да изпитат сексуално удовлетворение — притече се на помощ на доцента Ларс. — Безплатно, ефикасно, бързо... никой

не забременява, никой не се разболява, никой не се жени, никой не остава с разбито сърце.

— Благодаря, сега разбирам — обърна се Криста директно към Ларс. — Значи мъжете, които мастурбират, получават сексуално удовлетворение от контакти със собствените си тела. В такъв случай излиза, че те са гейове, понеже се задоволяват с мъжки тела, независимо, че са и техните собствени.

Ларс преглътна. Отвори уста, като че ли иска да каже нещо. Затвори уста и пак преглътна.

— Ха, за малко да забравя да ви съобщя още нещо — отклони темата Иван Иванич и доволен видя как Ларс облекчено въздъхна. — В доклада Кинси пише, че една четвърт от омъжените жени и половината от женените мъже са имали извънбрачни връзки. Това последното е най-добре да не го обсъждате с мама и тате обаче.

ЛЮБОВТА НА ЧЕРНИТЕ ЛЕБЕДИ

В този момент Дейна постави лявата си длан върху дебелата си руса плитка, натезжала върху издутата ѝ гръд, като в същото време вдигна дясната си ръка. Доцентът кимна очаквателно към момичето.

— Може би хората просто нямат информация — рече Дейна. — Може би просто не знаят как да се държат правилно. Често съм си мислила колко хубаво би било да има съвсем подробен списък с всевъзможните сексуални форми и за всяка да пише дали е окей или е греховна. Такъв списък обаче няма, затова християнството пък ни предоставя просто и универсално решение: окей са само естествените сексуални форми, а неестествените са греховни.

— Това е чудесно, сега остава да се разберем какво е естествено и какво не. Можем ли да се съгласим, че всичко, което се случва в природата е естествено? — попита Иван Иванич.

Предпазливата Дейна не отговори, но всички останали закимаха утвърдително.

— Добре тогава, щом смятаме, че всичко в природата е естествено, тогава не ни остава нищо друго, освен да заключим, че практически всички възможни форми на секс са естествени и следователно приемливи, включително и животинските. Наистина, ако решим да елиминираме животинските видове секс от списъка с приемлив секс, значи ще трябва махнем всичко, ама наистина всичко,

от моногамията до промискуитета, защото и моногамията, и промискуитетът, и всичко останало се практикува и от животните.

Доцентът погледна към бялото, безкръвно лице на Дейна. Не видя възражения в очите ѝ и продължи да философства.

— Представяте ли си двойка бели лебеди в притихнало езеро, нежно допрели гърди долу и човки горе, така че извитите им назад шици да образуват едно сърце? Представяте ли си сърцето отразено в огледалната вода? Виждали ли сте тази картина, оградена с венец от пролетни цветя и окачена в дневната в розова рамка? Мяркали ли сте я в goblen на стената, в който лебедите се целуват пред кулите на крайезерен замък?

— Пълно е с такива картини в магазините на *Гудуил* — отбеляза Елиза. — В класа по история на изкуството ни ги даваха като най-типичния пример за кич.

— Лебедите са социално и сексуално моногамни и точно затова хората ги възприемат като символ на вечната идеална любов, а разликата между символите на идеалната любов и кича е толкова малка, колкото е и между гениалността и лудостта — съгласи се доцентът. — Между другото, лешоядите също са моногамни, ама тях никой не иска да ги бродира на ковчорче и да си ги окачи на стената. Така де, моногамността сама по себе си не прави едно животно красиво или поне привлекателно.

Иван Иванич се закашля. В неделя беше работил в кабинета си. Денят беше горещ и той беше тръгнал за университета само по тениска. В климатизираната сграда беше доста хладно и той май понастина. *Трябва да внимавам с климатика* — помисли си.

— Като видите два лебеда, извили шици като сърце, можете ли да кажете кой е мъжкият и кой — женският? — попита Иван Иванич. — Трудно ще ви е да познаете само по външния вид, освен ако не сте специалисти. Като неспециалисти, бихте могли да ги уловите, да ги измъкнете от водата, да обърнете всеки с главата надолу и внимателно да разгледате съответните части от телата им. При това трябва да сте готови за изненади. Чувал съм, че при черните лебеди една четвърт от всички двойки са изцяло мъжки. Такива хомосексуални двойки си живеят в мир и любов като примерни семейства. Щом дойде време за размножаване, мъжките правят временна тройка с някоя непредпазлива женска. Ухажват я, докато им снесе яйца, и след това я

прогонват. После мътят и се грижат сами за новоизлюпените. При това пилетата на хомосексуалните двойки умирали по-рядко в сравнение с хетеросексуалните, защото двама мъже успявали да осигурят по-голяма територия с храна, отколкото един мъж и една жена.

— Чак сега схващам скритият смисъл на Лебедово езеро! — неочаквано възкликна Елиза. — Балетът е засекретена изповед за душевната драма на самия Чайковски. Композиторът сигурно е знаел, че черните лебеди често проявяват хомосексуални наклонности. Това е съвсем възможно, нали така, защото в Русия е имало много лебеди, както бели, така и черни. Значи тъй, в балета белият лебед символизира стандартната сексуалност, бяла, чиста и неопетнена. Черният лебед, който всъщност е симетричен двойник на белия, символизира нестандартната сексуалност, тъмна и нечиста, поне според тогавашното общество. Като се изключи цвета, двата лебеда си приличат като две капки вода, така че най-често се танцуват от една и съща балерина. Ясно е, че белият и черният лебед са символи на двете възможни лица на една и съща сексуалност: човешката.

Класът гледаше и слушаше Елиза занемял.

— Душевната борба на принц Зигфрид за избор на един измежду двата лебеда е олицетворение на терзанията на самия Чайковски — продължи момичето с вдъхновение. — Чайковски вероятно се е чувствал гей, но се е срамувал да го признае публично. Спомнете си, че в края на оригиналния балет принцът остава сам, без лебед. Веднъж избрал да остави Зигфрид без лебед, бил той бял или черен, композиторът всъщност декларира своя избор да остане без секс, както хетеросексуален, така и хомосексуален. За мъж, който по природа е гей в едно враждебно към хомосексуалистите общество това би бил един разумен компромис. Композиторът обаче не е успял да потисне природата си и да приеме компромиса, затова се е самоубил 17 години по-късно...

— Може да се е самоубил, може да си е умрял от естествена смърт, а може и да са го самоубили, кой знае... чувал съм, че Русия е страна с традиции в това отношение — изкоментира Иван Иванич. — Ами ти откъде ги знаеш всички тези неща?

— Майка ми е фанатично влюбена в музиката — поясни Елиза. — Бетовен ѝ е любимият композитор. Най-много и харесва багателата^[1] *На Елиза*. Точно затова ме е кръстила така. От малка ме

води по концерти, опери и балети. Преди всяка Коледа гледаме *Лешникотрошачката*. Водила ме е няколко пъти и на *Лебедово езеро*. В продължение на години взимах уроци по пиано, но се отказах, като влязох в пубертета.

Настъпи кратка пауза. Иван Иванич побърза да прекъсне мълчанието.

ЗНАМЕТО НА СЕКСУАЛНАТА РЕВОЛЮЦИЯ

— Хората са безбройни, също като пясъка в морето — заговори доцентът. — На пръв поглед са едни и същи: глава, ръце крака, корем, но ако се загледа по-внимателно човек, няма да намери двама еднакви. Всички хора са различни... „кривокраки и напети, поприведени и стройни“, както е казал поетът. Най-важното е, че всеки получава удовлетворение от различни неща и по различен начин. Един дава луди пари за стек *Шатобриан*, друг пък е най-щастлив от шкембе-чорба за петдесет стотинки, ама с повечко чесън. Някой лети с частен самолет до Париж, само да си купи скъп парфюм, а за съседа му е достатъчно да си бръкне под мишниците, след което да си помирише пръстите. Един пие чаши водка на екс и се напива кьоркютук за десет минути, друг пък прекарва цяла нощ с бутилка домашна ракия, замезва си, отпива бавно и по малко, и се отдава на дълъг мухабет. И със секса е така. Всеки се наслаждава по своему и получава удовлетворение по свой си, уникален начин. На света няма два еднакви оргазъма.

— В Холивуд имало режисьор, който правел секс само с ушите си — изтърси Лорън и, забелязал учудените погледи на състудентите си, продължи да разказва. — Човекът можел да се възбуди единствено от жена, която го гали по ушите. Дойде ли време за нов филм, вкарва актрисите една по една в кабинета си, разполага се на режисьорското канапе и чака да го гаят по ушите. Ако изживее оргазъм, дава ролята, а ако не, вика следващата на проверка.

— В София пък имало функционер, който правел секс с партийния вестник — включи се в темата Иван Иванич. — Вкарвал секретарката си в кабинета, настанявал я на столче пред себе, карал я да разстели вестника на коленете си и да му чете тихо-тихо, почти шепнешком, все едно, че той е детенце, което слуша приспивна приказка от майка си. Докато шепнела, секретарката трябвало да глади вестника с разтворени длани, така че вестникът да шумоли. Ноктите ѝ

непременно трябвало да бъдат лакирани в ярко червено, иначе въобще не било възбуждащо. Свят широк, хора всякакви.

Иван Иванич хвърли поглед към часовника над вратата.

— Време е да приключваме, но първо да ви покажа един исторически артефакт — рече доцентът, потупа с дясната си ръка поиздутия джоб на дънките, след което бръкна в джоба и извади смачкан на топка червен памучен плат. — Това тук, образно казано, е червеното знаме на сексуалната революция.

Иван Иванич разгъна плата и го изтръска. Оказа се, че държи в ръцете си кухненска престилка. Невъзмутимо завърза връзките около кръста си и като прилежна домакиня, приглади червената материя по бедрата си и застина, обърнат към студентите. Те ухилени заразглеждаха неочакваната носия на доцента.

От лявата страна на престилката бяха изрисувани кош с изпрани дрехи и дъска за гладене. На дъската беше разстлана пепитена блуза, а зад нея се виждаха силуетите на мъж и жена, обърнати един към друг. Жената беше вдигнала димяща ютия в застрашителна близост до лицето на мъжа, който пък се дърпаше уплашен назад, разперил ръце в стремежа си да запази равновесие. Встрани и под рисунката имаше едър надпис с женствени ръкописни букви: „*Не ме целувай — заета съм!*“

— От обратната страна на престилката — обясни доцентът, — има важен лозунг, който може да се прочете само ако престилката се вдигне изцяло нагоре.

След тези си думи, Иван Иванич се приведе леко, подхвана долните ъгли на престилката с ръце и изправяйки се бавно, я вдигна високо покрай гърдите си, така че долният ѝ ръб прикри устните му. Изпод престилката се появиха въздебелите бедра и коремчето на доцента, издули сините му дънки. На опаката страна на престилката, вече изцяло открита към класа, се виждаше следния лозунг, изписан със ситни черни букви:

Всеки човек, само защото той или тя съществува, трябва да има правото на точно този секс, който му е необходим: толкова чест (или пък рядък), толкова разнообразен (или пък монотонен), толкова интензивен

(или спокоен), толкова продължителен (или кратък), колкото самият човек предпочита. Единственото условие е човек, като придобива предпочитаното си удовлетворение, да не пречи ненужно, насилствено или несправедливо на сексуалните (а и несексуалните) права, свободи и удоволствия на другите хора.

— Това е мисъл на Албърт Елис — обясни Иван Иванич, докато изчакаше студентите да прочетат надписа. — Успяхте ли да си я запишете? — попита и пусна престилката.

— От къде ще ги учим всички тези неща? — попита Дарил, като развъртя китката на дясната си ръка, демек уморен съм от водене на записки.

— По този въпрос имам за вас две новини... една лоша и една хубава — усмихна се доцентът, докато пъхаше смачканата на топка престилка обратно в джоба си. — Лошата новина е, че учебник по сексуалност няма. Хубавата новина пък е, че в библиотеката има специално запазен за вас пакет от материали, които ще можете да четете там на място. Ако предпочитате, ще можете да си ги ксерографирате за вкъщи. Пакетът го е подготвил професор Дейвид Левин, който по принцип чете този курс. Дейвид сега е в творческа отпусака в Израел, затова аз го замествам. Да си призная, този курс го преподавам за пръв път. Добре че секретарката Мариса ми направи копие от материалите на Левин, че да чета и се готвя преди всяка лекция. Надявам се вие да ми помагате, като спорите с мен и ми давате доводи, които са различни от моите, така че да разклатите моите предубеждения. Днес вече научих нови неща от вас, за което ви благодаря.

Иван Иванич напусна класната стая. Студентите не бързаха да си тръгват. Замотаха се в стаята и си говореха, доволни от лекцията на Иван Иванич.

[1] Малка музикална пиеса за пиано — Б.р. ↑

ОСЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

Уъстър, 28 август, вторник привечер

ПИЦА ПАРТИ

Доцентът заслиза по стълбите към кабинета си, като си подсвиркуваше весело. Спря изненадан, като стигна до вестибюла на първия етаж. Забеляза, че тук през изминалия час бяха настъпили промени.

В средата беше поставена маса за пинг-понг, а зад нея, по дължина на помещението имаше и билиард. Двама работници в лилави работни костюми, безукорно чисти, с оранжеви яки и кантове в същия цвят по джобовете, нивелираха масата, като спускаха и вдигаха телескопичните ѝ крака. Покрай стената отдясно бяха разположени три тесни продълговати маси, като че ли измъкнати от някоя класна стая.

Изправена до най-близката маса, точно пред Иван Иванич, Мариса разкъсваше целофанената обвивка на пакет с пластмасови чинии. До чиниите бяха подредени салфетки и хартиени чаши. Иван Иванич погледна другите две маси. Бяха съвсем свободни. *Там сигурно ще сложат пицата* — помисли си. В този момент Мариса го забеляза. Погледна го, после сведе глава обратно към чиниите, скривайки сиви очи зад пепелявата си коса.

Доцентът се прибра в кабинета си. От сутринта не си беше проверявал електронната поща. Вчера беше влязъл за пръв път и беше получил два служебни мейла. Тази сутрин обаче нямаше нови писма. Седна. Включи терминала, зачука по клавишите и влезе в университетския *Вакс-11*. Набра пощенската команда *Пайн*. Появи се менюто. Отвори кутията. Имаше нов мейл. Зарадва се.

„Драги колеги от департамента по история — пишеше шефът Мик Сарджънт. — Напомням ви, че днес от 5:00 до 6:30 следобед организираме традиционното

студентско парти с пица и кола, с което отбелязваме началото на есенния семестър. Това е важно мероприятие за приобщаване на студентите — както нашите сегашни специализанти, така и други, които евентуално биха се заинтересували да специализират при нас. Безплатна пица ще има за всички! За пръв път тази година сме наели маси за тенис и билиард. Надявам се да видя и вас на партито.“

Иван Иванич реши да отговори. *За пръв път ще ми е, при това ще пиша на шефа* — помисли си доцентът и се усмихна. — *Човек все отнякъде трябва да започне, както казал оня французин, дете винаги целувал ръка на дамите.* Нагласи се удобно на стола, придърпа клавиатурата и се облиза.

„Драги Мик“ — започна доцентът. „Благодаря за поканата. С голямо вълнение очаквам днешното студентско парти с пица и кола. Вече съм участвал в какви ли не партита.“

Иван Иванич спря и се замисли. *Значи бил съм на партита с ракия, коняк, уски, бира, бяло и червено вино, водка, кисели краставички, туршия, салата, печени чушки, ябълки, баница, баклава, джуркан боб, пържоли, сирене, кашкавал, сланина, качамак, шпеков салам, луканка, шунка, пастърма, варени яйца, пържена и солена риба, кюфтета, карначета, наденички, шкембе, шишчета, сарфалади, кренвирши, че даже и на парти с печено прасенце.*

Сигурно пропускам нещо, ама нейсе — рече си и продължи да пише.

„Бил съм на какви ли не партита, но на парти с пица и кола все още не съм имал удоволствието да бъда. Уверен съм, че това ще е ново и уникално преживяване, което наистина ще обогати житейския ми опит и ще разшири кръгозора ми. Очаквам го с нетърпение.“

Спря, прочете целия мейл от начало до край и остана доволен. Изпрати го.

РАЗГОВОРИ ЗА РАБОТА

Два часа по-късно, Иван Иванич свали крака от бюрото, стана от стола, протегна се, отвори вратата на кабинета си, сбърчи нос, усети миризма на пица и се насочи към вестибюла. Там партито вече беше започнало. Няколко професора си говореха тихо в ъгъла, скупчени около Мик Сарджънт. Отсреща голяма група студенти ядяха пица, хванали парчетата в ръце. Три момчета играеха билиард, а до тях две смесени двойки подскачаха с хилки около масата за пинг-понг. Кибичеха им три момичета с чаши кола в ръце.

На масите се виждаха наченати кутии с пица. До тях стърчаха двулитрови бутилки с безалкохолно, повечето вече преполовени. В края имаше куп запечатани кутии. Иван Иванич приближи. От пиците струеше приятна топлина. Леко приведен, Анди Пийкок се взираше в отворените кутии. Избираше си пица.

— Тази пица изглежда така, като че ли е направена от Джаксън Полък — забеляза Анди, като извади от кутията голямо парче, покрито с доматиен сос и с преплетени ивици жълто сирене и го сложи в чинията си. — Представям си как Джак полага кората на пода и я залива с едро смлян доматиен сос, след което, дълбоко вгълбен в себе си, наръсва всичко с дълги ивици сирене.

— Само един освободен от условности и задръжки творец може да го направи — съгласи се любезно Иван Иванич, след което ни в клин, ни в ръкав изтърси: — Аз обаче ще си взема пица с шунка и гъби.

Доцентът извади голямо парче от кутията, отхапа върха, сложи останалото в чиния и последва Анди Пийкок, вече насочил се към Мик Сарджънт и компанията около него.

— Тези подробности ще влязат в секция „Резултати от обучението“, а не в „Мисия на департамента“ — обясняваше Мик Сарджънт. — По принцип, мисията трябва да е кратка и обща, изразена само в няколко изречения.

Хората закимаха. Анди отхапа от пицата. Доматеният сос оформи тънка червена ивичка над горната му устна. Линдзи Шуорц пийна кола. Иван Иванич също отхапа. Парченце шунка се изтърси от

устата му, рикошира от блузата му и падна на пода. Доцентът зарея поглед към входа. Приключили с пицата, две момчета излизаха през дъбовата врата навън.

— Мона Олсън обеща да изпрати библиотечната справка до петък — похвали се Кенда Сојер, луничава жена със сребърни обеци и с къса, сресана на път посивяла коса. — Като получа данните за ползването на новите списания, ще довърша секцията за библиотечните ресурси.

— Мариса ми събра някои данни за бившите възпитаници, но ми се иска да имам много повече, преди да започна да оформям секцията за постиженията — рече Уайнона Бекман и присви воднистосиви очи. — Ще е добре нашият департамент да знае повече за това, което се случва със специализантите ни, след като напуснат университета.

Мик стрелна с поглед сламено-русата Уайнона. Леки червени петна се появиха на скулите и брадичката на жената.

— Ако искаш, помоли Мариса да потърси данни от отдела за връзка с бившите възпитаници — обади се Рой Нелсън, намести очилата и поглади козята си брадичка. — Мариса е отзивчива. Винаги е готова да помогне. Още докато ѝ казвам какво ми трябва, тя става от стола и се хваща за работа.

— Може да говориш и с новата секретарка на декана, тя също е страхотна — рече Линдзи Шуорц. — Добре организирана е и е много компетентна. Уилма е просто невероятен лидер, чудя се как успява да назначава такива хора.

ИГРА НА БИЛЯРД

— Между другото, като говорим за секретарки и като слушам тракането на билиардните топки, сещам се за един виц — забърса устни Иван Иванович и невъзмутимо заразказва: — Оня виц, дето новата секретарка на директора, младичка и красива, го прелъстила още първия ден и след като той прекарал цялата нощ при нея, нацапала на разсъмване ръкавите на сакото му с тебешир и го научила да излъже жена си, че уж цяла нощ бил играл билиард с приятели, а директорът, стар семеен човек, все пак решил да не лъже и взел, че си признал всичко най-искрено, при което жена му рекла: „Стига си лъгал, не виждам ли, че цяла нощ си играл билиард.“

Никой не се засмя. Никой не отговори. Групата се умълча. Новите колеги на Иван Иванич гледаха неопределено с безизразни лица.

— Ще отида да погледам билиярда — обясни Иван Иванич.

Приблужи до билиярда и загледа, похапвайки пица. Ларс и Лорън играеха заедно с едро момче с пухкаво бебешко лице и огромно туловище.

Прилича ми на онези борци от телевизията, дето се вдигат един друг и се хвърлят върху подиума с все сила и после се тъпчат един друг победоносно — помисли си доцентът.

Приключи с пицата и хвърли чинията в тъмносивия, подплатен с бял найлонов чувал пластмасов варел. Избърса ръце със салфетка, наля си кола и пак загледа играта. Борецът, както го наричаше в ума си Иван Иванич, се оказа изненадващо пъргав и точен и взе, че спечели. Лорън започна да нарежда топките за нова игра.

— Професоре, искаш ли да се включиш? — попита Ларс.

— Май никога не съм играл билиард — оправда се Иван Иванич.

— Ще ти покажем, никак не е трудно — окуражи го борецът, след което му подаде ръка. — Името ми е Лио.

Иван Иванич заигра. Увлече се. Издупил сините дънки, целеше цветните топки с щеката, леко прехапал език. Уцелеше ли добре, извикваше: „Ухааа!“ Пропуснеш ли, започваше да се тюхка, и то на български: „Ай да му се не види!“ След първата игра сам нареди топките. След втората разказа вица за новата секретарка. Момчетата се усмихнаха с разбиране.

След третата игра Ларс съобщи, че потегля. Сбогува се. Като стигна до вратата, спря, обърна се и се загледа към Иван Иванич. Върна се и му заговори.

— След час купонът продължава в един бар, казва се *Библиотека*. Хубаво студентско заведение, бирата е доста евтина. Ще има оркестър и певица, наши хора, от музикалния факултет. Ще празнуваме началото на семестъра. Всички над 21 ще сме там. Искаш ли да се присъединиш?

— Ами ще се присъединя, защо да не се присъединя — отвърна Иван Иванич. — Работата ми и без друго изисква да прекарвам повечко време по библиотеките.

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Уъстър, 28 август, вторник вечер

ШАПКА ОТ ГУДУИЛ

Оказа се, че бар *Библиотеката* е само на миля от кампуса и то на същата улица, по която бяха минали преди четири дни с Мик Сарджънт на път за президента. Ларс обясни, че заведението било лесно за намиране, щото било точно до големия градски магазин на *Гудуил*. Иван Иванич обяви, че иска да отиде сам и то пеша; трябвало му да подиша чист въздух.

Едноетажната сграда на *Гудуил*, разположила се от дясната страна на просторната улица, се виждаше отдалече. Иван Иванич приближи, пресече паркинга между автомобилите и спря пред остъкления главен вход. Вътре светеше. Между шарените стелажи се движеха хора. Доцентът продължи покрай магазина и подмина единична врата с надпис „Приемане на дарения“.

Стигна до ъгъла, спря и заоглежда. През обширния паркинг, досам улицата видя друга тухлена сграда, и тя с плосък покрив като *Гудуил*, но доста по-малка от магазина. Думата „Библиотека“ беше изписана с бели неоновы тръби над входа.

Иван Иванич погледна часовника си. Беше рано. Реши да влезе първо в *Гудуил*. Мина покрай касите и тръгна по пътеката, между две дълги редици от употребявани дрехи, всяка на закачалка, всички грижливо подредени по вид и цвят. Стигна до секцията с обувки, продължи покрай куфарите, хвърли любопитен поглед на купищата тенджери, тигани и стари порцеланови чинии на щанда за домашни потреби, отпусна се за минутка на плюшен фотьойл в отдела за мебели, после спря до стената, при стелажа с джунджурии.

Отзад, скрито между порцеланови ангелчета съзря гипсово прасенце, седнало върху жълта водна лилия. Прасенцето беше облечено в черно сако с жълти копчета и снежнобели панталони. Иван

Иванич измъкна статуетката, хвана я внимателно за основата, повдигна я пред очите си и я заразглежда.

Прасенцето със самоотвержен вид гризеше гигантски морков. От джобовете на сакото му се подаваха още два моркова. Дясното ухо беше отчупено. Черните му очи излъчваха меланхолия. На основата имаше ръчно написан етикет: „На диета съм, цена 50 цента_.“

— От понеделник съм на диета — обеща си Иван Иванич, после върна прасенцето на мястото му сред ангелчетата и премина към стелажите с шапки. Взе първата, която му попадна — мека филцова шапка с неопределен сивкаво-зеленикав цвят и лента над широката периферия.

Обърна я и я огледа отвътре, като я държеше за върха там, където се събират около челото трите дълбоки вдлъбнатини. Не беше много захабена. Доволен, нахлупи шапката върху гъстите си къдри, придърпа предната част на периферията по-ниско над очите си, нагласи чантата през рамо и се заоглежда.

— Приличате на Индиана Джоунс — усмихна му се слаб мъж с прошарена коса, понесъл голям железен тиган към касата.

— Щом е така, ще я купя — ухили се доволен доцентът.

Плати един долар на касата, нахлупи шапката и излезе. Пред входа се размина с майка, която водеше за ръка тригодишно момиченце.

— Харесва ми шапката ти — усмихна му се с пъстрите си очи жената.

— Харесва ми шапката ти — повтори момиченцето.

В отговор, Иван Иванич ги погледна, прихвана предния край на периферията с дясната си ръка и учтиво кимна с глава.

БАР БИБЛИОТЕКАТА

Доцентът се отпрати към заведението отсреща. Влезе и се заоглежда.

Помещението беше доста пълно. Не видя познати обаче. Май беше подранил. Или пък другите бяха закъснели. Както и да е. Нямаше значение. Реши да си поръча питие. Нареди се след момче и момиче и зачака.

Барманката, дългочоса брюнетка в жълта тениска и тесни джинси, тъкмо се протягаше да свали бутилка скоч от горната полица.

Иван Иванич се загледа в гърба ѝ. „Всеки глупак може да критикува, да обвинява и да се оплаква“ — пишеше отзад на жълтата тениска на момичето, „и повечето глупаци го правят.“ Амин — рече си доцентът.

Младата жена се обърна, остави бутилката на плота, извади две чисти чаши и се зае да приготвя питиета за двойката. Иван Иванич с изненада установи, че и отпред имаше за четене. „Когато животът ти поднесе лимони...“ — започваше надпис със солидни черни букви над гърдите на момичето. Надписът продължаваше отдолу в ярко син курсив: „... направи си лимонада с водка.“ Между двата надписа беше изрисувана цилиндрична чаша, пълна с искряща течност и украсена с резен лимон на ръба. Опъната от гърдите, средната част на чашата изглеждаше по-широка от основата и от горния ръб.

Иван Иванич си поръча чаша бира, плати, прибра рестото и се заоглежда за свободни места. Хареса си висока маса за четирима, точно до остъклената стена. Приблужи, отпи глътка, остави бирата в средата на потъмнелия дървен плот, настани се на висок дървен стол, внимателно качи краката си на пречките и доволен погледна през витрината навън.

В дъното на паркинга се виждаше страничната стена на *Гудуил*. Досам стената, чак до плоския покрив, се издигаше квадратно скеле от боядисани в оранжево метални тръби. От двете му страни имаше товарни рампи, плътно затворени с бели рулетки.

Доцентът заразглежда колите, пръснати тук-там из паркинга. Зачуди се дали шофьорите са на пазар в *Гудуил* или се наливат с бира тук, в бара. Поогледа мъжете около масите. Отпи нова глътка и се смръщи.

И в бара да са, няма голямо значение — помисли си. С това нещо тук нормален човек не може да се напие. Пикнята на Рем Баранович сигурно има повече алкохол от тая бира.

Пак отпи и пак се смръщи. *Ех, нямаше да е никак зле, помисли си, ако тук и сега имаше ледено пиво от Дълбок зимник.*

Размечта се.

БОБИ БАЛДЪЗАТА

— Здравсти, как си? — каза Ларс.

— Здравсти... много съм добре — отвърна Иван Иванич. — Не съм видял кога сте дошли.

До Ларс стоеше дребно момче с ангелски къдрици и невинно лице.

— Това е Боби — каза Ларс. — Следва социология.

Иван Иванич се представи. Боби кимна и се отправи към бара. След малко се върна с двулитрова пластмасова кана с бира и празни чаши. Наля на всички. Чукнаха се. Боби изпи чашата на екс и си наля втора.

— Боби е с разбито сърце — обясни Ларс. — Днес му се е наложило да скъса с двете сестри. Той първо се залюби с голямата. Заварката с нея стана още през пролетта на една скучна лекция. Месец по-късно започна да се среща и с малката. Тя все още е ученичка в гимназията... за щастие е над 16 години. Боби твърди, че инициативата за сближаване била нейна.

Ларс отпи глътка бира и се усмихна на Боби.

— Така или иначе, двамата успяваха да пазят връзката си в тайна от голямата сестра. Каката нищо не подозираше, щото Боби продължаваше да се среща редовно и с нея... малката нямаше нищо против. Днес обаче голямата открила предателството на Боби и сестричката си. Изпортил ги средният брат, който някак си научил за двойната игра. Голямата сестра поискала незабавна среща на четиримата, да обсъдели ситуацията. Боби отказал под предлог, че му се налага да прекара нощта в библиотеката и ето ни тук.

Боби, който мълчеше като риба, надигна чаша и отпи. Ларс също отпи, погледна Иван Иванич и продължи.

— Казах на Боби, че ти си специалист по история на сексуалността. Сведущ си по всички възможни сексуални връзки, даже и такива, за които обикновените хора не подозират, че могат да съществуват. Виж сега, човекът е много депресиран. Може би ще намериш начин да го разведриш.

Доцентът кимна с разбиране. Лицето му стана сериозно. Извади кутията с роговите очила от чантата. Отри стъклата в ризата. Нахлузи очилата и погледна Боби.

— С брата имал ли си връзка, или само със сестрите? — запита строго.

— Неееее! — изквича с неочаквано тънък гласец Боби. — Само със сестрите! Само със сестрите...

КАЛИГУЛА И ТРИТЕ МУ СЕСТРИ

— А, така ли? — разочаровано възкликна Иван Иванич. — Хм. Така значи... Погледнато в исторически план, твоето е само лек и невинен флирт. Виж, император Калигула е бил съвсем друго нещо. Той се е сношавал не с две, ами с три сестри, при това неговите собствени. Толкова ги е обичал, че пуснал специална монета. На едната страна бил той самият, а на обратната — трите сестри, една до друга. Имал е обаче слабост към средната, Друзила. С нея започнал още докато била непълнолетна, в къщата на баба им Антония. След време Друзила се омъжила, което не попречило на Калигула да продължава да я ползва като своя жена. Много си я обичал.

— А с другите две сестри какво станало? — поинтересува се Ларс.

— Другите две сестри, Ливила и Агрипина, Калигула също харесвал доста. Не бил стиснат мъж и от време на време ги предоставял на свои приближени мъже. Двете сестри обаче се забъркали в заговор за убийството на Калигула, или поне така твърдял самият той. На делото представил писмени показания в смисъл, че сестрите му били мръсници и развратници.

Иван Иванич отпи бира. Този път не се намръщи. Усмихна се, увлечен в разказа си.

— Калигула е бил щедър император. Раздавал е внимание и любов не само на сестрите си, ами и на чужди жени и мъже. Човекът обичал да прави големи семейни партита за приближените си... нали бил император, имало ядене и пиене в изобилие. Виновен ли е бил, че съпрузите се напивали като свини и заспивали по пода? Оттеглял се в спалнята си и оттам привиквал някоя самотна съпруга, че да ѝ прави компания, докато жената чака нейния пияндур да се освети. За да не го обвинят в дискриминация обаче, сношавал се не само с жени, но и с мъже от най-различни потекла. Бил е доста активен, но разправят, че му се е случвало и да е пасивен.

БЕЛИ И ПЪСТРИ КАРАМФИЛИ

Иван Иванич замълча. Ларс хвана чашата си за ръба и започна да я върти в кръг, втренчил поглед в движението на бирата вътре, с вид на химик в лаборатория. Боби сведе глава. Лицето му се сгърчи в мъчителна гримаса. Беше сразен от разказа за Калигула. Внезапно се понадигна, отвори широко очи, кръгли като топчета, втренчи се в Иван Иванич и заговори развълнуван.

— Срамувам се от себе си, но заявявам от сърце, че съм обичал искрено и двете сестри... макар че хич не ми е ясно как е възможно това, освен ако не съм някакво морално чудовище.

Боби спря за момент, посъбра си мислите и лицето му се проясни.

— Вярвам все пак, че съм направил нещо наистина добро... дадох любов на две момичета, които имаха доста ясно изразена нужда от нея. При това бих могъл да кажа, че пожертвах себе си. Трябваше да се крия и да хитрувам, макар че мразя да лъжа. Отгоре на всичко, приятелите ми започнаха да ми се присмиват и да ми викат Боби Балдъзата. Сега поне с този прякор ще се свърши, надявам се.

— Не си морално чудовище... мисля, че горе-долу си нормален — реши да успокои момчето Иван Иванич. — Нека ти обясня сега. Един мъж може да обича дълбоко повече от една жена... при това по едно и също време. Да речем например, че след време станеш баща на две-три дъщери, ще ги обичаш ли всичките, а? Ще ги обичаш, и още как... и не само тях, а ще обичаш и жена си, и майка си, а може и някои лели, някои братовчедки и прочее... всичките едновременно! Ами да, би било неестествено една година да обичаш само жена си, другата година — само майка си, а третата година, да речем, само голямата дъщеря. Е, и с гаджетата е така... макар и малко по-трудно, защото те обикновено ревнуват и те искат изцяло и единствено за себе си... но все пак е възможно да обичаш две от тях наведнъж, както сам знаеш от опит. Щом човек може да обича няколко роднини едновременно, не е за чудене, че може да е същото и с хора извън родата.

Иван Иванич слезе от стола, изправи се зад масата като зад катедра, огледа пълния бар като да беше университетска аудитория и заговори с поучителен тон.

— И наистина, какво е любовта? Любовта е силна привързаност, желание да си колкото може повече с другия и да го притежаваш

напълно и докрай... и то само за себе си! Естествено човек може да има повече от едно собственическо желание — за луксозна кола, за голяма къща, за гаджета, за съпруг или съпруга, за деца... при това деца, които ще обича безрезервно и които в крайна сметка ще разбият сърцето му, щом пораснат и го изоставят. Абе отношенията родители — деца са си цяла любовна трагедия, ама това е отделна тема.

Иван Иванич седна обратно на стола. Свали роговите очила. Прибра ги.

— Какво трябва да се направи сега? — замислено изрече Иван Иванич, след което се обърна към Боби. — Трябва някак си да се сдобриш с двете сестри.

Боби пак разля бира по чашите и погледна дъното на каната. Тримата отпиха и приближиха глави като заговорници. Започнаха да обсъждат как да стане сдобряването.

След още една кана бира решиха, че Боби непременно трябва да подари на момичетата по един разкошен букет цветя. Ларс предложи алени рози в знак на обич. Иван Иванич контрира с предложение за карамфили, бели на голямата сестра и пъстри на малката. Момчетата го изгледаха с недоумение.

— Белите карамфили символизирани чиста и непорочна любов, както и пожелание за късмет — обясни доцентът, — а пъстрите били израз на искрено съжаление, че любовта не може да бъде споделена.

— Супер — рече Боби и хукна да купува карамфили.

ПЕВИЦАТА

В бара нахлу тайфа момчета и момичета. Иван Иванич разпозна Лорън, Мерилин, Лио, Криста и им махна. Бяха в компанията на две непознати момичета. Всички се скупчиха около масата. Иван Иванич се засили да купува кана с бира. Ларс го последва на бара. Посочи му висок буркан на плота, в който се виждаха монети и банкноти.

— Винаги трябва да оставяш бакшиш — каза му. — Тези хора само от това живеят... надниците им са символични.

Иван Иванич послушно пусна рестото в буркана. Върнаха се при масата и наляха чашите. Разговориха се.

В заведението беше шумно. Хората се надвикваха и бяха щастливи. Присъединяваха се към една група, приказваха си няколко минути, после преминаваха към друга. *Движат се също като на*

партито при президента, помисли си Иван Иванич_, само че тук е по-весело._

По някое време се чу как долу в подземиято започва да дъни оркестър. Певица извиси глас. Лорън заяви, че слиза долу в дискотеката. След минута Иван Иванич взе чашата си и го последва.

Долу в мазето беше полутъмно. Малък оркестър свиреше — две китари, електрическо пиано, ударни. Дребна чернокоса певица пееше. Хората танцуваха.

Иван Иванич се изправи до стената. По нея бяха накачени чуждоезични плакати на холивудски филми. Заразглежда ги. Имаше плакати на турски, сръбски, испански и руски. На чужди езици, имената на познатите филми изглеждаха смешни.

Приключил с плакатите, Иван Иванич заразглежда певицата. *Сладурана!* — помисли си.

Песента свърши. Певицата остави микрофона и стремително се отпрати към доцента. Той я погледна удивен. Сърцето му леко подскочи.

— Отивам да пишкам — каза момичето, като мина с бързи крачки покрай Иван Иванич и изчезна в тъмния коридор до него.

Върна се след минута-две.

— Отивам да пея — подхвърли тя с кадифен глас, минавайки покрай доцента.

Оркестърът пак засвири. Жената взе микрофона и запя.

ОМЕКНАЛИ КРАКА

Иван Иванич реши, че е крайно време и той да посети тоалетната. Пое по коридора. Влезе. Видя писоари и кабинки. Изпод повдигнатата врата на средната кабинка се подаваха чифт полегнали крака в черни велурени панталони, сиви чорапи и бели маратонки. Приблужи, откряна вратата и надзърна вътре. Видя рус мъж с фина сива риза.

Мъжът се беше изтегнал на пода, с шия на ръба на гърнето и лице, обърнато навътре. Спеше. *Много неудобна възглавница* — помисли си доцентът. *Утре ще го боли не само главата, ами и вратът.*

Притвори вратата. Избра си свободен писоар. Предвидливо измести чантата отзад на гърба и дръпна ципа надолу.

— Харесва ми шапката ти — каза мъж до него. — И чантата ти ми харесва, само че не знам какво можеш да извадиш от нея.

Иван Иванич се върна на мястото си до стената. Застоя се, заслушан в музиката и загледан във виещите се млади тела. След време реши да се качи пак горе. Хвърли един последен поглед към певицата и тръгна по стълбата. На средата спря.

Пред него момче с омекнали крака се катереше с усилие нагоре, стиснало перилата от двете страни. Взимаше едно стъпало, залиташе назад, задържаше се, почиваше си и опитваше следващото стъпало.

Забеляза Иван Иванич зад себе си. Лицето му придоби решителен израз. „Не се предавам!“ — заломоти момчето. „Мен всяка стъпка напред ме кара да се чувствам по-силен и подготвен за следващата стъпка.“ Продължи да се катери самоотвержено.

АХ, КОЛКО ИНТЕРЕСНО!

Горе Елиза седеше сама на маса. Пред нея имаше висока чаша с прозрачна течност, украсена с резен лимон на ръба. Иван Иванич се присламчи.

— Това водка ли е?

— А, не... днес пия само вода с лимон.

— Колко струва чашата вода?

— Без пари е.

— Тогава и аз минавам на вода с лимон. И на мен ми писна от бира.

— Аз обичам бира — обясни Елиза. — Днес обаче се въздържам. От понеделник се опитвам да отслабна.

— Изглеждаш ми добре — рече доцентът. — Не бих казал, че си пълна.

— Майка ми не мисли така.

Иван Иванич отскочи до бара и се върна с чаша вода.

— Наздраве! — усмихна се доцентът и чукна чаша с Елиза. Двамата отпиха.

— Добре, че не сме в Русия — рече Иван Иванич. — Там вместо вода трябва да пием водка и да изпразваме чашите на екс... ако не искаме да ни изкарат другомислещи и да ни пратят на лагер в Сибир.

Елиза заразпитва доцента за пътуванията му в Русия. Иван Иванич заразказва. Девојката слушаше с неприкрит интерес,

полуизвила глава към него, с разширени зеници и леко отворена уста. От време на време връхчето на езика ѝ се вдигаше леко, опираше до зъбите и докосваше горната устна.

Половин час мина неусетно.

— Легално, можех да изнеса само 30 рубли, а магнетофонът струваше 90 — с увлечение разказваше доцентът. — Преди да замина от София, смених пари на черно и пратих 90 рубли в плик на свое име, до поискване в Самарканд. Като пристигнах там, изчаках опашката в пощата и за голяма изненада, получих писмото. Парите си бяха вътре. Купих си магнетофона. В България магнетофони по това време не се намираха, дори и втора употреба... а пък аз моя го купих чисто нов! Върнах се с него в София. На митницата се зачудиха откъде съм намерил пари за магнетофон, а пък аз им казах, че съветските другари са ми го подарили в знак на братска дружба.

Доцентът млъкна, като че ли поуморен. Погледна Елиза. Тя повдигна очи към него, после отмести невиждащ поглед към бара. Пое дълбоко дъх и заговори.

— Ах, колко интересно е всичко това. Искам да науча руски. Искам да пътувам в Южна Америка. Всеки път, като отида в библиотеката, взимам купища книги. Просто минавам покрай стелажите, разгръщам ги, дори ги подушвам, като че ли съм ловно куче и ги трупам в ръце, докато повече не мога да нося. Искам да знам всичко за света.

От подземиято се носеше екот на електрически китари.

— Искам да се науча да свиря на ситар — рече момичето. — Ех, да можех да съпроводя Джордж Харисън в Индия и да взимаме заедно уроци от Рави Шанкар... Понякога бленувам с часове за това. Обичам *Бийтълс* и *Пинк Флойд*, а ти?

Иван Иванич каза, че и той ги обича.

— А, да не забравя! Горещо ти препоръчам „Каж ми честно“ на Пола Абдул! — възкликна Елиза. — Снощи я гледах в *Club MTV*. Тя танцува страхотно...

ГОЛЕМИ ЛЪЖЦИ

Неочаквано, девойката млъкна. Приведе леко глава. Русите ѝ коси се разпиляха покрай скулите. Челото ѝ се сбърчи. Усмивката ѝ

внезапно изчезна. Тъглчетата на устните ѝ провиснаха тъжно. Умисли се.

Иван Иванич я загледа притихнал.

Минута-две минаха в мълчание.

— Понякога се гледам в огледало и се питам, това аз ли съм... но какво всъщност съм аз... — заговори с тих глас тя. — Чудя се какво... в крайна сметка... съм... Защото съвсем не мога да си представя, че може да ме няма, а любимото ми телевизионно шоу ще продължи без мен и аз никога няма да знам какво се случва по-нататък.

Елиза въздъхна, изправи глава и прибра косите зад ушите.

— Хората не могат да проумеят смъртта... не могат да я възприемат като реалност — каза Иван Иванич. — Преструват се, че търсят смисъла на живота, но всъщност той не ги вълнува толкова, колкото ги тревожи смисълът на смъртта... нейната мистериозна неизбежност и какво значи тя за всеки жив човек. Всичко може да бъде избегнато, даже и от живота може да се избяга, но не и от смъртта. Може би затова тя е табу. Хората не искат да мислят за нея и предпочитат да се преструват, че проблемът не съществува. Помисли си само, по природа всички ние сме големи лъжци, дори и най-честните от нас. Залъгваме преди всичко себе си, за да не мислим за нея, за да я забравим. Иначе животът ни би бил невъзможен дори и за миг.

Групата от съседната маса се надигна от столовете с шум. Говорейки високо, хората изчезнаха навън в нощта.

РЕЗЕНЧЕ ЛИМОН

Иван Иванич по навик разклати чашата, вирайки се вътре, после допи водата. Елиза го погледна, усмихна му се и разклати своята чаша, досущ като него. Резенчето лимон се откачи от ръбчето на чашата ѝ. Падна на пода, недалеч от Иван Иванич.

Барманката приближи с голяма лъскава табла. Остави я на освободената маса и започна да събира празните чаши.

Иван Иванич я погледна, после протегна крак към лимончето, с намерение да го придърпа под масата. Не успя да го достигне.

— Не се тревожи — успокои го Елиза и посочи към съседната маса. — Тя и без друго ще почисти след нас.

Застанала точно зад таблата, която леко се опираше на корема ѝ, жената хващаше едновременно по две чаши, по една във всяка ръка, вдигаше ги предпазливо и с премерени синхронни движения на двете си ръце ги поставяше внимателно от двете страни на таблата.

Приключи с разчистването и повдигна пълната табла с две ръце. Пречеше ѝ да вижда пода. Тръгна напред, настъпи резенчето лимон, подхлъзна се и леко залитна.

Подсъзнателно, доцентът посегна да я прихване. Жената инстинктивно се дръпна от него, правейки енергична крачка напред. Неволно, десният ѝ крак закачи празен стол. Столът се сгромоляса с трясък надясно, а барманката, отскачайки от стола, се отклони наляво.

Набирайки скорост като билиардна топка, жената се устреми напред към друг празен стол, задържайки таблата в протегнатите си ръце. Левият ѝ крак ритна стола и той падна шумно, а самата тя рикошира към стъклената витрина. Излетя през нея, все още държейки таблата с чаши в ръце. Отвън, между падащите парчета стъкло се мярнаха вирнатите ѝ крака, после и те се смъкнаха надолу покрай външната стена.

Всички разговори секнаха. За миг хората се втренчиха във витрината. На мястото на стъклото зееше голяма дупка. Беше останала само металната рамка. През нея се виждаше паркингът. В далечния му край, хванало се с две ръце за оранжевото скеле на *Гудуил* се беше привело момче. По паркинга до него водеше пътечка от повръщано.

Клиентите заизлизаха. Повечето се трупаха отвън, около барманката. Други си отиваха. В далечината се чу полицейска сирена.

— Май е време да си тръгваме — рече доцентът на Елиза. — Става късничко, пък утре работа ни чака, нали така?

Без да се бавят повече, двамата излязоха навън. Иван Иванич пое обратния път покрай *Гудуил*. Елиза се отправи в противоположната посока.

Доцентът крачеше бързо, смръщил чело. *Знам си аз, че от диети полза няма — мислеше си той. — Нагъваш моркови по цял ден. Единственият резултат обаче е, че си ходиш гладен и дебел. Ако Елиза не беше на диета, нямаше да пие вода с лимон и този инцидент можеше да не се случи. Лимоненото резенче нямаше да падне на пода, барманката нямаше да се подхлъзне, аз нямаше да се опитвам да я спасявам и тя нямаше да излети през стъклото, при това с все табла*

и чаши. Сигурно си е омаскарила хубавата тениска. Те ти булка лимон и лимонада!

Настигна две момчета и момиче, които се клатушкаха по тротоара. Плетейки крака, момичето се държеше за момчетата, прегърнало ги здраво през вратовете. Момчето отляво беше високо. Дясната му ръка грижливо придържаше момичето през кръста. Момчето отдясно беше по-ниско от нея. Лявата му ръка приятелски подпираше стегнатия ѝ в къса червена пола обемист задник. Нахлупил шапка, Иван Иванич ускори крачка и ги изпревари, без да ги поглежда.

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА

Уъстър, 31 октомври, сряда следобед

ПОЛОВИНКА ЗЪБЕН КАНАЛ

— Тук се вижда ясно, че каналът е обработен и запълнен само до средата — обясни д-р Фредерик, посочвайки окачената пред яркоосветено матово стъкло рентгенова снимка на кучешкия зъб на Иван Иванич. — Ето това бялото е обработената част на канала... не знам защо, но стига само до средата на корена. Виждате, че цялата долна половина е тъмносива. Там каналът е оставен без пълнеж. Изглежда, че надолу въобще не е лекуван. Това петно под корена на зъба пък е абсцесът.

Както сестрата Пийч^[1], така и администраторката Даяна следваха обясненията на зъболекаря с лица, които не изразяваха учудване, изненада, отегчение или каквато и да е друга емоция. Д-р Фредерик ги беше извикал специално, за да им покаже полузавършените канали на доцента.

— Погледнете и другите снимки — каза докторът на двете жени, които го слушаха внимателно с неутрално-професионален вид, и посочи към осветеното стъкло, на което се мъдреха плаки с всички зъби на доцента, разкривени на разни страни като стари ръждиви пирони. — Всички зъбни канали, а те са... един, два, три... осем... та всички канали, без изключение са направени по един и същ начин, само до половината. Това е много необичайна техника. В нашия кабинет такива канали наблюдаваме за пръв път. Затова ви извиках, за да имате представа.

Докторът освободи жените.

Сестра Пийч се завтече обратно към съседната стаичка, в която млада пациентка я чакаше търпеливо, излегната на зъболекарския стол. Там Пийч трябваше да довърши редовното шестмесечно чистене на зъбите на жената.

Администраторката Даяна пък се отправи към рецепцията, където щеше да продължи с печатането на сметки за пациентите. Слагаше ги в пликове и ги трупаше на куп за пощаджията. Той щеше да мине през кабинета в пет часа. Щеше да размени кратък приятелски поздрав с Даяна, да остави пристигащата поща, да прибере заминаващата и да изчезне забързан навън.

ЦЕНИ СТАНДАРТНИ

Иван Иванич, полулегнал на зъболекарския стол и извил глава наляво към таблото, разглеждаше снимката на болния кучешки зъб.

— Нямам представа защо долната част на канала е оставена необработена — обърна се към доцента д-р Фредерик. — Това е опасно. Там свободно се въдят бактерии. Те са причинили абсцеса. Доста голям е. Опасявам се, че трябва незабавно да започнем повторна обработка на канала. После ще инсталираме нова корона.

— Тези неща безплатни ли са? — попита доцентът.

— Моите цени са стандартни. Каналът ще струва шестстотин долара, а короната — четиристотин. Ти си застрахован с *Делта* и Даяна вече е говорила с тях. Те ще покрият осемстотин долара, което е доста добре. За теб остава да поемеш останалите двеста. Това ще покрие всичко — и канала, и новата корона.

Иван Иванич се отпусна на стола. Умисли се. Д-р Фредерик зачака търпеливо.

— Хайде да опитаме с антибиотик най-напред — внезапно се оживи доцентът.

— Антибиотикът не може да излекува инфекцията напълно и окончателно — отвърна д-р Фредерик. — Болката може да изчезне и отокът да спадне, но това ще е само временно. Не след дълго, абсцесът ще се върне с нова сила. Може да премине и към някой от съседните зъби.

ПОСТЕР С ОЗЪБЕНО ЧЕНЕ

Доцентът отново се умисли. Спомни си как беше развил болезнен абсцес само три дни преди да полети от България за Америка. Инфекцията беше на резаца, точно до кучешкия зъб, който пък му създаваше мъчнотии сега.

Тогава отиде в спешния кабинет в центъра на София. Дежурният зъболекар, снажен мъж с черна къдрава коса и набола брада извади скалпела, резна венеца отвътре, почисти гнойта, предписа му антибиотик и с лека завист му пожела лек път до страната на свободата.

— Не може ли просто да резнеш венеца със скалпела отвътре — пак се оживи доцентът. — Да го цепнеш, да почистиш гнойта и да ми предпишеш антибиотик?

— Това е невъзможно — отвърна учтиво д-р Фредерик. — Тук такива процедури не се прилагат. Зъболекар, който направи такова нещо, може да си загуби лиценза.

Иван Иванич се умисли за трети път. Д-р Фредерик пък се приближи към постер, на който беше изрисувано озъбено чене. Един зъб липсваше в средата на долната челюст. Съседните зъби се бяха накривили към дупката. Зъбите отгоре също бяха разкривени. Венците бяха оголени. Тук-там по зъбите се виждаха петна. Д-р Фредерик погледна постера, погледна Иван Иванич и заговори.

— Не е разумно да държиш инфекция там, където си държиш и мозъка. Необходима е незабавна обработка на канала. Инфекцията няма да се оправи с чакане. В най-добрия случай, и това наистина е най-добрият случай, изчакването ще повреди зъба. Тогава ще трябва да го извадим. А когато един зъб бъде изваден, ето какво става със съседните зъби — и докторът обясни с подробности какво би могло да се случи със зъбите на доцента, като сочеше тук и там по постера.

— Интересно — обърна се Иван Иванич с невинно-доверчиво изражение към зъболекаря, — ако всички тези неща биха станали в най-добрия случай, какво ли би станало в най-лошия?

— Може да получиш оток, който да стане толкова голям, че да затвори дихателните ти пътища и да умреш от задушаване — с готовност заобяснява д-р Фредерик, без да сваля любезната усмивка от лицето си. — Такива усложнения обаче са по-вероятни при инфекции на долната челюст, а твоят абсцес е горе.

— Разбирам — прекъсна доктора Иван Иванич, подобно на нетърпелив отличник, който пръв от целия клас се е сетил за отговора на мъчен въпрос. — В моя случай инфекцията може да стигне нагоре до мозъка и точно това ще е причина за смъртта ми. Следователно

няма да умра от задушаване, което е добре... А бе я по-добре да направим канала.

С ДЪХ НА МЕНТА

— Чудесно — каза д-р Фредерик. — Сега ще ти сложа упойката.

— Карай без упойка — отвърна Иван Иванич. — Аз така съм свикнал. Ние, българите, сме научени да издържаме на болка.

— Тук обикновено използваме местна упойка — усмихна се вежливо д-р Фредерик. — Включена е в цената. Предлагаме и пълна упойка, но срещу допълнително заплащане.

— Хм... Добре де, щом е така, сложи местна упойка.

— Какъв аромат предпочиташ? — попита д-р Фредерик. — Ягода, мента, или череша?

— Какво? — учуди се Иван Иванич.

— Питам те за аромата на разтвора, с който ще намажа венеца преди да забия спринцовката. Той хем дезинфекцира, хем упоява кожата, така че бодването на иглата почти не се усеща. Това е нещо като местна упойка за слагането на местната упойка.

— А, такава ли била работата? Упойка за упойката? В такъв случай бутни една мента — ухили се Иван Иванич и широко разтвори уста.

Д-р Фредерик намаза венеца с мента, изчака няколко секунди, бучна с иглата на три места, след което свали облегалката на стола и остави доцента, поизлегнат, да изчака действието на упойката. След няколко секунди гласът на доктора се чу през отворената врата. Разговаряше с пациентката от съседната стаичка. На Иван Иванич се стори, че дочува потракване на инструменти и жужене на бормашина.

Иван Иванич погледна нагоре. Точно над него, в средата на окачения таван беше монтирано голямо светлинно пано. На паното се виждаше синьо небе с две безгрижни облачета. Цъфнал черешов клон се прокрадваше от дясната страна на стъкленото небе, заемайки една четвърт от паното. Около белите цветове летяха две оранжеви пеперуди с черни кантове по крилете.

Легнал съм на зелената трева и се наслаждавам на пролетното небе — помисли си Иван Иванич. Облиза остатъците от мента по венеца и небцето си. Пое си дълбоко дъх и бавно го изпусна. Отпусна се и се унесе.

Не беше изминал и половин час откак Иван Иванич, старателно следвайки написаните от Мариса на лист хартия указания, беше открил едноетажната сграда, в която самостоятелно се ширеше зъболечебницата на д-р Фредерик. Доцентът прекоси паркинга на сградата и влезе в неголямата чакалня. Администраторката се изправи иззад триметровия прозорец на рецепцията и го поздрави. Доцентът приближи и втренчи поглед в лицето ѝ.

От левия ъгъл на устните на жената започваше прясна рана с едри шевове. Стигаше до средата на бузата ѝ. Изглеждаше така, като че ли някой се беше опитвал да разпори с нож лицето ѝ от устата до ухото, но беше спрял на средата, беше размислил и в крайна сметка беше зашил раната с голяма крива игла за чували и груб канап. Ръждиви петна се виждаха покрай големите дупки на шевовете.

— С какво мога да ти бъда полезна? — попита администраторката.

Иван Иванич не отговори. Смутено отмести поглед от лицето на жената. Вгледа се в огромния бял кътник, щампован на плътната ѝ черна блуза. Пак вдигна поглед към раната и шева.

— Костюмирала съм се за Хелюин — обясни жената. — Надявам се да не съм те шокирала. Казвам се Даяна.

Иван Иванич се представи набързо и обясни, че от два-три дни има болка в основата на кучешкия зъб. Днес болката станала непоносима. Все пак изтърпял до късния следобед, но като разбрал, че няма накъде, попитал секретарката на департамента Мариса какво да прави. Мариса го посъветвала да се обади по телефона на нейния д-р Фредерик и да си поиска час, обаче Иван Иванич решил да дойде направо. Харесвало му да ходи пеша.

— На вълка вратът му е дебел, защото сам си върши работата, вместо да си губи времето по телефона — изтърси ни в клин, ни в ръкав доцентът, след което притисна с пръсти лицето между носа и горната устна, така че да покаже колко силно го боли.

Даяна отиде да се посъветва с доктора. След малко се върна и обяви, че д-р Фредерик днес ще приеме Иван Иванич, независимо че няма час.

Доцентът седна в чакалнята да попълва формулярите за нови пациенти. След десет минути свърши с тестето листа и се заоглежда. Пред него на ниска дълга маса бяха подредени купчинки цветни списания. Грабна напосока шарено списание и го разлисти.

Вратата откъм вътрешността на зъболекарницата се откряна. В рамката се показва стройна руса жена с дънки и черна блуза с голяма бродирана праскова. Вляво над прасковата имаше табелка с надпис Пийч. Жената покани Иван Иванич. Доцентът се изправи и приближи към нея.

— Ти си се костюмира като праскова за Хелоуин, нали? — и посочи към табелката.

— А, не, това си ми е името — усмихна му се Пийч.

Сестра Пийч го поведе по дълъг коридор и го настани в една от стаичките за пациенти. Направи рентгенови снимки на всичките му зъби, събщи му, че д-р Фредерик ще дойде след малко и изчезна.

— Добър ден, Айвън — каза докторът, влизайки енергично в стаичката.

Иван Иванич извърна глава надясно. Д-р Фредерик му се усмихваше любезно, изправен до зъболекарския стол.

Докторът беше възнисък, понаедрял, с начупена кестенява коса и приятен здрав цвят на лицето. Носеше лъскави кафяви обувки, сив панталон без ръб и кафява трикотажна фанела, на която пишеше с жълто: „Щастлив съм да работя за Макдоналдс__.“ Изпод горната му устна се подаваха два криви вампирски зъба. По брадичката, точно под зъбите, бяха изрисувани струйки съсирена кръв.

— Иван, не Айвън — обади се Иван Иванич.

— Евън — поправи се докторът.

— Не е Евън. Иван е.

Д-р Фредерик свали вампирските зъби и ги прибра в кутийка, която грижливо спусна в джоба си.

— Добър ден, Иван. Аз съм д-р Фредерик. Приятно ми е да те видя тук.

— А бе на мен не ми е особено приятно, ама няма как. Трябваше да дойда. Ужасно ме боли.

— Ще видя какво мога да направя — отвърна д-р Фредерик и се загледа в рентгеновите снимки, смълчан за минута, после продължи. — Тук се вижда ясно, че каналът е обработен и запълнен само до

средата. Ще трябва да извадим зъба, но се налага да използвам конските клещи.

Докторът измъкна отнякъде ръждясали разкривени клещи, ама точно като тези, които Иван Иванич беше видял някога като първокласник на екскурзия в етнографския музей, спусна облегалката на стола, стъпи с десния си крак върху гърдите на безпомощно легналия Иван Иванич, хвана го за носа, така че да не може да диша и щом доцентът си отвори устата, за да не се задуши, докторът пъргаво посегна с клещите към кучешкия зъб. „Мамооо... мамооо“ — застана доцентът.

ОТВОРИ-ЗАТВОРИ

— Хвана ли упойката? — дочу Иван Иванич бодър глас отдясно, стресна се, отвори очи и видя усмихнатият д-р Фредерик, готов да заработи.

Отнякъде се появи Пийч и заслага найлонови калъфчета на ръкохватките на лампата и бормашината. Докторът нахлузи тънки латексови ръкавици.

— How do you say „open“ in Bulgarian?^[2] — поинтересува се д-р Фредерик. — And how do you say „close“?^[3]

— Отвори, затвори — обясни доцентът.

— Отвори — нареди докторът на български.

Доцентът послушно разтвори челюсти до край. Пийч пъкна пластмасова тръба в устата му и включи засмукващото устройство. Докторът заработи. Иван Иванич учуден констатира, че не чувства болка. За пръв път му правеха канал с упойка. Унесен в мисли, неусетно попритвори уста.

— Затвори, затвори! — извиси глас д-р Фредерик, без да изважда бормашината от устата на доцента.

Иван Иванич измуча продължително.

— I meant to say „open“, sorry^[4] — благоразумно премина на английски докторът.

Бормашината бръмчеше, тръбата смучеше. Д-р Фредерик работеше и говореше.

— Ти си първият ми пациент от Източна Европа — каза докторът. — Не е ли страхотно, че хората иззад Желязната завеса вече

могат да пътуват?

Иван Иванич измуча в знак на съгласие. Пийч си гледаше работата и си мълчеше.

— Колко хубаво е, че Берлинската стена падна. Само година оттогава и светът като че ли стана друг, по-добър. Миналият месец, Буш и Горбачов разговаряха в Хелзинки за Кувейт и за Саддам. Приказваха си като добри приятели, а не като врагове. Този месец пък, Източна и Западна Германия се обединиха окончателно и по закон. Хората от Източна Европа вече могат да въздъхнат свободно... след толкова мрачни години на страдания. Аз знам какво е било. Братовчед ми Пърси беше студент в Европа. Той ми е разказвал. Смелчага, успял е да посети Източен Берлин. Там се е запознал с хора, които тайно притежавали копия на *Фермата на животните* и 1984, макар да са знаели, че ще ги разстрелят на място, ако ги заловят с книгите на Оруел. Рискували са живота си заради книги.

Иван Иванич повдигна вежди и завъртя очи. Искаше му се да възрази, че самият той е притежавал официално българско издание на 1984, което държал на видно място на бюрото в кабинета, при това без никакъв риск за живота. Не можеше, понеже бормашината бучеше, затъкната в устата му.

— Пърси ми е разказвал за източногерманските коли — продължаваше да пили д-р Фредерик. — Били много по-малки и по-бавни от западно-германските... заедно с дима от ауспуха обаче ставали много по-дълги. А вие в България какви коли имате?

Д-р Фредерик извади бормашината от устата на Иван Иванич. Пийч измъкна помпата. Попи устните му с марля. Подаде му малка пластмасова чашка. Доцентът си изплакна устата и плю.

— Колите ни са обикновени — рече. — Имат врати, колелета и кормила. Хората ходят с тях на море и на вилата.

— Отвори! — нареди д-р Фредерик, след което започна да бърка с някакви остри инструменти в устата на доцента.

БЕЗПЛАТЕН СЪВЕТ

— Имаш ли деца? — запита енергично докторът.

— Мммм... мммм... мммм — отвърна Иван Иванич.

— Разбирам, нямаш деца. Но един ден сигурно ще имаш. Те ще ти родят внуци.

Иван Иванич изблеци очи. Д-р Фредерик спря да работи. Изправи се, с лъскав каналоразширител в ръка, втренчи поглед в Иван Иванич и заговори приповдигнато.

— Ще ти дам един съвет. Купи си диктофон. На диктофона записвай спомените си... как си живял при комунизма, каква е била диктатурата, полицията, репресиите и така нататък. Разказвай за всичките ужасии, без да спестяваш каквото и да е. Това няма да те затрудни. Достатъчно е да отделяш за него всеки ден само по няколко минути. Няма да съжаляваш. Един ден ще го дадеш на внуците си и те ще научат за комунизма. Иначе няма как да знаят. А пък без да знаят, няма да ценят свободата си.

След половин час, докторът приключи. Разбраха се да продължат следващата сряда.

Мълчаливата Пийч връчи на Иван Иванич найлоново пликче, покрито с реклами на *Колгейт*. Той погледна вътре. Видя нова четка, паста, конец и вода за зъби.

Сестрата съпроводи доцента до чакалнята. От прозореца на рецепцията Даяна му подаде картонче с деня и часа на следващата визита.

— На обратната страна съм написала домашния телефон на д-р Фредерик — обясни му Даяна. — Непременно му се обади, ако те заболи в извънработно време.

Сбогуваха се и Иван Иванич излезе.

[1] Праскова (англ.) ↑

[2] Как е „отвори“ на български? ↑

[3] И как е „затвори“? ↑

[4] Извинявай, исках да кажа „отвори“. ↑

ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

Уъстър, 31 октомври, сряда привечер

НЕУСЕТНО, СЛЕД МОМИЧЕТАТА

Беше се стъмнило. Доцентът спря на площадката, пое освежаваща глътка въздух и се огледа. На паркинга на зъболечебницата бяха останали само колите на персонала. Самият той беше дошъл с градски автобус. Беше чакал на спирката при университета половин час, беше се возил четвърт час и като беше слязъл от автобуса, беше ходил още четвърт час до зъболечебницата.

Обратния път мога да го извървя пеша за същото време, ако не и по-бързо — помисли си той. — Не само по-бързо, ами ще ми излезе и без пари. Потупа чантата си, като да се увери, че все още е на мястото си, преметната през рамо, прихлупи шапката над очите си и пое по асфалтирания тротоар.

Уличните лампи хвърляха светли кръгове около стълбовете. Навътре от улицата еднофамилни къщи се делиха една от друга със зелени морави. Тук-там светеха прозорци, закрити със щори.

Двукрилата входна врата на двуетажна къща се отвори и от нея по алеята се изсипаха с възгласи и смях четири девойки, които весело размахваха знаменца на черно-бели квадрати. Бяха облечени в ярки трика на автомобилни пилоти, две от тях — с прилепнали по бедрата панталони, а другите две — с опънати къси поли. Костюмите и на четирите бяха увенчани с щедри деколтета, от които дружелюбно надничаха гърдите им.

Момичетата стигнаха до тротоара и едното погледна към Иван Иванич.

— Харесва ми шапката ти — подхвърли момичето.

Другите три също го погледнаха, после всички свиха наляво и закрачиха току пред него. *Интересно, не им ли е студено* — умисли се доцентът. Стигна до клинообразно кръстовище и неусетно, вместо да

продължи направо към университета и жилището си, кривна по улицата наляво след момичетата.

След време забеляза, че по улицата се появяват и други костюмирани хора: банани, тикви, пчелички, мечета, ангелчета и призраци. Пристигаха с коли, слизаха, нагласяха костюмите и се отправяха в същата посока напред, като нарастващ поток.

БЕЗПЛАТНИ ПУКАНКИ

Стигнаха до двойна автомобилна алея, която водеше наляво в парка. Сред цветната леха по средата се издигаха два ярко осветени пилон, между които беше опънат транспарант. На него пишеше с големи шарени букви: „Празнувайте Хелоуин в Природно-научния музей!“

Иван Иванич сви по алеята и след стотина метра излезе от гората на моравата пред музея. Цялата фасада на музейната сграда беше остъклена. Вътре просторното, изпълнено с хора фойе, беше обляно в светлина, струяща от високия, покрит с ярки панели таван. Като от гигантска витрина, светлината щедро се изливаше навън по поляната, където костюмирани деца и възрастни се тълпяха около временни щандове. Доцентът започна да обикаля от щанд на щанд, да се реди и да говори с хората.

Навсякъде му се усмихваха и му даваха по нещо. От щанда на градската библиотека получи два лъскави разделителя за книги. От полицията му връчиха шерифска значка. Пожарникарите му дадоха ваденка с пламък и маркуч. От Червения кръст му закопчаха пластмасова гривна с призив за кръводаряване.

От Лигата за защита на животните се опитаха да го заговорят, предлагайки да му пазят безплатно кучето, независимо дали е костюмирано или не, но той хвърли бръз поглед на пластмасовата тиква за парични дарения и отмина, обяснявайки невъзмутимо, че няма куче.

На щанда на *Гудуил* пък му се наложи доста да почака, докато станат безплатните пуканки в машината. Пое препълнения хартиен плик, сгорещен от прясно разпуканите царевични зърна и се отдалечи. Започна да похапва топли пуканки, докато бродеше разсеяно из поляната.

Иван Иванич набързо опразни плика и се заоглежда за кош за боклук. В този момент забеляза Анди Пийкок. Крачеше по тревата с изпъчени гърди, все едно адмиралска фрегата, издула платна от попътен вятър. До него, хванала го под ръка, вървеше дребна жена с права прошарена коса. Иван Иванич се завтече към двойката. Пресрещна ги. Спряха.

— Здравейте! — поздрави Иван Иванич.

— Здравей — отвърна Анди Пийкок.

Настъпи кратка пауза.

— Това е Иван, нашият гост-професор от България — осведоми Анди жената, след което се обърна към Иван Иванич: — А това е съпругата ми Сюзън.

— Приятно ми е — рече Сюзън.

— И на мен ми е приятно — каза Иван Иванич.

— Харесва ли ти Хелоуин? — любезно се поинтересува Сюзън.

— Страхотно е. През живота си не съм виждал такъв карнавал — обясни доцентът.

Пак настъпи пауза.

— Видя ли щанда на нашия университет? — попита Анди.

Иван Иванич заклати глава нагоре-надолу^[1].

— Хареса ли ти?

— Всъщност още не съм го видял — поправи се доцентът и припряно завъртя глава наляво-надясно. — Там има ли нещо интересно?

— Нашият щанд е подреден много добре — отвърна Анди. — Представени сме от Мона Олсън от библиотеката. Справя се отлично. Раздава проспекти за кандидат-студенти и листовки за специализациите. Листовката на департамента ни е чудесна. Подготвихме я двамата с Мик.

— Така ли? Ще отида да видя — рече Иван Иванич.

— Ей-там е — осведоми го Анди и посочи последния щанд преди входа на музея.

Кимнаха си и се разделиха.

Иван Иванич стигна до щанда на Уъстърския Университет, нареди се и зачака. Като му дойде редът, Мона Олсън го поздрави, усмихна се и му подаде яркожълт балон, надут с хелий и завързан на панделка за тънка лъскава лентичка. Доцентът я върза за дръжката на чантата си.

Лекият балон опъна нагоре връзката и спря отстрани над главата му, като голяма жълта луна, на която университетската рекламна служба се беше погрижила да отпечата логото на университета. Мона Олсън се засмя.

— Ще гледаш ли конкурса за най-оригинален костюм? — попита тя, като се извърна и посочи назад към осветеното фоайе. — Вече е започнал. Най-добре се вижда от балкона на втория етаж. През фоайето не можеш да стигнеш, понеже там вече дефилират костюмите. Можеш обаче да влезеш от страничния вход и да се качиш по аварийното стълбище. Знам, че днес е отворено.

Мона Олсън се усмихна още веднъж на Иван Иванич, след което се обърна към двойката, която чакаше зад него. Поздрави ги жизнерадостно и ги заговори. Насочваше цялото си внимание към поредните клиенти. Доцентът повече не съществуваше за нея.

СТРАХОТНА ШАПКА

Иван Иванич се насочи към музея. Заобиколи по алеята около сградата. Страничният вход беше добре осветен. Натисна дръжката и дръпна вратата към себе си. Усети тласък и изненадан залитна назад.

Едър мъж, облечен в черен фрак и с висок цилиндър на главата беше хванал дръжката на вратата от другата страна и я буташе навън. На дясната му буза бяха нарисувани оголени зъбати челюсти.

Досуц като че ли плътта е изрязана от тази част на черепа — помисли си Иван Иванич. Забеляза, че един зъб липсва, като на постера в кабинета на д-р Фредерик. Мъжът прекрачи енергично през прага навън с озъбена усмивка.

— Имаш страхотна шапка — басово избоботи мъжът към доцента.

— И аз я харесвам — изблея Иван Иванич и побърза да се шмугне вътре във вече притварящата се врата.

ХЕЛОУИНСКИ ПАРАД

На балкона нямаше никой. Доцентът се облегна на парапета. Поприведе се надолу към фоайето и заразглежда. Точно под него, до вътрешната стена, имаше дълга маса, зад която седяха три жени и двама мъже. Пред тях се представяха костюмите. Излизаха от страничния коридор вляво, бавно минаваха пред масата, след което излизаха през страничния коридор вдясно. Хората от журито си водеха записки. Оттатък бяха зрителите, зад червена преградна лента, опъната на никелирани поставки.

Пред журито тъкмо пристъпяше дългокрака красавица с къса рокля от щампован със зелено-черни долари плат. Широкото деколте, късите ръкави и долните ръбове на роклята бяха покрити със златни дантели. През кръста на жената беше препасана миниатюрна златна престилка.

В дясната си ръка тя държеше златната дръжка на ветрило, направено от доларови банкноти. Високо над дясното коляно имаше гривна от златна дантела. Кестенявата ѝ коса беше увенчана с коронка, изработена от налепени банкноти.

След жената плетеше крака момиченце, облечено в жълт чувал, с изрисуван голям черен доларов знак отпред. Около крачолите и деколтето му бяха затъкнати едри фалшиви банкноти.

Златната красавица и детето се отдалечиха към изхода. Пред журито се появиха Червената шапчица и вълкът, облечен в нощницата на бабата.

Аз не бих костюмирал далматинец като вълк — рече си Иван Иванич и по навик потупа чантата. В същия момент балонът на Мона Олсън, който до този момент си беше кротувал вързан за чантата му, се отвърза и полетя нагоре.

С неволен вик — „Ай да му се не види!“ — доцентът подскочи колкото може, но не успя да хване връвчицата. Далматинецът, дочул вика, се уплаши и хукна напред, повлякъл Червената шапчица след себе си. От публиката се понесе смях. Балонът се кротна между два светлинни панела високо горе.

От коридора вляво се появиха познатите на доцента четири девойки с трика на автомобилни пилоти. Вървяха бавно, поклащайки дълги бедра. После нахлу шумна група извънземни с антени на главите.

Още не бяха напълно отминали, когато залата внезапно притихна.

СМЪРТТА И ДЕВОЙКАТА

Сред настъпилата гробна тишина, към журито приближаваше Смъртта. Беше много висока. Черното ѝ наметало се влачеше по пода. Под наметалото личаха кокалести рамене и ръце. Изпод качулката се белееше лицето ѝ — бяла пластмасова маска с тъмни очни кухини и отворено като за писък черно устно отверстие.

С една си ръка Смъртта придържаше праметната през рамо коса. С другата беше здраво стиснала дланта на костюмирана като сапунен мехур млада жена с платинена коса и в сребърно трико. Тялото ѝ беше покрито със ситни безцветни балончета.

Иван Иванич дочу стъпки зад гърба си. След миг до него застана зъбатият мъж с фрака и цилиндъра. Приведе се през парапета и погледна надолу, след което се изправи и се обърна към доцента.

— Това май е краят на парада — рече мъжът на Иван Иванич. — След петнайсетина минути ще обявят класирането. Надявам се, че няма да ти преча, ако изчакам церемонията на балкона.

— Няма да ми пречиш — отговори Иван Иванич. — Аз тъкмо си тръгвах. Цяла нощ ме мъчи един зъб. Чак сега ме отпусна. Единственото, което желая е да се нахраня и да се наспя.

Недочакал отговор, Иван Иванич изтрополи надолу по стълбището. Излезе от музея. Около щандовете навън все още се мотаеха хора. Закрачи между тях. Съзря Анди Пийкок и Мик Сарджънт. Жената на Анди не се виждаше наоколо.

Анди и Мик си говореха нещо със сериозни лица. Иван Иванич спря за миг до тях. Искаше да се сбогува. Отдадени на разговора, двамата мъже като че ли не го забелязаха. Доцентът почака, пристъпвайки от крак на крак, после се упъти към улицата.

Краката му сами го поведоха към дома. Крачеше безгрижно. От време на време си тананикаше. Като му омръзнеше, сменяше тананикането със свирукане или просто затихваше за минута-две.

[1] Т.е. „не“, но в Щатите това се възприема като „да“. ↑

ДВАДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

Уъстър, 31 октомври, сряда вечер

КУХНЯТА НА ЛОЛА

След половин час ходене Иван Иванич пресече безлюдно кръстовище. Погледна уличните табелки на ъгъла. Прочете ги повнимателно. Спря да свирuka. Умислен, измина стотина метра, забавяйки ход. Дали не се беше загубил? Спря под улична лампа. Извади картата на града от чантата си. Разгърна я и затърси по нея кръстовището, през което беше минал.

Внезапно сбърчи нос и подуши. Беше доловил лека, едва доловима миризма на шкембе-чорба. Вдигна глава и се огледа. Отдясно имаше отворена врата, запъната отдолу с дървено клинче. През широките прозорци се виждаше осветено помещение с дървени маси без покривки. Вътре няколко души се хранеха.

Погледна към табелата над входа. На жълтия фон с големи черни букви беше изписано името на ресторанта, „Кухнята на Лола“, а под него с по-дребен шрифт беше добавено „Доминиканска и американска храна“. Беше спрял пред ресторант.

Вътре, на маса досами входа, се виждаше как мургав мъж с черна къдрава коса сърба супа от голяма паница.

Иван Иванич сгъна картата и я пхна в чантата, после пристъпи към вратата и спря на прага. Даде си вид, че оглежда помещението, като че ли търси някой познат.

Уж разсеяно изви глава към стената отдясно, където от единия ъгъл до другия се простираше наклепано с блажни бои изумрудено море под синьо небе, с перести облачета и платноходка с оранжево-зелени платна. Без да движи глава, сведе поглед косо надолу и заразглежда лицата на масата пред себе си. От едната ѝ страна забеляза гаванка с наситнен лук, а от другата — чинийка с нарязана франзела и пакетчета масло. По средата, голямата паница беше наполовина пълна с шкембе-чорба.

Къдрокосият спря да сърба, вдигна маслинено-черни очи към изправения до масата му Иван Иванич и му се усмихна меко. Доцентът побърза да отмести поглед към стената отляво. Там, между входа на ресторанта и вратата към тоалетната имаше постер с бутилка бира *Президент* и ярко-червен надпис „Ново“. До бирения постер висеше портрет на мъж в костюм и вратовръзка, зализал косата си назад като Линдън Джонсън и препасан с червено-бяло-син трикоълор с герб.

Масата под портрета беше свободна. Иван Иванич се настани на стол с гръб към стената и огледа помещението. Не видя сервитьор. Изпружи крака напред и се прозя. Умисли се.

ПОВТОРНА СРЕЩА

Зъбът го беше мъчил доста през изминалата нощ. Дълги часове се въртя в леглото от силни болки, без да може да заспи. Уморен, унесе се в дрямка едва призори. Успа се и закъсна за сутрешната лекция.

След лекцията се захвана да пише задание за студентите на *Макинтош-а* в общата стая на департамента. Опита се да отпечата заданието, при което лазерният принтер блокира.

Техническият проблем го принуди да се върне преждевременно в кабинета си и да позвъни на бюрото по поддръжката. След телефонния разговор разгърна сандвичите на бюрото си и започна да обядва.

Още не беше привършил напълно с втория сандвич, когато му се обади да го питат доволен ли е от поправката, преди даже да е осъзнал, че вече са свършили работата. Побърза да отпечата заданието, след което отскочи до кабинета на Марк Горман да пият кафе.

Следобед проведе студентски семинар. После ходи на зъболекар, където му правиха канал с упойка. Вечерта видя какви ли не Хелюински костюми.

А сега чакаше да го обслужат в непознат доминикански ресторант.

Какво ли още има да ми се случи днес? — помисли си доцентът.

— *Какво ще пиеш?* — попита сервитьорката.

Иван Иванич вдигна поглед. Видя пред себе си Даяна, администраторката на доктор Фредерик, която му подаваше менюто. Беше си костюмирана, както в зъболечебницата, с шев отляво на устата. Още носеше черната блуза с голям бял кътник. Доцентът занемя пред нея, за втори път днес.

— Налага ми се да работя допълнително — поясни жената. — Съпругът ми си загуби работата. Банката ще ни вземе къщата, ако спрем да плащаме ипотеката. Добре поне, че мебелите вече са изплатени.

Иван Иванич кимна с разбиране.

— Времената не са леки... хората си губят работата, а аз имам цели две — обясни Даяна и се усмихна. — Радвам се, че мога да работя за семейството си. Вечер, щом приключа в кабинета, идвам тук. В събота докторът въобще не работи, затова започвам в ресторанта още от обед.

Даяна се отдалечи, а Иван Иванич зачете менюто. Хареса му. Доминиканските манджи май доста приличаха на българските. Имаше шкембе-чорба. Имаше пиле на грил с боб и ориз. Имаше и крем карамел. Не беше скъпо. За десетина долара човек мижеше да се нахрани като змей.

Реши да го удари на живот. Поръча си голяма вечеря и зачака да му приготвят храната.

РАЗДЕЛЕНИ, НО ЗАЕДНО

На входната врата на ресторанта се появи засмяна млада жена с дълга гъста коса и толкова големи бузи, че главата ѝ приличаше на круша. Беше облечена като циганка, с бяла риза и розова пола на сини цветчета. Широк син шал със сребърни ресни беше увит около туловището ѝ. От шията ѝ се спускаха три големи гердана, един бял, един оранжев и един шарен. Лявата ѝ китка беше отрупана с разноцветни гривни. На дясната висеше платнена торбичка, а показалецът пред нея беше увенчан с ярко-син пръстен.

Едър млад мъж следваше жената, костюмиран като бездомник. Имаше рунтава брада и дебели, дълги мустаци. Главата му беше покрита с плетена капа. Носеше дънки и синьо яке с изкуствени крѳпки. Кафява картонена табела беше закачена със сива връв на врата му, повдигната под ѳгъл от големия му корем. На табелата с разкривени печатни букви пишеше: „Ще работя за храна.“

До пътеката, точно пред масата на Иван Иванич, имаше свободна маса за двама. Пристъпвайки тежко-тежко, жената първа стигна до нея, придърпа стола към пътеката и се отпусна внимателно. Докато сядаше,

коремът ѝ избута масичката напред. Свободният стол от другата страна притисна масата на доцента.

Няма как и мъжът да се събере тук — забеляза наум Иван Иванич. На тази малка маса просто няма място за две шкембета.

Масивният мъж и не помисли да сяда срещу партньорката си. Настани се безмълвно до нея, но на съседната маса. Щяха да вечерят на отделни маси, но все пак седнали един до друг.

НЯМА ВРЕМЕ ЗА МИСЛЕНЕ

Бавно и спокойно, Иван Иванич започна да се храни. Изсърба чорбата. Излапа пилето на грил, като го отми надолу с бира *Президент*. Обра боба и ориза. Наслади се на крема и облиза лъжичката. Чак тогава усети, че стомахът му натежава. Оригна се тихичко и се зачуди дали е от бирата или от чорбата. Посмръщи лице и притвори очи.

Даяна му донесе сметката.

— Как е зъбът? — попита. — Боли ли те?

— Не — отвърна унесен доцентът. — Добре съм.

— Извинявай — рече Даяна. — Помислих, че може да те боли, затова попитах.

— Не ме боли — успокои я доцентът. — Просто се бях умислил. Преди да дойда в ресторанта, бях на Хелоуинския карнавал. Там видях какви ли не костюми.

Спря да говори и хлъцна.

— Тук похапнах здраво, направо като древен римлянин.

Доцентът взе салфетка от стойката и попи устни.

— Римляните са прекарвали нощите си в гуляи — обяви той. — Останалото време посвещаваха на борбата за власт и богатство.

Спря за миг и пак хлъцна.

— Човек може да си помисли, че са живеели добре. Всъщност са били нещастна раса. Тъжна раса, която френетично е търсила начин да забрави страха си от смъртта. Така мисля аз.

— О, аз нямам време за такива мисли — изгледа го Даяна, сепната за миг, след което заговори енергично. — Толкова съм заета. Седмицата ми минава в работа и времето не стига даже да хапна като хората. Работа в кабинета. Сервиране в ресторанта. Грижи за къщата. Пазаруване. Постоянно бързам, постоянно съм заета. Доволна съм, че

понякога имам възможност да седна семейно на пица или на хамбургер с картопки. Къде ти време за мислене!

— А, то и аз обикновено не мисля — любезно се съгласи Иван Иванич.

Плати, остави бакшиш и си тръгна в нощта.

ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

Уъстър, 22 ноември, четвъртък ранен следобед

ПРЪСТЕН С ДИАМАНТ

— Голям късметлия съм — каза Иван Иванич на Хюсеин, като се изпъна назад върху облегалката на стола и в същото време изпружи крака под кръглата маса в дневната. — Още дошъл-недошъл в Америка, и вече печеля безплатен диамантен пръстен. Иначе, ако си го купиш сам, струвал цели десет хиляди долара. Сега ще ти го покажа.

Доцентът се пресегна с леко изпъшкване към полицата зад себе си, измъкна голям плик от купчината с поща, извади цветна диплянка, разтвори я пред Хюсеин и заобяснява с доволна усмивка.

— Ето тук има осем снимки на пръстена... целият е от солидно розово злато, но все още без диамант. Тук пък виждаш осем снимки само на диаманта. Накрая са снимките на пръстена с вече монтирания диамант. Има и голяма мъжка ръка, свита в юмрук, с пръстена на преден план. Красиво.

Хюсеин вече привършваше второто парче баница. Сдъвка последната хапка с доволен вид, пресегна се за салфетка, избърса ръце, надигна чашата с портокалов сок, отпи и се усмихна на доцента.

— Хората са ми пратили и удостоверение за автентичност — продължи да бърби Иван Иванич, като в същото време измъкна рамкиран с варак лист от големия плик и го заразглежда.

— Издадено е само преди десет дни от лабораторията на Асоциацията за скъпоценни камъни и бижута в Лас Вегас. Изходящият номер се състои от дванайсет цифри.

Хюсеин пое удостоверението, задържа го пред погледа си за две-три секунди, в същото време облизвайки случайна капка портокалов сок от долната си устна, след което мълчешком го върна на доцента.

Иван Иванич пъхна удостоверението обратно в плика и го остави на масата. Погледна към чинията пред себе си, в която се мъдреше наченато парче баница, боцна го, резна си къшейче с ножа и го поднесе

с вилица към устата си. Задъвка, преглътна, пийна от голямата чаша кафе и насочи поглед към Хюсеин.

— Сега ще ти прочета и официалното писмо — рече доцентът.

Пресегна пак към полицата, достигна роговите очила, нахлузи ги, след което извади от плика писмо на бланка с цветен монограм и зачете със сериозен вид.

— Драги господин Иванов, поздравяваме Ви със спечелването на златен пръстен с диамант от рекламната кампания на Американската асоциация за скъпоценни камъни и бижута. Пръстенът е от солидно злато... диамантът е от най-високо качество... вижте приложените снимки и официално удостоверение. Обаче, за да получите тази ценна награда, трябва да покриете разносните по монтирането на диаманта върху пръстена, като за целта изпратите незабавно чек за петдесет долара на адрес... пощенска кутия еди-коя си в Лас Вегас.

Хюсеин се усмихна отново.

— Ако не съм им изпрател парите в петдневен срок, щели да дадат наградата на втория човек в класацията — обясни Иван Иванич, като си придаде угрижен вид.

— Добре дошъл в свободния свят, приятелю — отвърна Хюсеин. — Още пристигнал-непристигнал и вече се опитват да се сродят с парите ти. Бързат да го направят преди да си се огледал и разбрал кое-що. Това е неприятно, но няма как... свободата е еднаква за всички — и за човеците, и за хайдуците, значи задължително е съпроводена с рискове.

Иван Иванич запремига с невинно изражение.

— Абе що не взема да изям и аз още едно парче от тази баница, много е вкусна! — смени темата Хюсеин и посегна с вилица към тавата. Набучи парче, пое го с ръка от вилицата и отхапа.

ХЮСЕИН

Тъкмо идеята за тази баница беше станала причина двамата мъже да се запознаят преди седмица в супермаркета. Тогава, след като вече беше прекарал един час в лутане из големия магазин и в четене на непознати етикети, Иван Иванич беше успял все пак да понатрупа едно-друго в количката и вече плащаше на касата.

— Намери ли всичко, от което имаш нужда? — усмихна му се касиерката, докато ръцете ѝ чевръсто прехвърляха стоките от лентата

към пълнача на торбите, в такт с одобрителното пиукане на скенера.

— Не, право да си кажа, не намерих — отвърна след момент на колебание доцентът. — Трябват ми по-дебели листа за баница, ама намерих само от ония, супер-тънките. Аз баница с тънки листа не харесвам. За българско краве сирене пък хич и не гледах. Вече съм разбрал, че не продават такава.

Касиерката вдигна телефона и се обади на управителя.

Мъжът пристигна след десетина секунди, облечен в бяла работна престилка. Размени няколко думи с Иван Иванич и като разбра какво му трябва, обеща да достави експедитивно дебели листа до няколко дни и със сигурност преди Деня на благодарността, който бил чак след седмица.

Човекът се извини, че не можел да осигури българско сирене, защото нямало внос. Обясни обаче, че има качествено гръцко сирене в магазина, ако господинът се интересувал.

— Аз търся българско сирене, не гръцко — заинати се Иван Иванич.

— Ама то е едно и също, господине — обади се мъжки глас от опашката. — Само дето гръците му казват фета, а ние, българите, му викаме бяло саламурено сирене.

Иван Иванич се обърна и видя тантурест плешив мъж зад себе си. Забеляза, че коремчето на мъжа е досущ като неговото собствено.

— Ако искате, да отидем до щанда със сирената, там ще Ви го покажа — предложи мъжът.

Двамата оставиха количките при касата и закрачиха през магазина.

— Не ми се вярва гръцката фета да е толкова хубава, колкото е българското сиренце, ама ще си купя все пак една кутия да проверя — рече Иван Иванич, докато въртеше ламаринения куб в ръце и четеше надписите.

Върнаха се на касата със сиренето. Иван Иванич плати и изчака тантурестия мъж пред магазина. Поговориха, вече не на английски, а на български.

След няколко минути доцентът вече знаеше, че мъжът се казва Хюсеин, че е роден в Пловдивското село Черешово, че сега е на 50 години, но че още десетгодишен избягал от къщи, след което сам-самичък се добрал до границата, пресякъл я без да го убият и се

появил ни лук ял, ни лук мирисал при чичо си в Истанбул, за когото само бил чувал, но никога не бил виждал.

С обичайната си блага усмивка Хюсеин разказа как се минал цял месец, докато чичото успял някак си да прати успокоителна вест в Черешово на ужасените от изчезването на момчето баща и майка.

След няколко години Хюсеин завършил гимназия в Истанбул. После поел към Америка, където далечен роднина го приел временно и му помогнал да се устрои.

Още там, пред супермаркета, Хюсеин покани Иван Иванич у дома си на гощавка за Деня на благодарността. Няма да бъдат много хора — две български семейства, майката на Хюсеин, баба Бейза, дошла на гости чак от Черешово, както и жена му от 26 години, която била американка. Казвала се Синтия и работела като директорка на градския дом за деца без родители.

В двора на дома била и къщата им, служебна, на два етажа и с хубава градина.

— Щом е за гощавка, ще дойда — съгласи се Иван Иванич.

Усмихнати, мъжете размениха телефони и адреси и се разделиха.

БАНИЦА С ФЕТА

Вчера, една седмица след запознанството си с Хюсеин, Иван Иванич пак беше отишъл на пазар. В супера намери не един, а два вида дебели кори. За всеки случай си купи по два пакета и от едните, и от другите, да не би да свършат.

Тази сутрин доцентът спретна баница с фета, яйца и спанак. В ранния следобед, Хюсеин пристигна да го вземе с колата. Иван Иванич пък го покани да похапнат баница преди да тръгнат.

— Вземи си още — посочи доцентът към баницата. — Тавата е наполовина пълна. Сам няма да се справя. Няма да успея да я изям навреме и баницата ще изсъхне. Ще се сбръчка като стогодишна бабичка. Ще се напука като ръцете на престарял дюлгерин. Сиренето ще започне да се рони като извара. Баницата вече няма да става за ядене. Ще трябва да я изхвърля на боклука. Ще стане зян. Язык и за хубавата баница, и за гръцката фета.

— Мерси — отвърна с усмивка Хюсеин. — Хапнах доволно. Май е време да тръгваме за вкъщи.

— Нека попътно минем през супера — заговори доцентът, докато се навеждаше да си върже обувките. Лицето му се зачерви от усилието. Изправи се, дръпна стола от масата, седна и продължи да връзва. — Ще ми се да купя букет цветя и бутилка вино.

— Ама за какво?

— Цветя за домакинята и вино за домакина.

— Това е хубава идея — рече Хюсеин, след което замълча за миг-два, умислен. — Наистина много мило от твоя страна. Обаче магазините вече са затворили за празника. Да... Хм... Горката Синтия е алергична към цветя, а пък вино и двамата въобще не пием. Ако обаче много искаш да донесеш нещо, нека да е баницата. Прекрасна е. Между другото, Върдж и Пеги ще осигурят ябълков пай, а пък Аспарух и Офелия казаха, че ще донесат българска ракия.

Иван Иванич нареди баницата в пластмасова кутия. Излязоха и затрополиха надолу по дъските на външното стълбище. Метнаха се в колата на Хюсеин и след петнайсетина минути бяха в предградията.

СКИМТЕНЕ ПО ГРЪБ

Караха покрай дълга ограда от телена мрежа, зад която се виждаше общежитие и поляна с пожълтяла есенна трева. На ливадата две момчета си хвърляха кафява топка с формата на пъпеш и със заострени краища. Недалеч, три момичета седяха на пейка и гледаха момчетата.

Колата мина покрай общежитието, насочи се нагоре по хълма, пресече горичка от кленове с оголени клони и се спусна към служебното жилище на директорката. Хюсеин паркира на алеята пред къщата.

На боядисаната в сиво входна врата висеше празничен венец, покрит със златисти кленови листа. Между листата се показваха разноцветни кратунки.

Влязоха в антрето. От вътрешността на къщата долиташе жуженето на микровълнова печка. Потракваха съдове. Внезапно силен кучешки лай заглуши всичко. През откренатата вътрешна врата се шумгна бежов кокер шпаньол с огромни уши.

Скимтейки от радост, кучето направи три кръга около Хюсеин, махайки с опашка толкова усилено, че заедно с нея въртеше и целия си

задник. След третата обиколка кокерът спря пред Хюсеин, просна се по гръб, неистово размаха лапи нагоре и заквича щастливо с все глас.

— Здравсти, Спарки! — каза Хюсеин, след което се наведе и погали кучето по светлия корем.

Изправи се и се усмихна на Иван Иванич.

— Спарки ме обича най-много от всички. Щом се върна у дома, ляга по гръб, маха с лапи и скимти от радост, че ме вижда. Никой друг не прави такива неща, като ме види... ни жена ми, ни майка ми, ни децата. Най-много да кажат здрасти, и с това се свършва.

Иван Иванич се наведе на свой ред и загали корема на Спарки.

ДВАДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Уъстър, 22 ноември, четвъртък следобед

ПЪСТРА КОМПАНИЯ

— Добре дошъл!

В рамката на вътрешната врата към Иван Иванич се усмихваше стройна, средна на ръст жена, със сресана на път русолява коса и сребърно колие над светловинена рокля.

Синтия.

— Шапката ти е страхотна — добави тя.

Иван Иванич се засмя доволен. Здрависа се с домакинята. Подаде ѝ кутията с баница. Синтия веднага я отхлупи, огледа баницата, възкликна „уау, колко е хубава, колко е хубава, колко се радвам, сега ще я сложа при другите храни“, затвори кутията и се отправи навътре и наляво.

Отдясно се появи възрастна жена в инвалидна количка. Жената зае мястото на Синтия в рамката на вратата. Правата ѝ къса коса беше бяла като сняг. От покритото с дълбоки бръчки лице грееше щедра усмивка. Баба Бейза. Майката на Хюсеин.

— Здравсти — каза жената. Гласът ѝ беше младежки, звънък, ясен и чист.

Иван Иванич се здрависа с баба Бейза.

В този момент някой позвъни на входната врата. Хюсеин побърза да отвори. На прага стояха мъж и жена. Жената беше суха, с оредели, боядисани в гарваново-черно коси и широки меланхолични очи върху пергаментово лице. Мъжът беше едър, с пооредяла светла коса и ъгловати черти. С две ръце държеше пред себе си голяма стъклена тава, покрита с целофан. Под целофана прозираше бухнал ябълков пай.

— Привет! — каза мъжът на Хюсеин, след което се обърна към Иван Иванич. — Приятно ми е, аз съм Вергил Гинчев. Тук обаче хората ме знаят като Върдж Гинч.

— Аз пък съм Пенка — добави жената, — но заради бизнеса си смених името на Пеги. Пеги Гинч.

Откъм гостната с бързи крачки се появи Синтия. Вържд и Пеги влязоха. Прегръдки — целувки. Ахкане — охкане. Радостни възклицания с пискливи гласове.

Спарки, стресната от неочакваната суматоха, използва бъркотията и побърза да побегне през отворената входна врата. Спъна се в краката на дребния, набит мъж, който в този момент се качваше по стъпалата. Мъжът залитна и за малко да се строполи, но успя да се хване за парапета, с широко отворени кестеняви очи. Трътлестата къносана жена зад него изписка.

Хюсеин се завтече да ги посрещне. Заизвинява се. Тримата се придвижиха към антрето. Влязоха при другите.

— Здравсти! — каза жената.

— Здравсти! — добави изотзад мъжът.

Жената си пое дъх, огледа Иван Иванич, Върдж и Пеги и добави.

— Приятно ми е, аз съм Офелия Радева, а това тук е съпругът ми Аспарух.

Ръкуваха се.

Хюсеин пое тавата с пая от Върдж и я понесе навътре към кухнята. Синтия покани останалите в гостната. Баба Бейза ги последва бавно с количката, като внимаваше да не ожули стените и мебелите.

ЧЕТИРИ ПРАЗНИ ЧАШКИ

Всички се настаниха по леките бамбукови канапета с копринена тапицерия. Баба Бейза се паркира с количката край прозореца, като внимаваше да не закрие гледката навън.

Аспарух бръкна в джоба на панталона си и измъкна малка плоска бутилка от уиски *Дива пуйка*. Шишето беше наполовина пълно с прозрачна течност.

— Българска гроздова, при това домашна — похвали се Аспарух. — Донесох за всички, че да не забравите какво нещо е родната ракия. Сега ако обичаш, дай чашки да наляя.

Синтия нареди няколко чашки върху стъклото на бамбуковата масичка. Донесе и две панички с ядки. Аспарух разпредели ракията по чашките. Внимаваше да сипе на всички по равно, поизплезил език от старание.

Приключил с разливането, мъжът отметна глава назад, разтвори широко уста, повдигна празното шише нагоре и се престори, че го изцежда с две ръце. Три капки гроздова се отрониха от гърлото на дивата пуйка и пропаднаха в гърлото на мъжа. Той се засмя доволен от шегата си и примлясна. Остави шишето на масата, вдигна чаша, огледа подканващо другите и каза наздраве.

Офелия, Върдж, Пеги и Иван Иванич взеха чаши, чукнаха се, казаха наздраве и пийнаха. Хюсеин, Синтия и баба Бейза също казаха наздраве, обаче без да пият.

Офелия втренчи маслинените си очи в Хюсеин.

— Ние не пием — обясни кротко мъжът.

— Ама ракията е много хубава — рече жената. — От България сме я донесли! Истински домашен първак е.

— Да, да, съвсем сигурен съм, че ракията е хубава — любезно се съгласи Хюсеин. — Обаче ние по принцип не пием никакъв алкохол, нито хубав, нито лош.

— Няма от какво да се страхувате, не е менте! — възкликна Офелия.

— Не се страхуваме — съгласи се Хюсеин.

— Даже и бира ли не пиете? — учудено попита Аспарух.

— Даже и бира не пием — поясни Синтия.

— Ама защо? — удиви се Офелия.

— Докторът ни е забранил — обади се откъм прозореца баба Бейза.

— И на тримата ли ви е забранил? — клъцна я Офелия.

— И на тримата — спокойно отвърна баба Бейза. — Става дума за нещо наследствено.

Умълчаха се. Иван Иванич надигна чашката си и мълчаливо я пресуши.

— Щом не пиете ракия, значи не сте българи — заключи Офелия и се нацупи.

Унили маски покриха лицата. Настъпи тишина. Отвън се чу Спарки да лае. Оранжево коте притича с все сила през поляната.

— Тая ракия така и така никой няма да я пие, има ли смисъл да става зян? — наруши тишината Иван Иванич, след което се пресегна, вдигна чашката на Хюсеин, гаврътна я и му намигна.

Синтия се усмихна подканващо на доцента. Той я погледна, кимна разбиращо и надигна и нейната чаша. След секунди дойде ред и на чашата на баба Бейза.

Иван Иванич почувства приятна топлина в стомаха си. Пръстите му се заиграха с четирите празни чашки отпред. Нареди ги в права редица, после във формата на ромб, и накрая пак в редица. Погледна Хюсеин в очите. Ухили му се.

— Сега и да искаш да пийнеш ракийка, няма как. Ракия няма. Изсмуках всичко до капка.

Всички се засмяха, само Офелия продължи да се цупи.

БЪЛГАРСКИ ПЕРДЕТА

Офелия вдигна очи и разгледа гостната. Спря поглед на тюлените драперии, които висяха от двете страни на прозореца.

— Поне имате български пердета — измърмори тя.

Всички погледнаха към пердетата. Ефирната им светло пясъчна материя беше щампована с ленти от стилизирани ромбове и разлистени клончета в различни оттенъци на кафяво и червено. Фигурите по пердетата напомняха шарки от чипровски килим.

На стената досам пердетата, два постера в кафяво-бежова тоналност допълваха композицията. Отляво индианка с бебе на гърба гледаше очаквателно към прерията, изправена пред неголямо типи^[1]. Отдясно, снажен индианец с голяма шапка от пера и мъниста оглеждаше далечината, приседнал на висока скала.

— Тези пердета си ги донесохме миналата година от Ню Джърси — обясни любезно Синтия. — Представи си, намерихме ги в стария магазин на Айзънбърг и Файнстайн... първият им от веригата *Всичко за дома*. Мотивите на пердетата са заимствани от индианците. Елегантни са, нали? Припомнят ми топлата изтънченост на югозападните щати.

— През лятото ходихме на гости на едни приятели в Санта Фе и те ни заведоха в индианския музей — обади се Върдж. — Там забелязах, че шарките на индианските черги са доста сходни с българските. Бих казал, удивително сходни.

— Исторически е доказано — обади се Иван Иванич, — че първото масово заселване на Америка става през последния ледников период, когато...

— А, да! Знам, знам! — прекъсна доцента Офелия. — Беринговият проток тогава бил съвсем замръзнал. Това позволило на заинтересуваните племена от Азия да се насочат на изток и да преминат по леда границата с Аляска. Оттам те се придвижили на юг под формата на индианци. Така се разпространили из цяла Америка. Прабългарите обаче, нали и те тогава били в Азия, взели, че се отправили на запад към България, вместо като другите да се устремят към Америка. Макар и разделени, и едните, и другите запазили първоначалния си общ стил на любими шарки и везби, които и до днес тъкат, бродират и щамповат по черги, килими, тюлени пердета, кухненски кърпи, торби за кътък, национални носии и тем подобни.

Офелия огледа компанията.

— Аз съм си донесла от България много красива бродирана покривка за маса — добави тя.

Никой не продума. Аспарух въздъхна.

— Откога сте в Америка? — обърна се Върдж към него.

— От шест месеца.

— Как успяхте да емигрирате?

— Ние сме католици — обясни Аспарух. — Уредихме се по църковна линия. Епархията ни свърза с хората от тукашна католическа църква. Те ни станаха спонсори.

Аспарух замълча. Синтия обясни, че е време да стопли обяда и се отправи към кухнята. Хюсеин я последва.

Пеги поведе Офелия към трапезарията.

Иван Иванич стана и се приближи към баба Бейза, която кротко си седеше на количката до прозореца.

Върдж и Аспарух останаха сами на канапето.

ВЪРДЖ И АСПАРУХ

— Успяхте ли вече да си намерите работа? — попита Върдж.

— Работим в мебелна фабрика — кисело отвърна Аспарух. — Собственикът е важна клечка в църквата. Беше осигурил назначение и за двама ни още преди да потеглим за насам. Ама да не мислиш, че го е сторил заради черните ни очи? Направил го е по сметка. Така де, ние сме квалифицирана работна ръка, завършили сме не къде да е, а в техникума по дървообработване в Пловдив. Тук американецът ни е

назначил, за да ни използва, това е то. Интересът клати феса, както е казал народът.

Аспарух въздъхна отново и продължи.

— Абе какво да ти кажа, още пристигнал-непристигнал, и ти казват, хайде работи. Наложил се незабавно да се захванем с бачкане.

Върдж вдигна чашката си и погледна очаквателно Аспарух. Аспарух взе своята. Чукнаха се и допиха ракията.

— Бригадирът оня ден намери повод да ме заговори, ама баш в обедната ми почивка. „Ние с момчетата, вика, доста се чудихме как да те наричаме и накрая решихме да ти измислим кратко име, за по-удобно. Имаш ли нещо против, вика, да ти казваме Ру, накратко вместо Аспарух.“ Забеляза, че незабавно се намръщих, демек стана му ясно, че не ми харесва де, и веднага смени програмата, ама пак с неговата неизменна престорено-любезна усмивка. „Ако не ти харесва Ру, кай, можем да ти викаме Ред“ — това пък било накратко от Радев. Аз набързо му обясних кой е хан Аспарух, как той е основал най-старата държава в Европа и как аз се гордея с името си, така че нямам желание да го сменям. А той, гледа да се измъкне някак от ситуацията и разправя, че те разбира се знаели, че Боливия е много стара държава. „Каква Боливия бе аланкоолу — викам му аз... културно де... — ние сме от България, а не от Боливия, ама в същото време си мисля, какви неграмотници са тези хора, какви неграмотници само!“ Къде е България, къде е Боливия, а? А отгоре на всичко тръгнали и американски прякор да ми измислят. Ясно ми стана, че няма да ме признаят за истински американец, ако нямам име от три букви и ако не нагъвам всеки ден по кило фъстъчено масло. Много важно! Всъщност аз не искам да съм американец. Аз съм и ще си остана горд българин.

— Между другото, фъстъченото масло е много полезно — плахо възрази Върдж.

Аспарух не му обърна внимание. Сви устни и мрачно побутна празното шише пред себе си.

— А пък да знаеш колко са стиснати само. Тия от църквата си скъсали задниците да ни търсят апартамент под наем, докато не намерили възможно най-евтиния. Успели да уговорят човек от техните да го даде на половин цена.

— Ама на вас спонсорите ли ви плащат наема?

— А, не, ние си го плащаме сами, но те пак са стиснати. Представяш ли си какво щяха да направят, ако те трябваше да го плащат вместо нас? Сигурно щяха да се съдерат, докато намерят квартира, ама не на половин, ами на четвърт наем.

Аспарух извади голяма омачкана кърпа от джоба на панталона, уви с нея носа си и се изсекна.

— Пристигаме ние от България и намираме апартамента мебелиран, ама със стари мебели, нищо новичко. Това ли ти е богатата и лъскава Америка? Събрали ни дрехи, шапки, обувки, обаче все вехтории. Нахлузвам аз една обувка на десния крак, пък тя по-малък номер и хоп, нокътят на палеца ми пробива обувката и щръква отпред. Обувката толкова стара, че изгнила, пък те ми я подаряват.

Аспарух се приведе към Върдж и сниши глас до шепот.

— Стиснати хора... За какъв ме мислят? Нямаат представа, че имам двайсет и пет хиляди долара в банката. Ай сиктир бе...

Аспарух откърти още една въздишка и млъкна. Върдж се размърда, като че ли искаше да каже нещо. Погледна очаквателно към Аспарух, но оня не му обърна внимание. Накрая се реши да заговори, без да го питат. Заразказва за себе си и за Пеги.

— Ние сме тук вече седем години — рече Върдж. — И двамата сме родени в София, обаче се срещнахме в Либия. Аз заминах там като лекар, а Пеги пристигна месец след мен като медицинска сестра. Залюбихме се, оженихме се. След две години отидохме на екскурзия в Италия. Останахме там като невъзвращенци. Отначало ни пратиха в лагер. От лагера успяхме да си издействаме визи за Щатите.

Аспарух мълчеше с безизразно лице. Върдж го погледна очаквателно. Нищо.

— Аз работя в Бостънската полиция — изтърси Върдж. — Шеф съм на криминално звено за почистване на местопрестъпленията. Тая работа е много добре платена.

— Чувал съм, че американците не признават българските дипломи — измърмори Аспарух.

— Наистина, щом си лекар от чужбина, налага се да се явиш на изпит за правоспособност в Щатите — обясни Върдж. — Изпитът е много труден. Всичко е на английски. Неприятна работа. Можеш да учиш много яко и пак да те скъсат. Вместо да зубря, реших да помогна на Пеги да си стъпи на краката. Тогава се хванах като санитар в една

болница за бедни. Това ми беше първото назначение. В това време Пеги записа курс за кучешка фризьорка и треньорка. След три месеца получи специална тапия и незабавно си основа собствен бизнес... мобилни козметични услуги за кучета. Има го и в телефонния указател. Пеги работи сама с един специално оборудван мини-бус. Хората я викат по телефона и тя ходи по домовете да ги подстригва, къпе и фризира... кучетата им де. По тая линия се запознахме със Синтия и Хюсеин. Синтия се беше обадила по телефона на Пеги да дойде и подстриже Спарки. За пръв път им дойдохме на гости на Четвърти юли.

— Нас пък ни запозна католическата църква — обади се Аспарух. — Казаха ни, че ще ни свържат с някакъв българин, пък то излезе Хюсеин.

— Хубаво — разсеяно се съгласи Върдж, умисли се за миг, усмихна се, като че ли си е спомнил нещо приятно и извиси напевен глас. — Двамата с Пеги мечтаем бизнесът ѝ да прерасне във верига. Да има много коли и наемни работници. Други хора да работят за нас, а ние да организираме.

— Прави сте... Самичък и с много работа не се става богат... става се гърбат — рече Аспарух. — Ако искаш да забогатееш, трябва някак да използваш труда на другите. Инак няма начин.

— Така си е — съгласи се Върдж. — Знаеш вече, американците често казват „правим пари“. На практика обаче само държавата прави пари... печата ги де, а пък бизнесите с все сили се опитват да ги измъкнат от тоя-оня.

Аспарух кимна. Върдж се замисли.

— Тук, в Щатите, все пак, ако имаш хубава работа и ако си я гледаш както трябва, плащат ти сносно и следователно живееш добре — рече. — Ето ние с Пеги... верно е, че работим яко, но все пак вече сме си надвили на масрафа и животът ни е уреден. Имаме нова къща, вътре всичко е дъбов паркет, в кухнята плотовете са гранитни и фризерът е огромен. В гаража и двете коли още миришат на новичко. На двора си направихме зимна градина. Цяло лято два хамака висят на дърветата в двора. Сега с вдигнати чела се събираме с други българи тук, че да се премерим кой докъде е стигнал. В България такива неща няма. Бачкаш — не бачкаш, все си беден, освен ако си в номенклатурата, разбира се.

— Нещата у нас вече се променят — обади се Аспарух. — Ти ходил ли си си в България наскоро?

— Не съм и нямам никакво намерение — отсече Върдж. — Аз съм американец. Тук ми е добре.

ПЕГИ И ОФЕЛИЯ

Междувременно Пеги беше отвела Офелия в трапезарията. Двете я разглеждаха и си говореха.

В трапезарията масата беше вече подредена и готова за сервиране. По висящите ъгли на бялата покривка бяха щамповани големи пуйки, целите оцветени в жълто-кафяво и зелено и свързани с широки кантове от есенни листа.

Масата беше отрупана с разноцветни стъклени чинии, чаши и прибори, и старателно подредени кафяви кърпи за хранене. В центъра се мъдреше дълбока стъклена фруктиера, обсипана с едри релефни шарки. Беше пълна с разноцветни кратунки, както и с кочани от индианска царевица с листа, обърнати назад като пламъци на излитащи ракети.

Офелия се спря до дългата маса. Огледа я отляво надясно. После я огледа отдясно наляво. Очите ѝ се разшириха. Обърна се към Пеги.

— Боже, тези стъкларии от бит пазар ли са купувани?

— По-тихичко — промълви Пеги, като хвърли притеснен поглед към кухнята. — Това е депресионно стъкло. Много е ценно. Синтия го колекционира, а Хюсеин ѝ помага.

Пеги мина от другата страна на масата и посочи към фруктиерата в средата.

— Погледни тази фруктиера например... на пръв поглед е възгрубичка и недодялана, но всъщност е много търсена от колекционерите — бавно и отчетливо заговори Пеги, като старателно закръгляше моравите си устни с всяка дума и мелодично извиваше глас нагоре-надолу, все едно, че се намираше пред телевизионна камера, а не пред все още вкиснатата Офелия.

— От Синтия знам, че има само три такива фруктиери в целите Съединени щати — продължи Пеги. — Другите две били притежание на banker от Южна Калифорния. Той много искал да купи и тази тук, но Синтия не се съгласявала. На това стъкло...

— Чудя се защо ли му е на един калифорнийски банкер да си харчи парите за това депресиращо стъкло — прекъсна я Офелия и завъртя бялото на очите си. — От друга страна, като си помисли човек, няма нищо за чудене... те американците какво ли разбират от стъкло.

— На това стъкло... — понечи да продължи Пеги.

— Ех, да знаеш каква стъклена тава си донесох преди пет години от Източна Германия... Огнеупорна! Пъхаш я без страх във фурната и си печеш каквото ти душата иска... кеф ти тюрлю-гювеч, кеф ти пържоли, кеф ти десерт... кекс, баклава, кадаиф, или пък тиквеник. Жалко, че не си я донесох в Америка... мъжо ме разубеди, че била много тежка. — Офелия млъкна за секунда, ухили се и добави: — Моят тиквеник много щеше да се радва да му опека един Аспарух.

— Тук продават всякакви тави от огнеупорно стъкло. Можеш да си купиш толкова голяма, колкото ти е необходима — усмихна се Пеги, след което си възвърна сериозния вид и продължи да реди думите все така бавно и отчетливо.

— На това стъкло му казват депресионно още от времето на голямата депресия. Тогава търговците раздавали стъклото като подарък. Надявали се да изкушат купувачите и така да задвижат замрелия альш-вериш. Подаръци без пари дават и сега... нищо, че не сме в депресия, а само в рецесия. Миналия месец аз например си купих плодоизстисквачка и заедно с нея получих комплект чаши, безплатно.

Този път Офелия не пророни и дума, втренчена упорито във фруктиерата. Пеги я погледна и като че ли окуражена от мълчанието ѝ, продължи да разказва.

— Тази фруктиера е от Охайо, от имперската поредица Кейп Код. Пред теб...

— Е това сега, и да ме убиеш, не мога да го разбера! — възкликна Офелия. — Какви императори има в Щатите, да не говорим за Охайо?

— Става дума за стъкларска фабрика, наречена *Имперска*. Затова стъклото им се нарича имперско. Фабриката се е намирала в Охайо, в същото градче, в което е родена Синтия. Работила е добре десетилетия, преди да фалира.

— Жалко — процеди Офелия.

— Наистина жалко — съгласи се Пеги.

Пеги се извърна бавно към стената и тържествено вдигна ръка към вградените в стената полици. Там бяха изправени на специални поставки редове от деликатно-розови и зелени стъклени чинии, в компанията на сходни стъклени чаши, захарници и кани.

— Пред теб е най-известната в Щатите колекция на имперско стъкло от поредицата Кейп Код. Ела да я разгледаме.

Пеги и Офелия загърбиха масата и заразглеждаха стъкларията по полиците. След минута Пеги наруши мълчанието.

— Тук бяхме на гости за Четвърти юли. След това Синтия и Хюсеин отскочиха до Тълса за конгреса на Националното сдружение за депресионно стъкло. Там си направиха специален щанд. Изложиха най-доброто, което имат от стъклото Кейп Код. На тези конгреси хората купуват, продават, обменят... интересно е. След конгреса във вестника на сдружението писаха, че щандът на Синтия и Хюсеин бил от най-посетените. Страхотни хора са те. Много са активни. Синтия води, а Хюсеин я следва с обич.

Безмълвна, Офелия продължи да разглежда колекцията. Като приключи, пристъпи към прозореца на трапезарията и се загледа навън. Умисли се. Пеги бавно я последва и застана смълчана до нея.

— Колко е странно, колко е странно — внезапно промълви Офелия. — Всичко е толкова различно, няма нищо общо с това, което сме си представяли.

— Кое е различно? — запита Пеги.

— Всичко е различно... стъклото е различно, кафето е различно, къщите са различни... градовете... хората... Особено хората! — оживи се Офелия. — Още като се качихме на самолета от Париж за Бостън — а той пълен с американци — и Паро се оглежда и ми шушука: „Виж Офе, мацките не ти ли се виждат леко грубички... нямат ни грим, ни бижута, а пък виж им дрехите, това се носеше у нас когато бяхме деца!“ Оглеждам се и аз и наистина, облечени като по времето, когато лея ми беше млада девойка. Гледам косите на жените, повечето дълги, ама пуснати свободно да се веят, като гривии... нито фризура, ни прическа... или в най-добрия случай косата вързана на плитка, все едно селянка. Направо приличат на кобили... облечени са така, като че ли нямат хабер от мода и тям подобни. И ние си викаме: „Каква грозна нация, каква грозна нация!“ Изглеждаше направо противно и решихме, че ние, българите, сме много стилни. Но, разбира се, не сме. Това май

се отнасяше до нас двамата, а не до всички българи. Само ние и Паро бяхме стилни. Имаше още няколко нашенци в самолета, ама те си изглеждаха такива, каквито винаги са си били.

— Тук кучетата обаче са наистина стилни, за разлика от българските помияри — пошегува се Пеги. — Знаеш ли какви страхотни фризури им правя? Като си купиш куче, извикай ме. Няма да съжаляваш.

Двете жени се разсмяха.

ИВАНИЧ И БАБА БЕЙЗА

Иван Иванич правеше компания на баба Бейза, седнал по турски на мокета между количката на старата жена и прозореца.

— Бабо Бейза, свикна ли вече в Америка?

— А, свикнала съм, що да не свикна... то с хубавото бързо се свиква — отвърна с щедра усмивка бабата. — Харесва ми колко добре се държат всички с мен, нищо, че съм стара и куца.

— Не те ли е страх да прелиташ със самолет над океана?

— Не ме е страх. Аз не идвам при кой да е, идвам при сина си... пък защо да се страхувам... и да падне самолета, няма значение, аз съм стара — рече баба Бейза и пъстрите ѝ очи заискриха.

— Да ти кажа, миналата година, като дойдох тука за пръв път, малко се притеснявах — продължи жената. — Сядам в самолета, а то всичко чуждестранно и аз нищо не разбирам. Стюардесата идва при мен и ми приказва нещо, ама една такава младичка, засмяна, пък аз си помислих, че говори на човека до мене, че той беше много добре облечен, като началник. Накрая усетих, че на мен приказва... хъката-мъквата, разбрахме се, тя ме питала какво искам да пия. Аз ѝ викам: „Абе момиче, защо ме питаш, дай кво-да е!“ — ама тя не си отива, усмихва се и чака да си избира. Чудя се какво да правя и тогава забелязвам, че един отпред вече пие портокалов сок. „Добре, викам, ще пийна и аз един портокалов сок — и тя разбра, милата — окей, вика — ориндж джус_._“ Аз тогава още не знаех какво е това ориндж джус, ама се научих. Сега, понеже ми е за втори път, и ориндж джус знам, и уотър знам, „но айс“ обаче, че имам нежно гърло.

Баба Бейза весело погледна Иван Иванич.

— Оня ден Хюсеин ме заведе на профилактичен преглед, а там и сестрата, и докторът едни такива засмени и внимателни. Хюсеин ми

обясни, че искали да остана доволна. Аз останах доволна и като си тръгнахме им казах „тенкю и бай-бай.“

Баба Бейза се умисли.

— В България не е така. Нашите хора хич не обичат да служат по задължение. Да речем седи даден човек зад гишетото, работата му е да те обслужи, а той вземе, че те навика. Може даже и да те изгони, без да ти свърши работа... да ти направи напук, само и само да се знае кой е сайбията. Обаче същият този човек на улицата с радост ще ти услужи, без да те познава лично, ще те упъти, даже на колата си ще те качи да те закара накъдето си тръгнал. Да не говорим, че ако сте познати и му отидеш на гости, то ще е ядене, то ще е пиене, то ще са приказки до зори, чак да ти дойде до гуша от внимание.

Иван Иванич търпеливо слушаше. Възрастната жена се усмихваше, доволна, че има с кого да си поприказва.

— Американците са други — продължи баба Бейза. — Идват често тук вкъщи на гости на снахата и сина. Още с влизането и ме поздравяват... ама едни такива радостни, все едно, че не са спали от желание да ме видят. „Хай, хай“ — викат и аз отговарям: „Хай, ама но инглиш.“ А те — „окей“ викат и се смеят. И аз казвам „окей“ и се смея. После сядат с Хюсеин и Синтия, пък аз спирам отстрани с количката, за компания. И какво виждам — веднага стават едни такива сериозни, внимателни, съдържани, не говорят много... нищо, че уж са приятели на Синтия и на Хюсеин.

— Ай сиктир бе — дочу се тихият възглас на Аспарух откъм канапето и баба Бейза трепна. Помълча малко, смутено погледна към Иван Иванич и успокоено въздъхна при вида на доброто му, откровено лице.

— Да ти кажа, американците са затворени като миди в черупките си — снижи глас жената. — Отварят се мъничко, само колкото е необходимо.

— Това си има и хубава страна — каза доцентът. — Не ти се бъркат в личния живот... не ти досаждат с нежелани въпроси, съвети и мнения.

— Може и да си прав — съгласи се баба Бейза. — Ние сме много общителни, ама това си има и лоша страна. Като се върнах от Америка в Черешово миналата година, комшиите ме разпитваха какво ли не... че колко му била заплатата на Хюсеин, че какви коли карал, че дали

къщата му била от тухли, че дали Синтия пазарувала от моден журнал. Един ден чакаме на опашката за банани и аз разказвам на жените какво съм видяла в Америка, да мине по-бързо времето. По едно време се обажда една, Гена се вика, мъжът ѝ беше партиен секретар, а тя една такава надута, па ми вика: „Дали, вика, освен витрината на Америка си видяла и задния ѝ двор?“ Демек, пита ме за бедните и неоправданите.

Пък аз ѝ викам: „Не, право да си кажа не можах да видя задния двор, понеже там почти всичко витрина, пък и аз бях за малко време, та не стигнах до задните дворове.“

— А, браво, много добре си я наредила тая Гена — рече Иван Иванич.

— Ако не беше жена на партийния секретар, щях да си призная за задния двор. Щях да кажа, че има такъв, защо да няма? — заяви баба Бейза. — Аз съм стара, много съм видяла... знам, че всяко нещо на тоя свят има две страни, хубава и лоша. Няма нищо, което да е или само хубаво, или само лошо.

— Така си е — съгласи се Иван Иванич.

— Ето да вземем Хюсеин, избяга от България в Турция, после напусна и Турция и се спря чак в Америка. От една страна, радвам се за него... виждам, че тук материално е много добре, устроил се е... виж колко е спокоен, личи му, че има хубава работа и че хората го уважават. От друга страна, мъчно ми е за него, че е далече от мен и от родното място. Трябва да приказва с хората на чужд език и да яде чужда храна. Не винаги де, той поддържа връзка с много българи и турци. Мине не мине и пак води някой къщи, па им готви нашенски манджи. И днеска е направил мусака. Говори и български, и турски, нищо, че толкова малък е излязъл. Даже и Синтия понаучи да разбира.

Баба Бейза, както си седеше в количката, приглади с ръце черните си панталони. Започна от горната част на бедрата и бавно придвижи длани към коленете. След секунда-две повтори.

— От една страна, ако беше останал в България, щеше да си е до мене, до приятели, до роднини. От друга страна, можеше да се притесни... нищо, че му е родна страна. Нали знаеш какво стана там... щяха да му сменят името. Там някои хора не гледат на нас с добро око. Не щат и да знаят, че за нас България е родно място толкоз, колкото е за тях... нищо, че сме турци.

Баба Бейза отрони тежка въздишка.

— Макар че какъв турчин е Хюсеин? Милее и за българското, и за турското, и за американското. Аз му викам: „Хюсеине, мама, ти си един международен човек, където и да отидеш, все ще ти е добре, все ще си като риба във вода.“ Ама не всички емигранти са такива. Ето това семейство, Вергил и Пенка, хубави хора, ама не са привързани към България. Америка им е в сърцето. Мисля си, сигурно така им е било по-лесно да свикнат тук. Да си мислят, че са американци, а не българи. Другото семейство пък, Аспарух и Офелия, тях за пръв път ги виждам, те пък май са обратни... май България им е много по-мила от тука... виж как държат на гроздовата ракия, мислят, че от нея похубава няма... толкова са привързани. Даже индианските пердета им се виждат български.

Баба Бейза пак плъзна ръце по панталоните си.

— Всеки човек, като дойде тук, намира начин да живее... я като българин, я като турчин, я като американец — обобщи със смях баба Бейза. — Наш Хюсеин пък — международен. И такъв, и инакъв. Ами ти не си ли самотен така... без компания и в квартирата, и на работа?

— Ами не съм самотен — отвърна невъзмутимо Иван Иванич. — Аз съм в компанията на един доста интересен събеседник: аз самият. Имам най-различни интересни мисли, които обичам да споделям със себе си.

Баба Бейза го изгледа с недоумение.

— Майтапя се, но наистина не съм самотен — поясни Иван Иванич. — С един колега, казва се Марк Горман, редовно излизаме на обеди. Около университета има доста приятни ресторантчета. Говорим си за какво ли не. Сприятелихме се и си прекарваме много добре.

Баба Бейза кимна с разбиране.

— Освен с колегата, приказвам си и със студентите. Често идват в приемното време. Някои уж имат нужда от помощ, ама използват случая да ме разпитат за Източна Европа. Слушат, а после те самите ми разправят за живота си. Не можеш да си представиш, доверяват ми неща, за които родителите им въобще не подозират. Кой искал да стане президент или поне министър, кой имал психически проблеми, кой се залюбил с по-възрастна жена с деца, кой мисли да се самоубива...

— Вай-вай-вай! — възкликна възрастната жена. — Много лошо!

— То си е за вайкане — съгласи се доцентът. — Но не всичко е лошо... повечето е хубаво. Често ходя със студенти в *Библиотеката*...

там прекарваме часове, без да ни е скучно. В събота пък играем мач в спортната зала. Два пъти през седмицата давам уроци по руски на две момичета... те много искат да го научат. От благодарност, едното ме покани да прекарам Коледа с нея при родителите ѝ. Имали къща край Бостън.

— Ама ти ще отидеш ли при момичето? — поинтересува се баба Бейза, при което върхът на носа ѝ кой-знае защо се зачерви.

— Ще отида при момичето, защо да не отида — усмихна се Иван Иванич, замисли се и добави: — Аз вече ходих на гости даже на моя зъболекар. Той ме покани на вилата си на Кейп Код. Има голяма моторна лодка... излязохме за риба в океана. Хубаво беше...

— Хайде, момчета и момичета, готови ли сте за обяда?

Изненадани, Иван и баба Бейза вдигнаха глави. Аспарух и Върдж извиха шии назад, без да стават от канапето.

По средата на портала между гостната и трапезарията се беше изправила Синтия. До нея се усмихваше Хюсеин. Пеги и Офелия надничаха изотзад. Всички закимаха, да, готови са.

— Заповядайте в трапезарията — подкани ги Синтия.

РЕЧТА НА ДИРЕКТОРКАТА

В трапезарията, Синтия започна да дава указания кой къде да седне. Хората наобиколиха масата и застанаха зад посочените им столове. Хюсеин се погрижи за баба Бейза, като я настани с количката на ъгъла на масата, после и той се изправи зад стола си. Синтия обходи с очи гостите. Всички утихнаха.

— Знаете ли, Денят на благодарността е много специален за мен — тържествено заговори директорката на дома за деца. — Това е един истински американски празник... ден, който обобщава доброто, щедро сърце на тази страна. Това е ден на дълбока благодарност както за богатствата, с които е благословена тази велика земя, така и за безкористната щедрост на нейния народ към хората в нужда.

Домакинята огледа сериозните лица около себе си, усмихна се и продължи, този път с ежедневния си глас.

— Храната е наредена на плотовете в кухнята, елате да ви покажа. Всеки да си насипе каквото и колкото му се ще. Майко Бейза, ти чакай тук, на теб Хюсеин ще ти донесе. Офелия, няма нужда да си носиш чинията, в кухнята има цял стек.

Скупчиха се в кухнята. Синтия започна да сочи храните и да обяснява.

— Ето я печената пуйка. Хюсеин вече нарязва половината на парчета, да е по-удобно. Това тук е плънката. Не е готвена вътре в пуйката, ами отделно, че не знаехме дали няма да дойдат и вегетарианци. Ето го соса от червени боровинки, ето тук са сладките картофи. Това е зеленият боб, хлебчетата, салатата. Това е ябълковия пай на Пеги и Върдж. Както виждате, приготвили сме едно съвсем традиционно меню, точно както са го направили пилигримите преди близо четири века. В добавка към традицията, Иван донесе баница собствено производство. Хюсеин пък спретна мусака с патладжани, ето я там, в захлупената касерола до чинията с баница. Ракията на Аспарух и Офелия вече я изпихме, но сме отворили бутилка *Зинфандел*, ако на някой му се пие вино с яденето. Освен това има ябълков сайдер, кола и вода.

ПРЕМЕЖДИЕ С ОГНЕНИЯ КРАЛ

Хората запристъпваха покрай плотовете и започнаха да слагат едно-друго в чиниите. Иван Иванич стоеше умислен, вперил поглед в касеролата. По млечно-бялото стъкло на дълбокия съд бяха изрисувани прасковени клонки с големи розови цветове и млади зелени листенца. Под капака от прозрачно стъкло се виждаше жълто-яйчената кора на мусаката.

Иван Иванич взе чиния в лявата ръка, а с дясната вдигна капака на касеролата и го остави на плота. В специална чиния се мъдреше лопатка за сервиране с дълга дръжка. Доцентът, с чиния в лявата ръка, пое лопатката с дясната и я забучи в мусаката. Повтори и потрети. Огледа оформеното от прорезите голямо парче и остана доволен.

Подпъхна лопатка под парчето и се опита да го вдигне. Целият съд леко се надигна, но парчето не поддаваше. Зачуди се какво да прави. *Няма да се дам на една опърничава мусака я!* — рече си и повдигна лопатката още малко. Неочаквано, лопатката се изплъзна нагоре и надясно, а касеролата се плъзна безцеремонно наляво, към ръба на плота.

Ще падне и ще се счуни! — помисли Иван Иванич и мигновено затвори очи, да не гледа, в очакване на сгромолясването. Обаче не чу нищо. Постоя така секунда две, клепките здраво стиснати, чиния в

лявата ръка и оплескана лопатка за сервиране в дясната. Бавно отвори очи и видя Хюсеин до себе си. Държеше касеролата в ръце. Беше я уловил преди да падне.

— И да беше паднала, нямаше да се счупи — обясни Хюсеин. — Това стъкло е от поредицата Огнения крал на Анкър-Хокин, много е здраво.

— Остави стъклото, ами мусаката щеше да се зяноса — усмихна се Иван Иванич. — Може ли сега да подържиш касеролата, че да си сипя.

ПРАСКОВИ КАТО ДЮЛИ

Насядаха около масата. Наляха напитки. Хюсеин започна да пали свещите. Всички притихнаха. Чуваше се само тихичкото пукане на пламъчетата.

— Когато бях дете, мама не ни позволяваше да ядем от пуйката, преди всеки да каже нещо, за което е благодарен. Ако искате, и сега да направим така — каза Синтия и погледна към Върдж.

— Благодарен съм, че се отървах от комунизма в България и че се устройх добре в Америка — издекламира Върдж и погледна към Пеги.

— Благодарна съм не само за това, което сме постигнали с мъжа ми, а и за това, че имаме сили да го оценим и здраве да му се насладим — напевно изрече Пеги и погледна към Хюсеин.

— Благодарен съм, че празничната ни трапеза е уважена от желани гости — каза Хюсеин и погледна към майка си.

— Благодарна съм, че съм при сина си! — възкликна баба Бейза, след което смутено погледна към Синтия. — И при снаха си, де.

— Благодарна съм на Бог за всичко, което имам... — изрече Синтия, като в същото време извъртя очи нагоре към тавана, — ... семейство, работа, дом.

Иван Иванич насочи сериозно-очаквателен поглед нагоре. Не видя нищо, освен един бял таван. Сведе поглед обратно.

— А ти, Иван, за какво си благодарен? — попита го Синтия, докато доцентът невъзмутимо беше вперил в нея невинните си очи.

— Благодарен съм, че не строших касеролата с прасковения цвят — тържествено отговори Иван Иванич и погледна към Офелия.

— Никой не може да ме накара да съм благодарна — измърмори Офелия.

— Ама не си ли благодарна, че си тук, в Щатите? — попита я Върдж.

— За какво да съм благодарна? — заинати се жената, погледна с презрение доматената салата в края на чинията си и добави. — За безвкусните домати в магазина ли?

— Тези домати не са от магазина — рече Синтия. — Хюсеин ги отглежда саморъчно в градината. Домашни са. Това са последните за сезона. Обрахме ги зелени преди месец и ги оставихме да узреят в зимната градина.

— Знаете ли вие какви домати стават в Пловдивското поле? — нетърпеливо продължи Офелия, без да чуе репликата на Синтия. — Пловдивските домати стават едри като тикви... па и сочни, вкусни... като почнеш да ядеш и не можеш да се спреш... един път щях да се пръсна само от доматена салата. Ами кайсиите? Едри като праскови. Ами прасковите? Същински дюли.

Върдж изгледа мрачно Офелия.

— Какъв е проблемът с доматите тогава? Щом тукашните не ти харесват, можеш да се качиш на самолета и да полетиш обратно към Пловдивското поле.

— Да-да, лесно ти е на теб да говориш, защото не знаеш каква криза е там — възрази Офелия. — Магазините са празни. Вече няма нищо за ядене. Да се върнем, как ли не. Нали иде зима, ще умрем от глад и студ.

— Май е време да похапнем, иначе месото ще започне да изстива — обади се примирително Хюсеин. — Добър апетит на всички и на здраве.

Всички започнаха да се хранят. Приборите миролюбиво тракаха. Челюстите дъвчеха. Гърлата преглъщаха. Салфетките бършеха мазните устни.

НА ДИЕТА, ПРАВ

Аспарух боцна парче пуешко месо, налапа го, отхапа хлебец и доволен задъвка. В суматохата го бяха забравили. Нямаше нужда да казва, че е благодарен за каквото и да е. *Все пак храната е вкусна* — помисли си и реши да се изкаже.

— Обедът не е лош — обърна се Аспарух към Синтия. — Явно те бива в кухнята.

— Благодаря, много си любезен — усмихна се Синтия на Аспарух. — Радвам се, че храната ти харесва.

Синтия хапна парче пуйка, сдъвка, пийна вода и продължи.

— Всъщност поръчахме всичко в кулинарния магазин. Днеска го взехме, претоплихме го и ето ти готов обед.

— Вкусно е, аз отивам за още — обяви Иван Иванич.

Върна се с пълна чиния, но не седна, а остана изправен зад стола си. От време на време си взимаше туй-онуй от чинията и го изяждаше бавно-бавно.

— Защо ядеш прав? — изгледа го Офелия.

— Знаеш ли, на гуляй древните римляни са обичали да се хранят полегнали — отвърна доцентът. — Смятали са, че човек като е легнал, може да погълне много повече, отколкото като е седнал. Аз пък си мисля, че като съм прав, ще погълна много по-малко. Като ям прав, чувствам се почти на диета.

И още изрекъл-недоизрекъл, Иван Иванич вдигна от чинията голямо парче месо, спусна го в устата си и задъвка доволен. Всички се разсмяха.

[1] Конусовидна индианска шатра — Б.р. ↑

ДВАДЕСЕТ И ПЕТА ГЛАВА

Уъстър, 22 ноември, четвъртък късен следобед

ДВЕ ПОМИЛВАНИ ПУЙКИ

Един час мина неусетно в хапване и приказки. Забежките към кухнята се разрешиха и накрая престанаха. Пълните стомаси натежаха. Разговорите започнаха да затихват сънливо.

— Заповядайте на кафе в дневната — изправи се Синтия.

В дневната телевизорът работеше беззвучно, забравен от сутринта. Гостите, все още прави, се загледаха в синия екран, докато Синтия нареждаше депресионни чашки и чинийки по ниската маса, а Хюсеин ги пълнеше от каната с кафе.

— Я, това не е ли президентът? — възкликна Пеги.

В новините на *CNN* тъкмо показваха Джордж Буш-старши.

Президентът, гологлав, в обикновена синя риза с дълги ръкави и с разкопчана яка, беше седнал на предната дясна седалка на очукан военен джип. Дясната му ръка, облежната на рамката на отворения прозорец сочеше покрай шофьора някъде наляво, докато главата му беше извърната надясно, към невидим събеседник.

— Също като Аспарух, когато пие преди да тръгнем на гости и трябва аз да карам колата — обяви Офелия. — Щом се загубим и му се наложи да пита хората за посоката, прави същата отегчено-сбъркана физиономия.

Отзад седеше генерал Шуорцкопф, в маскировъчна пустинна униформа и в позата на президента, обаче без да сочи.

През прозорците на джипа се виждаха пясъци и скали, а отгоре, между защитните метални ребра сребрееше жежко пустинно небе.

В следващите кадри президентът се здрависваше с усмихнати морски пехотинци в бойни униформи, после крачеше напред през пясъка, вече нахлузил камуфлажна шапка с периферия, в компанията на Шварцкопф, Барбара Буш и морските пехотинци.

На екрана се видя как президентът държи реч, изправен с Барбара на подиум сред стотици униформени мъже, как се реди за храна от баките заедно с войниците, и как обядва в компанията на морските пехотинци под открито небе. Всички изглеждаха усмихнати и бодри, все едно че бяха на разходка, а не на война.

— Президентът е при войските в Саудитска Арабия — поясни Синтия, изправяйки се заедно с гостите пред телевизора. — Заминаха с Барбара още преди две седмици, но първо спряха в Прага и Париж. Сега са с нашите момчета... тъкмо навреме за празника.

— Ха! — разочаровано възкликна Пеги. — В Саудитска Арабия? Значи тази година няма да има помилване на пуйка! Не харесвам войните... само объркват обичайния ход на нещата.

— По изключение, тази година празничното помилване стана две седмици предварително... точно преди отпътуването на президента за Европа — поясни Синтия. — *CBS* го показва от Белия дом. Беше много тържествено.

— Радвам се, че поне още една пуйка ще преживее спокойно празника, без да е сполетяна от ужасната съдба да бъде заклана — каза Пеги.

— Ще преживеят две пуйки, не една — обади се Хюсеин изотзад, — но няма да е задълго.

Синтия се понамръщи и се отправи към кухнята за мляко и захар. Любопитни, гостите се обърнаха към Хюсеин.

ГОЛАТА ИСТИНА

Хюсеин се усмихна и без да каже дума пъргаво заобиколи групата, клекна до телевизионния шкаф, отвори вратичките, измъкна платнена кукла и се изправи.

Дългата като на магаре муцуна на куклата, увенчана с широки ноздри точно отпред, беше набраздена на вълнички, също като дърво, чието стъбло е било стегнато с пръстенчета тел, докато расте.

Тялото на куклата беше покрито с дълга оранжева козина. Над маслинените ѝ очи стърчеше дълъг безгрижен перчем.

— Но това е Алф! — извика Пеги. — О, май год, колко е сладък само!

— Леле-мале — усмихна се и Офелия. — Колко си прилича, също като на телевизора!

Хюсеин пхна дясната си ръка в куклата през отвора на гърба и обърна лицето ѝ към себе си.

— Здравей, Алф — рече Хюсеин на куклата. — Ще разкажеш ли на гостите истината за президентските пуйки?

— Здравсти — чу се глас откъм корема на Хюсеин, чиито устни останаха плътно затворени, докато челюстите на Алф се отваряха и затваряха в синхрон с думите. — А не е ли по-добре да разкажа за президентските котки от Мелмак? Котките са много по-вкусни от пуйките.

— Обещал си ми да забравиш котките — скастри куклата Хюсеин.

— Окей, окей... — съгласи се Алф, примлясна, обърна муцуна към гостите и заговори.

— Президентските пуйки са породисти. Израснали са заедно със замразените пуйки в супера. Всички наддават бързо и стават толкова тежки, че накрая една се държат на краката си. Затлъстяват дотолкова, че да не могат да дишат. Страдат от сърце и болести на ставите. Ако не бъдат заклани навреме, умират скоро от болезките си.

Синтия се върна от кухнята, остави захарта и млякото на масичката и се присъедини към групата.

— За Деня на благодарността, хората в Белия дом осигуряват и пуйка-дубльор, така че ако главната пуйка внезапно умре от инфаркт точно преди церемонията, другата да я замести. Светът гледа по телевизията все пак, значи провал не може да има.

Думите долитаха откъм стомаха на Хюсеин, ясни като звънчета. Алф хлопаше с челюсти и тръскаше глава, при което перчемът му се развяваше весело.

— След церемонията помилваните пуйки ги откарват в пуешка ферма във Виржиния. Там умират от скоропостижна естествена смърт, понеже по принцип са болни от затлъстяване. Смъртта им обаче няма никакво значение, защото веднага след Деня на благодарността идва Черният петък и всички забравят и благодарност, и пуйки, и се втурват като луди по магазините за коледните намаления. Виж, с котките нещата стоят по-различно, защото...

— Е, не всеки се втурва да пазарува на Черния петък — обади се Синтия. — Аз утре сутринта ще отида в спортния център, да изгоря

калориите от днешната гощавка. Хюсеин ще работи в градината. Следобеда ще гледаме някой хубав филм вкъщи.

Хюсеин измъкна ръката си от гърба на Алф и тихомълком го прибра обратно в шкафа.

— Аз пък ще съм на работа — обади се Пеги. — За Черния петък предлагам двайсет процента намаление плюс голям пластмасов кокал, подарък за кучето. Даже и да нямат нужда, хората се юрват да стрижат кучетата си заради намалението. Петъкът ми е плътно запълнен с резервации. Голяма лудница ще бъде.

Синтия покани гостите да седнат. Всички се настаняха по ъгловите канапета, само баба Бейза каза, че е уморена и се прибра за почивка в стаята си.

НОВИНИ ОТ РОДИНАТА

Сложиха захар и мляко в чашите и заразбъркваха. Лъжичките зазвъняха тихичко по стъклото. Заотпиваха от кафето.

— Имате ли близки в България? — обърна се Синтия към Аспарух.

— Всичките ни роднини и приятели са там — отвърна Аспарух и сръбна от кафето. Вдигна глава и изтърси гордо: — Ние плащаме месечно по пет-шестстотин долара за телефон. Почти всеки ден говорим.

— Снощи говорих с брат ми два часа — каза Офелия. — Да ви кажа, ако не сте чули... оня ден в София имало голям протестен митинг на Демократичните сили. Искали оставката на правителството.

— Тук нещо не проумявам — промърмори Синтия. — Нали президентът... как му беше името? Зелю Зелев?... Нали той е от Демократичните сили? Щом са на власт, защо им е да протестират?

— Той е от Демократичните сили, обаче вицето му е комунистически генерал от Държавна сигурност — поясни Офелия. — Всъщност властта на президента е показна... направо символична.

— Ами да! — възкликна Иван. — Президентът е като Котарака в чизми от кукления театър. Уж смелчага за пред публиката, но всъщност други му дърпат конците.

— Тогава кой държи властта? — вдигна вежди Синтия.

— Комунистите в парламента — те са мнозинство. И министър-председателят е комунист.

— А, не! — гръмко възрази Иван Иванич. — В България вече няма комунисти. Те вкупом се смениха на социалисти.

Офелия метна кисел поглед на доцента и продължи да разказва.

— Протестите били завчера, а вчера правителството в отговор наложило режим на тока.

— Де го чукаш, де се пука — пак се обади Иван Иванич. — Народът иска оставка, а получава режим на тока. Да бе мирно седяло, не би тъмно видяло.

— Стига де! — викна Офелия на Иван Иванич, който на свой ред премигна невинно и се усмихна.

— Университетът е окупиран вече три седмици — продължи с твърд глас жената. — Студентите настояват да се потърси наказателна отговорност на виновниците за положението в страната. Като начало, искат да се национализира имуществото на социалистическата партия.

— Тази акция все пак значи е работа на Демократичните сили — заяви доцентът, придаде си строг вид, вдигна дясна ръка и с опънат показалец посочи някъде към задника на Офелия. — Искат социалистите да станат, че да седнат на тяхно място те самите.

— Не изглежда Демократичните сили да стоят зад стачката — обади се Аспарух. — Сам президентът Желю Желев призовал студентите да не стачкуват, тъй като запазването на гражданския мир в страната било по-важно от всичко друго. В същото време така наречените социалисти си траят дипломатично.

— Наведена глава сабя не я сече — изтърси Иван Иванич.

— Майтапиш се, обаче положението е напечено — стрелна го с очи Офелия. — Магазините са празни. Няма ток. Няма топло. Няма лекарства. Хората са мрачни и угрижени. Ходят като зомбита по улиците и за нищо почват разправии.

ДА СЕ УСМИХВАШ ИЛИ НЕ

— Е, тук поне всички са усмихнати и приветливи — обади се Върдж.

— Тези усмивки са изкуствени — клъцна го Офелия. — Фалшиви са. Особено усмивките на продавачките. Щом ме забележат, незабавно си разтягат устните в такава гигантска усмивка, че се виждат и кътните им зъби.

— Пеги, тук всички са любезни и усмихнати, не само продавачките — възрази Върдж, като натърти на всички, и после изтежко добави: — Такава е културата.

— Вежливостта е навик от времената на завладяването на дивия запад — включи се в обсъждането Синтия. — Помислете си, по онези времена, когато срещнеш непознат, не можеш да знаеш дали е добър човек или бандит. Гледаш човека и се чудиш има ли пищов, няма ли. И какво ти остава? Разбираш, че заради собствената си безопасност трябва да си вежлив и любезен. Ако не си, може да те гръмнат като едното нищо. Полека-лека, приветливата усмивка ти става навик.

— Аз нямам нужда от пищов — обади се Иван Иванич. — Когато съм навън, достатъчно е да метна чанта през рамо и да спусна ръка отгоре. Хората си мислят, че вътре нося пищов. Нямаат представа, че в чантата ми има само сандвич с кренвирши. Струва им се, че съм въоръжен и автоматично стават много учтиви.

— Въоръжен народ е учтив народ — засмя се Върдж.

— Сега времената са други — възрази Офелия. — Не сме в дивия запад. И да не се усмихваш насила, и да не се правиш на учтив, никой няма да те застреля. Хората обаче продължават да се преструват на мили и любезни през цялото време. Въобще не мога да проумея защо го правят.

— Аз винаги се усмихвам на клиентите — обади се Пеги. — Ако съм нацупена, хората няма да ме търсят да им фризирам кучетата. Щом искам да ми станат клиенти, трябва да им помогна да ме почувстват почти приятелка, че да си дадат паричките на мен, а не на някой друг.

Пеги се замисли за миг и добави.

— Налага се непрестанно да излъчвам оптимизъм, иначе клиентите ще си помислят, че кучешкия бизнес не върви добре... ще се уплашат, ще ме зарежат и ще отидат при конкуренцията.

— Пеги, абе ти да не даваш частни уроци на Мик Сарджънт? — ухили се Иван Иванич и като забеляза недоумяващата физиономия на Пеги, весело поясни. — Мик е моят шеф в университета. При него често идват кандидат-студенти с родителите си. Решават кой университет да изберат. Колебаят се. Ходят, питат, разучават, сравняват. С такива потенциални клиенти... студенти де, Мик е неизменно мил, любезен и оптимистичен. И защо не? Тази техника дава добри

резултати, независимо дали целиш хората да ти платят да им учиш децата или да им стрижеш кучетата. Важното е да ги накараш да си похарчат парите при теб.

— Ама вие в университета и кучета ли стрижете? — стресна се Пеги.

— Още не, но вече мислим по въпроса — лаконично поясни доцентът.

КРЕМАЦИЯ С НАМАЛЕНИЕ

— Харченето на пари е двигател на икономиката — каза Синтия. — В консумацията и харченето на пари няма нищо лошо. Напротив, колкото повече се въртят парите, толкова по-добре за всички.

Синтия спря за миг, погледна към Офелия и Аспарух, размисли и реши да продължи.

— Даже и войната е полезна, защото завърта наистина големи пари и освежава икономиката... макар да е доста неприятно, че някои хора умират все пак.

— Точно харченето на пари прави Америка могъща — рече Върдж. — Стимулира американците да работят по-добре от всички други. В съчетание със свободата ги мотивира да разрушават старото, за да създадат по-хубаво ново. Така се раждат иновациите.

Тук Иван Иванич се намеси в разговора.

— Между другото, като говорим за иновации, миналата неделя ми се обади по телефона... разбудиха ме от следобедната дрямка и ми предложиха да се възползвам от една иновация в погребалния бизнес, а именно да си предплатя кремацията. Оказа се, че ако си платя още сега, ще ми я дадат с цели 15% отстъпка. Тази фирма била първата, която предлагала такава услуга на хора като мен, хора, които държали на модерно планиране и добра организация. В България такива неща няма. Нашите хора се мотаят, лениви и бавни, не му мислят много и чак като умрат почват да се чудят дали кремация да си поръчат или да се оставят да ги заровят направо, за храна на червеите.

— Ти купи ли си кремация? — попита Хюсеин разтревожен.

— Не купих — отвърна му Иван Иванич с лъчезарна усмивка. — Отде да знам дали ще умра. Толкова години съм живял, видял съм какво ли не, само смъртта си не ми се е случвало да срещна. Съмнявам се, че ще доживея да я видя.

— Много смешно, няма що — измърмори Върдж. — Хахаха, после хехехе и после пак хахаха. Виждаш, смее се значи. Сега да ти кажа сериозно: преди да приказваш, поживей в тази страна и я опознай. Тогава ще разбереш, че точно конкуренцията и иновациите осигуряват просперитета на мнозинството.

— Иновации май ас^[1] — обади се с тънка усмивка Аспарух. — Просперитетът се дължи на милионите работяги. Мнозинството бачка яко, а малцинството прибира парсата. Абе виж кво, Америка е един голям трудов лагер с усилено хранене.

Настана суматоха. Внезапно всеки говореше на всеки. Думите свистяха из стаята като трасираци куршуми... пари... алчност... мързел... бизнес... бедност... банки... тоталитаризъм... демокрация... конкуренция... свобода... глупости... къща... Мерцедес... пари...

— Не е важно човек колко пари има — неочаквано се чу звънкия глас на баба Бейза. — Важното е, колкото и да има, да е жив и здрав да си ги харчи.

Гласовете секнаха. Всички погледнаха към баба Бейза. Възрастната жена тъкмо беше излязла от стаята си. Усмиваше им се, спряла с количката в рамката на вратата. Брадичката ѝ леко потреперваше. От пъстрите ѝ очи струеше тревожна топлина. Постоя неподвижно няколко секунди, после завъртя обръчите на количката и се върна в стаята си.

ПРАЗНОТО ШИШЕ

Половин минута мина в мълчание, след което Пеги и Върдж се надигнаха да си вървят. На другия ден били на работа. Трябвало да се подготвят и да си отпочинат. Сбогуваха се и заминаха.

— Паро, време е да си ходим — каза Офелия.

Хюсеин и Синтия изпратиха двойката и се върнаха в дневната при Иван Иванич.

Само след минута обаче някой отвори входната врата. Нечии забързани крака изтрополяха към гостната. След миг краката се върнаха в антрето. Ухилен, Аспарух надникна в дневната и размаха празното шише от *Дива пуйка*. Забравил го бил в гостната, та Офелия го върнала да си го прибере. Щял да носи ракия и друг път. Каза „чао“ и изчезна.

Беше ред на Иван Иванич да си ходи. С Хюсеин излязоха навън. Притъмняваше. В прохладната свежест на есенния въздух се долавяше ароматът на дим от дърва.

— Мирише приятно като на село — каза Иван Иванич, като спря и вдъхна бавно и дълбоко.

— Хората са си запалили камините — каза Хюсеин, който също спря и вдъхна. — Бях приготвил дърва да запалим и нашата. Жалко, че всички скочиха да си ходят.

Откъм покрива на къщата се чу измяукване на коте. Последва ритмичен вой на автомобилна аларма. След алармата се понесе писък на линейка. Иван Иванич учуден вдигна глава нагоре, после насочи питащи очи към Хюсеин.

— Това е моят домашен присмехулник — засмя се Хюсеин и посочи с ръка. — Ей го там, на комина.

Доцентът впери поглед към комина. Забеляза топчеста птица с бяло коремче, светлосив гръб и сиви крила с бели ивички.

— Ние с присмехулника сме приятели — каза Хюсеин. — Аз му говоря с корема си, а той ме имитира.

Мъжете влязоха в колата и Хюсеин запали мотора. Преди да потегли, отвори прозореца и натисна клаксона. Присмехулникът ентусиазирано повтори.

— Мой човек — каза Хюсеин.

Двамата мъже се засмяха.

[1] My ass (англ.) — задникът ми ↑

ДВАДЕСЕТ И ШЕСТА ГЛАВА

Уъстър, 21 декември, петък предобед

НЕДОВЪРШЕНА КРЪСТОСЛОВИЦА

Иван Иванич седна на мекия стол с висока облегалка, изпружи крака на бюрото, отпусна ръце на подлакътниците и се загледа през остъклената стена към моравата. Спомни си как преди четири месеца, току-що пристигнал на временна работа в Уъстърския университет, беше седнал за пръв път в ергономичния стол и как, вперил взор навън, беше видял две студентки, руса и кестенява, да се наслаждават на слънцето, излегнати по бански върху сочната трева.

Сега тревата беше увехнала. Листата на кленовете отдавна бяха опадали, бяха събрани от чистачите порториканци и бяха изнесени в чували. На могилата зад оголелите кленове се виждаше университетската коледна елха, насочила връх към оловносивото декемврийско небе.

Само преди три седмици президентът Рик Марино запали елхата под залпове от фойерверки, докато в същото време изкуствен сняг посипваше възторжените студенти, събрани около дървото. Днес до елхата беше единствено пумата Жаклин, ново мраморно възплъщение на университетския талисман, което Рик, точно преди да запали елхата, беше кръстил на жената на шефа на университетския борд.

Изпитната сесия беше приключила и повечето студенти си бяха заминали за празниците. Доцентът беше дошъл за последния си работен ден. Щеше да прибере едно-друго от кабинета си, да предаде служебния ключ на Мариса и да се върне привечер в квартирата да готви. Беше поканил колегите на вечеря по български, за сбогом.

Иван Иванич стана, протегна се с изпружени назад и сгънати в лактите ръце, с длани свити в юмруци, прозя се и се захвана да разчиства разхвърляните по бюрото бумажки. Вдигаше ги една по една, поглеждаше ги с любопитство, след което внимателно ги пускаше в кош за вторични суровини.

Попадна на забравен вестник и заразглежда недовършената кръстословица. Разстла вестника на бюрото, взе химикалка, приведе се и попълни *Перек* на вертикално 26. Доволен, гризна задния край на химикалката, после написа *Швейк* на хоризонтално 10.

МИНИСТЪР БЕЗ ПОРТФЕЙЛ

В този момент усети, че някой го гледа мълчаливо.

— Имаш поща — каза Мариса.

Изправена в рамката на отворената врата, секретарката държеше два плика в ръка.

Доцентът смачка вестника на топка и го изхвърли в коша. Пристъпи към Мариса и пое пликите. Жената си тръгна, а той се настани на стола и завъртя писмата в ръце.

Едното, в тежък плик от плътна хартия с цвят на телешки дроб, идваше от Мерилин и Елиза.

Другото, в лек белезникав плик като от цигарена хартия, с кант от сини лентички и надпис *par avion*, беше от Миланка, студентката му от Кюстендил. Спомни си кошницата и дамаджанката, които му беше донесъл нейния баща и неочаквано усети лека топлина да се разлива от стомаха към гърдите.

От тъмночервения плик доцентът измъкна шарена коледна картичка и я разтвори. Вътре със закръгления почерк на Мерилин беше изваяно „Спасибо большое!“ Отдолу следваше възторжено „С Рождеством и с Новым годом!“ — подредено с едри букви от ръката на Елиза. Момичетата го бяха разпитвали как се пишат тези неща предишната седмица, в края на прощалния им урок по руски.

В белезникавия плик Иван Иванич намери малък лист от тетрадка, изписан ситно с червен химикал.

„Уважаеми доцент Иванов“ — пишеше Миланка.
„Имам една страхотна новина! Не издържах конкурса за асистентка! Това не ме обезкуражи! Веднага се явих на конкурс за аспирантура! Приеха ме! Факултетният съвет ми назначи научен ръководител, и това сте вие! Толкова съм щастлива, надявам се и вие да сте доволен! Очаквам с

нетърпение да се върнете във факултета и да ми определите тема за дисертация!!!“

Иван Иванич прокара длан по челото си и продължи да чете.

„Из факултета има и други новини. Доцент Арсо Бояджиев направи голям скок и от партиен секретар стана направо член на Висшия съвет на социалистическата партия. Това беше една приятна изненада. Освен това се говори, че доцент Красьо Чулков ще става министър без портфейл в коалиционното правителство. Тате казва, че както са тръгнали нещата, скоро всички ще сме без портфейли, щото нямало да има какво да държим в тях.“

Иван Иванич засвирука лекичко, обърна листа и погледна края на Миланкиното писмото.

„Как сте в Америка? Ние тука сме добре, ама ще се оправим, както казва тате.“

„С уважение, ваша Миланка.“

„П.П. Това писмо го пиша на лист, откъснат от същата тетрадка, на която си водих записки на вашите лекции!“

„П.П.П. Тате Ви праща много поздрави!“

Иван Иванич зарея поглед навън през остъклената стена. Коледната елха продължаваше да стърчи безучастно в студа. Три големи гарвана направиха кръг високо над дървото и отлетяха.

Обърна се към бюрото, събра писмата и пликовете на тесте и грижливо ги напъха в кош за вторични суровини, до вестника с кръстословицата. Свирукайки си, продължи да разчиства и след четвърт час кошът беше препълнен, а бюрото горе-долу разтребено.

отново кандидат

Привърши с бумагите и реши да прочисти и електронната поща. Отвори кутията и намери мейл от Лорън.

„Драги Иванич“ — пишеше Лорън. „Вероятно знаеш, че в департамента по история е обявен конкурс за постоянен асистент. Не съм сигурен, че постоянно място в университет като нашия би те заинтересувало, но бих искал да знаеш, че всички ние — Криста, Диего, Ларс, Елиза и другите много ще се радваме, ако кандидатстваш и останеш за постоянно при нас. Решихме, че е добре да ти го кажем.

Твой приятел, Лорън.“

Иван Иванич знаеше за конкурса. Беше чул новината още на първото събрание на департамента по история в началото на септември. Тогава безгрижно я пусна покрай ушите си. Сега погледна още веднъж към екрана и се заклатушка към кабинета на Мик Сарджънт.

— Чудя се дали да подам документи в конкурса за асистент — заяви Иван Иванич.

— Ами подай... — отвърна Мик Сарджънт, вгледа се в добродушните очи на Иван Иванич, понечи да добави нещо, отказа се, направи пауза, размисли и в крайна сметка продължи да говори.

— Ние вече сме разгледали доста кандидати и даже сме поканили трима за интервюта в началото на януари. Деканката доктор Снайдър смята, че и тримата са много силни. Конкурсът обаче е формално отворен за нови кандидати, чак докато позицията бъде запълнена.

— Имам ли шансове да спечеля? — попита доцентът.

— Всеки кандидат има шансове — отвърна му шефът. — Зависи обаче дали комисията ще хареса научната ти продукция.

— Ама нали ти си шеф на комисията? — любопитства Иван Иванич.

— Да, аз съм — съгласи се Мик Сарджънт.

Иван Иванич се замисли за миг-два, след което изтърси:

— Аз по-добре да се откажа, защото май нямам готово си-ви.

— Ако наистина решиш, би могъл да участваш със старото, което имаме от предишното ти кандидатстване — подхвърли Мик Сарджънт. — Мариса ще направи копие.

Иван Иванич кимна, върна се в кабинета си и отвори мейла.

„Лорън, привет“ — зачука по клавишите доцентът. „Всъщност, постоянно място тук не би било зле... даже вече говорих с Мик Сарджънт по въпроса. Той обаче не е сигурен, че комисията ще хареса научната ми продукция. Май не си струва да си губя времето с кандидатстване, при положение, че нямам реални шансове. Все пак благодаря ти от сърце — на теб, на Криста, Диего, Ларс, Елиза и всички други.

ТВОЙ ПРИЯТЕЛ, ИВАН ИВАНИЧ.“

Умислен, доцентът изтри мейла на Лорън, а след него и всички други писма. Тъкмо да загаси терминала и на екрана цъфна нов мейл.

„Драги Иванич“ — пишеше Лорън. „Ако ти кандидатстваш, ние всички ще те препоръчаме пред комисията и те би трябвало да чуят нашия глас.

Твой приятел, Лорън.“

„P.S. В противен случай ще им се наложи да проумеят, че не могат да ни игнорират.“

Иван Иванич вдигна рамене и се отправи към стаята с общия *Макинтош*. Съчини заявление, отпечата го на лазерния принтер, завъртя му един подпис и го отнесе на Мариса, която го прибра в кантонерката, в чекмедже с надпис „Конкурс 1990-1991“.

ДВАДЕСЕТ И СЕДМА ГЛАВА

Уъстър, 21 декември, петък по обед

КУПИЩА ПОДАРЪЦИ

Приключила с работата, Мариса погледна ръчния си часовник и вдигна тъжните си сиви очи към доцента.

— С Мона Олсън от библиотеката ще отскочим до бистрото *Лу-Рок*, да хапнем нещо набързо. Искаш ли да дойдеш с нас?

— Ще дойда — прие Иван Иванич. — Отдавна не съм хапвал нещо набързо в компанията на фини дами.

Доцентът се отби в кабинета си, грабна чантата, праметна я през рамо, нахлупи омачканата филцова шапка и се върна при Мариса. Тантурестата Мона вече беше там.

С колата на Мариса стигнаха до бистрото за петнайсетина минути. Едноетажната сграда беше като остров в средата на обширен паркинг. Влязоха и заеха сепаре срещу бара. Иван Иванич се разположи сам, а Мона и Мариса се настаниха една до друга срещу него. Още седнали-неседнали, и сервитьорката кацна до тях.

— Харесва ми шапката ти — усмихна се мило жената на Иван Иванич, като му подаваше менюто.

Доцентът вече беше свикнал. Свали шапката си и я остави на изкуствената тапицерия до себе си, а до нея положи чантата си.

Тримата заразглеждаха менюто, всеки своето. В това време тъмнокос младеж им донесе чаши с ледена вода. След пет минути сервитьорката се появи отново и взе поръчката.

Иван Иванич се огледа. Заведението беше пълно с работници и служители, излезли в обедна почивка. Тези, които бяха сами, се хранеха на бара. Потракване на прибори и приглушени разговори се долавяха от съседните сепарета. Носеше се миризма на гранясало пържено масло.

— Готова ли си за Коледа? — обърна се Мариса към Мона.

— Не още... не съвсем! — оживи се Мона. — Трябва да купя още това-онова. Аз най обичам, когато на Коледа се отварят много подаръци. Няма да съм щастлива, ако разопаковането свърши само за половин час.

Превтасалото лице на жената се освежи от доволна усмивка. Заговори енергично, като обръщаше глава ту към Мариса, ту към Иван Иванич. Гласът ѝ се вдигаше нагоре, докато стане писклив, после се спускаше ниско и плътно, само за да се извиси отново секунди по-късно.

— Знам, знам... моето пазаруване може да изглежда прекомерно... Просто това е начинът, по който се наслаждавам на Коледа! Коледа е време за даване, нали така! Затова купувам много подаръци. Но не е нужно да изхарчиш много пари, не е нужно. Можеш да си пестелив и пак да натрупаш голям куп под елхата. Ето например, аз взимам билети от лотарията, само по долар единия. Всеки билет го слагам в отделна кутия. Кутията пък увивам в коледна хартия и я връзвам с розова панделка. Всички тези кутии правят купчината с подаръци да изглежда по-голяма.

Мона отпи вода, кихна, избърса устни със салфетка и побърза да продължи.

— За кутиите разбира се не плащам. От доставките в библиотеката остават много празни кутии от всякакъв вид. Цяла година подбирам най-хубавите и като дойде Коледа, имам толкова много, че даже ми остават. Гланцовата хартията и панделките пък купувам след всяка Коледа, щото тогава ги разпродават на половин цена. Пазя ги една година и ги използвам на следващата Коледа.

Мона втренчи очи в Иван Иванич.

— Ама ти да не си помислиш, че подарявам само лотарийни билети в големи празни кутии! Купувам и чорапи, и шампоани, и сапуни, и ароматни свещи, а пък на котето взимам специални котешки коледни подаръци. Прекарвам повечко време в магазин *Семеен долар* и намирам какви ли не съкровища, почти без пари... играчки, инструменти за дома, парфюми. Оня ден например купих два намалени вакуума за отпушване на тоалетни. Хората остават доволни от подаръка, какъвто и да е, стига кутията да е голяма, а опаковката — лъскава.

— Предполагам, че имаш голямо семейство — подметна Иван Иванич.

— А, не, живея сама с котето — отвърна Мона и млъкна за момент. — Окей, с Питър сме сгодени от двацет години, но той си живее отделно. Всеки петък обаче идва вкъщи при мен. Носи си прането. Перем и вечеряме заедно. А на Коледа той идва дори и да не е петък, при това без пране. Двамата отваряме нашия куп подаръци... бавно-бавно, един по един... а в това време котето се върти около нас, маха с опашка и души. Като приключим, натоварваме друг куп подаръци в джипа на Питър и обикаляме всички роднини, и неговите, и моите. Много е хубаво, отнема цял ден. Преди Коледа пък раздавам подаръци на колегите в библиотеката.

Мона млъкна. Настъпи пауза. Мариса приглади с ръка пепелявите си коси. Иван Иванич я погледна очаквателно.

— Тримата влъхви са дали на Исус тамян, злато и миро — промълви Мариса. — И моите подаръци са такива, традиционни... позлатени кутийки с тамян, кутийки с миро... а също и постери с влъхвите и новородения Исус. Както е казано в Библията, Бог обикна света толкова много, че му даде Своя Единороден Син и всякой, който вярва в Него, не може да се загуби, а ще има вечен живот. В крайна сметка, Исус е най-големият ни коледен подарък, нали така?

— Така, така — съгласи се доцентът.

— Как празнувате Коледа в България? — любопитства Мариса.

— Ние не празнуваме Коледа — невъзмутимо отговори Иван Иванич и, забелязал учудването на жените, побърза да поясни. — Официалната вяра не го позволява. За властта Коледа е ден като всички други. Ако се падне в делник, ходим на работа. Ако е уикенд, спим.

— Ама как така? — извиси жален глас Мона. — И подаръци ли няма?

— А, подаръци има. Носи ни ги Дядо Мраз на Нова година.

Мона и Мариса загубиха дар слово. Лицата им помръкнаха.

— Не се тревожете, моля — успокои жените Иван Иванич. — Откак падна Берлинската стена, политиката започна да се променя. Полека-лека се демократизираме. Скоро ще празнуваме Коледа точно като вас. Разбира се, ще се веселим и на Нова година, както преди. Ще

пазаруваме подаръци на два пъти и ще гуляем на два пъти. Така ще осигурим приемственост между новото и старото.

ДЕСЕРТ ДЯДО КОЛЕДА

В този момент сервитьорката пристигна с голяма табла в ръце и я подпря на масата.

— Блюдо *Шанз-Елизе* за джентълмена с хубавата шапка — каза жената, оставяйки голяма чиния с две наденици, бъркани яйца и камара пържени картофени кубчета пред доцента. — А ето и стекове по селски с бъркани яйца и пържени картофени кубчета, по един за всяка дама. Имате ли нужда от още нещо?

Нямаха нужда от нищо. Започнаха да се хранят. За две-три секунди Мона натъпка устата си с храна и задъвка усилено, издула бузи като морско свинче. Внезапно спря да дъвче, бръкна в уста с десния си показалец, достигна кътниците и зачопли раздражено.

Извади показалеца от уста, вдигна го пред очите си, огледа го внимателно, облиза го, сдъвка облизаното, остана доволна и вече успокоена, продължи да яде. До нея Мариса се хранеше мълчаливо, бавно и предпазливо, почти плахо, като че ли се страхуваше да не съгреси.

— Кога заминаваш за България? — попита Мона.

Доцентът тъкмо беше приключил с първата си наденица и забучваше вилица във втората. Отрязва си парченце и го поднесе към устата си.

— Утре потеглям с влак за Бостън — отвърна Иван Иванич, налага с доволен вид месцето, задъвка търпеливо и преглътна. — Ще прекарам Коледа с Мерилин и родителите ѝ. После отлитам за София, да не изпусна новогодишните партита.

— Довечера се очаква леден дъжд — предупреди го Мона. — Може да те принуди да отложиш заминаването за Бостън с ден-два.

— Няма страшно, имам топли дрехи и голям чадър — безгрижно отвърна доцентът.

Жените се спогледаха.

— Приключихте ли с храната, или още работите по въпроса? — пак се появи тъмнокосият младеж.

Бяха приключили и младежът отнесе залоените чинии. На негово място се появи сервитьорката и ги попита искат ли коледен десерт.

Жените искаха. Мона си поръча десерт Дядо Коледа. Мариса предложи на Иван Иванич да си разделят един коледен елен и той се съгласи.

Чиниите с десертите долетяха след три минути.

Пред Мона кацна лицето на Дядо Коледа. Оказа се палачинка, върху която майсторът-сладкар беше нагласил очи от бананови резенчета, зеници от черни боровинки, коса, брада и мустаци от бяла сметана и червена шапка от нарязани ягоди.

Едрата глава на коледния елен запълваше чинията пред Мариса. Представляваше палачинка с очи от бананови резенчета и зеници от черни боровинки, устни от бяла сметана и нос от едра ягода. Еленът имаше и рога от две ивици препържен бекон, които стърчаха извън чинията.

Чистата чиния пред Иван Иванич беше празна.

Мариса разреза наполовина главата на своя Коледен елен, като започна отгоре, между рогата от бекон, продължи между очите от банани, прекара ножа през ягодата-нос и довърши разрязването надолу през муцуната. Прехвърли половин еленова глава в чинията на доцента, заедно с един разпилян рог от бекон и плахо му се усмихна. И той ѝ се усмихна плахо в отговор. Започнаха да ядат безмълвно, само дето Мона въздишаше, ахкаше и пъшкеше доволно.

Едва приключили с десерта, и вездесъщата сервитьорка се появи пак. Попита ги доволни ли са, благодари им усмихната и остави сметката на масата точно пред Иван Иванич. Доцентът я пое без да се замисли. Тримата станаха, упътиха се към изхода и спряха пред касата. Иван Иванич се нареди пръв, със сметката в ръка, а двете жени застанаха зад него.

Доцентът плати.

— Следващия път трябва да платим ние — промълви Мариса.

— Да, да, следващия път ще му скрием портфейла, така че и да иска, да не може да плаща — жизнерадостно се съгласи Мона. — Тогава непременно ще платим ние.

Качиха се в колата и се върнаха в университета. На паркинга, Иван Иванич предаде служебния ключ на Мариса, сбогува се с жените и закрачи към квартирата си.

ДВАДЕСЕТ И ОСМА ГЛАВА

Уъстър, 21 декември, петък вечер

УДАР НА ЧУК

В пет и половина следобед по улица *Бийвър* се зададоха Мик Сарджънт, Анди Пийкок, Линдзи Шуорц и Марк Горман. Стигнаха до отдръпнатата зад обширен преден двор бяла къщурка със сини прозоречни капаци, в чийто тавански апартамент Иван Иванич беше живял през последните четири месеца, закрачиха по покритата с баластра алея към задния двор, спряха досами външното стълбище, което водеше към таванския апартамент и се спогледаха.

Отгоре се носеше усилен докрай звук на телевизор. Чу се мъжки глас. Последваха ръкопляскания. Засвири оркестър. Над двора се понесе гласът на Елвис Пресли. Оплакваше се.

*There's no joy in my heart, only sorrow,
And I'm sad as a man can be.^[1]*

Марк Горман се усмихна на останалите, кимна им подканващо с глава и закрачи нагоре по дървените стъпала. Другите го последваха, а Елвис продължи да се жалва.

*I sit alone in the darkness of my lonely room
And this room is a prison to me.^[2]*

Групата стигна до междинната площадка. Проеча отсеченият акомпанимент на оркестъра — китари, ударни, контрабас.

Гостите продължиха нагоре. В този момент Елвис заряза оплакванията и постави изисквания, които се състояха в това да бъде дел

свободен като птицата на дървото отвън. Мъжете от оркестъра започнаха да припяват, че и те искали да са свободни.

Откъм тавана се чуваше и гласът на самия Иван Иванич, който пееше мощно, ведно с музикантите. В края на всеки такт се донасяше гръмкият удар на чук.

Спрели на горната площадка пред входната врата, гостите дочакаха края на песента, след което Марк Горман натисна бутона на звънеца. Изчака малко, после повтори. Потрети, този път продължително.

Телевизорът внезапно затихна. Вратата се отвори широко и в рамката застана Иван Иванич, препасан с червена кухненска престилка, същата, която беше демонстрирал още през август в класа по история на сексуалността. С дясната си ръка доцентът държеше окървавен дървен чук.

— Начуквам пържолите — усмихнат поясни доцентът, като размаха чука пред корема си, после посочи подканващо с ръка навътре.

Влязоха във всекидневната.

ДВЕ СТРАНИ

Вътре беше топло и уютно. Гостите се настаниха по старите, тапицирани с напукана кожа дървени столове около кръглата стъклена маса за хранене. По нея бяха наредени салфетки с прибори, стъклени чаши и чинии.

В средата на масата имаше голяма стъклена паница. Беше пълна с овчарска салата, чийто куп се издигаше високо над ръбовете, покрит със ситно надробено бяло сирене. Отстрани на паницата имаше червен пластмасов панер с хляб и голяма пластмасова кана с вода и лед.

Иван Иванич се завтече към кухненския бокс и измъкна поначената бутилка с узо от хладилника. Върна се към всекидневната и остави бутилката до паницата със салата. С няколко танцови стъпки стигна в другия край на помещението, свали червената кухненска престилка, метна я на малкото орехово бюро, грабна бежовия сгъваем стол пред бюрото и го пренесе до масата.

Разсипа салата по чиниите. Разля мастика по чашите.

Седна на сгъваемия стол, доволен огледа гостите и галантно се усмихна на Линдзи Шуорц.

— Ама това не е ли гръцка салата? — възкликна Линдзи.

— Не, това е българска салата — отвърна доцентът. — Мастиката обаче е гръцка. Само такава беше останала по магазините. Навсякъде търсих българска, защото е по-хубава, обаче няма и няма.

Линдзи внимателно близна от мастиката и се закашля. Поиска вода. Иван Иванич пъргаво скочи, грабна каната и наля в чашата на жената. Узото побеля като мляко. Уплашена, Линдзи предпазливо побутна чашата настрани.

— Някой иска ли да вдигне тост? — рече Анди Пийкок и погледна към Мик Сарджънт.

Мик хвана чашата си. Четири чифта очи го гледаха с любопитно очакване.

— Късметлии сме, че живеем в знаменито време... време, в което империята на злото се разпада и целият свят се превръща в империя на доброто — каза Мик. — Вече можем да забравим мъртвешката сянка на студената война. Ще трансформираме ядреното противопоставяне в приятелско сътрудничество за използване на атома за мирни цели. Щастлив съм да съм тук с всички вас. Наздраве!

Останалите също казаха наздраве.

Иван Иванич отпи. Марк също отпи. Анди пийна предпазливо. Линдзи само помириша чашата си. Мик близна, смръщи се и разреди с вода от каната.

Иван Иванич си хапна от салатата. Другите последваха.

— С мастиката човек трябва редовно да си замезва — заяви доцентът и боцна повторно в чинията. — Много е вкусна, обаче напиването е лошо и махмурлукът е със страшно главоболие.

Поднесе вилицата към устата си, задъвка и преглътна доволен.

— Такова напиване с мастика веднъж ми спаси живота. Напих се като змей и отказах да се кача на рейса, за който имах предплатен билет. Рейсът замина без мен, падна в дълбока пропаст и хората погинаха, а на мен цялата работа ми се размина само с един махмурлук. Оживях. После обаче стана аварията в Чернобил, дойде радиоактивният дъжд и облъчи зеленчуците... пък аз будалата повярвах на правителството, че опасност няма и продължих да си хапвам салата и кисело мляко. След време се разбра, че храните и напитките били радиоактивни. От облъчването получих анемия. От тези, дето често водят до скоротечна левкемия.

Иван Иванич вдигна чашата пред очите си и заразглежда ледените кристалчета.

— Все пак всяко нещо на този свят има две страни, добра страна и лоша страна. Ако човек се вгледа внимателно, навсякъде ще види и меда, и жилото.

— Не виждам каква ли пък може да е добрата страна на Чернобил и причинената ти от него болест — заяви Линдзи, докато посягаше за филийка от панера.

Прегладняла, тя задъвка хляб заедно със салатата.

— Благодарение на Чернобил и анемията се научих да приемам нещата такива, каквито са и да се наслаждавам на деня си. Научих се да ценя свободата си.

— Свобода в тоталитарна България? — повдигна вежди Анди.

— Вярно е, в България нямахме ни граждански, ни икономически свободи — съгласи се Иван Иванич и отпи хубава глътка. — Абе те и децата нямат такива свободи, но нямат и задължения, и точно това ги прави щастливи. И ние, възрастните българи, го разбрахме. Осъзнахме, че сме безправни, но свободни от отговорност. Научихме се да се забавляваме като деца и да се наслаждаваме на каквото имаме. Че тоталитарното беше лошо, лошо беше, ама според доста хора си имаше и добра страна.

— Така си е — рече Марк Горман и на свой ред отпи хубава глътка. — Тук свободата е гарантирана от закона. Дава ни възможност да напреднем, да натрупаме имоти, да направим кариера, да забогатеем. Че е хубаво, хубаво е, ама за доста хора си има и лоша страна. Ако си нает в частен бизнес, страхуваш се да не си загубиш работата... и няма как да не се страхуваш: щом къщата ти е ипотеккирана, банката ще си я прибере и ще я обяви за повторна продажба, а семейството ти ще остане без дом, без доход и без здравна осигуровка. Единственото, което ти остава е да работиш с всички сили и най-усърдно... цял живот. Докато работиш, купуваш какво ли не и трупаш ли, трупаш. Един ден, като поостарееш, започваш да се чудиш дали ти притежаваш придобивките си или те притежават теб самия. Накрая осъзнаваш, че всичко, към което си се стремил така всеотдайно всъщност неусетно те е заробило. Също като мастиката, която колкото повече пиеш, толкова повече те заробва.

— Марк, днес си доста черноглед, да не е заради мастиката? — ухили се Анди, като кимна към празната чаша на Марк.

Иван Иванич скочи пъргаво и доля на Марк. Досипа овчарска салата на всички и премести панера с хляб току пред Линдзи.

— Наистина, случва се човек да си загуби работата — продължи Анди. — Случва се да се провали. Но за нас, американците, всеки неуспех е трамплин към следващия по-голям успех. Да не забравяме, че Америка е страна на надежда и преобразяване. Това е, което ни прави различни от всички други.

— В Америка научих, че ако те сполети беда, не трябва да обвиняваш другите за това — изрецитира Иван Иванич. — Чисто и просто приемаш, че съдбата е решила да те изправи пред изпитание и да го посрещнеш достойно.

— Ние не обвиняваме другите за несполуките си — рече Мик. — Хората не са ни виновни. Знаем, че всеки американец е възпитан да е добър, мил и любезен.

— Което не ни пречи да забием нож в гърба всекому, без да се колебаем... само защото искаме да направим този така желан милион или да скочим малко по-високо в кариерата — обади се Марк.

Настъпи конфузно мълчание. Иван Иванич се размърда и сгъваемият стол под него изскърца тревожно.

— Забравих, че трябва да сложа пържолите във фурната! — плесна се доцентът по челото и скочи. — Ще са готови за един учебен час.

— Мисля, че за мен е време да си тръгвам — с ясен глас заяви Мик. — Обещах на Сюзи да се прибера преди да завали леденият дъжд.

— Май и аз трябва да потеглям — обади се Линдзи. — Моите мъже ще стоят вкъщи гладни, докато не се прибера с кутия пица. Ще ги намеря легнали на пода... подложили възглавниците от канапето под лактите, че да им е по меко... и разбира се, стиснали джойстикове в ръце. По цяла вечер разучават *Господаря на пръстените*, вече съжалявам, че им я купих тази игра.

Мик Сарджънт се изправи. Линдзи Шуорц го погледна и се изправи. Анди Пийкок погледна Мик и Линдзи и се изправи на свой ред. Тримата благодариха на Иван Иванич за вечерята. Била много хубава, даже без пържоли. Пожелаха му весела Коледа и лек път.

Домакинът отвори вратата и гостите заизлизаха един след друг покрай него.

— Довиждане — каза Мик Сарджънт и прекрачи прага.

— Довиждане — каза Линдзи Шуорц и го последва.

— Довиждане — каза Анди Пийкок и последва Линдзи.

Спря на площадката и се обърна назад към доцента.

— Ще ми липсва шапката ти, много е хубава — каза Анди и изчезна след другите.

Иван Иванич затвори вратата.

— Жалко, че си тръгнаха — рече Марк. — Няма да могат да хапнат от пържолите.

— Това си има и добра страна — ухили се Иван Иванич. — Ще има повече пържолки за теб и мен. Както и повече пиене. Ако свърши мастиката, можем да минем на вино и бира. А сега наздраве.

Чашите звъннаха.

ПОДХОДЯЩА ШАПКА

Иван Иванич мина в кухненския бокс и се зае да соли начуканите пържолки и да ги ръси с черен пипер. Марк остана на масата. Двамата продължиха да си говорят.

— Всяка сутрин Линдзи идва в Карсън Хол в 10 часа — каза Иван Иванич. — Първата ѝ работа е да си налее кафе, а втората е да се отбие в кабинета на Мик. Прави го всеки ден, без изключение.

— Някои хора са привлечени от шефовете си като майски бръмбари от кравешки лайна — отвърна Марк. — Мислят си, че могат да намерят нещо за ядене там.

— Хей, хей, подбирай си думите, забрави ли, че и аз съм шеф? — извика Иван Иванич, докато пъхаше тавата с пържолите във фурната. — В София съм заместник-декан по учебната работа, а това звучи гордо, нали така?

Върна се на масата и продължи да бърбори.

— Сега нека ти обясня, малкия — с престолено-пренебрежителен тон заяви доцентът. — Да си шеф е горе-долу като да си доктор. Налага се понякога да се преструваш, че ти е ясно как вървят нещата, да демонстрираш увереност и да се държиш, все едно че разбираш какво правиш. От личен опит го знам.

Шегата не развесели високия, с осанка на патриций Марк. Остана си мрачен.

— Мик Сарджънт не хареса моя коментар за свободата — каза Марк. — Затова си тръгна. Ядоса ми се. Другите двама се солидаризираха с него.

Марк допи чашата и си наля нова. Продължаваше да се тревожи.

— Цял живот се стремя да постъпвам правилно. Каквото и да направя обаче, винаги се намира някой да се обиди, някой да се начумери. Все ще се намери някой да ме изкара лош.

— Лош си, разбира се — заяви сериозно доцентът. — Всички сме лоши. Единственият добър човек е мъртвият човек. От мъртвия никой не се обижда, никой не се засяга. На мъртвия никой не се гневи.

— Много искам да съм добър и хората да ме харесват, още докато съм жив, само че не знам как.

— Не е нужно да си добър, че да те харесват — обясни Иван Иванич. — Достатъчно е да си намериш подходяща шапка. Аз моята я купих в Гудуил за един долар. Като я сложа, всички ме харесват. Хич не се замислят дали съм добър или лош.

— Още утре отивам в Гудуил! — изръмжа Марк.

ЗДРАСТИ, КАУБОЙ

В сладки разговори, мъжете дочакаха пържолите да станат за ядене. Иванич сервира на двамата. Добави гарнитура от боб, кисели краставички и лютеница с лук. Лютеницата беше изработил сам, фалшифицирана от доматино пюре и други подръчни средства.

Отвори и вино. Бутилката имаше етикет с каубой на кон и надпис „Пелин“. Опитаха виното и се оказа, че в него няма никакъв пелин, само такава му била марката.

— Това вино е калифорнийско — изломоти Марк. — Пелинът е щатското цвете на Калифорния. Фирмата е взела пелина за търговска марка, за да си продава стоката по-лесно. ^[3]

Марк хлъцна.

— А сега и аз си отивам. Лека нощ.

Стана, пристъпи към вратата, отвори я енергично и спря на прага. Иван Иванич го последва смутен.

Вън валеше дъжд. Дъсченият под на откритата площадка беше покрит с плътен слой лед, гладък и прозрачен като стъкло.

Иван Иванич протегна ръка към дъжда. Усети капките. Бяха ледено-студени. Погледна надолу и видя, че замръзваха веднага, щом докоснеха заледената повърхност. Целият двор и алеята навън бяха покрити с лед.

Отнякъде проехтя трясък от счупен клон. Иван Иванич се взря в нощта. Видя клоните на дърветата, обвити в дебели ледени ръкави. Бяха безпомощно увиснали под тежестта. Тежък лед обгръщаше и електрическите жици. Всеки момент щяха да се скъсат.

Иван Иванич подхвана Марк под ръка и го върна обратно при масата. Марк приседна и с погнуса погледна към пържолите.

— Ще направя кафе преди токът да е спрял — каза му Иван Иванич. — Веднъж като имаме кафе, ще можем да продължим и на свещ.

Речено-сторено. Иван Иванич направи кана с кафе и я пренесе на масата. Донесе от хладилника пластмасова тарелка с баклава. Затъкна стеаринова свещ в стар буркан. Сложи кибрит в джоба си. Понечи да се настани до Марк, когато навън се чу пукот и токът спря. Иван Иванич запали свещта и седна на стола си. По лицето му заиграха светлинки от пламъка.

Марк Горман се изправи, огледа се с помътнели очи и залитна.

— Тук има ли тоалетна?

Иван Иванич стана и със свещ в ръка поведе Марк към банята. Сенките им заподскачаха като върколаци по стените.

Марк се наведе над гърнето и повърна. Банята се изпълни с мирис на анасон. Мъжът посегна с лявата си ръка към ръчката на казанчето, залитна, опря се с дясната на стената, стабилизира се и накрая успя да изплакне. Съсредоточено загледа водовъртежа, който отнасяше материята в канала. Изтичането свърши и той се наведе и заразглежда внимателно, все още опрян с дясната ръка на стената.

— Тук има парченце лук, люспа от домати, бучица бяло сирене и петно от зехтин — изломоти. — Аз съм добро момче. Ще изплакна още веднъж.

Изчака казанчето да се напълни и изплакна повторно. Огледа гърнето и остана доволен. Иван Иванич му помогна да се измие и подсуши. Марк погледна отново към гърнето и се намръщи отвортен.

— Колко разумно е постъпила природата, като е поставила ануса, един доста миризлив орган, възможно най-далече от главата.

Представи си колко гадно щеше да е, ако анусът беше на шията например. Но защо пък половите органи трябва да са точно до ануса? По-интересно би било да са по-близо до главата.

— А защо не направо в устата? — поинтересува се Иван Иванич.
— Така контакт ще се установява едновременно с целувката.

— Не ми харесва — възрази Марк. — Аз понякога неволно си прехапвам езика. Доста гадно би било да си прехапя неволно и члена. Не, право да си кажа, не ща.

— Добре, добре, да оставим тогава всичко, както си е... Хайде сега да се върнем на масата и да пийнем кафе — предложи доцентът.
— От кафето ще се почувстваш добре.

Марк се съгласи. Приседна до масата и погледна бутилката с вино.

— Здравсти, каубой — изфъфли и си наля вино в чашата за кафе.
— Кафето трябва да го пазим за закуска.

— И пържолите ли ще пазим? — попита Иван Иванич.

— И пържолите! — разпореди се Марк.

НЕ Е ЛЕСНО ДА СИ ДЖЕНТЪЛМЕН

Марк отпи от виното.

— Хората са алчни. Искат да налапат колкото могат, само за да го изсерат на следващия ден.

— Алчността е грях — каза Иван Иванич.

— Не и в Америка — възрази Марк. — В Америка алчността е почти добродетел.

Марк отпи отново от виното, повтори и погледна дъното на чашата.

— Ти знаеш ли, че само след девет години хората на Земята ще станат шест милиарда?

Иван Иванич не знаеше.

— Представяш ли си, всички тези хора ще произвеждат... ама без да им мигне окото... три милиона тона лайна на ден. За година това прави един милиард тона. Свят ми се завива, като си представя каква чудовищна купчина лайна ще е това.

— Хайде да си лягаме — предложи Иван Иванич. — Ти си пиан.

— Не съм пиан — запъна се Марк. — Трезвен съм като радиатор.

— Говориш така, защото си пиян. Само пияните казват, че са трезви. На истински трезвия човек и през ум не му минава да разправя, че е трезвен.

Иван Иванич помогна на Марк да стане от стола. Поведе го внимателно по коридорчето между сервизните помещения. Стигнаха в спалнята.

Иван Иванич остави бурканчето със свещта върху скрина. Чекмеджетата, вече изпразнени, бяха оставени отворени. Пред гардероба лежеше с отметнат капак мек куфар от светлосив линолеум. В куфара бяха нахвърляни дрехи.

Дрехи имаше и по леглото. Доцентът ги събра накуп и ги хвърли върху куфара.

— Не можем да спим в едно легло — заяви Марк. — Аз хъркам.

— Няма нищо — успокои го доцентът. — Ще легнем в противоположни посоки. Ти ще гушнеш моите обувки, а пък аз — твоите. Така ще съм далече от главата ти и хъркането ще е с намалена сила.

Марк Горман легна с глава към стената и заспа начаса. Иван Иванич духна свещта и легна успоредно на Марк, но в обратна посока, с крака към стената. Повъртя се пет-шест минути и се унесе.

След час го събуди хъркането на Марк. Човекът хъркаше съвсем тихичко.

„Ще оставя Марк да се наспи“ — помисли си Иван Иванич. „Той е добър приятел, а пък аз съм истински джентълмен... Нека си похърка, аз ще потърпя, докато му мине хърколявицата.“

Хъркането на Марк обаче премина в кресчендо. Зазвуча като банциг. От гърлото на Марк се чу звук като от счупване на трион. Марк се събуди и се надигна.

— Иване, хъркаш! — рече, след което отпусна глава и заспа отново.

Иван Иванич стана от леглото и се премести на фотьойла *Лейзи Бой*. *Не е лесно да си джентълмен* — помисли си.

От друга страна, Марк вече не хъркаше. Иван Иванич се усмихна и заспа блажен като бебе.

[1] Няма радост в сърцето ми, само скръб.

И съм толкова тъжен, че повече не може да бъде. ↑

[2] Седя самотен в мрака на моята стая,
тази стая, която е затвор за мен. ↑

[3] Марк Горман греши — пелинът е цветето на Невада, а не на
Калифорния. ↑

ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТА ГЛАВА

София 31 януари, четвъртък предобед

АКО АЙНЩАЙН БЕШЕ БЪЛГАРИН

Така, както съм се разял, няма да ми остане мас за варене на сапун — рече си Иван Иванич.

Усмихна се към транзистора, който тихичко предеше на кухненския плот с новините на *Хоризонт*, придаде си престорено-самоотвержен вид и с решително движение на дясната ръка прихлупи капачката върху буркана.

Предишния ден Миланка му беше донесла от Кюстендил кило домашна сланина и голям буркан с бяла като сняг свинска мас.

Днес в пет сутринта доцентът се беше запознал на опашката за хляб с русолява учителка по химия и майка на близнаци-първокласници.

— Щом имаш мас, трябва ти само малко сода каустик и можеш да си направиш домашен сапун, че да има с какво да се изкъпеш — беше му казала жената.

— Нямам сода каустик... Аз съм само един обикновен доцент — оправда се Иван Иванич и в същото време невинно огледа лицата на хората от опашката.

— Какво като си доцент, това да не е нещо срамно? Ако Айнщайн беше българин, и той щеше да чака в тъмното за самун хляб като всички нас, какво като е Айнщайн? — ухили се учителката, след което миролюбиво добави: — Аз имам сода каустик.

Начаса двамата направиха бартерна сделка: половин кило сланина срещу едно бирено шише с разтворена сода.

Купиха си хляб. Учителката придружи доцента до блока и го зачака пред входа, като потропваше с ботушки по мозайката, че да не замръзне. Иван Иванич забърза навътре към гарсоньерата си. Върна се след минута с парче сланина, увито в найлонова торбичка.

Сега пък той придружи жената до нейния блок. Зачака я на свой ред пред входа, като подскачаше насам-натам, за да се постопли. От време на време размахваше във въздуха дебелите си ръкавици, отправяйки удари към невидим съперник.

Жената се позабави и той започна да се тревожи. Но ето я, излиза през остъклената входна врата и му подава шише, увито с изписан лист хартия. Милата, беше му преписала и рецептата си за варене на сапун.

Иван Иванич се върна в гарсоньерата си и реши да си доспи, преди да потегли за университета.

МОЯ СТРАНА

Беше вече 11 часът, когато доцентът се надигна от леглото за втори път днес.

В малката кухничка си свари чай от мащерка. Извади самуна от кутията и отрязва крайчето. Реши да го намаже с масчица, само мъничко, колкото за вкус.

Намаза крайчето тънко-тънко и го посипа с чубрица. Придърпа стол, настани се удобно до масата и отхапа хлебец. Услади му се. Пийна и чай.

От хапка на хапка, крайчето свърши. Умислен, доцентът не забеляза как ръцете му пак отрязват от хляба и пак намазват филийката с мас. Като в унес излапа и нея.

Третото парче хляб намаза дебело-дебело. Наръси го обилно. Доволен, поусили музиката и леко заклати глава в такт, дъвчейки.

Надигна чашата и допи чая. Погледна към хляба, после отмести взор към добре наченатата мас.

Така, както съм се разял, няма да ми остане мас за варене на сапун — рече си.

Решително захлупи буркана и го премести на плота, до малката готварската печка. От шкафа под мивката извади биреното шише със сода каустик. Отвори вратичката на емайлирания шкаф, върху който се мъдреше печката и измъкна алуминиева тенджерка. От чекмеджето с прибори избра най-голямата лъжица, махна капака на буркана и загреба. Лъжица след лъжица, прехвърли всичката мас в тенджерката.

„Сложи маста на слаб огън“ — зачете Иван Иванич омачканата рецепта, след което постави тенджерката на големия котлон и го включи. Зачака. Долови позната мелодия от радиото и пак усили звука.

Маста се стопи и доцентът отново се взря в рецептата. „Прибавяй на малки порции разтвора от сода каустик, като бъркаш с дървена лопатка.“ Отвори чекмеджето с приборите и започна да ровичка припряно.

От транзистора прокълтя гласът на Емил Димитров.

*Колко нощи аз не спях
колко друми извървах —
да се върна.*

— Ето къде си била! — възкликна Иван Иванич и измъкна изпод ръкохватките в задния край на чекмеджето потъмняла дървена лопатка за готвене.

*Колко песни аз изпях,
колко мъка изживях —
да се върна.*

Иван Иванич ливна малко сода в разтопената мас, прихвана тенджерката с лявата си ръка и разбърка с дясната. Извади чинийка от горния шкаф и остави лопатката в нея. Пак зачете рецептата. „Ще получиш гъста кремovidна маса, която трябва да стане прозрачна. Остави я да престои 2–3 дни на хладно, докато се втвърди, след което я нарежи на късове и си готов за банята.“

Песента продължаваше.

*Моя страна, моя България,
моя любов, моя България,
моя тъга, моя България,
при теб ме връща вечно любовта.*

Доцентът свирукаше, доливаше сода и бъркаше. Дано не спрат тока преди да съм свършил — рече си.

Не го спряха и сапунът стана. Доволен, захлупи тенджерката и я остави да изстива.

Направи си сандвич — парче сланина между две филийки хляб. Зави го във вестник и го пъкна в чантата. Навлече се добре, че да не студува навън, нахлупи ушанката, метна чантата през рамо и се отправи към автобусната спирка.

КАФЕ ОТ ЖЪЛЪДИ

Иван Иванич стигна в деканата в два часа. Там имаше приемно време до четири.

Секретарката Валя вареше турско кафе на малко котлонче зад вратата.

— Иване, искаш ли една чашка? — покани го тя. — Само че истинското кафе свърши. Това тук е ръж и леблебия. Не знам какво ще правим по-нататък без кафе.

— Няма страшно, на кафето все ще му намерим колая — усмихна се Иван Иванич на Валя. — Оня ден в Пловдив пих много хубаво кафе от захарно цвекло. Един приятел измъкнал някак си една глава от Захарната фабрика, измил я, нарязал я, изсушил парчетата, изпекъл ги до тъмнокафяво, смлял ги и ето ти, вари чудно кафе... Но това твоето тук е по-хубаво. Ароматът му е истински деликатес.

— Какво време доживяхме, Иване — погледна го Валя с тъжни тъмни очи, като му подаваше чашката. — Сестра ми се обади тази сутрин от Бургас. В града нямало ни ръж, ни леблебия. Неин познат я откарал с колата в Странджа. Там си събрали по една торба жълъди. Изчистили жълъдите от капачките, нарязали ги, поизсушили ги, а после ги изварили да се махне горчилката, пак ги изсушили, изпекли ги и ги смлели. Според нея кафето от жълъди било доста прилично... съвсем нелошо.

Иван Иванич пое чашката с кафе от Валя и премина в стаята на заместник-деканите.

САПУН ГЪЛЪБИЦА

Доцентът окачи ушанката на закачалката и се поразхвърли. Седна зад бюрото си, извади сандвича от чантата и го разви. Приглади вестника с пръсти, заобикаляйки ловко мазните сланинени петна.

Отхапа от сандвича и зачете напосоки, дъвчейки. Отпи кафе и пак отхапа.

Телефонът иззвъня. Иван Иванич остави сандвича върху вестника и вдигна слушалката.

— Ало, тук доцент Иванов, а там кой?

— Как сте, доктор Иванов? — попита деканката Уилма Снайдър от Уъстърския университет. — Имате ли няколко минути за телефонен разговор? Мога да се обадя по-късно, ако в момента сте зает.

Гласът ѝ трепери — помисли си доцентът.

— Благодаря, не съм зает — каза. — Пийвам си кафе от ръж и леблебия, и си похапвам сандвич със сланина. Това не ми пречи да говоря.

— Сандвич със... сланина?

— Със сланина. От моята докторантка. Сложил съм ѝ чубрица, много е вкусна.

— Чубрица?

— Точно така, чубрица, колко хубаво го произнесохте само, все едно, че сте родена в България. Чубрицата е една много специална подправка, с нея всичко става по-вкусно, даже и хамбургерите.

Уилма Снайдър въздъхна дълбоко. Въздишката ѝ прелетя през океана и изшумоля тихичко в дясното ухо на доцента. Иван Иванич отхапа от сандвича и задъвка.

— Мога ли да Ви бъда полезна с нещо? — проговори Уилма Снайдър. — Имате ли нужда от каквото и да е?

— Амиии... — проточи глас Иван Иванич и понечи да каже „не, благодаря, нямам нужда от нищо“, обаче спря навреме, размисли и важно-важно изрече: — Когато бях в Уъстър, личният ми лекар препоръча сапун *Гълъбица*, бил най-подходящ за кожата ми. Тогава го пробвах и наистина се оказа много добър, всичките сърбежи изчезнаха. В Уъстър свикнах с него. Тук обаче сапун *Гълъбица* няма. Липсва ми. Ще се радвам, ако някой може да ми изпрати малко от него.

— Какви количества искате? — треперливо попита Уилма Снайдър.

Интересна работа, плувкия и спортистка, пък се задъхва от един най-обикновен телефонен разговор — помисли си Иван Иванич. *Диша така, като че ли само допреди секунда е бягала с все сили пред свиреп ротвайлер и едвам е затръшна вратата пред муцуната му.*

— Нужен ми е поне един калъп, но няма да откажа и повече — заскромничи на глас доцентът. — Една опаковка с осем сапуна ще ми дойде много добре. Надявам се да не искам прекалено много.

— Ни най-малко, хич не го споменавайте — отвърна деканката. — Ей сега ще кажа на секретарката да пусне експресна поръчка, ще я получите след три дни в София. А сега нека Ви попитам, има ли нещо друго освен сапуна, с което бих могла да Ви бъда полезна.

Доцентът се почувства неудобно. *Нямаше да е нужно да моля за сапун Гълъбица, ако сега бях в Уъстър* — помисли си той.

— Моля Ви, кажете ми! — наруши паузата Уилма Снайдър.

Иван Иванич не знаеше какво да й каже.

— Нямаше да е нужно да моля за сапун Гълъбица, ако сега бях в Уъстър — изтърси механично.

— Това е лесно да се уреди, стига да го желаете — отвърна деканката, чийто глас зазвуча по-уверено. — Още сега мога да Ви предложа назначение като гостуващ професор, при същите условия, както и през миналия семестър, само че за три години. Интересува ли Ви?

— Три години? — полюбопитства Иван Иванич.

— Три години е пределният срок, на който университетът може да назначава гостуващи професори — извини се Уилма Снайдър. — Но за сметка на това пък ще можем всяко лято да покриваме пътните Ви разноски между София и Уъстър, ако желаете.

Доцентът желаше. Деканката се зарадва. За минута уговориха подробностите.

— Много се радвам, че се разбрахме така добре. Оттук нататък ще контактувате директно с Линдзи Шуорц. Линдзи е новият ръководител на департамента по история — заключи Уилма с прояснен глас и преди Иван Иванич да реагира на новината и да я заразпитва, тя побърза да продължи. — Кажете, ако има още нещо, което аз лично да мога да направя за Вас.

Доцентът се замисли сериозно.

— Абе я пратете още една опаковка сапун *Гълъбица* — заяви накрая с щастлива усмивка.

Разговорът приключи. Иван Иванич сложи слушалката на вилката. *Странна жена, тая Уилма* — помисли си. — *Иди, че я разбери.* Тръсна глава и се захвана отново със сандвича.

ТРИДЕСЕТА ГЛАВА

Уъстър, 30 август, петък вечерта

НА БИРА В БИБЛИОТЕКАТА

Изминаха шест месеца, преди Иван Иванич да научи причината за неочакваното обаждане на деканката Уилма Снайдър — обаждането, което най-изненадващо го върна в Америка.

Това се случи една гореща августовска вечер, в деня на пристигането на доцента в Уъстър.

Иван Иванич седеше на хлад в *Библиотеката* и си говореше с Марк Горман в компанията на кана студена бира.

— Студентите се разбунтуваха, затова си тук — каза Марк Горман. — Всички знаеха, че си кандидатствал в конкурса за постоянен асистент.

Марк си доля бира и препълни чашата. Продължи да разказва.

— Веднага след Коледната ваканция, Лорън, Елиза и Мерилин отишли при Мик Сарджънт и му казали, че всички студенти предпочитат теб и се надяват ти да получиш мястото. Така или иначе, Мик вече беше поканил за интервюта трима кандидати и ти не беше между тях, разбира се, нали току-що беше заминал за София. Хората дойдоха в кампуса, изнесоха лекции, срещнаха се с тоя-оня и си заминаха. Няколко дни по-късно, на закрито заседание, комисията избрала най-силния от тях, млад докторант от Харвард, който веднага приел назначението. Студентите скоро научиха и се разлютиха като разбутан от мечка кошер. За няколко дни събраха подписка, в която искаха Мик Сарджънт да бъде уволнен. Притисната, Уилма Снайдър побърза да пусне доклад за уволнение. Беше уплашена до смърт, защото и нейните крака се клатеха. Президентът безапелационно уволни Мик, като все пак го обезщети с две годишни заплати.

— Чудна работа — рече Иван Иванич, близвайки пяна от пълната с бира чаша. — Не си давах сметка, че постоянен професор

като Мик Сарджънт, който е и шеф при това, може да бъде уволнен, само защото е предпочел докторант от Харвард вместо моя милост.

— Не си въобразявай, че са го уволнили заради теб — каза на доцента Марк Горман и също като приятеля си близна бирена пяна, от своята чаша. — Ще ти кажа какво се е случило, то вече не е тайна. На закритото заседание на комисията естествено станало дума за теб и за това, че студентите много те искат, при което Мик Сарджънт рекъл, че мнението на студентите не го интересувало. Изпуснал се човекът. И най-умният си е малко прост, нали така. Мик забравил за момент, че студентите плащат сметките и че поради това гледат на професорите като на хора, които са длъжни да изпълнят всяко тяхно желание, горе-долу като готвачите в студентската столова. Репликата на Мик раздразнила студентите и те набързо решили да покажат на всички кой пие и кой плаща.

— Ама нали заседанието на комисията е било закрито? Там не е имало студенти. Как са могли да научат за изцепката на Мик?

— Освен Мик в комисията бяха Анди Пийкок и Уайнона Бекман — загатна Марк Горман.

— Уайнона е пропяла — отгатна Иван Иванич. — Личеше й, че иска да стане шеф.

— Така си е. Но не стана, защото е нарушила правилата за конфиденциалност. По принцип и нея трябваше да уволнят, но тя отърва кожата. Ако го бяха направили, студентите щяха още повече да се разгневят.

Двамата приятели се умълчаха. Марк Горман погали с длан студената си чаша. Иван Иванич нежно погали своята.

— Образованието е бизнес като всичко друго — обясни Марк с мъдро изражение. — Бизнес, в който студентите са клиенти, а ние сме обслужващ персонал. Поради това се налага да правим това, което е най-добро за тях, от тяхна гледна точка, разбира се, иначе може да се случи катастрофа.

— Или поне да се правим, че го правим — ухили се Иван Иванич и вдигна чаша към приятеля си.

— Или поне да се правим — засмя се в отговор Марк Горман и също вдигна чаша.

Чукнаха се весело.

ТОВА ОБАЧЕ Е ДРУГА ИСТОРИЯ

Иван Иванич изкара три безгрижни години като гостуващ професор в Уъстърския университет. През последната година кандидатства в университети из цялата страна, но не и в Уъстър. Не си правеше илюзии, че след уволнението на Мик Сарджънт би могъл да получи постоянно място тук.

Отзова се на първата покана за интервю и без да му мисли много прие първото предложение. Поработи, след това се прехвърли на друго място, после на трето...

Така Иван Иванич остана в Америка. Годините се занизаха една след друга. Той продължаваше да се носи през живота както си знае — с усмивка и в компанията на добри приятели, добра храна и хубаво вино, докато един ден... но това вече е друга история!

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.